

E. Querol
(coord.)

E. Chessa

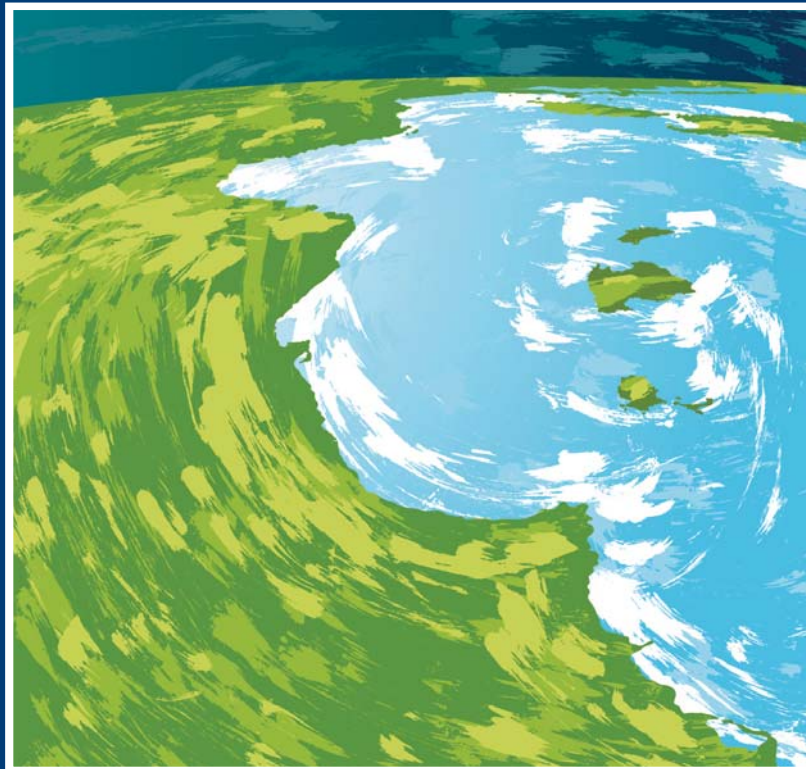
N. Sorolla

J. Torres

J.A.
Villaverde

LLENGUA I SOCIETAT ALS TERRITORIS DE PARLA CATALANA A L'INICI DEL SEGLE XXI

*L'Alguer, Andorra, Catalunya,
Catalunya Nord, la Franja,
Illes Balears i Comunitat
Valenciana*

Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència
Secretaria de Política Lingüística

Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI

L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord,
la Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana

Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI

L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord,
la Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana

Ernest Querol (coordinador)
Enrico Chessa
Natxo Sorolla
Joaquim Torres i Pla
Joan-Albert Villaverde

Amb la col·laboració de:

Xavier Sanjuan
Marina Solís

Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència
Secretaria de Política Lingüística
Barcelona 2007

Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI :
l'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i
Comunitat Valenciana. - (Sèrie Estudis ; 12)
Bibliografia. Índexs
ISBN 978-84-393-7515-9
I. Querol Puig, Ernest II. Catalunya. Secretaria de Política Lingüística III.
Col·lecció: Sèrie Estudis (Catalunya. Secretaria de Política Lingüística)
1. Català - Ús - Enquestes 2. Català - Aspectes socials - Països Catalans -
Enquestes 3. Enquestes lingüístiques - Països Catalans 4. Països Catalans -
Llengües - Enquestes
804.99:316(467)(049.5)

Primera edició:

Tiratge: 800 exemplars

© Per l'edició: Generalitat de Catalunya

© Pels capítols: Ernest Querol, Joaquim Torres, Enrico Chessa, Natxo Sorolla,
Joan-Albert Villaverde i Xavier Sanjuan.

Per l'annex: Marina Solís

Imatge de coberta: Marta Pau

Edició del Departament de la Vicepresidència de la Generalitat de Catalunya

Impressió:

Dipòsit Legal: B. 00.000-0000

Presentació

La publicació que posem a les vostres mans és el resultat d'un projecte històric molt ambiciós: la realització d'una sèrie d'enquestes per tal de disposar de dades objectives —per primer cop, en la història de la comunitat lingüística catalana— sobre coneixements, usos i actituds lingüístiques en tots els territoris de parla catalana: l'Alguer, Andorra, Catalunya, la Catalunya del Nord, la Comunitat Valenciana, la Franja de Ponent i les Illes Balears.

El projecte va començar a gestar-se l'any 2002, amb la creació una comissió d'experts de tots els territoris perquè en planifiquessin la realització i redactessin un qüestionari marc. La primera enquesta que es va dur a terme va ser la de Catalunya, realitzada amb la cooperació de l'Institut d'Estadística de Catalunya i integrada en el sistema estadístic del Govern de la Generalitat. L'any 2004 els governs de les Illes Balears, Andorra i Aragó van dur a terme el treball de camp als seus territoris, i aquest mateix any la Generalitat va assumir la realització de les enquestes a l'Alguer i la Catalunya Nord. Cal destacar que el qüestionari utilitzat inclou el nombre més elevat de preguntes mai realitzades en el conjunt de l'àrea lingüística i el nombre de persones enquestades és el més elevat, en la història dels estudis demolingüístics, pel que fa a la majoria dels territoris (Catalunya, la Franja, les Illes Balears i l'Alguer). Així mateix, cal esmentar que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua va dur a terme aquell mateix any 2004 una enquesta sociolingüística al seu territori, amb la inclusió d'un qüestionari que té punts de contacte amb els que es van passar en els altres territoris i que, per tant, ha permès analitzar les dades de manera conjunta.

Així doncs, per primera vegada en la història disposàvem d'una descripció objectiva i territorialment detallada de la situació de la llengua catalana, en el conjunt dels territoris on és parlada. La transcendència científica i política d'aquesta constatació va moure la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya a encarregar l'anàlisi global d'aquestes dades. Un cop realitzada aquesta exploració, que avui publiquem, ens sembla important destacar especialment que ens permet fer pública la primera estimació objectiva que s'ha fet mai del nombre de persones que entenen i saben parlar la nostra llengua: 9.118.882 persones la saben parlar i 11.011.168 l'entenen.

L'enfocament de l'obra que teniu a les mans, per bé que ha estat encarregada a un grup d'especialistes que representen tots els territoris, no constitueix una explotació de les dades territori per territori, sinó agrupada per temes. És a dir, trobareu l'anàlisi de totes i cadascuna de les qüestions en el conjunt dels set territoris. Els temes tractats han estat els següents: habilitats lingüístiques, ús familiar i transmissió lingüística intergeneracional, usos lingüístics fora de la llar, usos en els mitjans de comunicació i les noves tecnologies, i representacions de la llengua catalana. Així mateix, el llibre inclou un annex on es poden consultar les dades territori per territori.

Estem profundament convençuts que la importància d'aquestes enquestes no rau només en el seu valor sociolingüístic, que les converteix en una base òptima per reflexionar amb rigor i objectivitat sobre la situació de la llengua catalana i per desenvolupar actuacions més eficaces en el camp de la planificació lingüística, sinó també en allò que tenen de manifestació de la capacitat de cooperació i de relació entre els diferents territoris. Agraïm molt sincerament la cooperació dels governs, institucions i entitats implicades i desitgem —des del respecte mutu i la cooperació lleial— que aquesta col·laboració continuï donant fruits i que la realització d'aquestes enquestes constitueixi un pas més en la recerca d'una cooperació estable a l'hora de treballar conjuntament per allò que compartim: la llengua catalana, que és un patrimoni comú de les persones que la parlen, més enllà de les fronteres i de la diversitat institucional que caracteritza el seu territori natural.

Introducció

Ernest Querol

El llibre que comenceu a llegir és tota una novetat en el panorama de la nostra sociolingüística perquè és la primera vegada que es presenten dades globals de les habilitats, representacions i dels usos lingüístics del conjunt de les persones que habiten als 7 territoris on el català és la llengua tradicional i històrica. El fet que els parlants estiguin dividits en quatre estats i, dins de l'Estat espanyol, en quatre comunitats autònomes, certament, no facilita l'anàlisi ni la redacció. Un altre fet novedós és que el qüestionari emprat per obtenir les dades que es comentaran és el que més preguntes ha inclòs mai en el nostre domini lingüístic: al voltant de 220. I, encara més, el nombre de persones enquestades és el més elevat en moltes de les demarcacions (Catalunya, la Franja, les Illes Balears i l'Alguer).

1.1. Les dades longitudinals i de conjunt

Pel que fa a les dades del conjunt de l'àmbit lingüístic, hi ha un precedent, però, malauradament, el projecte no es va poder completar: l'any 1991 els membres de la Secció de Filologia Catalana de l'Institut d'Estudis Avançats,¹ de les Illes Balears, va dur a terme una enquesta sobre coneixements, usos i representacions lingüístiques que havia d'abraçar tota l'àrea lingüística, «Enquesta sociolingüística als Països Catalans», encara que finalment només es va passar als tres territoris més grans: Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana.² Només se n'han publicat algunes dades a Argente i Bibiloni (1998) i a Artigues (1999). A banda dels estudis del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) dels anys 1993 i 1998,³ les enquestes sobre usos lingüístics que abastin tota la població d'un territori i que es repeteixin al llarg del temps —és a dir, que siguin longitudinals o seriades— són massa recents a casa nostra excepte en dues circumscripcions. La primera és la Comunitat Valenciana, on el Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) va iniciar la sèrie el 1985 i s'ha continuat els anys 1989, 1992, 1995 fins a l'actualitat en què en dos anys hi ha hagut dues enquestes: la de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), el 2004, i la del mateix SIES, el 2005. Aquest territori també disposa de diferents estudis del CIS amb contingut sociolingüístic. A més dels habituals, fruit

¹ És un centre de recerca creat l'any 1986 a Palma pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas a partir d'un conveni amb la Universitat de les Illes Balears.

² La mostra era d'un total de 1.742 enquestes (605 a Catalunya; 575 a les Illes Balears i 562 a la Comunitat Valenciana).

³ Vegeu Siguan (1994 i 1999).

del conveni que la Generalitat Valenciana manté amb el CIS, s'han promogut diferents baròmetres sobre la situació social i política.⁴

La segona demarcació és Andorra i s'hi ha realitzat més recentment (1995, 1999, 2003) l'enquesta Usos i Coneixements Lingüístics de la Població d'Andorra.⁵

Respecte a Catalunya, hi ha hagut iniciatives diverses. En primer lloc, el 1997 des de la Direcció General de Política Lingüística es va promoure l'Enquesta sobre Usos Orals del Català (EUOC) —encara inèdita—, que és el precedent de l'Estadística d'Usos Lingüístics a Catalunya 2003 (EULC), de la qual ara aprofitarem les dades, i encara que no tenen exactament el mateix qüestionari és possible establir comparacions entre les dues.⁶ En segon lloc, des de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, s'han passat dues enquestes que inclouen preguntes sociolingüístiques: una el 1995 i l'altra el 2000. La primera té per àmbit la Regió Metropolitana de Barcelona i la segona tota la província. En tercer lloc, el Projecte Internet a Catalunya (2002) d'IN3 (Internet Interdisciplinary Institute), de la Universitat Oberta de Catalunya, va incloure algunes preguntes d'interès sociolingüístic.⁷ En quart lloc, *El Panel de desigualtats socials a Catalunya* (Pineda, 2005), promogut per la Fundació Bofill, recull un apartat de 8 preguntes sobre les llengües. La primera onada es va iniciar el 2001 i anualment se'n fa una de nova. El fet que s'enquesti sempre les mateixes persones converteix aquesta recerca en l'única que ho fa i, per tant, en un instrument molt eficaç per observar els canvis que es donen en uns mateixos individus. Ara bé, possiblement, les variacions sociolingüístiques seran molt lleus d'un any a un altre, per aquest motiu el més interessant serà l'evolució en un termini més llarg. En cinquè lloc, el CIS va realitzar l'any 2001 un estudi sobre la situació social i política de Catalunya similar als fets a la Comunitat Valenciana amb un complet capítol lingüístic. Finalment, el recentment creat Centre d'Estudis d'Opinió (gener de 2005), organisme que depèn de l'Institut d'Estadística de Catalunya, inclou en algunes de les seves enquestes preguntes sobre la llengua habitual, la llengua amb els amics i la llengua a la feina, que al llarg del temps també constituïran una bona font per seguir-ne l'evolució.

En la resta de territoris, les enquestes no són longitudinals, per tant, només n'esmentarem les principals. A les Illes Balears, com avançàvem, el 1991 es van obtenir dades juntament amb la Comunitat Valenciana i Catalunya. L'any 2002, per encàrrec de la Conselleria de Presidència del Govern de les Illes Balears, es va passar la Tercera Encuesta Básica que inclou algunes qüestions lingüístiques.⁸

⁴ Rafael Castelló (2006) escriu «UVEG-Bancaixa. A banda d'algun estudi específic sobre la situació del valencià a l'espai universitari, la Universitat de València en conveni amb Bancaixa, i en el marc del projecte internacional dirigit per Inglehart, a la Comunitat Valenciana s'han realitzat dues onades de l'Enquesta Mundial de Valors. En aquestes dues onades, junt a la bateria general, mundial, de preguntes, s'introduïren algunes preguntes específiques sobre identitat i sobre llengua. Les mostres, com les del CIS, representen la ciutadania política, és a dir, ciutadans espanyols residents a la Comunitat Valenciana i majors de 18 anys».

⁵ Per a més informació, podeu consultar en línia Marta Pujol i Montserrat Badia (2002).

⁶ Per a una informació exhaustiva vegeu Joaquim Torres (1988, 2003 *a* i 2005).

⁷ <http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/pic1.html>

⁸ Es tracta d'un estudi sobre opinions polítiques. Per a més informació, podeu consultar Joan-Albert Villaverde (2002) i, sobretot, Joan Melià (2002).

A la Catalunya Nord, el govern de la Regió del Llenguadoc-Rosselló va encarregar a l'empresa Média Pluriel Méditerranée (1993, 1998) dues enquestes basades en mostres de 500 persones els anys 1993 i 1997. Pel que fa a la Franja, l'enquesta més important fins ara era la de M. Antònia Martín Zorraquino i altres autors (1995).⁹ De l'Alguer, hi ha l'enquesta sociolingüística de la població escolar de Maria Grossman (1983), passada el 1975, i l'estudi, emprant la tècnica del diferencial semàntic d'Osgood, de Mariselda Tessarolo (1990).

Pel que fa a dades seriades d'un sector de la població, com ara l'escolaritzada; en primer lloc, es disposa de les dades dels censos escolars que ha realitzat el SEDEC, en segon lloc, dels estudiants d'aproximadament 16 anys, en disposem de Catalunya del 1993, 2000 i 2004; i també, emprant el mateix qüestionari, de la resta de l'àmbit lingüístic (Comunitat Valenciana 1998, les Illes Balears 2001, Andorra 2002, la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord, 2004).¹⁰

Respecte als coneixements, sí que s'han publicat resultats dels censos i dels padrons dels tres territoris més grans: de Catalunya des del 1975, Reixach (1985) i conjuntament de la Comunitat Valenciana i les Illes Balears i Catalunya, Reixach (1990 i 1997), només de Catalunya, Farràs, Torres i Vila (2000) i Querol (2006).¹¹

1.2. Origen del projecte

Durant les dècades dels setanta i dels vuitanta l'atenció dels especialistes i dels interessats en temes de sociologia del llenguatge se centrava en les dades sobre les habilitats lingüístiques dels parlants, facilitades per les diferents operacions censals. Als anys noranta hi havia un consens important sobre la necessitat d'obtenir dades sobre els usos de les llengües. Amb aquesta intenció a Catalunya es va dur a terme l'Enquesta sobre Usos Orals del Català (EUOC), l'any 1997 i, posteriorment, amb motiu de la celebració del segon col·loqui de Tarragona, l'any 2002, es va tornar a passar el mateix qüestionari només a les comarques d'aquesta circumscripció.

El projecte que ha proporcionat els resultats que llegireu es va iniciar el mes d'octubre de 2002 fruit de la sinèrgia entre el Grup Català de Sociolingüística (GCS) i l'aleshores Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (DGPLGC), que tenia al capdavant el senyor Lluís Jou. El GCS, arran de les Jornades sobre l'ús oral del català, va redactar unes conclusions en les quals es recollia la necessitat de tenir dades dels usos de tot el domini lingüístic. Des de la DGPLGC ja s'havia acceptat la proposta de completar l'enquesta a la població escolaritzada d'aproximadament 16 anys (Querol: Catalunya, 1993; Comunitat Valenciana, 1998; Catalunya 2000; Balears, 2001; i Andorra 2002) a la resta l'àmbit lingüístic. Per tant, el projecte de fer també una enquesta a tota la població de 15 anys i més va ser

⁹ De de la Franja i de les Illes Balears hi ha dades de les enquestes que recull l'Euromosaic (1994, 1996) de 300 i 272 enquestes, tot i que de la de les Balears s'afirma que no és representativa.

¹⁰ Aquestes tres darreres enquestes i la de Catalunya 2000 s'han fet amb el suport de la Direcció General /Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. De la resta, es va comptar amb l'ajut dels diferents governs (Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià, de la Generalitat Valenciana, del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra i de la Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears). Per a conèixer-ne els resultats, podeu consultar entre altres molts articles: Querol (2006, 2005, 2004, 2003, 2002 i 2001) i el llibre Querol (2000).

¹¹ Encara que les dades del cens del 2001 han estat problemàtiques com s'assenyala a CRUSCAT (2005) i com analitzen Joaquim Capellades i Dolors Olivares al primer capítol de Querol (2006).

immediatament acceptat i des de la direcció l'Institut de Sociolingüística Catalana (ISC) de la DGPLGC en vaig prendre la coordinació.

Vam constituir una comissió per dissenyar el projecte i per redactar el qüestionari. Vam considerar imprescindible que, de bon començament, formessin part de la comissió, d'una banda, representants de tots els territoris, de l'altra, membres del Grup Català de Sociolingüística i, finalment, que l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) col·laborés estretament, per primera vegada, en la planificació d'operacions estadístiques relacionades amb la sociologia del llenguatge.¹²

1.3. Persones i institucions que hi han participat

Hem d'agrair la disposició de totes les institucions que esmentarem a integrar-se immediatament al projecte. Per part del Grup Català de Sociolingüística hi van participar: Albert Fabà, Miquel Àngel Pradilla i Joaquim Torres. Hi van intervenir les següents persones i institucions oficials directament relacionades amb la sociologia del llenguatge. D'Andorra: Marta Pujol (Servei de Política Lingüística); de Catalunya: Ernest Querol, Joan M. Romaní i Marina Solís (Institut de Sociolingüística Catalana, DGPLGC); de la Catalunya Nord: Alà Baylac-Ferrer (Universitat de Perpinyà); de les Illes Balears: Joan-Albert Villaverde (Direcció General de Política Lingüística); de la Franja: Carme Alcover (Direcció General de Patrimoni del Govern d'Aragó); de l'Alguer: Enrico Chessa (sociolingüista); de la Comunitat Valenciana: Xavier Sanjuan (llicenciat en ciències econòmiques i especialista en recerca social). També hi van participar molt activament per part de l'Idescat: Manel Falguera i Marta Massats.¹³ I, finalment, el cap del Gabinet Tècnic del Departament de Cultura: Josep Missé. Posteriorment, per dur a terme l'enquesta a la Franja, també hi va intervenir l'Instituto Aragonés de Estadística, especialment, el seu director, José María Campo.¹⁴ Així, els governs d'Andorra, de les Illes Balears i de l'Aragó es van fer càrrec de l'operació estadística als seus territoris. Per la seva banda, el govern de Catalunya se'n va fer de la resta.

1.4. Criteris per a l'elaboració del qüestionari

El qüestionari havia d'aprofitar l'experiència adquirida amb les enquestes realitzades en diferents contextos sociolingüístics i permetre que es poguessin fer comparacions amb les dades ja aconseguides fins llavors; però, alhora, havia de mirar cap al futur i havia de tractar

¹² La participació de l'Idescat donava tota una altra dimensió al projecte. Així, es va signar un conveni de col·laboració entre la Conselleria de Cultura i l'Idescat i, d'acord amb la Llei d'estadística de Catalunya, l'estadística passava a ser oficial, fet que implicava que formava part del Pla estadístic de Catalunya 2001-2004 i del Programa anual d'actuació estadística de 2004 que el desplegava, per la qual cosa, tindrà garantida la continuïtat cada quatre anys en ser introduïda als nous plans estadístics. Aquesta és la primera vegada que una enquesta promoguda per l'ISC passava a ser estadística oficial.

¹³ Volem fer constar el nostre agraïment als subdirectors de l'Idescat, Joaquim Capellades i Enric Ripoll, per la seva participació en el disseny del projecte i de la col·laboració institucional. I a Julià Urrutia, pel seu assessorament tècnic. Per altra banda, també volem que quedi constància del suport del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC), que ens ha cedit el seu local per reunir-nos per redactar aquest llibre.

¹⁴ Pel que fa a la Franja, es tracta d'una operació estadística realitzada entre la Generalitat de Catalunya (operant a través de l'Institut de Sociolingüística Catalana i de l'Idescat) i el Govern d'Aragó (que ho feia a través de l'Instituto Aragonés de Estadística, del Departamento de Economía, Hacienda y Empleo, amb la col·laboració tècnica de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament d'Educació, Cultura i Esport).

d'esdevenir un instrument fiable de mesura que es pogués mantenir durant un llarg període de temps, amb petites variacions, per aconseguir importants sèries de dades. Aquesta informació longitudinal és imprescindible per entendre l'evolució de les representacions i dels usos lingüístics. Calia aprofitar, doncs, totes aquelles preguntes pertinents que ja s'havien fet en altres enquestes. Així, es va estudiar un bon nombre de qüestionaris i es van fer anàlisis factorials de les preguntes dels qüestionaris que s'havien passat a població escolaritzada per esbrinar quines eren les que tenien una relació més gran amb els usos de les llengües.

També es va creure imprescindible, en primer lloc, que tots els territoris tinguessin un qüestionari base comú al qual es poguessin introduir les adaptacions tan lingüístiques com sociolingüístiques (denominació de la llengua, problemàtiques específiques, adequació dialectal, traducció, etc.) que requerís cada context determinat. En segon lloc, es va considerar que la metodologia havia de ser la mateixa (enquestació telefònica assistida per ordinador, CATI). En tercer lloc, les mostres havien de tenir uns marges d'error tan baixos com fos possible.

El peculiar context sociopolític de la Comunitat Valenciana ens va fer decantar per aprofitar una enquesta que s'havia de passar el 2004 basada en la longitudinal iniciada el 1985, per la qual cosa aquest territori difereix del conjunt atès que el qüestionari ja estava elaborat i que la metodologia d'enquesta sempre ha estat presencial, com podeu llegir a Acadèmia Valenciana de la Llengua (2005).

Els continguts del qüestionari que va resultar de les nombroses reunions, que a partir d'ara anomenarem com el de l'Enquesta sobre Usos Lingüístics (EUL), estan dividits en vuit grans blocs: llengua inicial, llengua habitual i la llengua de la persona entrevistada; coneixements de la llengua catalana, usos lingüístics a la llar, en diferents àmbits, transmissió lingüística intergeneracional, representacions de les llengües, coneixements d'altres llengües i variables sociodemogràfiques. Com a exemple, es pot consultar en l'annex II el qüestionari de les Illes Balears.

1.5. Fitxa tècnica de les Enquestes d'Usos Lingüístics (EUL) i de l'AVL

1.5.1. Univers

Població de 15 i més anys que resideix en un habitatge amb telèfon fix a Andorra, les Illes Balears, Catalunya, Catalunya Nord i la Franja. A l'Alguer, l'univers era de 18 i més anys. Les dades de la fitxa tècnica per a la Comunitat Valenciana, atès que s'han aprofitat els resultats de l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) (2005), passada el 2004, correspondran a aquesta enquesta¹⁵. Com ja hem avançat, aquesta operació estadística era personal i domiciliària i l'univers era el col·lectiu d'individus de 15 anys i més, residents a la Comunitat Valenciana, segons els padrons municipals d'habitants.

¹⁵ Hem triat l'enquesta de l'AVL, principalment, per la coincidència temporal amb la resta d'enquestes EUL en l'obtenció de les dades, però també perquè recollia més extensament els usos lingüístics familiars que la del Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, de 2005.

1.5.2. Mostra

Representativa de l'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana.

- A Catalunya és representativa del conjunt i de cadascun dels set àmbits territorials que estableix la Llei d'estadística de Catalunya: Àmbit Metropolità, Comarques Gironines, Camp de Tarragona, Terres de l'Ebre, Àmbit de Ponent, Comarques Centrals i l'Alt Pirineu i l'Aran.
- A la Franja és representativa de cadascuna de les 5 comarques: la Ribagorça, la Llitera, Baix Cinca, Baix Aragó-Casp i Matarranya.¹⁶
- A les Illes Balears és representativa de Palma, de la resta de la badia de Palma (Llucmajor, Calvià i Andratx), de la resta de Mallorca (sense la badia de Palma), de Menorca, i d'Eivissa i Formentera.
- A l'Alguer, Andorra i la Catalunya Nord ho era del conjunt.
- A la Comunitat Valenciana, l'AVL va dissenyar una mostra independent per a cada agrupació: regió d'Alacant (1.127), regió Alcoi-Gandia (1.113), regió de València (1.123), àrea metropolitana de València (1.123), regió de Castelló (1.134), zona castellanoparlant (1.135). En total, 6.755 entrevistes.

1.5.3. Estratificació de la mostra

L'estratificació de la mostra es va fer per territori i per dimensió municipal. S'hi van establir quotes de sexe i d'edat a partir de les dades extretes del cens del 2001, per a Catalunya i la Franja. A la Comunitat Valenciana es va fer d'acord amb el Padró de 2002, com en el cas de les Illes, en aquest darrer territori, per altra banda, també s'hi va tenir en compte una tercera variable: l'origen dels individus.

1.5.4. Selecció de la unitat última de mostreig

La unitat primària era el número de telèfon. A partir d'un directori de telèfons fixos dels municipis s'establí un conjunt de números de telèfon per a cada estrat (construït a partir de l'encreuament de les variables d'àmbit territorial i de dimensió municipal). La unitat última de mostreig era l'individu, que se seleccionava aleatòriament en el moment que la persona que responia la trucada donava la informació sobre la dimensió i la composició de la llar.

1.5.5. Marge d'error mostral i interval de confiança

L'interval de confiança que considerem és del 95,5 % i la variància $p=q=0,5$.

- L'Alguer: l'error mostral del conjunt de la mostra és de $\pm 5\%$.
- Andorra: $\pm 3,94\%$.

¹⁶ El disseny inicial de l'estudi de la Franja abraça les comarques orientals de la Comunitat Autònoma d'Aragó, que oficialment són: La Ribagorça, La Litera/La Llitera, Bajo Cinca/Baix Cinca, Bajo Aragón-Caspe/Baix Aragó-Casp i Matarraña/Matarranya. S'hi agrupen poblacions de llengua catalana, de llengua aragonesa i de llengua castellana. Per a aquest treball només s'ha pres en consideració la submostra de les poblacions de llengua catalana, i per tant, de les comarques històriques.

- Catalunya: de tot Catalunya: +/- 1,25 %.
- La Franja: +/- 3,3 %
- Les Illes Balears: +/- 1,85 %.
- Comunitat Valenciana: +/- 1,2 %.
- Catalunya Nord: +/- 5 %.

1.5.6. Mètode

Enquesta telefònica assistida per ordinador (CATI).¹⁷ A la Comunitat Valenciana s'han aconseguit les dades mitjançant entrevistes personals domiciliàries.

1.5.7. Nombre d'enquestes

Les mostres reals que es van obtenir van ser:

- L'Alguer: 415
- Andorra: 637
- Catalunya: 7.257
- Catalunya Nord: 402
- La Franja: 1.325 enquestes (870 de la zona catalanoparlant)
- Les Illes Balears: 3.671
- Comunitat Valenciana: 6.755 (5.620 de la zona catalanoparlant)

1.5.8. Període de realització

- L'Alguer: primera setmana de gener de 2004
- Andorra: octubre-novembre de 2004
- Catalunya: del 5 de juny al 10 de juliol de 2003
- Catalunya Nord: del 8 al 15 de gener de 2004.
- La Franja: desembre de 2003 i gener de 2004.
- Les Illes Balears: del 5 de novembre de 2003 al 16 de gener de 2004.
- Comunitat Valenciana: gener i febrer de 2004

1.5.9. Protocols lingüístics per enquestar

A Catalunya, a la Franja i a les Illes Balears s'iniciava el contacte en català o en castellà segons la llengua que s'emprava en respondre al telèfon¹⁸. Després d'haver fet les preguntes de

¹⁷ Va fer el treball de camp l'empresa Instituto DYM a Andorra, a les Illes Balears, a Catalunya i a la Franja. Anteriorment també l'havia fet de l'EUOC-97 i de l'EUOC Tarragona 2002. Els tècnics de l'Institut de Sociolingüística Catalana i de l'Institut d'Estadística de Catalunya van supervisar continuament tot el procés de recollida de les dades en aquests territoris. En tots els casos els enquestadors empraven la varietat dialectal de cada demarcació. Les dades de l'Alguer van ser recollides per l'empresa Abacus i les de la Catalunya Nord per l'empresa EMC. Les de la Comunitat Valenciana, per Gfk Emer Ad Hoc Research.

¹⁸ A les Illes Balears, atès que està molt estès el costum de respondre «Diga!» quan s'agafa el telèfon, es mantenia l'ús del català amb la persona entrevistada (tret que la comunicació fos impossible o que la persona entrevistada demanés que li parlessin en castellà) fins a la pregunta xi («En quina llengua s'estima més que li faci les preguntes?»). A partir d'aquí es continuava en la llengua triada.

selecció i classificació a la persona que responia al telèfon, a la persona entrevistada (que podia ser que no coincidís amb la primera) se li demanava en quina llengua volia que se li fes l'enquesta, si contestava «català» o no tenia cap preferència, se li formulaven les preguntes en català. A tres territoris l'enquestador sempre parlava en la mateixa llengua: en italià a l'Alguer; en català a Andorra¹⁹ i en francès a la Catalunya Nord. Pel que fa a les entrevistes fetes a «la zona de predomini lingüístic valencià» els entrevistadors havien d'expressar-se, d'entrada, «en valencià». Si la persona a entrevistar manifestava no conèixer-lo prou o deia que s'estimava més utilitzar el castellà, s'hi canviava.

1.6. Notes metodològiques

1.6.1. Tractament dels que no saben o no contesten

En general, no es tenen en compte els que no saben respondre o no contesten, és a dir, es recalculen els altres percentatges restant els que s'han inclòs en «No sap/no contesta». Es fa una excepció en el cas de les preguntes d'opinió (gràfics 6.9a, 6.9b, 6.9c, 6.9d, 6.10a, 6.10 b, 6.10c, 6.11a, 6.11b, 6.11c), en els resultats dels quals sí que es tenen en compte.²⁰

1.6.2. Límit de la grandària de les submostres

Les columnes dels gràfics que representen submostres reals de menys de 5 individus, no s'hi inclouen i s'indica a sota dels gràfics.

1.6.3. Nota explicativa sobre les proves estadístiques emprades

En les anàlisis bivariables aconseguim resumir la informació d'una taula de contingència en només un valor de l'estadístic. Els estadístics que s'utilitzen s'han adequat a la natura de les variables analitzades. En primer lloc, s'ha tingut en compte l'existència d'independència estadística entre dues variables mitjançant la χ^2 . Aquesta mostra nivells perceptibles de dependència entre variables a partir de nivells de significació menors a 0,05.

A més, per mesurar la intensitat d'aquesta associació hem utilitzat els estadístics següents. En el creuament de dues variables d'interval, com ara el consum de televisió en català i l'edat, utilitzem la *r de Pearson*. L'estadístic és simètric perquè en el seu plantejament no hi ha relació de dependència (variable dependent-variable independent). El valor està entre 1 i -1. Pren valors positius amb les associacions positives. És a dir, a major creixement d'una variable, major creixement de l'altra. I pren valors negatius amb les associacions negatives.

Amb el creuament d'una variable d'interval com la proporció d'hores de consum de televisió en català i una variable nominal com la llengua d'identificació (català, principal i altres)

¹⁹ Encara que si la persona entrevistada no entenia el català se li feien les preguntes sobretot en castellà, però també en algunes ocasions en francès.

²⁰ En l'annex per territoris sí que s'han tingut en compte els que no saben respondre o que no contesten, per la qual cosa, les dades que hi apareixen tenen unes diferències molt lleus respecte a les de la resta del llibre.

utilitzem l'estadístic *Eta*. És de natura asimètrica perquè té en consideració una variable independent i una variable dependent. El seu interval és entre 1 (màxima dependència de la variable dependent) i 0 (absència de dependència estadística de la variable dependent respecte a la variable independent).

Amb el creuament de variables de natura nominal utilitzem la λ (Lambda). El seu valor es mou entre 1 (màxima dependència) i 0 (màxima independència), i és un estadístic asimètric. Finalment, cal que recordem que els estadístics de diferent natura no són estrictament comparables.

1.6.4. Abreviatures

Per facilitar l'elaboració dels gràfics i les taules en algunes ocasions hem hagut de recórrer a l'abreviació dels noms. Les abreviatures que hem emprat han estat: L'Alguer (AL), Andorra (AD), Catalunya (CT), la Catalunya Nord (CN), la Franja (FR), les Illes Balears (IB) i la Comunitat Valenciana (PV).

1.6.5. Construcció i recodificació de variables

Per poder fer les comparacions entre els resultats dels territoris que requereix aquesta obra, s'han hagut de construir noves variables o recodificar-ne d'altres, a partir de les variables simples corresponents a les preguntes del qüestionari. Un dels motius principals d'aquesta necessitat d'adaptació és que el qüestionari de l'enquesta de l'AVL era diferent dels de la resta de territoris.

1.6.6. Els grups d'edats

Els 4 grups d'edat emprats són els següents: 1) joves, 2) adults joves, 3) adults madurs i 4) grans. Però els condicionaments de cada enquesta fan que els intervals d'edat no puguin ser exactament els mateixos en cadascun dels set territoris, tot i ser molt propers. A Catalunya, Andorra, les Illes Balears, la Franja i la Catalunya Nord són:

1. 15-29,
2. 30-44,
3. 45-64
4. més de 64

A l'Alguer només canvia la primera franja d'edat, que va de 18-29 anys, atès que la mostra era de persones de 18 i més anys. A la Comunitat Valenciana els intervals anaven de 10 en 10 anys (15-24, 25-34...), es van agrupar i varien el primer i segon intervals: 1) 15-34, 2) 35-44; aquest agrupament pot fer que baixin els percentatges de la primera franja perquè abraça cinc anys més que la divisió de la majoria dels territoris, atès que els més joves tenen més coneixements de català a causa de l'aprenentatge escolar en un sistema on ja s'havia introduït l'ensenyament del català des del 1983.

1.7. Obra: autors i capítols

Tots els autors d'aquest llibre han tingut alguna intervenció en el disseny del projecte: tots han participat en l'elaboració del qüestionari i alguns també en l'adaptació al seu territori. Cada redactor d'un capítol ha nascut en una demarcació diferent, fet que garanteix el coneixement de primera mà de les realitats sociolingüístiques que s'hi comenten.

Enrico Chessa ha escrit el llibre analitzant els resultats de l'enquesta EUL de l'Alguer, ciutat on va néixer, i ha adaptat el qüestionari a aquest context. És llicenciat en filologia catalana per la Universitat de Barcelona, va ampliar els seus estudis i es va especialitzar en sociolingüística, a la Universitat de Gal·les (European Master on Bilingual Studies). Després d'uns anys d'inactivitat acadèmica ara segueix un curs de doctorat a la Universitat de Londres on prepara una tesi sobre la transmissió intergeneracional a l'Alguer.

Ernest Querol Puig ha dissenyat i coordinat des de la direcció de l'Institut de Sociolingüística Catalana tot el projecte: totes les enquestes EUL i la publicació dels llibres de cada territori. Nascut a Morella (Els Ports, Comunitat Valenciana) és doctor en filologia romànica per la Universitat de Barcelona, màster en Tècniques d'Investigació Social Aplicada i professor de sociolingüística catalana a la Universitat Oberta de Catalunya. El seu principal àmbit de recerca ha estat la sociologia del llenguatge i, especialment, els processos de substitució lingüística, sobre els quals ha elaborat un nou model teòric fonamentat en la psicologia social i en les matemàtiques, que ha corroborat amb àmplies recerques empíriques a cadascun dels territoris del domini lingüístic.

Natxo Sorolla Vidal ha adaptat l'enquesta a la Franja, ha estat coautor del llibre que recull els resultats de l'enquesta EUL d'Andorra i ha processat amb Joaquim Torres les dades que apareixen en aquest llibre. Va néixer a Pena-roja de Tastavins (el Matarranya, la Franja) és investigador de la Xarxa CRUSCAT, de l'Institut d'Estudis Catalans, i del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació, de la Universitat de Barcelona. En la seva tesi doctoral desenvolupa l'anàlisi de xarxes socials en el camp sociolingüístic, amb especial èmfasi en la situació del català a la Franja.

Joaquim Torres Pla ha coordinat l'explotació dels resultats de les enquestes EUL de Catalunya i d'Andorra i n'ha estat coautor. Amb Natxo Sorolla, ha processat les dades que apareixen en aquest llibre. Nascut a Barcelona (d'origen andorrà), és llicenciat en ciències econòmiques per la Universitat de Barcelona i màster en Sociologia Urbana per la Universitat de París-Nanterre. És membre fundador de l'ASOLC (antic Grup Català de Sociolingüística) i forma part de la Xarxa CRUSCAT (Institut d'Estudis Catalans). Ha fet recerques relatives a les enquestes sociolingüístiques, ha participat en l'explotació de les dades lingüístiques de la majoria dels censos efectuats al domini, entre altres treballs.

Joan-Albert Villaverde Vidal ha analitzat i difòs les dades de l'enquesta EUL de les Illes Balears. Nascut a Palma, és llicenciat en filologia catalana per la Universitat de les Illes Balears. Ha fet estudis sobre l'adquisició de les actituds lingüístiques en els infants. Ha publicat articles sobre la situació de la llengua catalana a les Illes Balears i sobre planificació lingüística a revistes com *Treballs de Sociolingüística Catalana*, *Noves SL*, *Llengua i Ús*, *Lluc*, etc.

Pel que fa a l'estructura de l'obra, hem decidit tractar cada tema en el conjunt dels set territoris analitzats. Encara que també hem volgut oferir la possibilitat de consultar els resultats demarcació per demarcació en l'annex 1. A banda d'aquesta introducció, hem dividit l'obra en

sis capítols més. El segon tracta de quines són les habilitats lingüístiques en català dels habitants de tot l'àmbit lingüístic, posteriorment, hi ha un bloc de tres capítols que se centren en els usos que els enquestats declaren que fan:²¹ el tercer se centra en l'ús familiar i en la transmissió lingüística intergeneracional, el quart en els usos fora de la llar, i el cinquè en els usos en els mitjans de comunicació i en els usos lingüístics a través de les noves tecnologies. Finalment, hi ha un capítol que analitza les representacions sobre la llengua catalana i un darrer que presenta les conclusions a les quals s'ha arribat després de la reflexió sobre tots aquests temes.

Respecte al nivell d'aprofundiment, els estudis elaborats a partir de l'Enquesta d'Usos Lingüístics (EUL) i la de l'AVL a cada territori analitzen detingudament els resultats de cada demarcació i la coherència amb els d'enquestes anteriors, per la qual cosa, per al detall de les anàlisis remetem el lector als diferents capítols d'aquests llibres (o bé als articles sobre les Illes Balears).²² En una obra que comenta les dades sobre set territoris, només pretenem presentar les informacions de caràcter general que ens dibuixaran les grans tendències. Per a les explotacions més aprofundides es poden consultar les esmentades monografies de cada territori.

Cada autor ha redactat el capítol o els capítols que signa, però els textos han estat debatuts per tot l'equip,²³ tant virtualment com en reunions presencials.

En aquesta introducció també incloem un apartat per emmarcar les característiques sociodemogràfiques de la població enquestada (la demografia i el nivell d'instrucció), que podeu llegir tot seguit.

1.8. Característiques sociodemogràfiques de la població enquestada

1.8.1. Demografia

Els parlants sempre han percebut la relació entre el lloc de naixement, les habilitats lingüístiques en una llengua determinada i el seu ús. Els sociòlegs del llenguatge també l'han

²¹ A banda dels estudis centrats en l'observació, hem de tenir present que la majoria de treballs de sociolingüística analitzen les respostes subjectives dels entrevistats o dels enquestats i no se sol fer una verificació d'aquestes dades. En les enquestes que s'analitzen en aquest llibre l'única dada comprovada és la llengua (o llengües) en què la persona va respondre l'enquesta o l'entrevista, que tractarem en l'epígraf 1.10. Per tant, només recordarem puntualment aquesta característica dels resultats que comentem.

²² Fins ara s'han publicat els resultats comentats de les enquestes de Catalunya en els llibres de Torres (2005), les d'Andorra a Torres (2006) i les de l'Alguer a Chessa (2007). Els articles dels resultats de les Illes Balears de Villaverde (2005 i 2006). Per altra banda, es poden consultar les dades sintètiques en línia de l'Estadística d'Usos Lingüístics a Catalunya: <http://www.idescat.net/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/EULC2003.pdf>. Les de l'Alguer, Andorra i la Catalunya Nord a: <http://www6.gencat.net/llengcat/socio/us2.htm>. De la Franja s'han publicat resultats conjunts de les comarques oficials, sense diferenciar els municipis catalanoparlants, distinció que ens sembla imprescindible per a qualsevulla anàlisi <http://portal.aragob.es/pls/portal30/docs/FOLDER/IA>. Nosaltres sí que hem fet aquesta diferenciació per a les informacions d'aquest llibre, on només oferim dades dels municipis on es parla català: <http://www6.gencat.net/llengcat/socio/doncs/EULF2004.pdf>. Per altra banda, s'han publicat les dades de la Comunitat Valenciana (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2005).

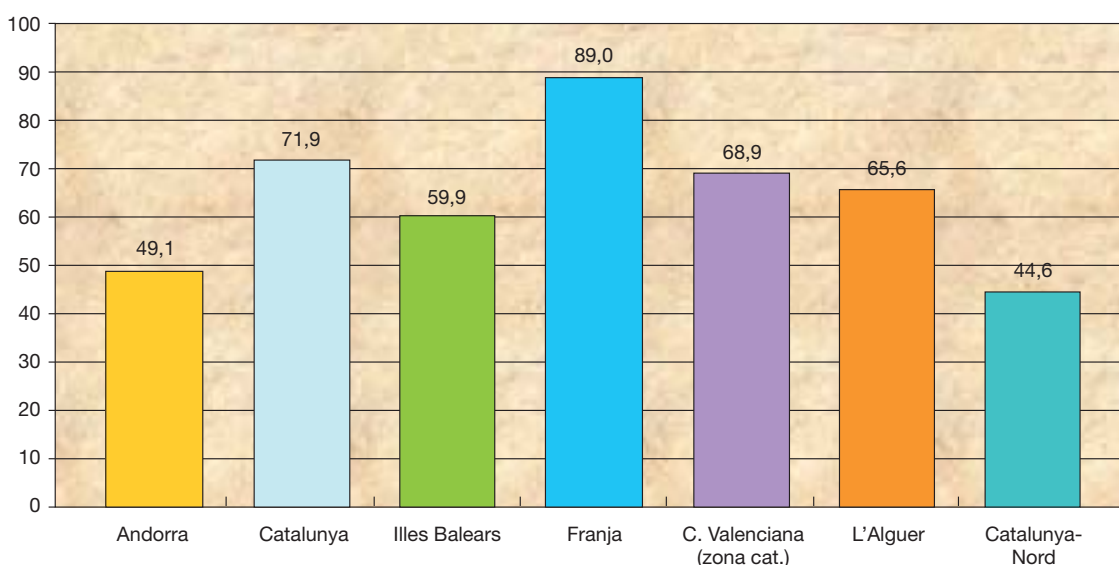
²³ L'equip està format per totes les persones que han redactat algun capítol i per Xavier Sanjuan, que, especialment, ha assessorat sobre la Comunitat Valenciana i ha elaborat part de la informació sobre aquest territori a partir de les dades publicades per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2005). Marina Solís ha col·laborat en el disseny del projecte com a tècnica de la Secretaria de Política Lingüística i ha preparat l'annex 1. Per altra banda, cada autor ha triat el model de llengua del capítol que signa.

tinguda en compte i nombroses recerques mostren darrerament, de forma molt clara, aquest lligam en el nostre àmbit lingüístic.

Per tant, de bon començament, comentarem les dades que ens mostra el *gràfic 1.1*, respecte on ha nascut la població que viu a territoris on es parla català.

Les dades que presentem estan organitzades segons aquestes dues opcions: si les persones han nascut en territoris on la llengua catalana és la tradicional i històrica o bé si han nascut en qualsevol altre lloc del món.²⁴

Gràfic 1.1
Població de cadascun dels set territoris nascuda en el domini lingüístic. Percentatges 2003-2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat

²⁴ Pel que fa a les dades de la Comunitat Valenciana, les persones que han nascut als «termes municipals de predomini lingüístic castellà», com es denominen a la Llei d'ús i ensenyament del valencià de 1983, (un 11,35 % dels habitants de la Comunitat Valenciana) no compten com a nascudes a territoris on es parla català. Tanmateix, les dades sobre els nascuts a la Comunitat Valenciana de la resta de territoris es refereixen a aquesta demarcació en el seu conjunt, atès que aquesta distinció només es fa en l'enquesta valenciana. Totes les dades de la Comunitat Valenciana que apareixeran en els gràfics es refereixen a la seva zona catalanoparlant. En el cas de la Franja, les respostes disponibles de la pregunta sobre el lloc de naixement no separen les localitats catalanoparlants de la Franja de la resta castellanoparlant de les comarques orientals de l'Aragó, per tant, l'opció de territoris de llengua catalana inclou la població nada en aquestes comarques orientals, no a la Franja pròpiament dita. Pel que fa a la Catalunya Nord, entre els nats en territoris de llengua catalana hi inclouem els que han nascut al Departament dels Pirineus Orientals més els que ho han fet a l'Estat espanyol, que tenen per llengua inicial el català o el català i el francès, que són el 25 % dels nats a l'Estat espanyol. Es tracta d'una aproximació als nascuts en els altres territoris de llengua catalana. En cap cas l'error d'aquesta estimació pot ser gaire gran, ja que els nats a l'Estat espanyol són només el 4,8 % del total d'enquestats.

Els percentatges de persones de 15 i més anys que han nascut en el nostre àmbit lingüístic va des del 89,0 % de la Franja al 44,6 % de la Catalunya Nord. Encara hi ha un altra demarcació en què els autòctons no depassen el 50 %: Andorra, amb el 49,1 %. La resta totes estan per sobre de la meitat: les Illes Balears (59,9 %), l'Alguer (65,6 %), la Comunitat Valenciana (68,9 %), Catalunya (71,9 %) i, com ja hem avançat, el 89 % a la Franja.²⁵

En el capítol següent podrem comprovar també que el lloc de naixement va molt lligat a les capacitats de comprendre i de parlar el català, si relacionem les dades que acabem de comentar amb aquestes destreses, ens adonarem d'aquesta relació,²⁶ com hem intentat mostrar en la taula 1.1. Vegem-la.

Taula 1.1
Relació entre el percentatge d'autòctons i les capacitats d'entendre i de saber parlar

Segons el % d'autòctons			Entendre		Saber parlar	
N. Ordre		%	N. Ordre	%	N. Ordre	%
1r	La Franja	89,0	=	98,5	=	88,8
2n	Catalunya	71,9	=	97,4	=	84,7
3r	Comunitat Valenciana	68,9	6è	81,6	6é	58,4
4t	L'Alguer	65,6	5è	90,1	5è	61,3
5è	Illes Balears	59,9	4t	93,1	4t	74,6
6è	Andorra	49,1	3r	96,0	3r	78,9
7è	Catalunya Nord	44,6	=	65,3	=	37,1

La Franja i Catalunya són les zones en què hi ha més autòctons i són les que tenen les habilitats de comprendre i de parlar més altes. A l'altre extrem se situa la Catalunya Nord, que té les més baixes en tots tres aspectes. Per tant, fins ara coincideix l'ordre de nombre d'autòctons amb l'ordre de les capacitats. Serà a la zona intermèdia on hi haurà variacions: la Comunitat Valenciana, tot i ocupar el tercer lloc en nombre de nascuts al territori, se situa en el penúltim lloc de competències, per darrere de l'Alguer (cinquè lloc).

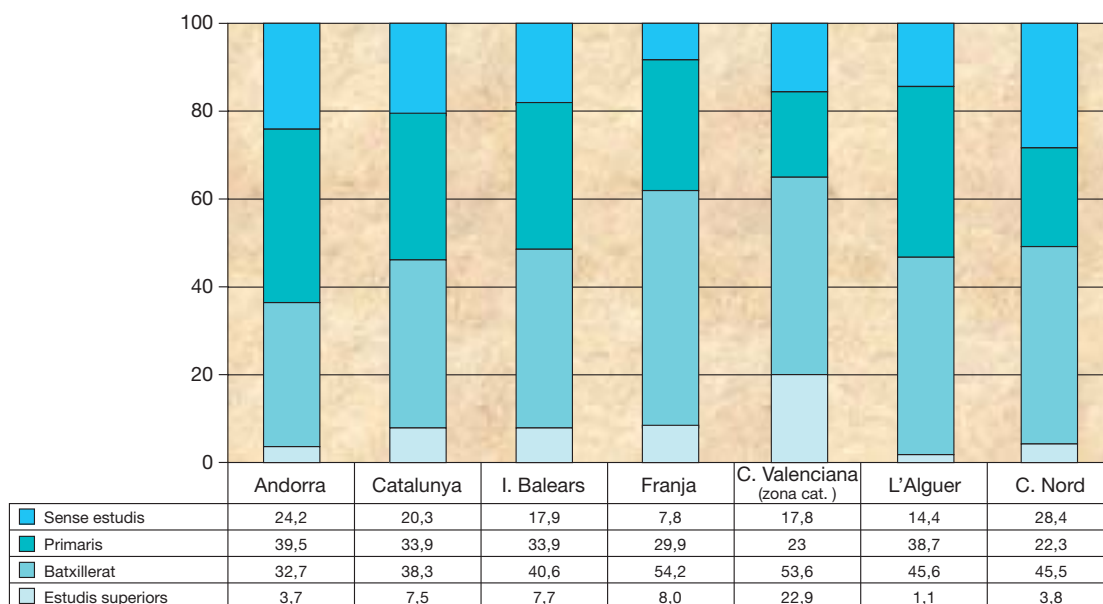
1.8.2. Nivell d'estudis

La segona variable que tractarem en aquesta introducció, perquè incideix tant en les capacitats com en les representacions i en els usos lingüístics, és el grau de formació dels parlants. El nivell d'estudis primaris és el majoritari entre les persones del nostre àmbit lingüístic: 54,2 % a la Franja; 45,8 % a l'Alguer; 45,5 % a la Catalunya Nord; 40,6 % a les Illes Balears; 38,3 % a Catalunya; 36,1 % a la Comunitat Valenciana; i, finalment, 32,7 % a Andorra. El segueixen els estudis equivalents a batxillerat: 39,5 % a Andorra; 38,7 % a l'Alguer; 33,9 % a Catalunya i a les Illes Balears; 29,9 % a la Franja; 23 % a la Comunitat Valenciana i, en darrer lloc, 22,3 % a la Catalunya Nord. Vegem-ho en el gràfic 1.2.

²⁵ Excepte en el cas de les Illes Balears, la variable sobre l'origen no es fa servir en la construcció de les mostres, de manera que els percentatges que s'hi refereixen estan subjectes a un marge d'error més gran que les variables que sí que han servit per a aquesta construcció de manera general, com el sexe i l'edat.

²⁶ I també amb els usos, com mostraran els capítols 3 i 4.

Gràfic 1.2
Nivell d'estudis de la població de cadascun dels 7 territoris. 2003-2004.
Percentatges

Els nivells d'estudis extrems són els menys freqüents, el que té unes dades més baixes és el de les persones que no tenen estudis. La demarcació on n'hi ha menys és l'Alguer amb només un 1,1 % de la població, el segueixen Andorra (3,7 %), la Catalunya Nord (3,8 %), Catalunya (7,5 %), les Illes Balears (7,7 %), la Franja (8 %) i la Comunitat Valenciana (22,9 %).²⁷ Pel que fa als estudis superiors, gairebé s'inverteix aquest ordre: la Catalunya Nord (28,4 %), Andorra (24,2 %), Catalunya (20,3 %), les Illes Balears (17,9 %), la Comunitat Valenciana (17,8 %), l'Alguer (14,4 %) i la Franja (7,8 %).

Si ens fixem en cadascun dels territoris i sumem els dos nivells més elevats de formació, és a dir, els de les persones que tenen el batxillerat i estudis superiors, ens adonem que Andorra gaudeix d'uns nivells més elevats de formació amb un 63,7 % d'habitants que tenen aquests dos graus d'estudis, el segon lloc l'ocuparia Catalunya, amb el 54,2 %, el tercer, l'Alguer, amb el 53,1 %, el quart, les Illes, amb el 51,8 %, el cinquè, la Catalunya Nord, amb el 50,7 %, el sisè la Comunitat Valenciana, amb el 40,8 % i, el setè lloc, la Franja, amb el 37,7 %.

Aquestes dades tenen una relació directa amb les dues habilitats escrites, més lligades a l'ensenyament: llegir i escriure. És clar que els percentatges alts de persones sense estudis condicionaran unes dades més baixes en les capacitats que s'adquireixen especialment en l'àmbit escolar. Ara bé, els contextos sociopolítics tan diferents de cada territori influiran decisivament en aquestes capacitats i també en les representacions i en els usos lingüístics, com veurem tot seguit en l'epígraf 1.9. Però alhora, les representacions i els usos han condicionat els contextos sociopolítics. En les ciències socials, les interdependències entre els factors

²⁷ Aquesta diferència tan significativa entre la Comunitat Valenciana i la resta de demarcacions es deu al tipus de pregunta que es va fer en les entrevistes que s'hi van realitzar i les preguntes de les enquestes EUL de la resta. A la Comunitat Valenciana es distingia entre persones que no tenien estudis i persones que no havien acabat els estudis primaris, mentre que als altres territoris es demanava quin era el nivell d'estudis més alt.

dificulten la possibilitat d'establir relacions directes de causes i d'efectes i sempre s'han de tenir en compte aquestes retroalimentacions entre les variables, com les que acabem de comentar i com les moltes que llegireu al llarg d'aquests fulls.

1.9. Estatus d'oficialitat de la llengua en cada jurisdicció

Pel que fa al reconeixement legal, direm molt breument que el català és l'única llengua oficial de l'Estat andorrà, com estableix l'article 2.1. de la seva Constitució i desenvolupa la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua catalana (1999). Aquesta Llei estableix l'obligatorietat del coneixement i afirma que és la llengua de l'administració pública, les activitats públiques, la retolació i l'etiquetatge, dels mitjans de comunicació, etc.

El català és cooficial als tres territoris més grans i més poblats i així consta als respectius estatuts d'autonomia. A més, es recullen els drets lingüístics i les pautes per a l'acció planificada de l'executiu: a Catalunya a la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, DOGC núm 2553, de 9 de gener de 1998; a les Illes Balears estan regulats per la Llei 3/1986, de 19 d'abril, de normalització lingüística de les Illes Balears, BOCAIB núm. 15, de 20 de maig de 1986; a la Comunitat Valenciana, s'expliciten en la Llei 4/1983, de 23 de novembre, sobre ús i ensenyament del valencià, DOGV núm. 133, d'1 de desembre de 1983.

La resta de jurisdiccions no tenen unes regulacions tan específiques. A la Franja, encara s'està esperant que s'aprovi la llei de llengües perquè se'n delimiti la cooficialitat, com recollia l'Estatut d'Autonomia.²⁸ A la Catalunya Nord la situació és molt clara: l'única llengua oficial és el francès i el català i la resta de llengües estan prohibides a l'administració i a la justícia; malgrat això sí que hi ha iniciatives privades d'ensenyament en català. Finalment, a l'Alguer hi ha dues referències legals: una llei de l'Estat (Legge 15 dicembre 1999, n. 482) «Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche», on en l'article 2 s'esmenta que la Republica Italiana protegeix la llengua i la cultura de la població catalana, i una llei regional (Legge regionale de Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna, 1977, 15 octubre de 1997, n. 26, art. 19).

1.10. Ús de les llengües en l'enquesta

Les úniques dades sobre usos comprovats de les llengües de les diferents demarcacions que manejarem en tot el llibre són les que corresponen a la llengua emprada per respondre les preguntes del qüestionari. En parlar dels protocols lingüístics per enquestar, a l'epígraf 1.5.9, ja hem avançat que l'enquestador sempre formulava aquestes preguntes en la mateixa llengua a tres territoris: en italià a l'Alguer, en francès a la Catalunya Nord i en català a Andorra. Tot

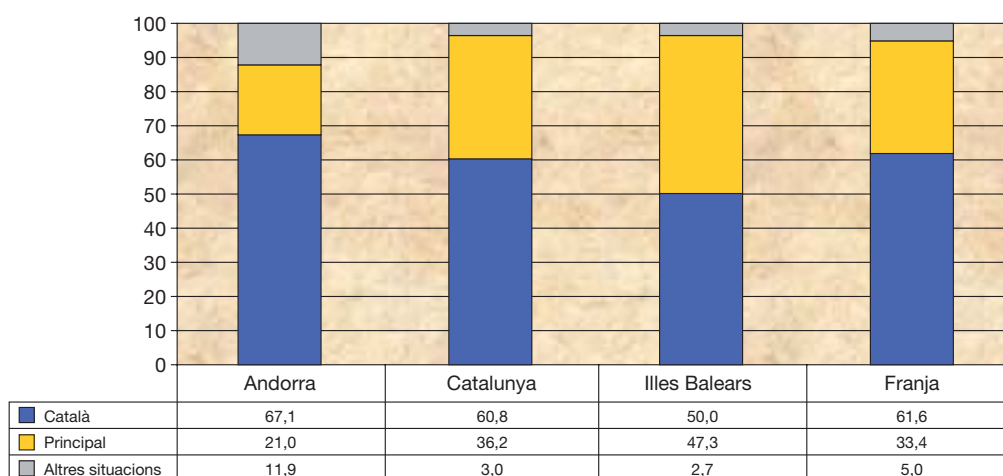
²⁸ Llei orgànica 5/1996, de 30 de desembre, de reforma de la Llei orgànica 8/1992, de 10 d'agost, de l'Estatut d'Autonomia d'Aragó deia: «Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón gozarán de protección. Se garantizará su enseñanza y el derecho de los hablantes en la forma que establezca una Ley de Cortes de Aragón para las zonas de utilización predominante de aquéllas». Aquesta llei ha estat modificada per la Llei Orgànica 6/1994, de 24 de març, de reforma de l'esmentat Estatut. A l'article 7 Llei 3/1999, de 10 de març, del patrimoni cultural aragonès, a l'article 4.-«Lenguas Minoritarias» es llegeix: «El aragonés y el catalán, lenguas minoritarias de Aragón, en cuyo ámbito están comprendidas las diversas modalidades lingüísticas, son una riqueza cultural propia y serán especialmente protegidas por la Administración». És destacable que sigui a una llei de patrimoni on es tractin els temes lingüístics; d'aquests afers s'encarrega la Dirección General de Patrimonio Cultural del Departamento de Educación, Cultura y Deporte.

i això, sí que podrem presentar dades de les variacions dels usos d'aquest estat atès que, a causa de les nombroses llengües presents, si la persona entrevistada no entenia el català se li feien les preguntes sobretot en castellà, però també en algunes ocasions en francès.

1.10.1. Llengües que empran els enquestats

Els percentatges de les llengües emprades en respondre les preguntes del qüestionari a Andorra, com veiem representat en el gràfic 1.3, són: el català, en el 67,1 % dels casos; el castellà, en el 21 % i en altres llengües (o la resposta en més d'una llengua) l'11'9 % de respostes.

Gràfic 1.3
Llengües emprades en respondre el qüestionari

El segon territori on s'empra més la llengua catalana per respondre les preguntes del qüestionari és la Franja, amb el 61,6 % d'ocasions, seguida de molt de prop per Catalunya (a només vuit dècimes) i de les Illes Balears, a 11,6 punts percentuals. Correlativament, el castellà s'empra més, en ordre decreixent: a les Illes Balears, a Catalunya, a la Franja i a Andorra.

Les respostes al qüestionari que combinen el castellà i el català són més freqüents a la Franja (5 %), seguida per Catalunya i per les Illes Balears. A Andorra, com acabem de veure, les dades dels usos de més d'una llengua i d'altres llengües com el francès estan barrejats.

Pel que fa a la Comunitat Valenciana, només disposem de les dades sobre els qüestionaris que van emprar els entrevistadors: el 78,8 % estaven escrits en català i el 21,2 %, en castellà. No tenim dades, però, de la llengua en què van respondre els entrevistats.

1.10.1. Llengües que empran els enquestadors

Si prenem la perspectiva de les llengües en què es formulaven les preguntes del qüestionari, també en l'epígraf dedicat als protocols lingüístics (1.5.9) hem explicat que a l'enquestat se li preguntava en quina llengua volia que se li fes l'enquesta: si contestava «català» o no tenia cap

preferència, se li formulaven les preguntes en català. El percentatge d'ocasions en què l'enquestador va emprar aquesta llengua a Catalunya és del 62,1 %; el castellà es va fer servir en el 35 % dels casos i en el 3 % una part del qüestionari es preguntava en una llengua i la resta en una altra. D'aquestes dades podem inferir que en l'1,3 % d'enquestes es formulaven les preguntes en català mentre que la persona enquestada responia en castellà o en una altra llengua.

A Andorra, la diferència entre l'ús del català en les preguntes (76,1 %) i en les respostes (67,1 %) és encara més gran (4 %) atès que el protocol indicava que, sempre que l'entrevistat entengués l'única llengua oficial, se li havien de formular les preguntes en català. L'enquestador va haver d'emprar en un 7 % de les enquestes altres llengües diferents del català i el castellà i en un 4,1 % d'ocasions va parlar en una llengua diferent de la que se li va respondre. L'enquestador va haver de formular les preguntes del qüestionari en castellà en el 16,9 % dels casos, mentre que se li va respondre en aquesta llengua el 21 % de vegades. És a dir, la diferència del 4,1 % que acabem de comentar.

A partir del capítol tercer s'exposen els resultats sobre els usos de les diferents llengües, encara que aleshores es tractarà d'usos declarats, i no d'usos comprovats, com els que acabem de comentar.

Les habilitats lingüístiques en català

Ernest Querol

La influència de la manera de preguntar sobre els resultats que s'obtenen es coneix molt bé en les ciències socials. En aquest capítol, la podrem comprovar perquè disposem de dades sobre les habilitats lingüístiques demanades de dues maneres: una oposant saber / no saber, és a dir, mitjançant una qüestió dicotòmica i, una segona, demanant en quina mesura es té una capacitat determinada puntuant sobre una *escala* de 0 a 10, que anomenem qüestió *escalar*. En primer lloc, ens centrarem en els resultats de les preguntes dicotòmiques en les quatre habilitats lingüístiques; en segon lloc, ho farem en les respostes de les autoavaluacions numèriques i, finalment, analitzarem de manera més aprofundida les dades de l'habilitat de parlar en català, perquè és fonamental per estudiar qualsevulla situació sociolingüística.

2.1. Les habilitats lingüístiques en català en termes dicotòmics

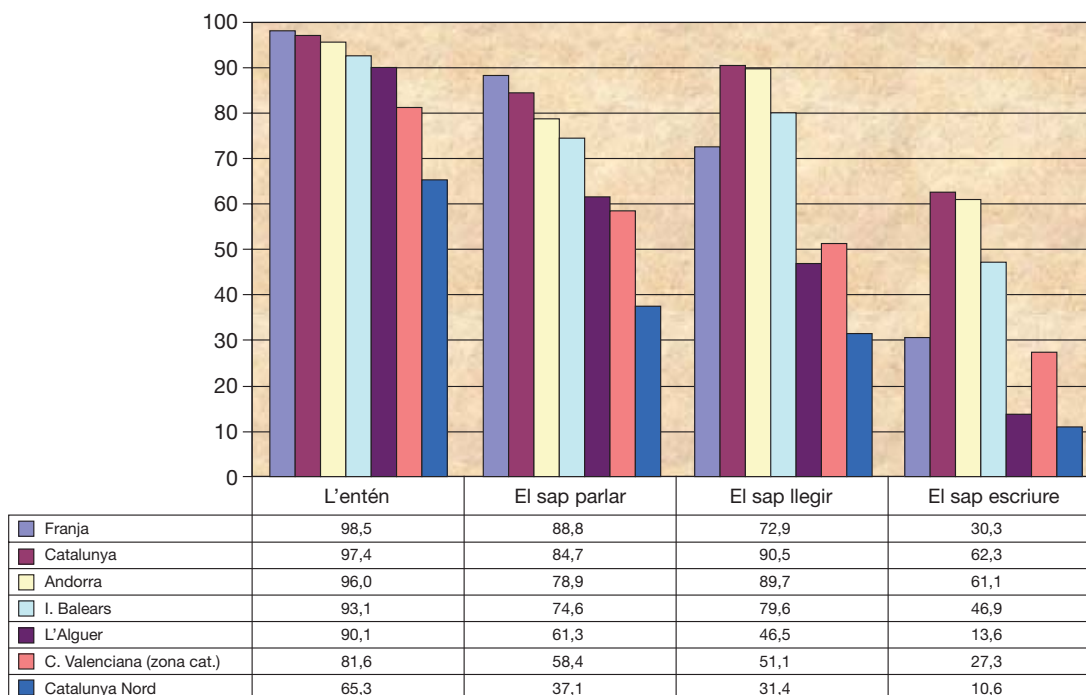
Si fem un cop d'ull al resum de les quatre habilitats lingüístiques de tots els parlants de català del domini lingüístic, que es poden veure en el gràfic 2.1, ens adonem que l'ordre, de més capacitat a menys, de les demarcacions on habiten es manté gairebé sempre igual. Només hi ha un canvi ben significatiu: la Franja ocupa el primer lloc en les facultats orals (entendre i saber parlar), però baixa al quart lloc en les escrites, que, com ja havíem vist en els comentaris del gràfic 1.2 del primer capítol, estan més relacionades amb l'aprenentatge escolar.¹ Aquest fet modifica la resta de l'ordenació, però gairebé només amb aquest canvi podem explicar tota la resta de variacions. Vegem-ho:

- Catalunya passa, doncs, a ocupar el primer lloc en les capacitats escrites, seguida per Andorra i per les Illes Balears.
- La Comunitat Valenciana avança l'Alguer en aquests sabers més relacionats amb l'escola i se situa en el cinquè lloc.²
- La Catalunya Nord no varia el seu lloc d'ordre atès que té les xifres més baixes en totes les habilitats lingüístiques.

¹ El fet que a la Franja s'anomeni la llengua amb mots pejoratius com «xapurriau» i semblants i que gairebé a cada població rebí un nom, va fer que, amb la finalitat d'influir el mínim possible en els enquestats, s'optés per anar fent les preguntes emprant el mateix nom que l'enquestat havia respost en les primeres preguntes del qüestionari. Aquest fet pot haver tingut alguna incidència especialment en les preguntes sobre les habilitats escrites, atès que demanar a algú si llegeix o escriu una *llengua* amb uns tals noms sembla contradictori. De totes maneres, els percentatges sobre aquestes habilitats no podien ser gaire alts atès que la llengua no s'ensenya habitualment a l'escola.

² El qüestionari de l'Enquesta sobre Usos Lingüístics (EUL) s'ha passat, amb les adaptacions que comentem al primer capítol, a tots els territoris excepte a la Comunitat Valenciana. Al qüestionari de l'enquesta valenciana no hi

Gràfic 2.1
Habilitats en català basades en preguntes dicotòmiques en cadascun dels set territoris.
Percentatges. 2003-2004

En els epígrafs següents ens detindrem a comentar les dades de cada capacitat lingüística.

2.1.1. La capacitat d'entendre el català

A cinc circumscripcions està per sobre del 90 % (la Franja, 98,5 %; Catalunya, 97,4 %; Andorra, 96 %; les Illes Balears, 93,1 % i l'Alguer, 90,1 %) i a les altres dues baixa al 81,6 % a la Comunitat Valenciana i al 65,3 % de la Catalunya Nord. Si fem una estimació dels valors absoluts d'aquests percentatges, la població que declara que entén el català als territoris de llengua catalana seria d'11.011.168.³

ha les preguntes dicotòmiques de les enquestes EUL. Per tant, les dades de coneixement d'aquest territori provenen d'una pregunta que té les mateixes opcions de resposta: gens, un poc, prou bé, perfectament. Considerem el conjunt de les dues últimes categories com bàsicament equivalent a la resposta afirmativa de les preguntes dicotòmiques, i així ho hem tingut en compte en les comparacions d'aquesta obra. De totes maneres, cal dir que ambdues informacions no ens indiquen exactament el mateix i l'examen de les dades valencianes i la comparació amb la resta de territoris ens fa pensar que l'equivalència que hem establert no és exacta i que les dades de la Comunitat Valenciana serien més altes si realment s'hagués formulat la pregunta dicotòmica.

³ Les estimacions que s'han fet per calcular aquesta xifra són:

— Amb les dades poblacionals fetes servir a cada enquesta, situades cronològicament entre l'1-1-02 i el 31-10-04, s'han calculat uns percentatges de comprensió del català de la població total de cada territori i del conjunt del domini. S'ha estimat que aquests percentatges són els mateixos a 31-12-03, s'ha calculat la

2.1.2. La capacitat de parlar en català

Els percentatges de persones que saben parlar en català baixen considerablement respecte dels qui l'entenen. No hi ha cap demarcació on els individus que saben parlar en català arribin al 90 %, encara que els de la Franja s'hi acosten: 88,8 %. L'ordre de demarcacions torna a ser exactament el mateix que en la facultat d'entendre: Catalunya (84,7 %), Andorra (78,9 %), les Illes Balears (74,6 %), l'Alguer (61,3 %), la Comunitat Valenciana (58,4 %) i, a molta distància, la Catalunya Nord (37,1 %). Si tornem a fer una estimació dels valors absoluts d'aquests percentatges, la població que declara que sap parlar el català als territoris de llengua catalana seria de 9.118.882.⁴

Si comparem les dades d'aquestes dues habilitats que s'adquireixen bàsicament en el contacte social directe, ens adonem de les davallades en la capacitat de parlar en català; ara bé, el que cal subratllar és que els descensos són inversament proporcionals als percentatges de persones que tenen la destresa d'entendre. És a dir, la proporció de persones que saben parlar en català es redueix més (respecte a la proporció dels qui l'entenen) en aquells territoris on el percentatge d'habitants que l'entenen és més reduït. O, si voleu: la minva de la capacitat de parlar en català, respecte a la capacitat d'entendre'l, és menor en els territoris on hi ha més persones que l'entenen. I sembla que el punt d'inflexió se situï per sota del 93 % de persones que tenen l'habilitat d'entendre. El gràfic 2.2, que hem ordenat de percentatge més gran a percentatge més petit en la capacitat d'entendre, ens mostra molt clarament la línia ascendent (de color vermell) de la diferència entre aquestes dues capacitats més socials que només es veu alterada per la Comunitat Valenciana, que no baixa tant com l'Alguer. Considerem que en aquest cas hi ha altres factors sociopolítics que hi intervenen de manera molt evident, com el fet que a la Comunitat Valenciana hi hagi un cert suport institucional a la llengua que no té l'Alguer, però la influència numèrica sembla tenir una relació directa amb la davallada de la capacitat de parlar en català, encara que, és clar, hi ha tot un conjunt de factors sociopsicològics que també hi incideixen de manera directa.

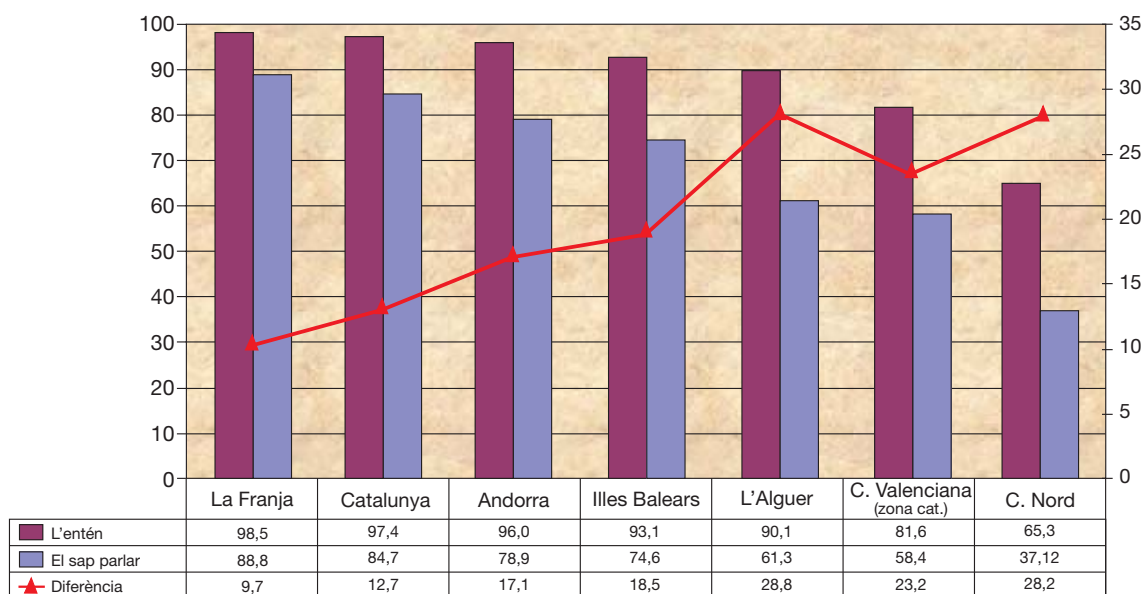
Veiem que la diferència entre la capacitat de parlar en català i la d'entendre'l és com a mínim d'una desena de punts percentuals menys (9,7), i es registra a la Franja. A Catalunya és de 12,7 punts; a Andorra és de 17,1 punts; a les Illes Balears, de 18,5; a la Comunitat Valenciana, de 23,2 punts; a la Catalunya Nord, de 28,2 punts i, finalment, a l'Alguer, de 28,8.

població total del domini (incloent en aquest cas la zona castellanoparlant del PV, perquè els que hi entenen el català són una xifra apreciable) i s'hi han aplicat els esmentats percentatges per calcular l'estimació de la població que entenia el català en aquell moment.

- S'ha estimat que la població total de la zona castellanoparlant de la Comunitat Valenciana representa el mateix percentatge sobre el total de la Comunitat l'1-1-02 que el 31-12-03.
- La mostra de l'Alguer no és de la població de 15 i més anys com la resta, sinó de 18 i més anys. S'ha estimat que els percentatges de comprensió del català dels de 18 i més anys que ens indica la mostra són els mateixos que els de la població de 15 i més anys.
- Per calcular els percentatges de comprensió del català en cada territori s'ha tingut en compte separatament, d'una banda, la població de 15 i més anys, de la qual tenim dades a les enquestes estudiades, de l'altra, la de menys edat, de la qual no se'n disposa i, en general, hi ha molt poca informació. L'estimació d'aquestes poblacions de menys de 15 anys s'ha calculat aplicant als infants el percentatge de comprensió del grup d'edat de 15-29 anys o equivalent que ens donen les enquestes. Aquesta estimació es basa en el fet que en la major part dels territoris les diferències de comprensió per grups d'edat no són gaire importants i tenint present que a Catalunya, en els censos del 1996 i del 2001, els dos grups d'edat tenen uns percentatges de comprensió molt similars.

⁴ Per a aquest càlcul s'han tingut presents els mateixos criteris que s'expliquen en la nota 3.

Gràfic 2.2
Diferència entre la capacitat d'entendre i de parlar als 7 territoris

Aquestes disminucions progressives de l'habilitat de parlar en català poden ser molt significatives per indicar el percentatge d'habitants d'una demarcació que han de tenir la capacitat d'entendre perquè no hi hagi unes davallades fortes en la resta de destreses. Dit altrament: fins a quin punt la proporció de població que té la capacitat d'entendre el català és fonamental perquè es produeixin evolucions progressives o sobtades.

Si ens valem de l'estadística per esbrinar la relació que s'estableix entre aquestes dues variables (les habilitats d'entendre i de parlar en termes dicotòmics), en primer lloc, mitjançant la prova de significació de χ^2 , observem que estan relacionades entre elles ja que en tots els casos és de 0,000, és a dir, podem rebutjar la possibilitat que aquestes variables siguin independents. En segon lloc, la mesura d'associació lambda (λ) ens mostra fins a quin punt amb la variable independent podem predir la variable dependent. Si prenem com a variable dependent la capacitat de parlar català en termes dicotòmics, ens adonem que l'associació és feble (va de $\lambda = 0,135$ de la Franja a $\lambda = 0,273$ de les Illes Balears). Ara bé, com ens mostra la taula 2.1, pren diferents valors en els distints territoris, fet que ens indica que les tres primeres demarcacions que tenien les variacions més baixes entre la capacitat d'entendre i la de parlar (vegeu el gràfic 2.2) són les que tenen una mesura d'associació λ més baixa: la Franja $\lambda = 0,135$; Catalunya $\lambda = 0,170$; Andorra $\lambda = 0,188$. Ara bé, en la resta de territoris no es dona aquesta relació amb la mateixa nitidesa perquè la Catalunya Nord té $\lambda = 0,240$ i és el territori on hi ha més distància entre la capacitat d'entendre i la de parlar, inferior a la de les Illes Balears $\lambda = 0,273$, que té menys diferència entre ambdues capacitats.

Si prenem l'habilitat d'entendre com a variable dependent, ens adonem que només la Catalunya Nord ($\lambda = 0,188$) pren valors diferents de 0, fet que ens indica que l'habilitat de parlar no ens ajuda a pronosticar els valors de la capacitat d'entendre, que és el que preteníem mostrar.

Taula 2.1
La mesura d'associació λ entre l'habilitat de parlar i l'habilitat d'entendre demanades en termes dicotòmics

	Andorra	Catalunya	I. Balears	Franja	Alguer	C. Nord
χ^2	101,242	809,406	175192,070	4791,181	71,774	103,842
Significació	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
λ simètrica	0,159	0,145	0,214	0,119	0,203	0,215
λ Variable dependent: saber parlar dicotòmic	0,188	0,170	0,273	0,135	0,255	0,240
λ Variable dependent: entendre dicotòmic	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,188
λ simètrica T Variable dependent saber parlar dicotòmic	5,204	12,074	244,178	24,579	6,745	0,000

2.1.3. La capacitat de llegir en català

Com ja hem avançat, en les dues habilitats escrites hi ha dos canvis en l'ordre entre els territoris com a conseqüència dels diferents sistemes d'ensenyament de les llengües oficials, cooficials o sense cap mena d'oficialitat reconeguda que hem comentat breument a l'epígraf 1.9. Així, la Franja deixa el primer lloc de les dues capacitats anteriors i passa a ocupar la quarta plaça, encara per davant de la Comunitat Valenciana, on la llengua sí que és cooficial i s'ensenyava a les escoles, a diferència de la Franja, on no gaudeix de cap reconeixement d'aquest tipus. L'ordenació decreixent seria la que segueix: Catalunya (90,5 %), Andorra (89,7 %), les Illes Balears (79,6 %), la Franja (72,9 %), la Comunitat Valenciana (51,1 %), l'Alguer (46,5 %) i la Catalunya Nord (31,4 %).

2.1.4. La capacitat d'escriure en català

Segueix exactament el mateix ordre que l'habilitat de llegir: Catalunya (62,3 %), Andorra (61,1 %), les Illes Balears (46,9 %), la Franja (30,3 %), la Comunitat Valenciana (27,3 %), l'Alguer (13,6 %) i la Catalunya Nord (10,6 %).

Trobem una dada molt significativa: hi ha més proporció de persones que declaren que saben escriure a Catalunya (62,3 %), que percentatge de persones que diuen que saben parlar en català a la Comunitat Valenciana (61,3 %).

2.2. Les habilitats lingüístiques en català mesurades amb una gradació

De les sis enquestes passades amb el qüestionari EUL disposem de les dades sobre les capacitats lingüístiques que els mateixos parlants han valorat del 0 al 10 (de manera semblant a la majoria de les qualificacions acadèmiques numèriques del nostre context).⁵ Quan es passava el qüestionari, entre aquestes preguntes i les que es van fer sobre les d'habilitats dicotòmiques hi havia intercalades 52 qüestions, i les escalars es van situar en la secció que demanava pels usos lingüístics.

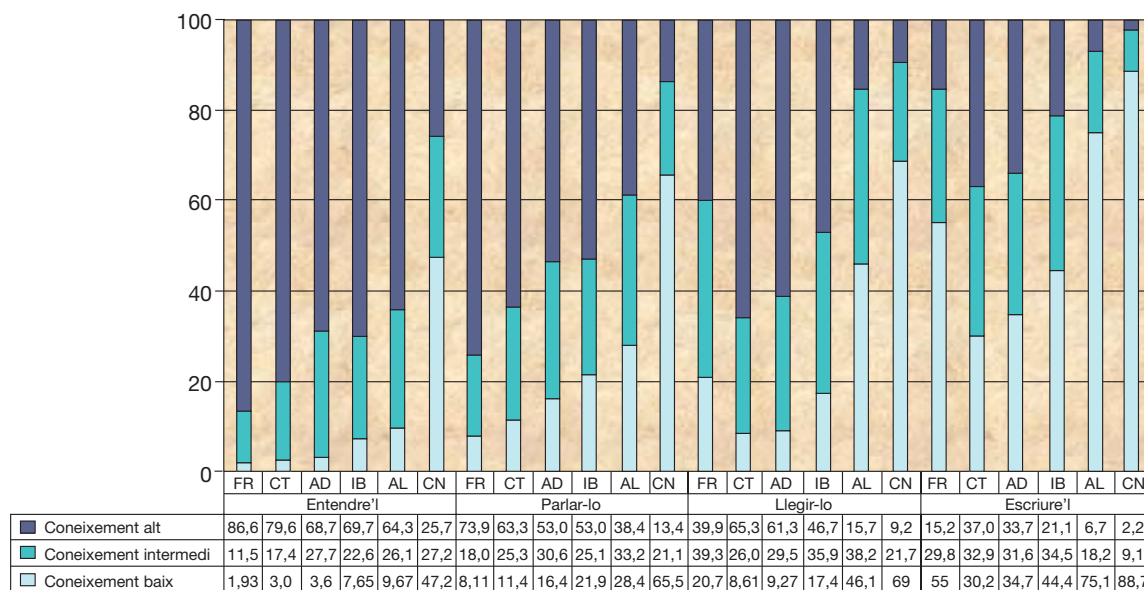
⁵ A la Catalunya Nord, les puntuacions anaven de 0 a 20, pròpies de l'avaluació del sistema educatiu francès.

Com veiem en el gràfic 2.3, hem ordenat de manera decreixent els territoris segons la capacitat d'entendre i hem agrupat aquestes 11 possibilitats de resposta en tres nivells:

- coneixement alt: de 8 a 10
- coneixement intermedi: de 4 a 7
- coneixement baix: de 0 a 3

Gràfic 2.3

*Les quatre habilitats lingüístiques en sis territoris segons el grau de domini.
2003-2004. Percentatges*

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

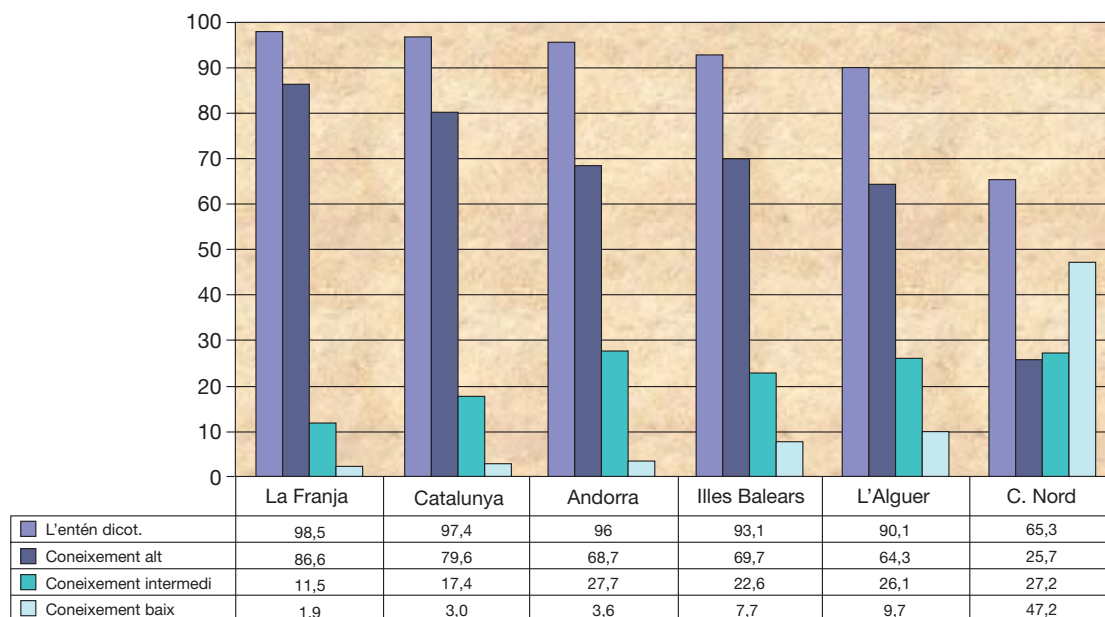
Anirem comentat aquests nivells, habilitat per habilitat, en els epígrafs següents.

2.2.1. La capacitat d'entendre segons el grau de destresa

Tornem a començar per la comprensió i tornem a trobar els territoris ordenats de la mateixa manera que hem vist en els resultats de les habilitats demanades en termes dicotòmics. Ara, en les respostes a la pregunta formulada amb una gradació (pregunta escalar), la proporció de persones que avaluen amb un nivell alt la seva capacitat d'entendre el català segueix l'ordre següent: la Franja, 86,6%; Catalunya, 79,6%; les Illes Balears, 69,7%; Andorra, 68,7%; l'Alguer, 64,3% i, també a una distància molt gran, la Catalunya Nord, amb el 25,6%. Correlativament, en les persones que consideren que tenen el nivell baix, l'ordre és exactament el contrari, com podem veure molt clarament en el gràfic 2.4.

Aquestes xifres, obtingudes a partir d'una gradació, ens donen una imatge molt més aproximada de la situació de l'habilitat d'entendre en cada territori amb aquests nivells de comprensió, molt més matisats, que ens permeten copsar millor què és el que inclouen els resultats de la resposta dicotòmica. Els percentatges de coneixement baix corresponen gairebé en totes les demarcacions a les persones que han declarat en la pregunta dicotòmica que no entenen el català, excepte a la Catalunya Nord, on hi ha un 12% de parlants que trien valors diferents del 0 per qualificar el seu grau de destresa.

Gràfic 2.4
Comparació entre els percentatges de la capacitat d'entendre dicotòmica amb els de l'escalar

2.2.2. La capacitat de parlar en català segons el grau de destresa

L'ordre dels territoris torna a ser el mateix respecte a la proporció de persones amb un nivell alt en la capacitat de parlar en català, encara que les Illes Balears i Andorra ara en tenen el mateix percentatge: la Franja, 73,9 %; Catalunya, 63,3 %; les Illes Balears, 53 %; Andorra, 53 %; l'Alguer, 38,4 %; i 13,4 %, la Catalunya Nord.

2.2.3. La capacitat de llegir segons el grau de destresa

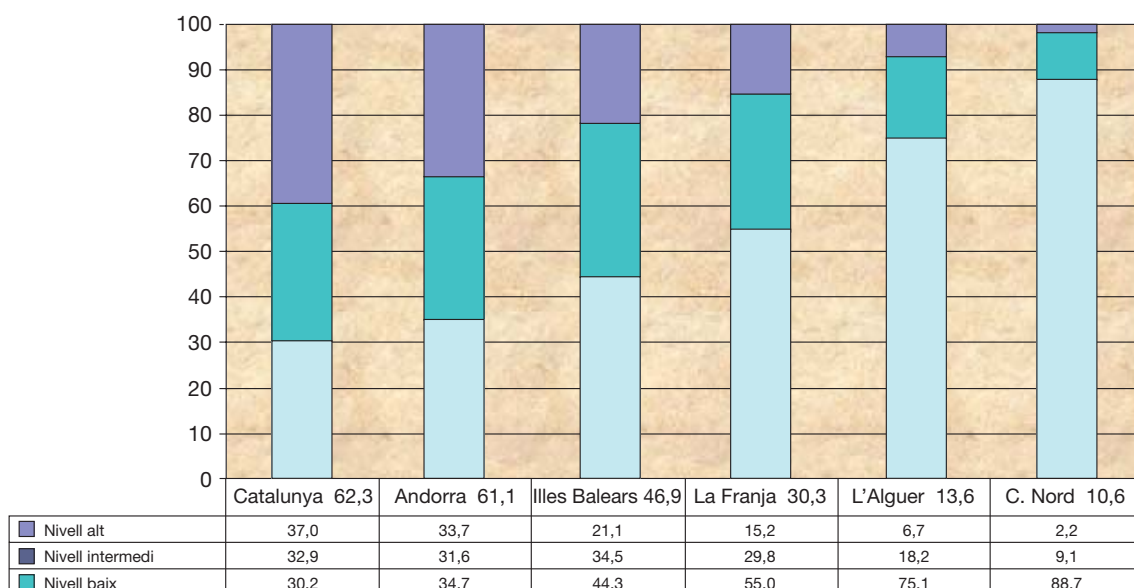
Respecte al nivell alt, Catalunya té el 65,3 % d'habitants que s'avaluen amb un 8, un 9 o un 10; Andorra, el 61,3 %; les Illes Balears, el 46,7 %; la Franja, el 39,9 %; l'Alguer, el 15,7 %; i la Catalunya Nord, el 9,2 %.

2.2.4. La capacitat d'escriure segons el grau de destresa

Igual com en la resta d'habilitats, la de l'escriptura es comporta d'una manera semblant pel que fa als nivells de destresa. Ho veiem molt clarament en el gràfic 2.5⁶ si l'observem d'esquerra a dreta: hi ha un augment progressiu dels nivells baixos i un descens dels graus intermedis i alts. És de subratllar que només es produeix una variació lleugera en l'augment i en els descensos de tots els nivells, ens referim al fet que en el grau intermedi es trenca el descens entre Andorra i les Illes Balears.

⁶ Al costat del nom de la demarcació figura el percentatge de la capacitat d'escriure obtingut mitjançant la pregunta dicotòmica.

Gràfic 2.5
Percentatges dels nivells de la capacitat d'escriure en sis territoris.
Percentatges

Tot seguit analitzarem la capacitat de saber parlar en català. En primer lloc, ens fixarem en el nivell de destresa de les persones que han respost que tenen aquesta habilitat.

2.3. L'habilitat de parlar en català

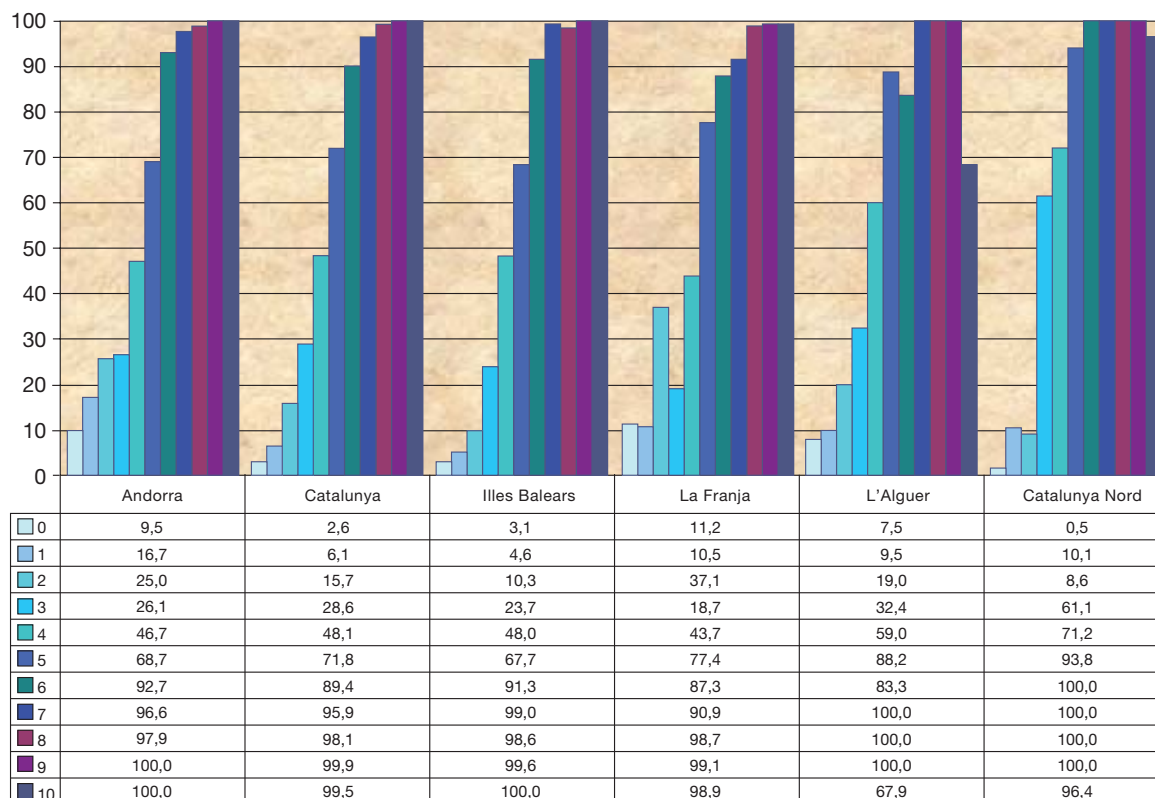
En aquest apartat ens centrarem en l'habilitat de parlar en català, atesa la importància que tenen els usos orals, perquè sabem que són els més freqüents. Ja hem vist en l'epígraf 2.1.2 que si comparem la capacitat d'entendre amb la de parlar observem un important descens d'aquesta darrera facultat, que anava, segons el territori, des de 9,7 punts percentuals fins a 28,2, perquè l'habilitat receptiva sempre és superior a la productiva. Recordem que les habilitats de parlar i llegir tenien uns percentatges acostats.

2.3.1. El nivell de l'habilitat de parlar en català en la pregunta dicotòmica

El fet de tenir dues maneres de demanar les habilitats ens permet comparar-les, com hem fet en l'epígraf anterior. Ara, però, veurem les 11 possibilitats de resposta que teníem en la pregunta que demanava pels graus de destresa. El quadre 2.6 ens mostra el percentatge de persones que declaren que saben parlar català en la pregunta dicotòmica segons la tria que fan de cadascun dels 11 nivells del coneixement escalar d'aquesta habilitat.

Ens sorprenen dos fets: en primer lloc, que hi hagi persones que tot i autoavaluar-se amb un zero en la capacitat de parlar en català, responen afirmativament la pregunta que acabem de reportar. En segon lloc, que hi ha enquestats que s'autoavaluen amb un 10 i havien afirmat que no sabien parlar en català. En els que es puntuen per sobre de 5 també n'hi ha alguns que havien respost que no sabien parlar en català.

Gràfic 2.6
Nivell dels que saben parlar. Percentatges. 2003-2004

Per esbrinar fins a quin punt aquestes dues maneres de preguntar estan relacionades ens tornarem a valdre de l'estadística. Si fossin exactament iguals, la mesura d'associació lambda (λ) seria 1, el valor més alt que pot prendre. Ara bé, això en cap cas dels que analitzem no es així. Tot seguit veurem com varia aquesta relació en els diferents territoris, com recull la taula 2.2.

Taula 2.2
La mesura d'associació λ entre l'habilitat de parlar demanada en termes dicotòmics i la mateixa habilitat de parlar demanada amb una gradació

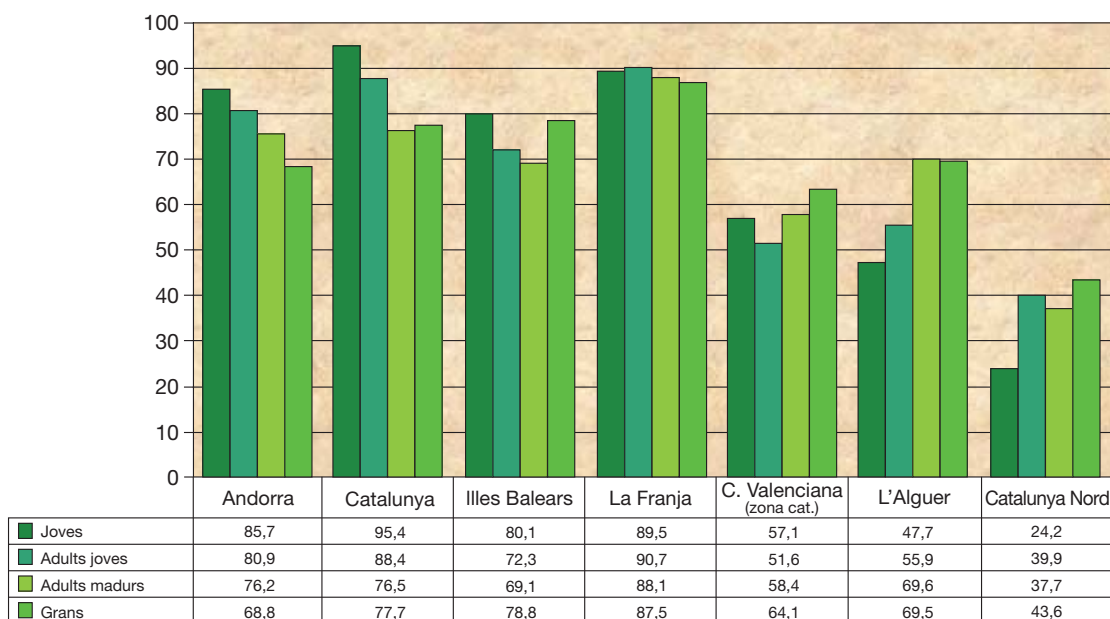
	Andorra	Catalunya	I. Balears	Franja	Alguer	C. Nord
χ^2	373,844	3609,148	594106,34	22179,030	269,929	271859,040
Significació	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
λ simètrica	0,177	0,184	0,323	0,162	0,382	0,449
λ Variable dependent: saber parlar dicotòmic	0,531	0,606	0,734	0,511	0,698	0,842
λ Variable dependent: saber parlar escalar	0,080	0,089	0,175	0,71	0,219	0,151
λ simètrica T	7,037	20,241	379,603	38,663	10,710	321,497
λ Variable dependent: saber parlar dicotòmic	6,108	18,287	354,045	35,620	10,212	329,132
λ simètrica T Variable dependent: saber parlar escalar	6,355	18,368	333,905	32,691	8,791	157,018
Significació	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

En primer lloc, ens adonem que la variable que ens ajuda a pronosticar els valors de l'altra és la pregunta amb una gradació (pregunta escalar) atès que els valors de λ són molt més alts i, per tant, significatius quan aquesta pregunta escalar és la variable independent. En aquest cas, pren valors força diferents segons el territori. Els més baixos són els de la Franja, Andorra i Catalunya, mentre que el més alt és el de la Catalunya Nord amb $\lambda = 0,842$, seguit pel de les Illes Balears amb $\lambda = 0,734$ i pel de l'Alguer amb $\lambda = 0,698$. Fet que ens indica que en aquests darrers llocs és on les dues maneres de preguntar sobre la capacitat de parlar català difereixen menys atès que els valors de λ s'acosten més a 1, que ens indicaria que les preguntes serien equivalents. Per contra, on més influeix la manera de preguntar és a la resta de territoris (la Franja, Andorra, i Catalunya), per tant, és en aquestes demarcacions on les preguntes escalars són encara més pertinents que enlloc.

2.3.2. L'habilitat de parlar català i l'edat

La classificació per edats és fonamental per conèixer quina és la distribució actual i també per preveure quina serà l'evolució futura d'aquest tipus de destresa lingüística.⁷ Vegem en el gràfic 2.7 com es distribueixen.

Gràfic 2.7
Distribució per edats del saber parlar català dicotòmic
en els set territoris. 2003-2204. Percentatges

El territori on el percentatge de joves que declaren que saben parlar en català és més elevat és Catalunya (95,4 %) mentre que on el percentatge és més baix és a la Catalunya Nord (24,2 %). Quant a les persones de més edat, la Franja és el territori amb el percentatge més elevat (87,5 %),

⁷ En el capítol introductori (1.6.6) hem donat les precisions per comparar les dades per edats dels diferents territoris.

mentre que la Catalunya Nord torna a presentar el percentatge més baix (43,6 %). Si ens centrem en la Catalunya Nord, ens adonem que en les altres dues franges d'edat també té els percentatges més baixos: 37,7 % d'adults madurs i 39,9 % d'adults joves. Per tant, hi observem una davallada dels més grans als adults madurs mentre que hi ha una pujada en els adults joves (de 30 a 44 anys) i un descens de 15,7 punts percentuals en els joves. Encara que d'aquestes diferències només són estadísticament significatives les diferències entre els joves i la resta.

En aquest epígraf comentarem l'evolució cronològica de la capacitat de saber parlar en català, per la qual cosa començarem a analitzar les dades dels més grans i anirem baixant fins arribar als més joves. A l'Alguer s'hi registra una evolució negativa en el percentatge de persones capaces de parlar en català: partint dels més grans i dels adults madurs, que presenten el mateix percentatge, es produeix una davallada de 13,7 punts percentuals en el grup dels adults joves, i de 8,2 punts entre aquests i els més joves. Podem afirmar, doncs, que, en aproximadament dues generacions, el nombre de parlants s'ha reduït gairebé 22 punts percentuals. És la demarcació que mostra més clarament aquesta tendència. A la Catalunya Nord acabem de veure que els adults joves que saben parlar en català són més nombrosos que els adults madurs que tenen aquesta habilitat, fet que semblaria que mostra que el procés de substitució s'atura momentàniament, però aquestes diferències no són estadísticament significatives. En l'altra franja d'edat, sí que té una rellevància destacada la davallada de 15 punts percentuals de cop; és a dir, per accelerar-se encara més⁸.

La Comunitat Valenciana també seguia aquesta davallada en el percentatge de parlants amb pèrdues de 5,7 punts percentuals i 6,8 punts, però es produeix una remuntada de 5,5 punts en el grup dels més joves.

El cas més clar de tendència oposada a les que estem comentant el trobem a Andorra: hi ha una pujada progressiva de persones que tenen la capacitat de parlar en català, començant des de les de més edat: s'augmenta 7,4; 4,7 i 4,8 punts percentuals. També trobem una evolució semblant a Catalunya, excepte que es dona una petita davallada entre els més grans i els adults madurs, però és només d'un punt amb dues dècimes, que no és estadísticament significativa. A partir d'aquest moment hi ha una pujada considerable d'11,9 punts percentuals, i encara una darrera de set punts que, com hem vist al començament, fa que en l'actualitat sigui la demarcació amb el percentatge més elevat de joves que tenen la capacitat de parlar en català. Per tant, a Catalunya l'habilitat de parlar en català no minva sinó que augmenta en els més joves.

La Franja és la zona on l'habilitat de parlar en català ha tingut menys variacions i totes han estat tan lleus que no són significatives estadísticament: els adults madurs pugen sis dècimes respecte als grans, els adults joves que saben parlar en català en pugen 2,6 respecte als adults madurs i, finalment, els joves baixen 1,2 punts percentuals. Pel que fa als adults joves, la Franja presenta el percentatge més alt de tot l'àmbit lingüístic.

Finalment, les Illes Balears, tenen una evolució semblant a la de Catalunya i a la de la Comunitat Valenciana: una baixada en la capacitat de parlar en català dels adults madurs i una pujada en els joves. La baixada és molt significativa perquè és de 9,7 punts percentuals; la pujada dels adults joves és molt lleu: 3,2 punts; i la dels joves ja és important: 7,8 punts. Aquestes diferències s'expliquen, sobretot, per la proporció d'al·lòctons que presenta cada grup. Els dos grups intermedis són els que tenen menys autòctons: el 54,8 % dels adults joves i el 51,3 % dels adults madurs.

⁸ Encara que és possible que la proporció d'al·lòctons fos més elevada entre els adults madurs que no entre els adults joves. Aquest fet explicaria que la proporció de catalanoparlants sigui més alta en el segon grup que en el primer.

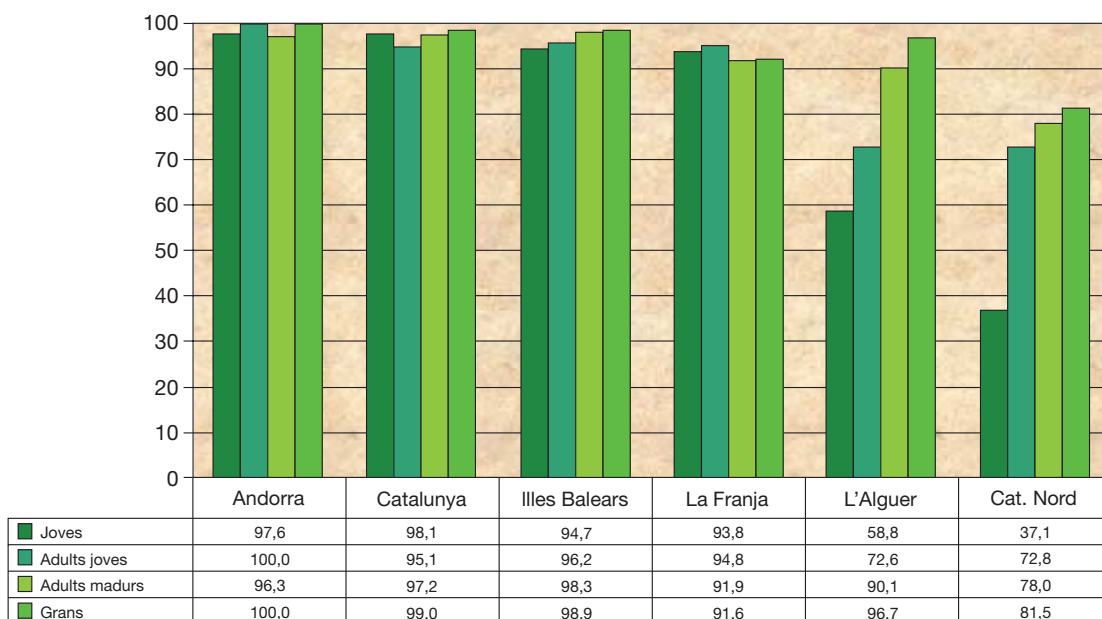
En resum, respecte a la capacitat de parlar en català hi ha dos territoris on la tendència a la davallada és molt pronunciada (la Catalunya Nord i l'Alguer), una demarcació força estable (la Franja) i quatre territoris que puguen: la Comunitat Valenciana (que tot i pujar en els joves, ha perdut 7 punts percentuals respecte als més grans), les Illes Balears, Andorra i Catalunya. De totes maneres, hem de recordar que ens estem referint a la capacitat de parlar en català, que aquesta habilitat s'exerciti o no és tot un altre tema que tractarem en els capítols següents.

2.3.3. L'habilitat de parlar en català dels nascuts al domini lingüístic

2.3.3.1. L'habilitat de parlar en català dels autòctons segons l'edat

El procés de substitució a la Catalunya Nord i a l'Alguer, com acabem de veure, és molt clar, i ho és més encara si considerem només la població autòctona. Així, en les persones que han nascut a la Catalunya Nord es produeix un descens en la capacitat de parlar en català entre els quatre grups d'edat, començant pels més grans, de 3,5; 5,2 i 35,7 punts percentuals, com està representat en el gràfic 2.8. La forta davallada comença, doncs, el darrer quart del segle XX: la minva de més d'un terç de parlants entre els adults joves i els joves és del tot significativa. Així, en total, en dues generacions s'ha perdut 44,4 punts percentuals. A l'Alguer, les baixades no són tan pronunciades, però també són molt significatives i, a més, es partia d'una situació amb un nombre de parlants superior de 15,2 punts (96,7 %) respecte a la Catalunya Nord. Així, els descensos són de 6,6; 17,5 i 13,8 punts, que sumen un total de 37,9 punts. Per tant, estem davant de dos processos veritablement accelerats de pèrdua de l'habilitat de parlar en català.

Gràfic 2.8
L'habilitat de parlar el català dels autòctons segons l'edat,
en sis territoris. 2003-2004. Percentatges

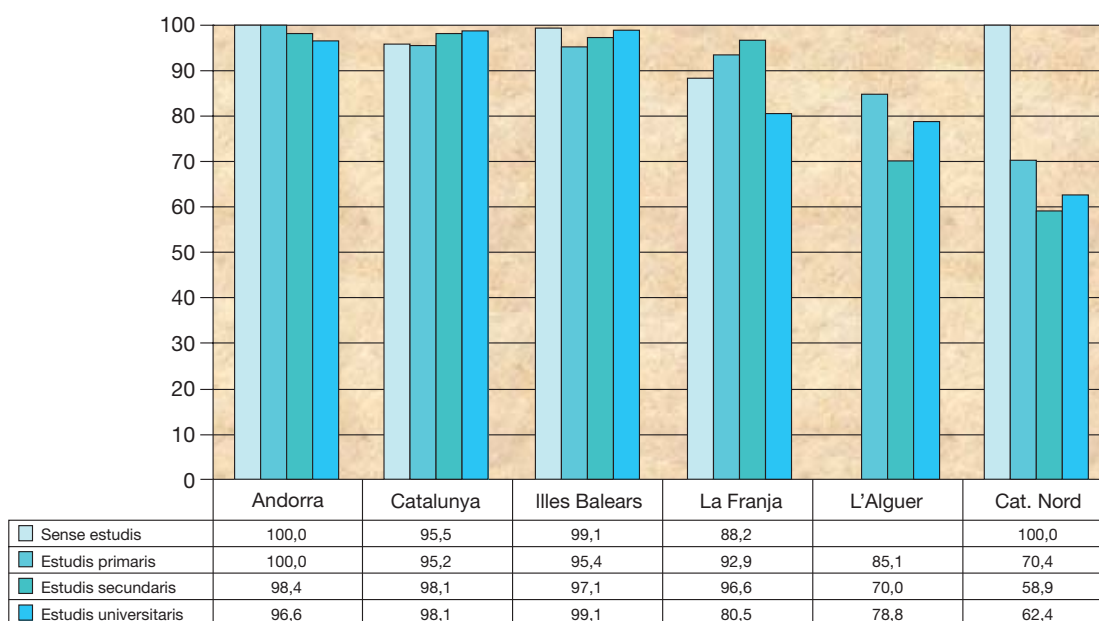
La resta de territoris no són comparables a aquests dos perquè les diferències que es produeixen no són estadísticament significatives.⁹

2.3.3.2. L'habilitat de parlar en català dels autòctons segons el nivell d'estudis

A Andorra el 100 % dels autòctons que no tenen estudis o que han cursat estudis primaris té l'habilitat de parlar en català. Dels que tenen estudis secundaris, només hi ha un 1,6 % que no sap parlar en català i entre els universitaris, n'hi ha un 3,4 %.

A Catalunya i a les Illes Balears, els percentatges no baixen del 95 %, mentre que a la Franja sí que arriba al 80,5 % dels universitaris. És a dir, que hi ha un 19,5 % dels universitaris que declaren que no saben parlar en català. També hi ha un 11,8 % de persones sense estudis que no el saben parlar. Vegem-ho al gràfic 2.9.

Gràfic 2.9
L'habilitat de parlar el català dels autòctons segons el nivell d'estudis, en sis territoris. 2003-2004. Percentatges*

*Els «sense estudis» de l'Alguer no hi consten perquè el nombre d'efectius de la submostra corresponent és massa petit

⁹ No podem oferir el mateix tipus de dades de la Comunitat Valenciana. Hem de dir que pel que fa a la distribució per edats del coneixement del català en aquest territori, cal tenir en compte que la Llei d'ús i ensenyament del valencià va ser promulgada l'any 1983; per tant, no tota la població de 15 a 34 anys havia estat escolaritzada sota la seva vigència quan es va fer el treball de camp de l'enquesta AVL, però sí la de 15 a 24. El 62,1 % d'aquest últim segment de població afirma que «sap parlar prou bé o perfectament en valencià», proporció que sols és superada —per molt poca diferència, dins del marge d'error— pels majors de 64 anys (63,5 %). Respecte a la influència de la inclusió de l'aprenentatge del valencià (saber parlar-lo) en el sistema d'ensenyament, n'hi ha prou de recordar que el 18 % del total de la població que manifesta que «sap parlar en valencià almenys un poc» l'ha après a l'escola, i la proporció puja al 41,3 % entre la població de 15 a 34 anys. I al 50,4 % entre els joves de 15 a 24 anys.

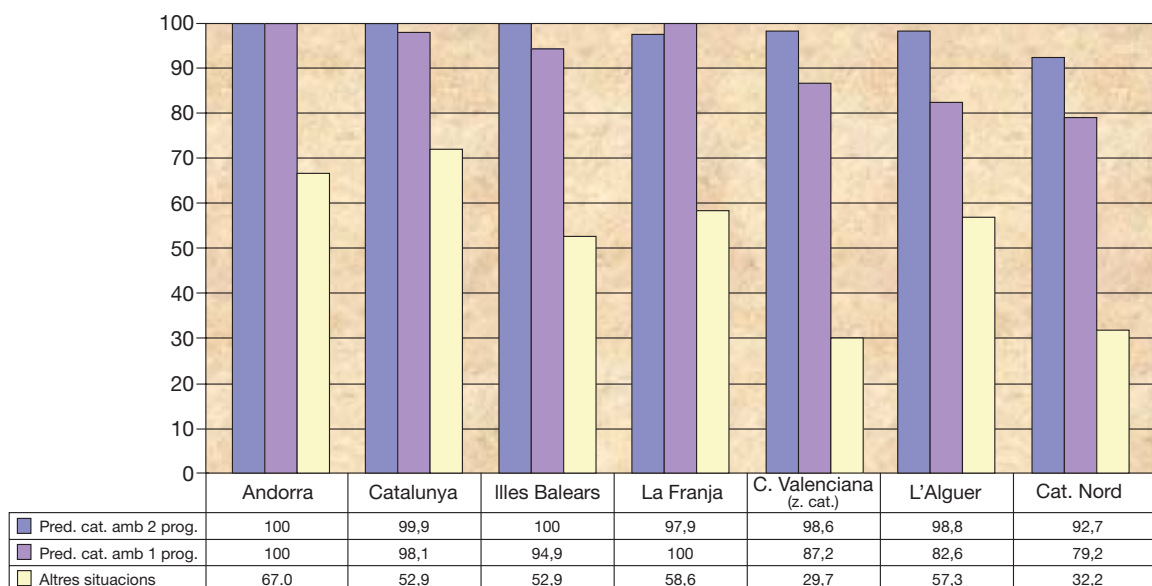
A la Catalunya Nord i a l'Alguer, les xifres que presentarem davallen atès que, com hem vist en els epígrafs anteriors, els nivells de l'habilitat de parlar en català són molt més reduïts. A l'Alguer, de les categories de les quals tenim dades perquè hi ha un nombre superior a 5 enquestats que han contestat aquella opció de resposta, els que han cursat estudis primaris són els que tenen percentatges més alts en la capacitat de parlar en català (85,1 %), els segueixen els universitaris (78,8 %) i els que tenen estudis secundaris (70 %). A la Catalunya Nord, el 100 % dels que no tenen estudis sap parlar en català, mentre que els que menys tenen aquesta destresa són els que han cursat estudis secundaris (58,9 %), seguits pels universitaris i per les persones amb estudis primaris, encara que aquestes diferències no són estadísticament significatives. És a dir, a grans trets, a la Catalunya Nord es dona una relació inversament proporcional: a més estudis, menys català.

2.3.4. L'habilitat de parlar en català segons la llengua emprada amb els progenitors

Les persones que responen que saben parlar en català, normalment, solen emprar aquesta llengua per comunicar-se amb els seus progenitors, bé sigui amb tots dos o només amb un. Els que no el parlen amb cap progenitor tenen uns percentatges notablement més baixos. Catalunya és el lloc on hi ha una proporció més alta de persones que saben parlar català tot i que aquesta no sigui la llengua que empen majoritàriament amb cap dels dos progenitors, amb el 72,5 % de població que té aquesta habilitat, seguida d'Andorra, amb el 67 %; de la Franja, amb el 58,6 %; de l'Alguer, amb el 57,3 %; de les Illes Balears, amb el 52,9 %; de la Catalunya Nord, amb el 32,2 %; i de la Comunitat Valenciana, amb el 29,7 %. Encara que en aquest darrer territori, el fet que s'hagi calculat a partir de les respostes escalars ha influït en el percentatge tan baix, com ja hem comentat en la nota 2 d'aquest capítol.

Respecte als que usen la llengua amb els dos progenitors, el 100 % declaren que el saben parlar a les Illes Balears, a Andorra i a Catalunya; a l'Alguer aquest fet ocorre en el 98,8 % d'ocasions; a la Comunitat Valenciana, en el 98,6 %; a la Franja, en el 97,9 %; i a la Catalunya Nord, en el 92,7 %. Vegem-ho en el gràfic 2.10.

Gràfic 2.10
Percentatge dels que declaren que saben parlar català segons la llengua amb els progenitors, en els set territoris*

*Es tracta de preguntes dicotòmiques, excepte en el cas valencià

La proporció de persones que parla majoritàriament català amb un progenitor i que manifesta que sap parlar català baixa lleugerament a Catalunya i a la Franja, que sempre es mantenen amb uns percentatges superiors al 97 % dels casos. A la resta de territoris ja baixa una mica més: a les Illes Balears, al 94,7 %; a la Comunitat Valenciana, al 87,2 %; a l'Alguer, al 82,6 %; i a la Catalunya Nord, al 79,2 %.

El percentatge dels que no tenen el català com a llengua inicial adquirida amb els progenitors i declaren que han après a parlar-la és un signe del poder d'atracció de la llengua en cada territori.

2.4. Conclusions

Després dels comentaris sobre el conjunt de dades que hem presentat podríem extreure conclusions de molts tipus. De fet, ja n'hem avançat respecte a les reflexions metodològiques, en les hipòtesis interpretatives i en les anàlisis de l'evolució de les habilitats en llengua catalana en els diferents territoris. Començarem a ordenar aquests esbossos esparsos i ho farem pel darrer tema que acabem d'enunciar: l'evolució de la llengua en tot el domini lingüístic.

2.4.1. Els processos de substitució lingüística

Les dades dels diferents epígrafs ens permeten dibuixar una imatge força nítida de les habilitats lingüístiques en català de cada demarcació. A grans trets, i amb la perspectiva de corroborar-ho amb altres variables al llarg d'aquest llibre, podríem establir tres tipus de situació: territoris amb processos de substitució lingüística (PSL) molt avançats, PSL intermedis i situacions de manteniment i avenç del català.¹⁰ Així, integrarien el primer grup la Catalunya Nord i l'Alguer. Estarien en unes etapes intermèdies del PSL la Comunitat Valenciana, i a una bona distància les Illes Balears, amb uns percentatges més alts en totes les habilitats lingüístiques i amb dades més pròximes al grup capdavanter. I, finalment, hi hauria tres situacions de manteniment i avenç del català: la Franja, Andorra, i Catalunya. En aquestes dues darreres demarcacions el català augmenta els seus percentatges en totes les habilitats lingüístiques. A Andorra la capacitat de parlar en català dels més joves ha guanyat 16,9 punts percentuals respecte a la dels grans. A Catalunya aquesta xifra arriba a 17,7 punts i se situa en el 95,4 % de joves que saben parlar en català (a Andorra és del 85,7 %). Pel que fa a la Franja, podem afirmar que té una estabilitat molt gran en la destresa de parlar en català:¹¹ està per sobre d'Andorra, amb el 89,5 % de joves que el saben parlar; per altra banda, si considerem només els autòctons, és l'únic territori que té un saldo positiu en aquest grup d'edat: hi guanya 2,2 punts, encara que aquest augment no és estadísticament significatiu. A més, està al capdavant de les habilitats d'entendre i de parlar en català de tots els territoris. Tanmateix, els percentatges són ben diferents si ens fixem en les habilitats escrites, més lligades al context escolar: llegir i escriure. I en aquestes destreses té una relació de causa efecte el fet que la llengua s'ensenyi normalment

¹⁰ A Querol (2000: 49) en vam proposar una definició: caracteritzàvem un procés de substitució lingüística com l'aïllament progressiu i reductiu de l'ús d'un idioma en la seva expansió demogràfica, en l'extensió geogràfica, en els seus àmbits d'ús i, per tant, també en la *representació* de les seves possibilitats d'ús. És clar que des de la perspectiva d'aquest capítol hi hauríem d'afegir que també significa una reducció de les habilitats lingüístiques dels seus parlants, que és el que hem estat comentant en els epígrafs precedents i que és la *conditio sine qua non* per emprar una llengua.

¹¹ Si bé perd 1,2 punts en la faixa d'edat més jove, aquestes diferències no són estadísticament significatives.

a les escoles o no i, com hem vist en el capítol 1, tenim un ventall ben gran de possibilitats: des de ser la llengua oficial única d'un estat a no tenir cap mena de consideració legal. Sense cap dubte, els propers capítols n'acabaran de perfilar el panorama quan es passarà d'aquestes potencialitats de les destreses lingüístiques a l'ús efectiu de la llengua catalana, encara que aquestes capacitats també són el fruit dels usos de les generacions anteriors i ja ens indiquen les tendències que, possiblement, retrobarem més endavant.

2.4.2. Hipòtesi sobre la influència de la demografia en les habilitats lingüístiques

En el present capítol hem formulat una hipòtesi relacionada amb la influència de la demografia, que podria ser un dels desllorigadors de l'evolució dels processos de substitució lingüística. Ens hem adonat que la proporció d'individus podria tenir una influència en les diferències que hi ha entre les capacitats d'entendre i de parlar en català, com hem vist en el gràfic 2.2. Ens hem apercebut de la relació inversament proporcional entre els descensos en la capacitat de parlar en català i el percentatge de persones que entenen aquesta llengua. És a dir, es registren reduccions més grans en l'habilitat de parlar en català respecte a l'habilitat d'entendre en aquells territoris que tenen menys habitants que entenen el català. Fet que ens ha dut a plantejar-nos fins a quin punt la proporció de la població que té la capacitat d'entendre el català és fonamental perquè el procés de substitució lingüística evolucioni de manera progressiva, de forma sobtada o es capgiri.

2.4.3. Metodologia

Pel que fa al mètode, la comparació entre els coneixements escalars i dicotòmics ens ha mostrat la riquesa de les preguntes amb una gradació. Per la qual cosa, fóra de molta utilitat introduir aquest tipus de pregunta escalar en tots els qüestionaris de les operacions censals i de les enquestes. En el text només hem inclòs les dades sobre el nivell d'associació entre els resultats dels dos tipus de preguntes sobre l'habilitat de parlar, que, després de la d'escriure, és la que mostra les diferències més lleus. En la de llegir hi ha més distància segons les dues maneres de formular la pregunta i en la d'entendre les diferències són molt notòries, fet que encara reforça més la necessitat de formular les qüestions amb una gradació.

La distància entre les dades dicotòmiques i les escalars és anàloga a la distància de profunditat d'anàlisi entre una obra general com aquesta i una monografia d'un territori determinat. Tant les dades dicotòmiques com les obres generals deixen passar per la tela del sedàs, amb forats massa grossos, matisos que poden ser fonamentals.

L'ús familiar i la transmissió lingüística intergeneracional

Joaquim Torres i Pla

3.1. Introducció

L'ús familiar constitueix un aspecte central de l'existència social d'una llengua, per diversos i poderosos motius, entre els quals cal esmentar de manera destacada que és en el si de les famílies on s'acostuma a determinar la llengua inicial dels individus. Allò que ocorre lingüísticament en l'àmbit familiar condiona en molts casos l'ús en altres àmbits, encara que amb diferents intensitats.

L'existència del grup d'enquestes que estem explotant, dedicades especialment a l'ús interpersonal, ens dona per primera vegada la possibilitat d'estudiar l'ús lingüístic familiar, de manera bastant completa, en el conjunt del domini del català. Per tant, de conèixer un aspecte decisiu del present i del futur de la llengua. De fet, cadascuna d'aquestes enquestes ens permet analitzar l'ús familiar, en el territori corresponent, de manera més aprofundida que qualsevol treball anterior.¹ I a més ens donen la possibilitat de comparar de manera raonablement sòlida les diverses situacions territorials.

En aquest capítol, es presentarà en primer lloc de manera sintètica la situació actual de l'ús familiar en cadascun dels 7 territoris i posteriorment s'examinarà com varia aquest ús en funció de diverses variables. Després es passarà a tractar un element decisiu de l'evolució d'una llengua, com és la transmissió lingüística intergeneracional, que s'analitzarà des de diferents punts de vista.

3.2. Situació actual de l'ús de les llengües en l'àmbit familiar

3.2.1. *En cadascun dels territoris*

Per examinar la situació lingüística en l'àmbit familiar emprarem sobretot els resultats d'una pregunta que constitueix en certa forma el resum i la suma de diverses de les funcions lingüístiques d'aquest àmbit. Es tracta de la llengua a la llar actual.²

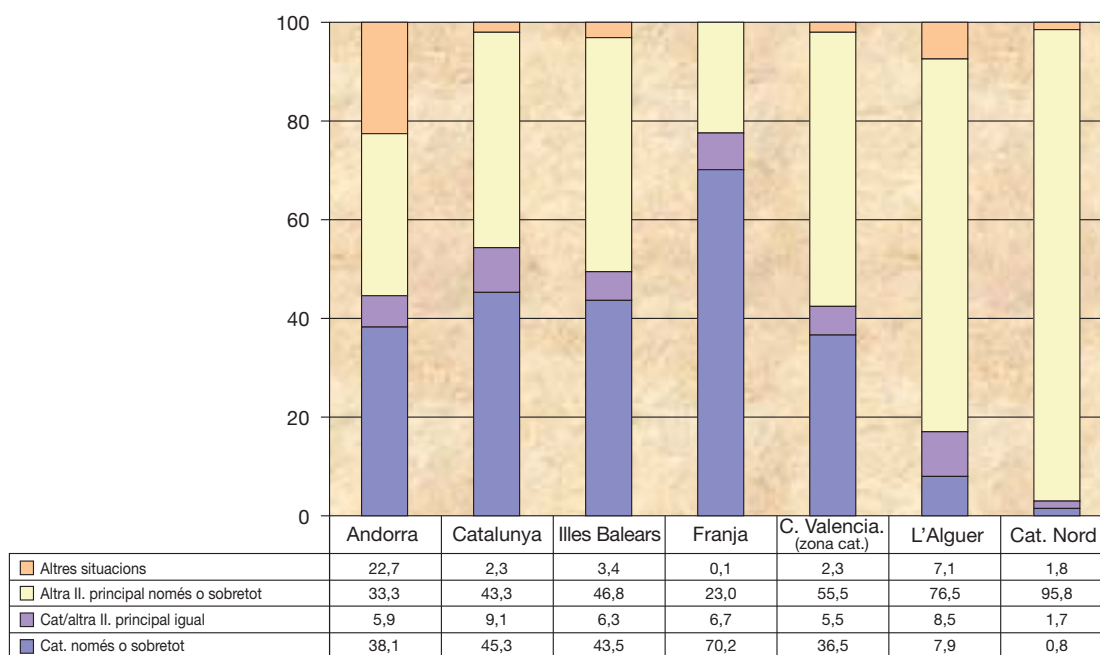
¹ Els principals treballs anteriors han estat citats en l'epígraf 1.1 del capítol introductori.

² La variable construïda relativa a la llengua a la llar actual que es fa servir en aquesta obra s'ha elaborat bàsicament mitjançant la recodificació de les opcions de resposta de la pregunta del qüestionari que demana les llengües emprades per l'enquestat en aquest àmbit. Quant a les opcions de resposta dels gràfics diu «altra llengua principal» es refereix a l'altra llengua principal del territori en qüestió. Aquesta altra llengua principal és el castellà en totes les zones excepte a l'Alguer i a la Catalunya Nord, on és respectivament l'italià i el francès.

Si examinem la llengua a la llar actual en cadascun dels 7 territoris (vegeu gràfic 3.1), trobem diverses informacions interessants. En general, hi veiem com, de manera més clara que en l'anterior capítol sobre els coneixements, els territoris es divideixen en dos grups. D'una banda, l'Alguer i la Catalunya Nord, en els quals els percentatges d'ús del català prioritari són inferiors al 10 %, és a dir que l'ús d'altres llengües és molt àmpliament majoritari. D'altra banda, la resta dels territoris, en els quals en tots els casos la proporció d'ús prioritari del català és superior al terç. En els apartats que segueixen anirem veient diferents manifestacions i aspectes d'aquesta divisió en dos grans grups.

Pel que fa al segon grup, integrat per 5 territoris que inclouen la immensa majoria de la població del domini, veiem com destaca de forma clara la Franja, ja que és l'única zona on l'ús prioritari del català a la llar és àmpliament majoritari. Catalunya i les Illes tenen un ventall d'usos bastant similar, mentre que Andorra es caracteritza per tenir un ús de terceres llengües més alt. Veiem també que les proporcions d'ús del català a la llar en el principat pirinenc i a la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana són bastant similars, tot i que en altres aspectes sociolingüístics ambdós territoris són prou diferents, tal com s'anirà posant de manifest al llarg de l'obra.

Gràfic 3.1
Llengua a la llar actual en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges

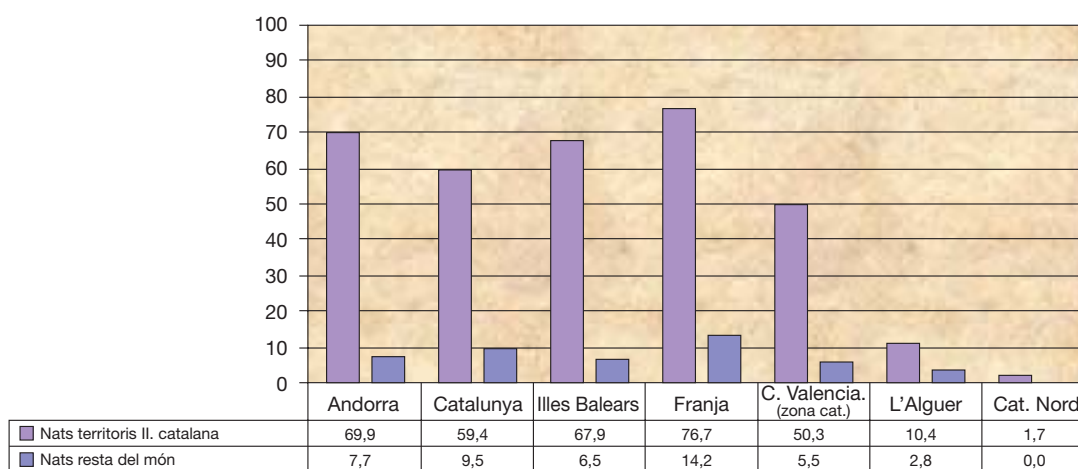
Per altra banda, els resultats emprats sobre la llengua a la llar actual es refereixen a la totalitat de la població que contesta a la pregunta, incloent-hi la població que declara viure sola a la llar. Cal tenir en compte que a Andorra, per exemple, un 63,2 % de la població que viu sola a la llar contesta a la pregunta esmentada sobre la llengua en aquest àmbit. I en els altres territoris dels quals tenim aquestes dades el percentatge esmentat és més alt. Es tracta probablement de gent que resideix oficialment sola, però que de manera periòdica té a dormir a casa persones amb qui l'uneixen lligams familiars o afectius, com ara fills que resideixen principalment amb l'exparella, l'altre membre de la parella en el cas que els dos membres d'aquesta no visquin junts, altres parents, etc. O joves que viuen sols per estudis, però que cada setmana van a casa dels pares i declaren la llengua que s'hi empra. En aquestes circumstàncies, ens ha semblat més útil tenir en compte, pel que fa a la llengua a la llar actual, la totalitat de la població que contesta a la pregunta, que no pas només els que declaren que resideixen amb alguna altra persona.

Seguidament analitzarem la manera com varia l'ús familiar en els diversos sectors socials dels diferents territoris, tot encreuant la llengua a la llar actual amb el lloc de naixement, la llengua amb els progenitors, el nivell d'estudis i els grups d'edat.³ Així tindrem una panoràmica bastant completa de com es reparteix l'ús familiar de les diferents llengües en el mosaic social, la qual cosa constitueix un dels elements centrals de la situació sociolingüística i permet albirar algunes de les tendències de futur en aquest camp.

3.2.2. La llengua a la llar actual segons l'origen

Tal com era d'esperar, en general el lloc de naixement condiona fortament l'ús familiar del català (vegeu gràfic 3.2). Així, veiem clarament en el gràfic que l'ús prioritari d'aquesta llengua és més alt entre els nascuts en el domini lingüístic que entre els nats fora. De fet en aquest aspecte retrobem amb força un dels elements que mostra el gràfic anterior. Es tracta de la forta diferència entre l'Alguer i la Catalunya Nord, d'una banda, i la resta de l'àmbit lingüístic, de l'altra. En aquest darrer grup de territoris la diferència entre els nats a fora i a dins és molt important: en tots els casos els nats a fora tenen percentatges d'ús inferiors al 15% i els nats a dins superiors al 50%. En canvi, a l'Alguer i a la Catalunya Nord, la diferència és molt més petita, sobretot perquè els nats al domini hi empren molt menys el català.

Gràfic 3.2
Ús prioritari del català a la llar actual segons el lloc de naixement,
en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges

Pel que fa al grup majoritari de territoris, el gràfic ens revela diverses informacions interessants. Una d'aquestes informacions és que, entre els nats al domini, la majoria empra el català de manera prioritària en família, però els percentatges dels que usen altres llengües o combinacions són en tots els casos considerables. D'altra banda, el territori en el qual els nats al domini empren més el català en família de manera prioritària és la Franja, seguit d'Andorra i les Illes. Després ve Catalunya i finalment trobem la zona catalanoparlant de la Comunitat

³ No s'ha encreuat amb el sexe perquè en cap territori es dona una dependència estadísticament significativa apreciable de la llengua a la llar actual respecte a aquesta variable. En tots els casos la prova estadística Lambda ens indica una dependència 0 de la llengua a la llar actual respecte al sexe.

Valenciana, en la qual el percentatge de català a la llar actual entre els nats a l'àmbit lingüístic excedeix de molt poc la meitat. La Franja té el percentatge més alt perquè és el territori amb menys immigració present i passada, de manera que els que hi són nats deuen ser molt majoritàriament descendents de persones nascudes a la zona. En el cas d'Andorra l'alt percentatge s'explica en bona part perquè la capacitat d'atracció del català és forta en aquest país entre la població que hi ha nascut i que no és de llengua inicial catalana (vegeu Torres —coordinador— 2006, p. 84). Però també perquè gran part dels nats al domini residents són nats a Catalunya amb una edat i probablement una provinença regional que els fan ser bastant majoritàriament de llengua inicial catalana. En el cas de les Illes el relativament alt percentatge d'ús entre els nats al domini podria obeir al fet que la immigració de més magnitud ha estat més tardana que, per exemple, a Catalunya.

Pel que fa a les diferències en l'ús del català a la llar dels nats fora del domini entre els territoris del grup majoritari, només és estadísticament significatiu que la Franja i Catalunya tenen percentatges superiors als de les Illes i de la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana.

3.2.3. La llengua a la llar actual segons l'ús amb els progenitors

L'encreuament de l'ús a la llar amb la llengua que es parla amb els progenitors també ens aporta dades útils (vegeu gràfic 3.3), a part de la diferència entre els dos grups de territoris ja esmentats (els dos de menys ús i la resta), que es ratifica en totes les comparacions relatives a l'ús. En general, veiem que la llengua amb els progenitors sembla una variable més explicativa de l'ús familiar que el lloc de naixement, ja que en totes les zones ens ho indiquen les proves estadístiques (vegeu taula 3.1). A més, comparant els gràfics 3.2 i 3.3 es pot veure que, dintre de cada territori, les diferències entre els percentatges extrems són més fortes en el cas de l'ús amb els progenitors. Aquesta major influència s'explica en bona part perquè la llengua de la llar d'origen és la que determina la llengua inicial de l'individu,⁴ la qual té una gran influència sobre l'ús en general.

Taula 3.1
Valors Tau de Goodman i Kruskal. Tots els valors són significatius.
La variable dependent és la llengua a la llar actual.

Variable independent	Andorra	Catalunya	I. Balears	Franja	Alguer	Cat. Nord
Lloc naixement	0,149	0,158	0,287	0,142	0,014	0,007
Llengua amb progs.	0,214	0,480	0,546	0,517	0,082	0,038

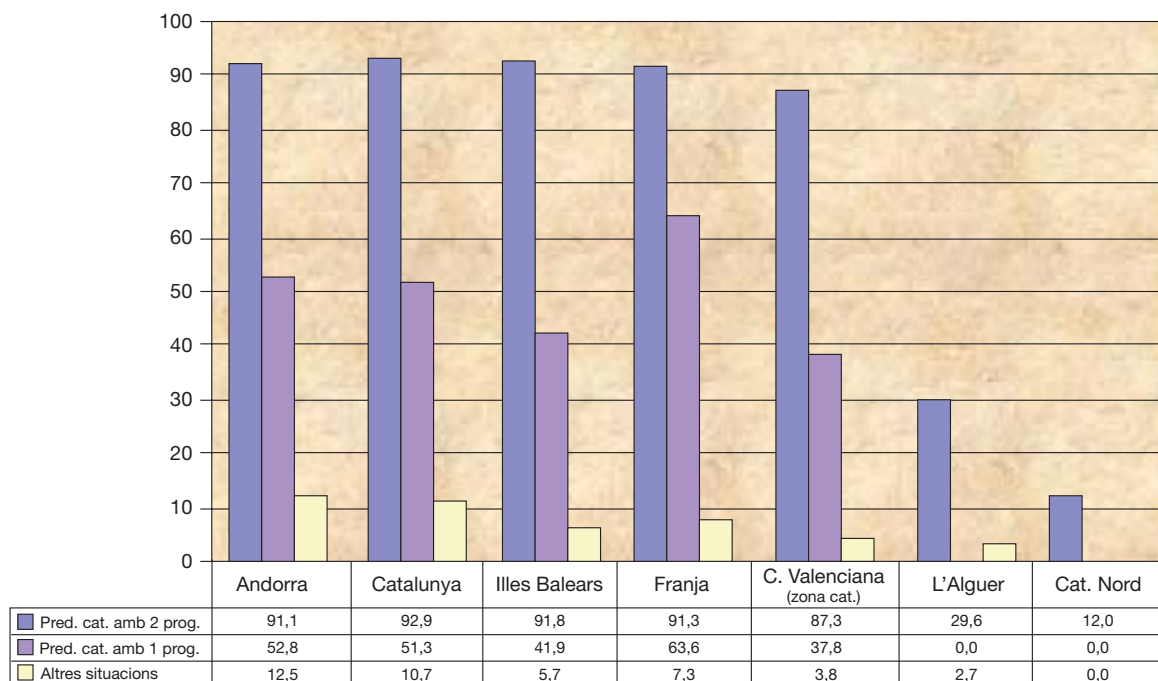
Pel que fa a l'ús del català a la llar dels que parlen aquesta llengua prioritàriament amb els 2 progenitors, veiem que és molt alt, al voltant del 90 %, en cadascun dels 5 territoris del grup majoritari. A més, hem calculat que entre la població que viu molt majoritàriament fora de la llar inicial, és a dir els que tenen 30 anys o més, almenys en 4 dels 5 territoris els percentatges són pràcticament els mateixos que els acabats d'esmentar. Això vol dir que en aquest grup majoritari de territoris els que han nascut en llars on es parla prioritàriament català l'empren bàsicament quan creen la seva pròpia família. Es tracta d'una informació positiva per a la llengua en un àrea que engloba la immensa majoria de la població del domini. Aquest fet no

⁴ Tot i que també cal tenir en compte que una part de la població, bàsicament els més joves, encara viu amb els progenitors i això fa que la llengua que usen amb aquests sigui bàsicament la de la llar actual.

es dona en canvi en els dos territoris amb menys ús, l'Alguer i la Catalunya Nord, on entre els que han parlat català prioritàriament amb els progenitors són una minoria els que ara ho fan amb la seva família actual. Es tracta d'un índex clar de l'existència d'un fort procés de substitució lingüística.

En relació amb les diferències entre els 5 territoris del grup majoritari pel que fa a la llengua a la llar dels que parlen català amb els 2 progenitors, és estadísticament significativa la diferència entre la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana, amb un percentatge lleugerament inferior, i la resta. Aquesta dada sembla mostrar que a la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana el català gaudeix d'una menor capacitat d'atracció que a la resta dels territoris del grup majoritari. Tal com ens indicava el gràfic anterior 3.2, en el qual aquesta zona tenia, entre els 4 territoris del grup majoritari que hi apareixien, el menor percentatge d'ús del català a la llar dels nats al domini. Caldrà veure si les dades que anirem presentant a partir d'ara ratifiquen aquesta hipòtesi.

Gràfic 3.3
Ús prioritari del català a la llar actual segons la llengua de l'enquestat amb els seus progenitors, en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges

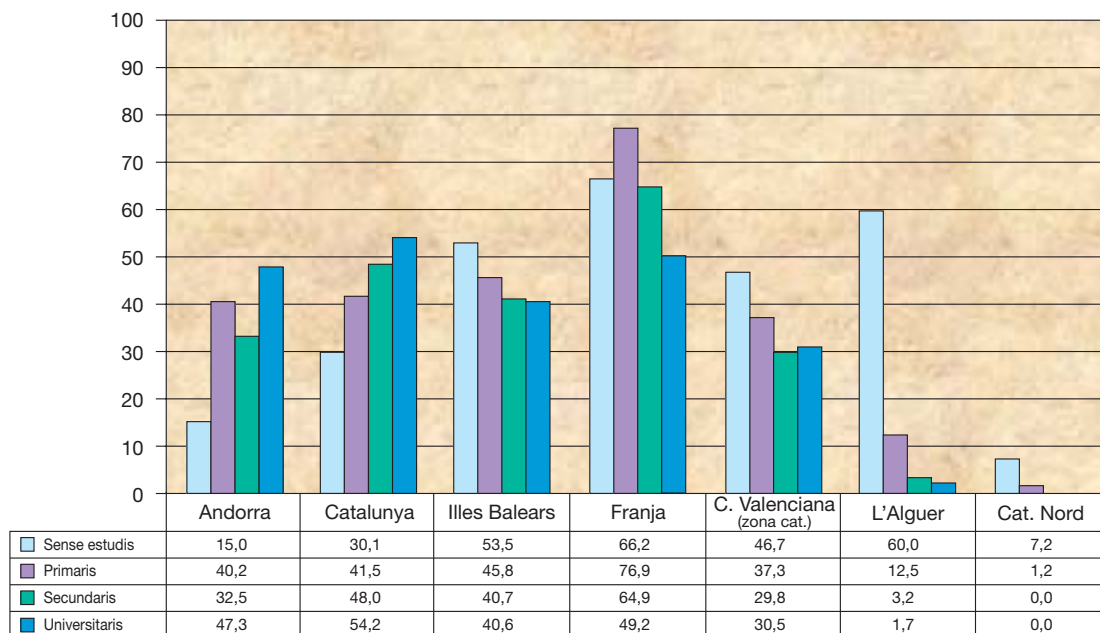

3.2.4. La llengua a la llar actual segons el nivell d'estudis

La variable nivell d'estudis fa aparèixer una agrupació de territoris diferent de les vistes fins ara (vegeu gràfic 3.4). En aquest cas són Andorra i Catalunya les que tenen una característica diferent de la resta. Aquesta característica consisteix en el fet que l'ús prioritari del català a la llar hi augmenta quan puja el nivell d'estudis, mentre que en els altres casos és al revés. La distinció és important perquè té relació amb la valoració social de la llengua. Si els sectors amb més nivell d'estudis usen més el català la valoració de la llengua és més alta. I també és possible que entre la població amb més nivell d'estudis l'atracció cap

al català sigui més forta, tal com passa a Catalunya (vegeu Torres —coordinador— 2005, p. 99). El casos més allunyats de l'esmentat són el de l'Alguer i sobretot el de la Catalunya Nord, on la gran majoria o tots els individus que parlen català a la llar tenen nivells d'estudis baixos, fenomen lligat sens dubte a una molt baixa valoració social de l'ús de la llengua.

Gràfic 3.4
Ús prioritari del català a la llar actual segons el nivell d'estudis,
en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges

3.2.5. La llengua a la llar actual segons l'edat

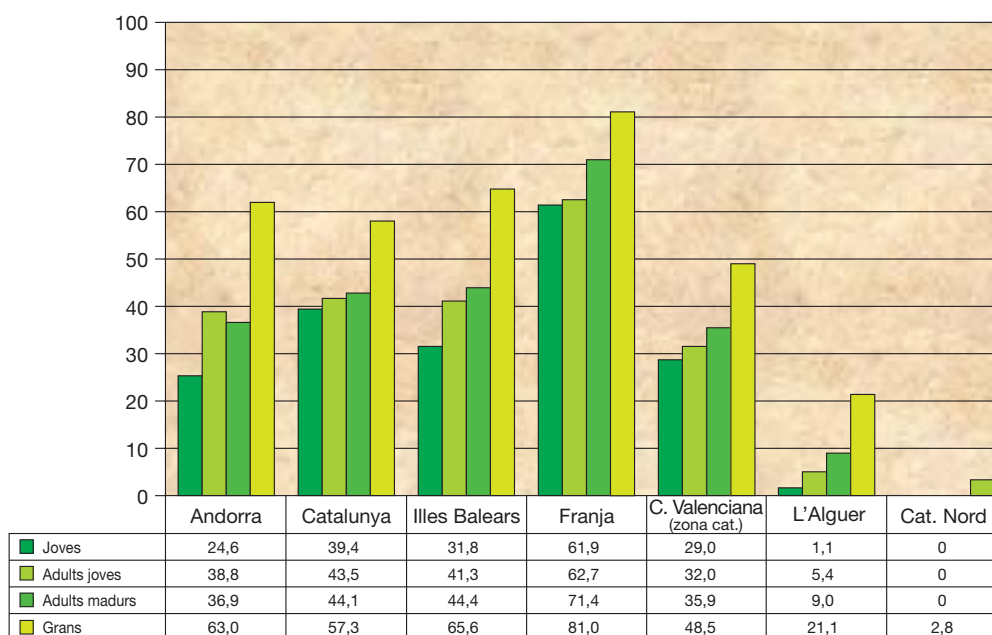
Quan encreuem la llengua a la llar actual i l'edat es dona la mateixa tendència en tots els territoris: l'ús del català prioritari a la llar baixa amb la disminució de l'edat (vegeu gràfic 3.5). Certament no es tracta d'una informació positiva per al català, però cal tenir en compte que aquesta baixada, que es produeix amb diverses intensitats segons les zones, es pot deure a diverses causes, sobretot a dues de molt diferents entre elles.

Si el retrocés del català a mesura que baixa l'edat és fort i es produeix entre els seus parlants inicials, ens trobem amb un dels processos cabdals de la substitució lingüística, sens dubte greu per al futur de la llengua. És el que sembla passar a l'Alguer i a la Catalunya Nord, on hem vist que la gran majoria dels que han tingut una llar inicial amb ús prioritari del català no el parlen a la seva llar actual (vegeu gràfic 3.3). Anotem que a la Catalunya Nord el procés de substitució està prou avançat com perquè tots els que diuen parlar català prioritàriament a la llar siguin grans.

Però el retrocés amb l'edat també pot obeir a forts processos immigratoris, presents i passats, que fan que la proporció de persones que són, o bé ells o bé els seus progenitors, nats fora del

domini, creixi amb la disminució de l'edat. És en bona part el que passa a Andorra (vegeu Torres —coordinador— 2006, p. 91), a les Illes i a Catalunya (vegeu Torres —coordinador— 2005, p. 87); encara que en aquest darrer cas la diferència entre els joves i els dos grups d'edat intermedis és molt minsa. En general, la diferència d'ús més considerable es dona entre la població gran i la resta, i un dels motius d'aquest fet és que en diversos territoris els grans són els que tenen percentatges inferiors de persones d'origen forà, perquè les immigracions principals van ser protagonitzades per població més jove que ells. El retrocés amb l'edat causat bàsicament per fortes arribades de població al·lòctona no comporta un clar procés de substitució lingüística i és menys greu per a la llengua.⁵ Però tampoc és positiu. El fet que a totes les zones baixi en alguna mesura l'ús familiar del català a mesura que decreix l'edat és un factor problemàtic a tenir en compte.

Gràfic 3.5
*Ús prioritari del català a la llar actual segons l'edat,
 en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges*

3.2.6. Síntesi de la incidència dels diferents factors en l'ús familiar

L'encreuament de diferents variables independents amb la llengua a la llar ens mostra que, pel que fa a l'ús, els territoris es divideixen en dos grans grups: els dos amb menor presència del

⁵ Sobretot perquè els descendents d'autòctons i, segons com, la majoria dels descendents de famílies mixtes per origen, continuen adoptant el català com a llengua principal, de manera que, tot i que pugui disminuir moderadament el percentatge global d'ús, el nombre de parlants es pot mantenir o fins i tot augmentar. Per tant, almenys de moment, no es troba en perill la pervivència de la llengua en la vida social i, si disminueix la intensitat de la immigració, els percentatges d'ús poden deixar de minvar o fins i tot augmentar moderadament. Així, a Catalunya, després dels importants descensos en els percentatges d'ús del català produïts per la gran immigració dels anys 1955 al 1975, s'ha pogut documentar que entre els nats al país entre el 1977 i el 1992 augmentava lleument cada any la proporció de persones de llengua inicial catalana (vegeu Torres 2003, p. 63)

català, l'Alguer i la Catalunya Nord, i els 5 restants, que engloben la immensa majoria de la població del domini i on la llengua es parla molt més que en els anteriors. El lloc de naixement té una important incidència sobre l'ús a la llar, però clarament menys forta que l'ús amb els progenitors, que constitueix la variable més explicativa entre les contemplades. Una dada positiva és que en els 5 territoris del grup amb més ús, la immensa majoria dels que han parlat català prioritàriament amb els progenitors també ho fan en la seva llar actual. Pel que fa a l'encreuament amb el nivell d'estudis, sembla mostrar-nos que el valor social de la llengua és més alt a Catalunya i Andorra que a la resta. Finalment la introducció de l'edat en l'anàlisi ens mostra una dada preocupant: en tots els territoris l'ús a la llar baixa amb l'edat, encara que per motius molt diferents i amb intensitats diverses.

3.2.7. El total de persones que parlen català a la seva llar actual

Mitjançant les dades disponibles i una sèrie d'estimacions,⁶ s'ha calculat de manera aproximada el total de persones que a 31-12-03 parlaven català a la llar on vivien, en el conjunt dels 7 territoris, és a dir en el total de l'àmbit de la llengua catalana. Aquestes xifres són les següents:

— Parlaven prioritàriament català a la llar actual: (39,2 % de la població total)	4.837.670
— Parlaven igual català que l'altra llengua principal del territori a la llar actual: ⁷ (7,7 % de la població total)	951.265

Per dir-ho amb grans xifres, a finals del 2003 en els territoris de llengua catalana prop de 5 milions de persones parlaven català de manera prioritària en el seu àmbit familiar de convivència i prop d'un milió hi parlaven igual català que una altra llengua, sobretot castellà.

⁶ Les estimacions que s'han fet per calcular aquesta xifra són bàsicament les mateixes que s'han especificat en la nota 3 del capítol 2, excepte pel que fa a l'últim punt, en el qual hi ha certes divergències. En concret, les estimacions emprades en el cas present, és a dir per calcular la xifra de persones que parlen català a la llar, són les següents:

- Amb les dades poblacionals emprades a cada enquesta, cronològicament ubicades entre l'1-1-02 i el 31-10-04, s'han calculat uns percentatges d'ús a la llar de la població total de cada territori i del conjunt del domini. S'ha estimat que aquests percentatges són els mateixos a 31-12-03, s'ha calculat la població total del domini en aquesta data i se li han aplicat els esmentats percentatges per calcular l'estimació de la població que parlava català en família en aquell moment.
- S'ha estimat que la població total de la zona castellanoparlant de la Comunitat Valenciana representa el mateix percentatge sobre el total de la Comunitat l'1-1-02 que el 31-12-03.
- La mostra de l'enquesta sobre l'Alguer emprada no és de la població de 15 i més anys com la resta de mostres territorials, sinó de 18 i més anys. S'ha estimat que en aquest territori els percentatges de llengua a la llar dels de 18 i més anys són els mateixos que els de la població de 15 i més anys.
- Per calcular els percentatges de llengua a la llar en cada territori s'ha tingut en compte separatament la població de 15 i més anys, de la qual tenim dades a les enquestes estudiades, de la de menys edat, en què no és així i de la qual en general hi ha molt poca informació. L'estimació d'aquestes poblacions de menys de 15 anys, s'ha calculat de manera diferent en el cas de Catalunya, on hi havia més dades, que en els casos restants. En el cas de Catalunya s'ha tingut en compte l'últim cens escolar que ens indica la llengua familiar dels infants, el del 95-96. Les xifres emprades són els percentatges d'aquell cens corregits per l'estimació que a 31-12-03 hi ha un 10 % més d'infants estrangers, per tant de llengua inicial no catalana. En els altres casos, s'ha aplicat als de menys de 15 anys el percentatge d'ús del grup d'edat de 15-29 anys que ens donen les enquestes.

⁷ Els que parlen igual català que una 3a llengua són en nombre molt reduït.

L'existència del conjunt d'enquestes que aquí estudiem ens permet tenir una xifra més fonamentada que les que teníem fins ara de la població que usa el català en aquesta funció en els territoris del domini lingüístic.

Pel que fa a la població mundial total que usa el català en família, caldria tenir en compte les persones originàries de l'àmbit lingüístic que viuen fora d'aquest i de les quals no tenim dades sòlides. Però per les estimacions de la magnitud d'aquesta població que es fan de vegades, no sembla que aquesta xifra mundial total s'allunyi gaire de la calculada aquí expressada en grans xifres.

3.3. La transmissió lingüística intergeneracional

La transmissió lingüística intergeneracional és un dels mecanismes centrals del canvi sociolingüístic. Es tracta del procés a través del qual una llengua es transmet o no com a inicial d'una generació a la següent i, per tant, és un element decisiu en la història de qualsevol idioma. Aquesta transmissió es produeix bàsicament en el si de les famílies, perquè és allà on es determina sobretot la llengua inicial dels individus, i per això es tracta en aquest capítol.

L'estudi de la transmissió intergeneracional de les llengües es farà mitjançant les dues variables següents: «la llengua amb el conjunt dels progenitors»⁸ i «la llengua amb el conjunt dels fills».⁹ El motiu d'haver-les triat és que la primera representa el punt de partida lingüístic de l'entrevistat, mentre que l'altra mostra la seva tria lingüística amb més càrrega de futur: l'elecció de la llengua emprada amb els fills.

A les explotacions de les enquestes EUL de Catalunya (Torres —coordinador— 2005) i Andorra (Torres —coordinador— 2006) la transmissió intergeneracional s'ha estudiat tot comparant els percentatges dels 2 usos lingüístics esmentats aplicats als àmbits poblacionals següents: l'ús amb els progenitors aplicat a la població en general i l'ús amb els fills aplicat als que en tenen. Es tracta clarament de poblacions que no coincideixen plenament entre elles, ja que un percentatge apreciable dels enquestats no té fills. Així, els que responen a la pregunta sobre la llengua amb els fills només són una part dels que informen sobre la llengua amb els progenitors.

Arribats en aquest punt, el dubte que ha sorgit en els dos casos és el següent: el capteniment lingüístic amb els progenitors dels que tenen fills és el mateix que el de la població adulta en general? Si els capteniments fossin molt diferenciats, la comparació «llengua amb progenitors/llengua amb fills» esmentada podria no indicar-nos correctament la intensitat o el signe de la transmissió intergeneracional. Per aclarir la qüestió, en les dues explotacions esmentades s'ha comparat la llengua emprada amb els progenitors pels dos grups següents: els que tenen fills i la població adulta en general. I en els dos casos s'ha trobat que els dos resultats no són significativament diferents en cap de les categories, de manera que es pot dir que en

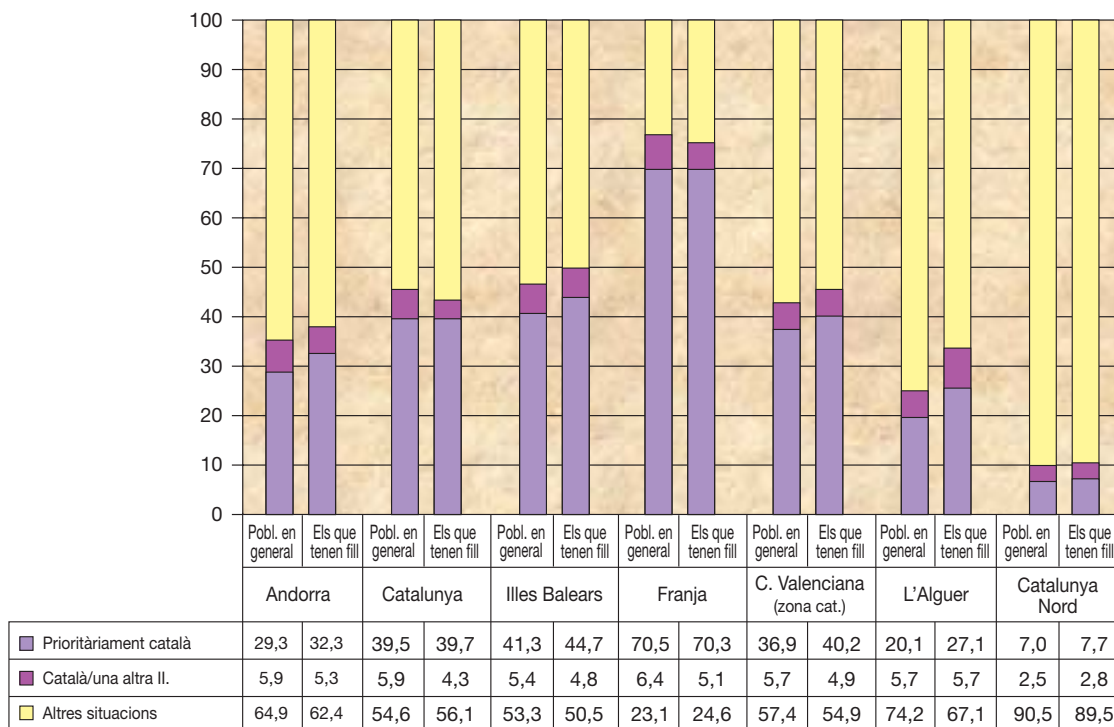
⁸ Aquesta variable s'ha construït a partir de les preguntes de les enquestes que demanaven la llengua emprada per l'enquestat amb la mare i amb el pare.

⁹ També es tracta d'una variable construïda amb la combinació de diferents preguntes, excepte en el cas valencià. Pel que fa a les 6 enquestes EUL, la variable s'ha elaborat combinant les 6 o més preguntes que indicaven en cada enquesta la llengua amb els diferents fills. En el cas de l'enquesta valenciana, de l'AVL, hi havia una sola pregunta sobre la llengua amb el conjunt dels fills i per tant no ha calgut aquesta elaboració.

ambdós territoris la comparació esmentada ens indica de forma no distorsionada la intensitat de la transmissió intergeneracional. Doncs bé, en el gràfic 3.6 fem la mateixa comprovació amb cadascun dels 7 territoris. El resultat és que, pel que fa a l'ús prioritari del català, no s'aprecien diferències importants en cap cas excepte a l'Alguer, on, a causa de l'exigüitat de les submostres, aquestes diferències no són estadísticament significatives. Podem considerar per tant que en els 7 territoris la comparació esmentada entre l'ús amb el conjunt dels progenitors de la població total i l'ús amb els fills dels que en tenen ens indica sense distorsions importants la transmissió intergeneracional del català. Per tant la farem servir en les anàlisis que segueixen.

En primer lloc, s'emprarà un índex per poder veure de manera sintètica les variacions de la transmissió lingüística intergeneracional, tant entre territoris com en diferents sectors socials de cadascun d'ells. En segon lloc, s'estudiarà com es produeix el fenomen segons la composició lingüística de les parelles de progenitors. El primer punt es tractarà mitjançant la comparació entre els resultats de les dues variables esmentades, la llengua amb els progenitors i la llengua amb els fills, i l'últim mitjançant el seu encreuament.

Gràfic 3.6
Llengua amb els progenitors, d'una banda de la població en general i de l'altra dels que tenen algun fill.
En els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges

3.3.1. L'índex de transmissió intergeneracional del català (ITIC)

Per poder analitzar la transmissió lingüística intergeneracional de manera més sistemàtica, s'emprarà un índex de transmissió intergeneracional del català, ja utilitzat en les esmentades explotacions de les enquestes EUL de Catalunya (vegeu Torres —coordinador— 2005, p. 91-92)

i d'Andorra (vegeu Torres —coordinador— 2006), que en aquest cas es calcula de la manera que segueix:

Restant el percentatge de l'opció «Prioritàriament català» de la variable «Llengua parlada amb els progenitors» (%CatP)¹⁰ del percentatge de la mateixa opció corresponent a la variable «Llengua parlada amb els fills» (%CatF),¹¹ i dividint per 100. És a dir:

$$ITIC = (\%CatF - \%CatP) / 100$$

El resultat és una xifra que varia entre -1 i +1, i que, per tant, permet jerarquitzar els canvis produïts en la transmissió intergeneracional; és a dir, indica les diferències d'intensitat en l'avenç o el retrocés.¹² Aquí s'aplica al català, però òbviament es pot aplicar a qualsevol altra llengua de la qual es tinguin dades. De manera general podríem parlar d'un índex de transmissió intergeneracional d'una llengua (ITI), que en aquest cas es concreta en l'ITIC esmentat.

L'ITIC és una manera d'expressar en forma d'índex el canvi lingüístic que es produeix entre l'herència lingüística inicial rebuda per l'enquestat i la situació inicial que ell tria per als seus fills, és a dir, per a la generació següent. Mostra l'evolució intergeneracional de l'ús inicial del català calculat en funció de la població total de cada subgrup estudiat, sense tenir en compte el nombre mitjà de fills segons la llengua. Aquest índex constitueix una de les diferents maneres de mesurar la vitalitat de la llengua.

Seguidament s'estudiaran els resultats de l'ITIC globalment en cada territori i en diferents sectors socials de cada contrada. Es podria dir que s'encreuarà l'ITIC amb diverses variables. Aquestes variables seran les següents: l'origen de l'entrevistat, el seu nivell d'instrucció i l'edat. Per cada encreuament de l'ITIC amb una variable, es presentaran dos gràfics. Un que indicarà els percentatges dels que parlen «prioritàriament català» amb el conjunt de progenitors i amb el conjunt de fills, i un altre amb els ITIC corresponents.

3.3.1.1. L'ITIC en els diferents territoris

Els gràfics 3.7 i 3.8 ens donen una informació clau per copsar el present i el futur sociolingüístics dels 7 territoris de llengua catalana. El gràfic 3.8 ens indica l'ITIC de cada territori, és a dir la mida en la qual hi ha un avenç o un retrocés del català d'una generació a l'altra, mesurat de la manera esmentada més amunt. Mentre que el 3.7 ens mostra els nivells d'ús amb progenitors i fills en cada zona. Mirant els ITIC, queda en primer lloc totalment ratificada la impressió que hem tingut en analitzar la llengua a la llar, segons la qual els territoris bàsicament es divideixen en dos grups.

D'una banda, els dos amb menys ús, on es produeix un retrocés intergeneracional clar del català, és a dir on la cadena de transmissió de la llengua de pares a fills s'ha trencat, i on, per tant, ens trobem en un nivell avançat del procés de substitució lingüística. Remarquem que aquest procés ja ha fet prou camí com perquè a l'Alguer, i encara més a Catalunya Nord, els

¹⁰ De la població total.

¹¹ De la població que té fills.

¹² En els casos en què la diferència entre els dos percentatges no sigui significativa estadísticament, no es podrà determinar amb solidesa si l'ITIC és diferent de 0. Quan això es produeixi s'indicarà a sota del gràfic.

percentatges d'ús de la llengua amb els progenitors siguin ja molt o bastant minoritaris, de manera que el retrocés intergeneracional actual parteix ja d'un nivell baix d'ús.

D'altra banda, els altres 5 territoris, que engloben la immensa majoria de la població, i en els quals no hi ha cap ITIC negatiu. És a dir que en cap d'ells no hi ha un clar retrocés del català en la transmissió intergeneracional. L'examen de l'ordre en què s'ubiquen els 5 territoris pel que fa a la magnitud de l'ITIC ens fa pensar en 4 factors, lligats entre ells, que poden contribuir a explicar aquesta jerarquizació, i per tant, a explicar el grau de vitalitat d'una llengua com el català. Es tracta del grau d'autogovern, de preocupació social per la llengua, de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i d'oficialitat. Seguidament farem un breu repàs de cadascun d'aquest 5 territoris, seguint l'ordre esmentat, per veure fins a quin punt els 4 factors citats poden explicar el nivell d'aquest avenç.

Comencem per tant per Andorra, ja que té l'ITIC clarament més alt. Resulta que té el nivell més elevat d'autogovern, ja que és un estat independent, i té el màxim grau d'oficialitat, ja que el català és l'única llengua oficial. Però també resulta que el seu nivell d'ús amb els progenitors, el seu punt de partida lingüístic, és clarament el més baix dels 5. Bàsicament a causa de la immigració proporcionalment molt forta que rep el país des de fa 50 anys. Per tant, un alt grau d'autogovern i l'oficialitat plena són factors poderosos que poden compensar en bona part limitacions tan importants com el fet que una clara majoria de la població sigui de llengua inicial no catalana.

Catalunya, amb una llarga tradició de sensibilització social en favor de la llengua i amb unes institucions d'autogovern actives en aquest camp, té el segon nivell de l'ITIC. Tot i haver viscut gran part del segle XX sota dictadures anticatalanes i haver rebut grans immigracions precisament en època dictatorial. Per tant, la preocupació social per la llengua i la intervenció activa de les institucions ajuden clarament al progrés intergeneracional de la llengua.

Les Illes segueixen en el rànquing, responen així a un grau de sensibilització social apreciable respecte al català, però que tanmateix no abasta l'amplitud que té en els altres dos territoris esmentats. I amb unes institucions no contràries a la llengua però la major part del temps poc entusiastes en la seva defensa, almenys fins al moment de recollir les dades de l'enquesta EUL estudiada.

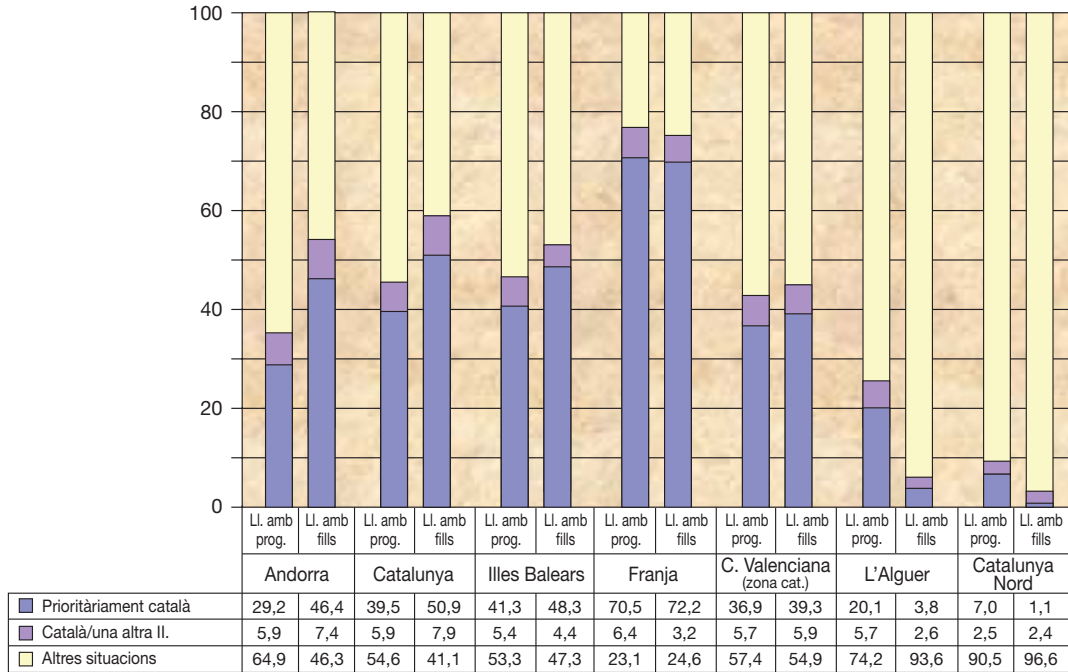
La Comunitat Valenciana queda clarament com aquell dels 4 territoris amb parlament propi que té una capacitat d'atracció del català més baixa, responen així al fet de tenir una classe dirigent en bona part no tènica sinó clarament contrària a la presència de la llengua específica del territori. I també a l'existència d'una minoria sensibilitzada pel tema molt activa i decidida, però probablement inferior proporcionalment a la que hi ha a les Illes.

El cas de la Franja és especial, ja que es tracta del territori amb uns percentatges d'ús del català més alts i amb una immigració clarament més baixa. Les possibilitats d'avenç intergeneracional hi són per tant matemàticament inferiors. Però no són nul·les, ja que la proporció d'ús del català es troba bastant allunyada del 100%. En el baix nivell de l'ITIC és raonable pensar que hi tingui alguna cosa a veure el fet que la Franja sigui pràcticament l'únic territori de llengua catalana de l'Estat Espanyol sense cap mena d'oficialitat. I també que no tingui cap corporació administrativa específica ni, per tant, cap grau d'autogovern propi. Reprendrem el tema més endavant.

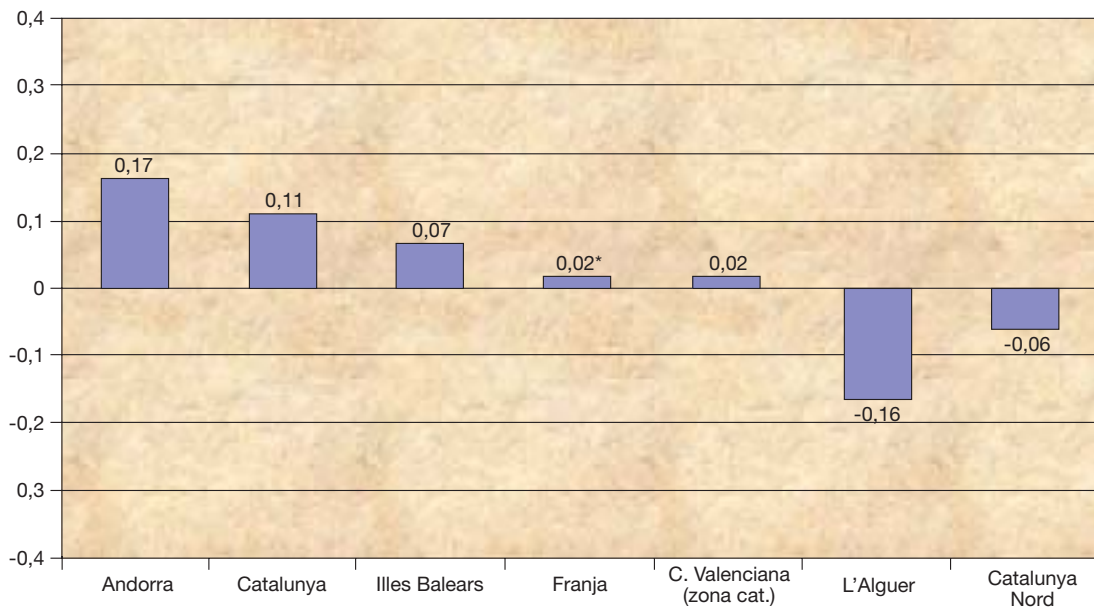
Aquest breu repàs sembla confirmar-nos que els 4 factors esmentats tenen una incidència important en la transmissió intergeneracional i per tant en la vitalitat de la llengua. Tot i que veiem també que no expliquen totes les situacions i que probablement hi ha altres elements en joc. En els apartats que segueixen anirem veient si es confirma la importància dels elements

esmentats i també si aconseguim identificar-ne algun altre que ens faci avançar en el coneixement dels processos en curs.

Gràfic 3.7
Ús lingüístic amb els progenitors i amb els fills, en els 7 territoris. 2003-2004.
Percentatges

Gràfic 3.8
Índex de transmissió lingüística familiar del català (ITC)
en els 7 territoris. 2003-2004

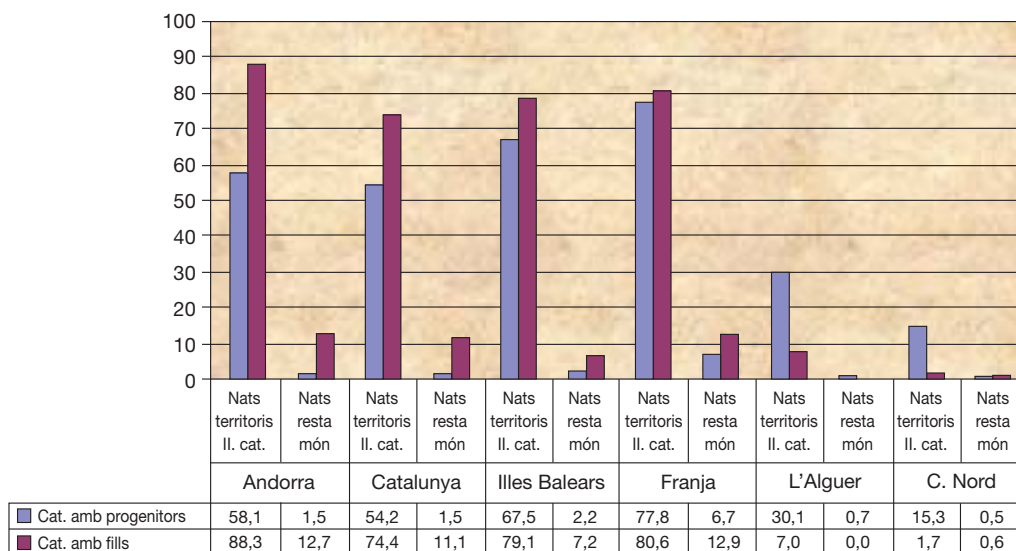
*Aquest ITC no és significatiu estadísticament

3.3.1.2. L'ITIC segons l'origen

Els gràfics 3.9 i 3.10, en els quals malauradament no podem disposar de les dades de la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana, ens mostren la transmissió intergeneracional segons el lloc de naixement. Veiem que les informacions que hi apareixen són congruents amb els

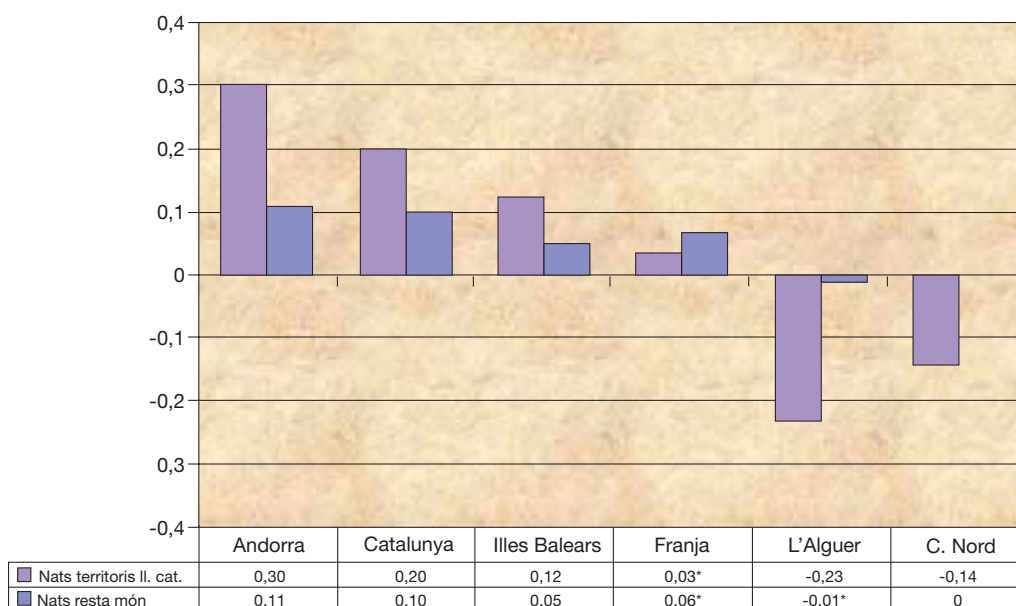
Gràfic 3.9

Ús prioritari del català amb els progenitors i amb els fills en 6 territoris (falta la Comunitat Valenciana z. cat.), per lloc de naixement. 2003-2004. Percentatges

Gràfic 3.10

Índex de transmissió lingüística familiar del català (ITC), per lloc de naixement en 6 territoris (falta la C. Valenciana z. cat.). 2003-2004

*Aquest ITIC no és significatiu estadísticament

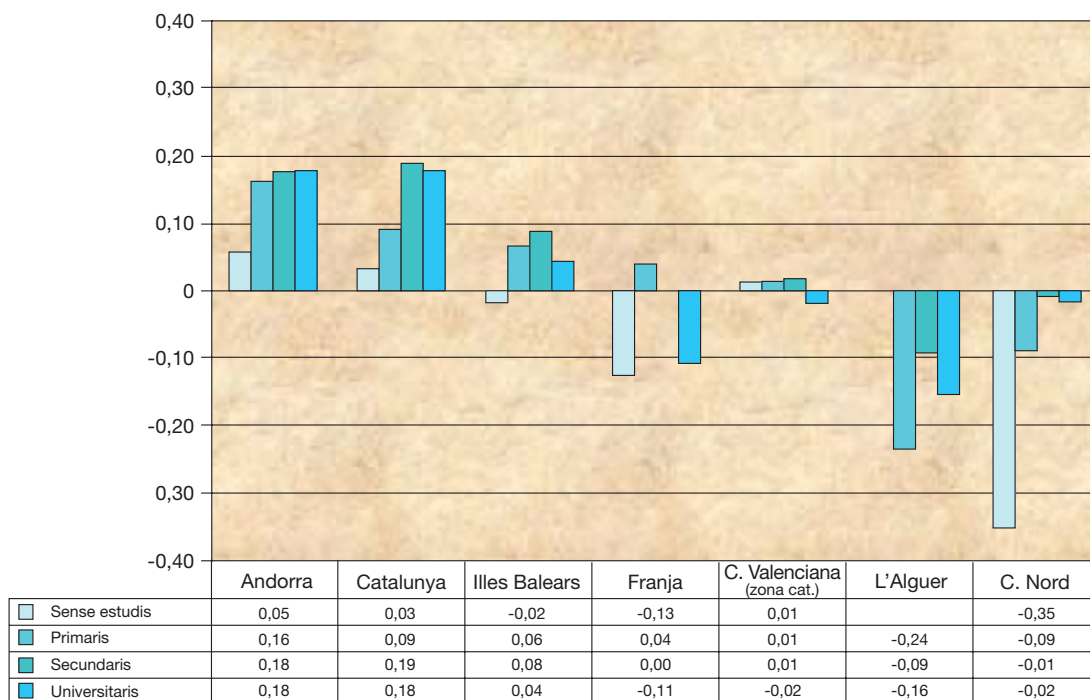
resultats globals per territoris que s'acaben d'examinar. Entre els quatre territoris del grup majoritari que aquí podem veure, l'ordre dels ITIC segons la seva magnitud és el mateix que hem vist, tant entre els nats al domini com entre els que no. La proporció en la qual les persones nades fora adopten el català amb els fills és una de les manifestacions de la vitalitat de la llengua, per tant aquestes dades ratifiquen que la magnitud de l'ITIC global d'un territori és un indicador de la capacitat d'atracció del català.

L'elevat ITIC dels nats al domini residents a Andorra, el més alt dels que apareixen en aquesta obra, és una altra mostra de l'alta capacitat que té el marc politicolingüístic andorrà d'atreure cap a l'ús del català la població que se socialitza en el país i que té alguna altra llengua inicial, tal com ja hem esmentat que es mostra a (Torres, —coordinador— 2006, p.84). Remarquem que, gràcies a aquesta capacitat, entre els nats al domini, és a Andorra on el català s'usa més amb els fills, tot i que és a la Franja on s'usa més amb els progenitors.

3.3.1.3. L'ITIC segons el nivell d'estudis

El gràfic on es presenten els ITIC segons el nivell d'estudis, el 3.11, mostra menys regularitats que l'anterior. I molts dels ITIC no són estadísticament significatius. Però s'hi troba una informació interessant. Resulta que en gran part dels casos els sense estudis són els que tenen l'ITIC més baix. De fet en cap territori les persones sense estudis tenen un ITIC significativament positiu, cosa que no passa amb cap altre grup definit pel nivell d'estudis. Ateses les grans diferències sociolingüístiques territorials existents, és probable que aquest fenomen respongui a motius diferents segons la zona. A la Catalunya Nord ja hem vist que els de menys nivell d'estudis són els

Gràfic 3.11
ITIC per nivells d'estudis, en els 7 territoris. 2003-2004

L'ITIC del qual no s'indica cap valor ni es mostra cap columna manca de significació estadística perquè correspon a una submostra amb massa pocs efectius. Els ITIC estadísticament no significatius d'aquest gràfic estan indicats a la taula 3.2.

que més usen el català, i per tant són també els que l'empren més amb els progenitors (vegeu taula 3.2). En un context de fort retrocés intergeneracional, són per tant els que poden perdre més percentatge. En el cas de Catalunya, aquest menor ITIC dels que no tenen estudis va lligat al fet que, tal com s'ha esmentat a l'apartat 3.2.4, el percentatge de castellanoparlants inicials que adopten el català amb els fills creix clarament amb el nivell d'estudis. En els altres casos, no tenim a l'abast prou informació com per aventurar unes hipòtesis que expliquin el fenomen. De qualsevol manera, sembla que, deixant a part els dos territoris amb menys ús, entre les persones sense estudis el català té menys capacitat d'atracció que entre la resta de la població.

Taula 3.2
Ús prioritari del català amb progenitors i fills, per nivells d'estudis.
En els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004

		Català amb progenitors	Català amb fills
Andorra	Sense estudis*	26,1	31,6
	Primaris	31,2	47,4
	Secundaris	23,9	41,5
	Universitaris	35,9	53,7
Catalunya	Sense estudis*	24,0	26,9
	Primaris	37,3	46,2
	Secundaris	41,3	60,2
	Universitaris	46,4	64,1
Illes	Sense estudis*	50,9	49,0
	Primaris	44,5	50,7
	Secundaris	37,7	46,2
	Universitaris*	37,9	42,0
Franja	Sense estudis*	72,9	60,3
	Primaris*	75,1	78,8
	Secundaris*	65,4	65,3
	Universitaris*	53,2	42,2
C. V. (z.cat.)	Sense estudis*	47,1	48,1
	Primaris*	37,6	38,8
	Secundaris*	29,5	30,9
	Universitaris*	31,8	30,1
L'Alguer	Sense estudis	60,0	
	Primaris	28,9	5,4
	Secundaris	10,8	1,4
	Universitaris	15,5	0,0
Catalunya Nord	Sense estudis	35,2	0,0
	Primaris	11,3	2,1
	Secundaris*	1,2	0
	Universitaris*	1,8	0

* Indiquen que els ITIC corresponents no són diferents de 0 de manera estadísticament significativa.

La casella en blanc correspon a una submostra que manca de significació estadística per tenir massa pocs efectius.

Les xifres en vermell mostren els casos en què, de manera estadísticament significativa, el percentatge d'ús del català és inferior amb els fills que amb els progenitors.

3.3.1.4. L'ITIC segons l'edat

Si examinem els ITIC segons l'edat (vegeu gràfic 3.12 i taula 3.3), trobem una dada positiva. Resulta que a Catalunya i les Illes, l'ITIC més alt és el del grup més jove del gràfic, el dels adults joves. I a Andorra no és el més alt però s'hi acostava. Per tant a la majoria dels 5 territoris

amb més ús l'ITIC dels adults joves és el més alt o quasi. Es tracta d'una informació sens dubte positiva per al català, ja que el fet que el grup més jove que ha tingut fills sigui aquell on més avança intergeneracionalment la llengua ajuda al creixement del seu ús. El fenomen no inclou la Franja, sense oficialitat ni autogovern, ni tampoc la Comunitat Valenciana, des de fa temps sense intervenció institucional apreciable a favor de la llengua.

Encara que no puguem determinar amb precisió el motiu d'aquest augment de l'ITIC entre els adults joves, és raonable considerar que hi pugui haver tingut alguna influència l'existència en els 3 territoris on es produeix d'un parlament representatiu propi, d'algun grau d'oficialitat de la llengua i d'algun grau d'intervenció institucional important a favor del català. I aquest últim és un tret comú que els diferencia de la resta. Precisant una mica més, en els 2 territoris on els adults joves són clarament els que protagonitzen el major avenç intergeneracional del català, és a dir a Catalunya i a les Illes, resulta que aquest grup d'edat és el primer que ha tingut pràcticament tots els seus fills en un marc d'autogovern i de cooficialitat consolidats, regit per unes institucions no hostils a la llengua. Per tant és possible que aquest marc hagi ajudat a construir una millor valoració social del català, la qual podria ser un dels motius d'aquest resultat.¹³

Taula 3.3
Ús prioritari del català amb progenitors i fills, per grups d'edat.
En els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004

		Català amb progenitors	Català amb fills
Andorra	Adults joves	26,1	45,2
	Adults madurs*	33,3	41,7
	Grans	44,2	64,6
Catalunya	Adults joves	35,0	51,9
	Adults madurs	38,1	46,5
	Grans*	52,7	56,5
Illes	Adults joves	38,5	44,7
	Adults madurs *	42,4	44,8
	Grans*	63,4	61,1
Franja	Adults joves	60,9	60,8
	Adults madurs*	70,7	71,8
	Grans	82,0	82,0
C. Valenciana (z.cat.)	Adults joves*	32,4	35,0
	Adults madurs*	41,2	39,8
	Grans*	51,9	48,6
L'Alguer	Adults joves	15,3	1,8
	Adults madurs	28,3	1,7
	Grans	37,5	12,2
Catalunya Nord	Adults joves*	1,1	0,0
	Adults madurs*	3,6	0,0
	Grans	20,5	3,0

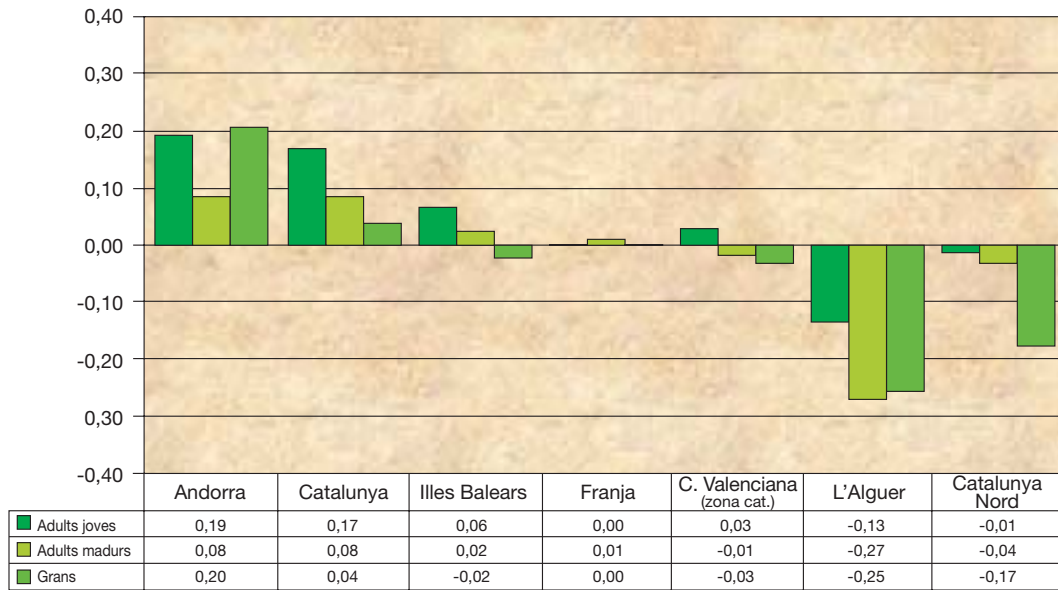
* Indiquen que els ITIC corresponents no són diferents de 0 de manera estadísticament significativa.

No s'inclou el grup d'edat dels joves, perquè encara no han tingut la majoria dels fills que presumiblement tindran.

Les xifres en vermell mostren els casos en què, de manera estadísticament significativa, el percentatge d'ús del català és inferior amb els fills que amb els progenitors

¹³ Encara que també és cert que en els dos casos un dels motius perquè hi hagi un determinat grau d'autogovern i una intervenció de les institucions en major o menor grau favorable al català és que existeix una valoració social positiva d'aquesta llengua. De fet hi ha una potenciació mútua entre els dos primers factors, d'una banda, i el darrer, de l'altra.

Gràfic 3.12
ITIC per grups d'edat, en els 7 territoris. 2003-2004

No s'inclou el grup d'edat dels joves, perquè encara no han tingut la major part dels fills que presumiblement tindran Els ITIC no estadísticament significatius d'aquest gràfic estan indicats a la taula 3.3.

3.3.1.5. Síntesi de l'estudi de l'ITIC en diversos sectors socials

L'estudi de l'ITIC en diversos sectors socials ratifica algunes de les informacions sorgides quan ens hem ocupat de la llengua a la llar i en fa aparèixer de noves. Es ratifica que els dos territoris amb menys ús, l'Alguer i la Catalunya Nord, tenen una situació sociolingüística diferent de la resta, diferència que es concreta en un procés de substitució lingüística avançat. També es ratifica que, a l'altre extrem, Andorra i Catalunya gaudeixen d'una capacitat d'atracció del català superior a la resta.

Pel que fa a informacions noves, trobem que alguns dels factors que més semblen explicar-nos les diferències entre els nivells dels ITIC són el grau que hi ha, en cada territori, d'autogovern, de preocupació social per la llengua, de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i d'oficialitat, sovint lligats entre ells. Així, Andorra, que en tant que estat independent gaudeix del màxim grau possible d'autogovern, té de llarg l'ITIC més alt, tot i que el seu percentatge de català amb els progenitors és el més baix del grup dels 5 territoris. I a l'altre extrem, els ITIC més baixos de l'esmentat grup són: 1) la Comunitat Valenciana, on la preocupació social per la llengua i la intervenció institucional al seu favor són comparativament menors que a la resta, i 2) la Franja que, tot i tenir de llarg els nivells d'ús més alts, no té ni institucions pròpies ni cap mena d'oficialitat. Una altra informació interessant, que té explicacions diferents segons els territoris, és que en la majoria de casos el grup definit pel nivell d'estudis que té l'ITIC més baix és el dels «sense estudis».

3.3.2. La llengua amb els fills segons la llengua amb els progenitors

El gràfic 3.13 ens mostra algunes informacions molt útils per explicar la situació de la llengua i els processos en curs. En primer lloc continua ratificant-se l'existència de dos grups de

territoris, els dos amb menys ús i la resta. En segon lloc, pel que fa al grup majoritari, queda també ratificada la prelatió vista entre els que tenen parlament propi pel que fa a la capacitat d'atracció del català. L'ordre és Andorra, Catalunya, les Illes i la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana. Aquest ordre tant es dona pel que fa a l'ús amb els fills dels que han parlat català amb els dos progenitors com dels que l'han parlat només amb un d'ells; i és estadísticament significatiu en els dos casos.

Ara bé, aquí trobem una diferència respecte a l'anàlisi anterior, en què hem emprat l'ITIC, i és que en aquell cas la Franja tenia uns resultats iguals o més baixos que la Comunitat Valenciana, mentre que en les informacions sobre la llengua amb els fills segons la llengua amb els progenitors, no és així. Ara la Franja se situa al nivell dels territoris amb més capacitat d'atracció. Aquest fet ens podria fer pensar que potser els factors lligats a l'existència d'un parlament propi que hem esmentat abans podrien no ser tan decisius com semblava, ja que en aquest cas no posen la Franja a la part baixa de la relació. Per aclarir la qüestió, cal determinar el motiu pel qual a la Franja, tot i tenir un ITIC més baix, la tria amb els fills segons la configuració lingüística dels progenitors és com la dels territoris amb un ITIC més alt.

El motiu és el següent. El que fa pujar l'ITIC és la població corresponent a les columnes 2a i 3a del gràfic 3.13, és a dir el nombre dels que no parlen català amb els dos progenitors però si prioritàriament amb els fills. Ara bé, resulta que, tal com mostra el gràfic 3.7, el percentatge de població que ha parlat català amb els dos progenitors és molt més alt a la Franja (70,5%) que a la resta de territoris, ja que en cap d'ells arriba al 42%. De manera que els mateixos percentatges de parlants de català amb els fills sobre el total dels que no el parlen amb els dos progenitors corresponen a una població comparativament molt menys nombrosa a la Franja que als altres territoris. I representen per tant un percentatge inferior sobre els que sí que han parlat català amb els dos progenitors. O sigui que comporten que l'avenç del català en la transmissió intergeneracional sigui a la Franja clarament inferior.

El nivell de l'ITIC és per tant inferior a la Franja que als territoris amb més capacitat d'atracció, en part per un motiu diguem-ne algebraic. Però també cal tenir en compte que l'existència a la Franja d'uns nivells d'ús del català fortament majoritaris, clarament més alts que als altres territoris, crea unes condicions sociolingüístiques que ajuden a fer que la tria de la llengua amb els fills sigui favorable al català. En canvi, en d'altres zones amb nivells d'ús clarament inferiors, l'ús amb els fills segons la llengua amb els progenitors és tant o més favorable que a la Franja. Cal, doncs, que en aquests altres territoris hi hagi uns factors no existents a la Franja per explicar el fenomen. I té sentit pensar que aquests puguin ser els 4 factors explicatius esmentats a l'epígraf anterior. Sembla ratificar-se doncs finalment que, a despit dels bons resultats de la Franja en el gràfic 3.13, el grau d'autogovern, de preocupació social per la llengua, de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i d'oficialitat, són factors que contribueixen a explicar la prelatió dels territoris quant a l'avenç intergeneracional del català que s'hi dona.

En qualsevol cas, les característiques sociolingüístiques de la Franja plantegen interrogants específics. Si no la tinguéssim en compte, tots els territoris de llengua catalana sense autogovern ni oficialitat estarien en procés de substitució lingüística, i a la resta l'ITIC seria positiu. Però la Franja no encaixa en aquest esquema, i això vol dir que, a més dels factors esmentats fins ara, n'hi ha algun altre d'important que encara no hem identificat. Aquest factor potser l'hauríem d'anar a buscar en la història recent dels territoris. Les informacions disponibles ens fan pensar que fa 50 anys l'únic dels 7 que estava en un franc procés de substitució era la Catalunya Nord. Què ha canviat durant aquest mig segle? Si ens centrem en l'element fonamental que representa l'existència o no de processos avançats de substitució

lingüística, allò que ha canviat en el domini és que l'Alguer ha entrat en aquest procés. Més concretament, deixant de banda la Catalunya Nord i Andorra, els dos únics territoris que durant aquests anys no han aconseguit la cooficialitat són l'Alguer, que ha entrat en un franc procés de substitució lingüística, i la Franja, que no hi ha entrat. El motiu principal d'aquesta diferència podria ser el factor que estem buscant. El tema és complex i no podem entrar-hi a fons aquí, però probablement el fet que a l'Alguer cap als anys 60 s'hagi produït un canvi socioeconòmic fonamental que l'ha convertida en una economia de base industrial i turística (vegeu Chessa 2006: Capítol 1, en premsa), mentre que la Franja s'ha mantingut bàsicament agrària, pot ser un element que ajudi a explicar què ha passat. Cal tenir en compte que aquestes transformacions socioeconòmiques de gran magnitud comporten canvis demogràfics, de nivell de vida i de representacions socials, amb repercussions en tots els ordres de la vida col·lectiva.

Fixem-nos també que l'Alguer i la Franja no són els dos únics dels 7 territoris que han sofert un canvi socioeconòmic fonamental durant el període esmentat. És cert que el límit entre un canvi de sector econòmic principal i d'altres transformacions no tan importants no sempre és fàcil de delimitar. Però sembla clar que almenys 2 territoris més, les Illes i Andorra, han sofert un canvi de sector econòmic principal durant els últims 50 anys. Els dos països han passat a convertir-se en economies pròsperes basades en el turisme, quan anteriorment no eren cap de les dues coses.¹⁴ El fet que ni l'una ni l'altra hagin entrat en un procés de substitució accelerat a despit d'aquest canvi, té probablement a veure amb el fet que Andorra té el grau màxim d'autogovern i les Illes han gaudit d'autonomia així com de cooficialitat durant les últimes dècades, al mateix temps que s'hi dona en general una apreciable preocupació social per la llengua. El canvi de sector econòmic principal té per tant un impacte molt diferent segons les característiques lligades a l'autogovern que concorren en un territori determinat.

En el cas de la Franja, a més, podem identificar un altre element que, de manera no central però si complementària, pot ajudar-nos a explicar la vitalitat que hi manté la llengua. Es tracta de la contigüitat¹⁵ que tenen cadascuna de les comarques de la Franja amb un territori com Catalunya, molt més poblat, amb autogovern i una vitalitat de la llengua més alta. I més particularment amb una regió de Catalunya que té alts percentatges d'ús del català. Es tracta d'un nou factor, que podríem qualificar com la contigüitat físicopolítica, que pot ajudar, en alguns casos, a explicar la diversitat en l'evolució sociolingüística dels territoris.

Una altra informació útil que podem veure al gràfic 3.13 és que en cadascun dels 5 territoris del grup principal la gran majoria de la població que ha parlat català amb els seus dos progenitors l'empra prioritàriament amb els fills. Dada que ja s'intuïa quan s'ha analitzat la llengua a la llar segons la llengua amb els progenitors. Aquesta informació és molt positiva per a la llengua, ja que ens mostra que no hi ha gairebé defecció lingüística intergeneracional entre els fills de les parelles homogènies en català en la gran majoria del domini, la qual és una de les principals condicions necessàries perquè una llengua es mantingui en el temps.

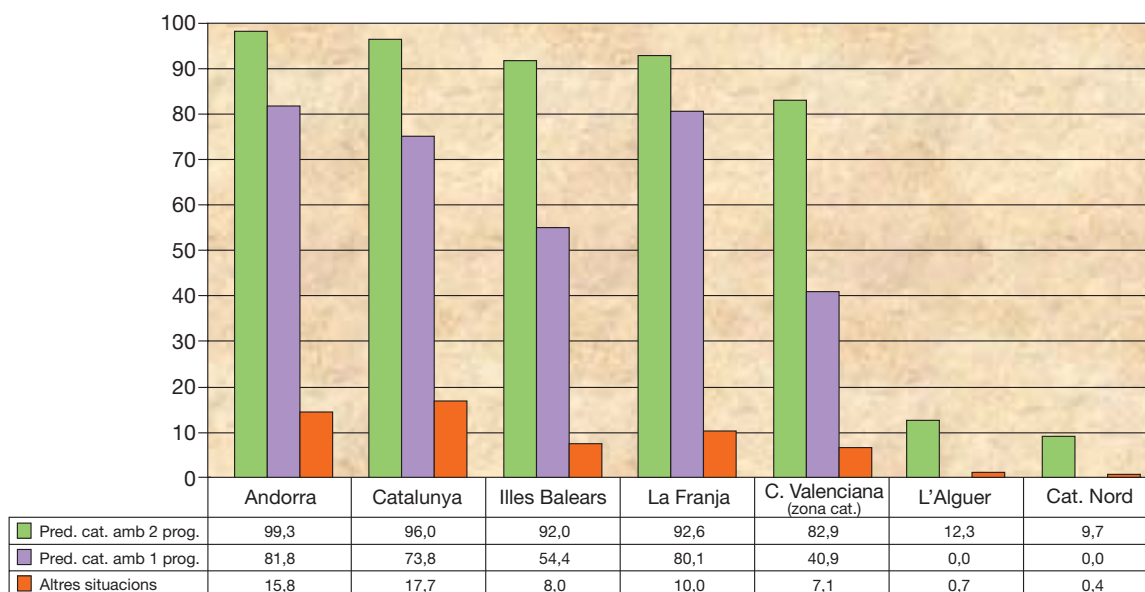
També podem veure en el gràfic esmentat que, entre la població que parla català només amb un dels progenitors, el percentatge dels que ho fan prioritàriament amb els fills és majoritari o

¹⁴ Encara que la situació econòmica de les Illes era millor que la d'Andorra.

¹⁵ Aquesta contigüitat no té només una component físicogeogràfica sinó que també en té una altra que podríem qualificar de política, i que consisteix en el fet de pertànyer al mateix estat. La Catalunya Nord seria un cas de contigüitat física amb Catalunya però no política, ja que pertanyen a estats diferents, i això sens dubte ha influït en l'evolució sociolingüística del territori. Per exemple, impeding que la millor situació de la llengua a Catalunya influís gaire en la seva situació a l'altre cantó de la frontera.

substancial en cadascun dels 5 territoris del grup principal.¹⁶ Aquesta és també una dada important positiva per al català, ja que mostra que en els 5 casos, és a dir entre la immensa majoria de la població del domini, aquesta llengua té prou força com per aconseguir que l'emprin amb els fills una part globalment majoritària dels que han nascut en llars formades per parelles lingüísticament mixtes.

Gràfic 3.13
*Ús prioritari del català amb els fills segons la llengua emprada amb els progenitors.
 Percentatges. 2003-2004*

3.3.3. La transmissió lingüística intergeneracional en el conjunt del domini lingüístic a primers del segle XXI

La transmissió de la llengua en el si de les famílies és un aspecte clau de la configuració sociolingüística d'una societat, que aquí s'ha analitzat mitjançant dues funcions lingüístiques: la llengua amb el conjunt dels progenitors i la llengua amb el conjunt dels fills. S'ha emprat un índex de transmissió lingüística intergeneracional del català (ITIC), basat en la comparació entre els percentatges de les dues funcions esmentades, que ha facilitat l'estudi de les variacions entre territoris i entre diferents sectors socials. N'han resultat diverses informacions interessants.

Queda ratificat que els 7 territoris de llengua catalana es divideixen en dos grups ben diferenciats. D'una banda l'Alguer i la Catalunya Nord, que són aquells on els índexs d'ús del català són més baixos, i que es troben en estadis avançats del procés de substitució lingüística. D'altra banda, els 5 territoris restants, amb percentatges d'ús clarament més alts, on el procés

¹⁶ De fet a l'únic d'aquests territoris on veiem un percentatge d'aquest tipus inferior a la meitat, la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana, l'esmentat percentatge no és diferent del 50 % de manera estadísticament significativa.

de transmissió lingüística intergeneracional del català no s'ha trencat i en diversos casos té resultats clarament positius per a la llengua. Diferents dades ens mostren que entre aquests 5 destaquen Andorra i Catalunya com els territoris on l'avenç en la transmissió intergeneracional del català és més fort i consistent.

Entre 4 dels 5 territoris esmentats, els que tenen parlament propi, hem trobat una prelació ben definida quant al grau d'avenç del català en la transmissió intergeneracional. L'ordre és el següent: Andorra, Catalunya, les Illes i la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana. El 5è territori, la Franja, no ocupa el mateix lloc a la prelació en totes les anàlisis relatives a la transmissió intergeneracional.

Alguns dels factors que semblen explicar aquesta jerarquització dels territoris pel que fa a la seva capacitat de transmetre intergeneracionalment el català són: el grau d'autogovern, de preocupació social per la llengua, de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i d'oficialitat.

El casos específics de la Franja i l'Alguer, però, ens fan veure que també hi ha altres factors en joc, com ara l'existència o no de canvis socioeconòmics de gran magnitud, és a dir de canvis d'activitat econòmica principal d'un territori. Aquests canvis comporten grans transformacions de tota mena en la vida social i, per tant, les poden comportar també en l'evolució de les llengües. La contigüitat físicopolítica és un altre dels factors a tenir en compte, ja que en alguns casos pot ajudar a explicar l'evolució sociolingüística.

Una altra informació ja apuntada en l'estudi de l'ús a la llar, que aquí queda plenament ratificada, és que en els 5 territoris del grup amb més ús, la quasi totalitat o la gran majoria dels que han parlat català amb els dos progenitors l'empren també prioritàriament amb els fills. Aquesta dada és molt positiva per al present i el futur del català.

També cal esmentar una altra informació positiva per a la llengua. En els 5 territoris, el percentatge dels que parlen català prioritàriament amb els fills entre els que parlen català amb un dels progenitors és, o bé àmpliament majoritari, o bé proper al 50%, de tal manera que és clarament majoritari globalment. Aquesta dada ajuda al progrés numèric del català, però a més és una mostra de vitalitat de la llengua.

3.4. Conclusió

En les ratlles que segueixen començarem per reprendre algunes de les conclusions del capítol anterior sobre els processos en curs, per veure si queden o no ratificades amb les dades que acabem de mostrar; posteriorment presentarem les altres informacions principals que ens aporta el capítol present, i finalment farem una reflexió general sobre el tema.

Una primera conclusió del capítol anterior que queda ratificada en aquest és l'existència d'un grup de dos territoris, l'Alguer i la Catalunya Nord, que es troben en una fase avançada del procés de substitució lingüística. També queda confirmat que hi ha dos altres territoris, situats a l'extrem oposat de la prelació, en els quals la vitalitat de la llengua és clarament més alta que la de la resta. Es tracta d'Andorra i Catalunya. I que hi ha unes altres dues àrees, les Illes i la Comunitat Valenciana, que es troben en una situació intermèdia respecte als dos blocs esmentats. Queda així mateix corroborat que la Franja gaudeix d'una situació més difícil de classificar. En aquest cas hem trobat que l'ús hi és comparativament molt alt però en la transmissió intergeneracional el català no avança.

Més enllà de la ratificació d'aquestes hipòtesis, el capítol ens aporta altres informacions útils. Pel que fa a l'ús a la llar actual, hem trobat que el lloc de naixement, el fet d'haver nascut o no en el domini lingüístic, hi té una incidència important en tots els territoris. Però també que la incidència de la llengua emprada amb els progenitors és encara més forta.

Una altra dada d'interès, aquesta preocupant per al català, és que en les 7 àrees estudiades l'ús a la llar actual baixa amb la disminució de l'edat. La intensitat del fenomen varia molt i els motius que l'expliquen són diversos, de vegades fins i tot contradictoris, però el fet es dona a tot arreu.

Pel que fa a la transmissió familiar del català, s'ha examinat la prelació en què es troben situats els diferents territoris en aquest aspecte, així com les circumstàncies de cada zona, per començar a delimitar el que podrien ser els principals factors que expliquen el grau d'avenç intergeneracional del català en cada contrada. Els factors explicatius que proposem són sobretot el grau d'autogovern, el de preocupació social per la llengua, el de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i el d'oficialitat, sovint lligats entre ells. En general, com més alt és el nivell de cadascun d'aquests factors en un territori, més hi avança la transmissió intergeneracional del català. D'altra banda, un element que pot explicar en algun cas com es produeix l'inici d'un procés accelerat de substitució lingüística, és l'existència d'un canvi en l'activitat socioeconòmica principal del territori. La contigüitat físicopolítica és un altre factor que pot ajudar a determinar en certes circumstàncies les diferències en els processos evolutius.

Una informació també interessant, aquesta positiva per a la llengua, és que en els 5 territoris del grup amb més ús, que inclouen la immensa majoria de la població del domini, quasi tots els que han parlat català de manera prioritària amb els progenitors l'empren amb els fills. A més, en el conjunt de les 5 zones, els fills de les parelles lingüísticament mixtes parlen majoritàriament en català als seus propis fills.

En general, l'examen de l'ús familiar i de la transmissió intergeneracional del català en tot el seu domini mostra una situació complexa, amb diferències molt importants entre territoris. La diversitat dels condicionaments presents i històrics de les 7 contrades, repartides al llarg de 4 estats, així com les diferències entre les seves situacions actuals sociolingüístiques, resultat d'aquells condicionaments, fan que aquest àmbit lingüístic sigui un espai difícil d'estudiar en el seu conjunt. Podem dir tanmateix que l'ús familiar de la llengua està sotmès a condicionaments negatius, resultat de segles de manca de reconeixement i d'hostilitat per part dels poders públics, que el fan més o menys precari a tot arreu. Però també cal dir que globalment la situació del català en aquest principi de segle és la d'una llengua viva, àmpliament parlada a la llar en la major part dels seus territoris històrics, que en general no retrocedeix sinó que més aviat avança en la transmissió intergeneracional.

La llengua fora de la llar

Enrico Chessa

4.1. Introducció

4.1.1. *Les preguntes implicades*

En aquest capítol es mostren els resultats relatius a les interaccions lingüístiques fora de la llar en el conjunt dels territoris de parla catalana. Es tracta de dades relatives als usos lingüístics (exclusivament) orals, les quals es perfilen a partir de l'anàlisi d'una part de les preguntes sobre usos lingüístics interpersonals dels qüestionaris EUL. Tal com s'explica en l'apartat 4 de la introducció general d'aquest mateix volum, els qüestionaris utilitzats en els diferents territoris (tret de la Comunitat Valenciana) segueixen una mateixa pauta estructural de divisió en blocs de preguntes —amb diferències i matisos, òbviament, segons les peculiaritats sociodemogràfiques i sociolingüístiques de cada territori.¹ Un d'aquests blocs és el que fa referència a diferents situacions comunicatives (tant formals com informals) fora de la llar, i que hom anomena *bloc d'usos lingüístics interpersonals*, el qual s'analitzarà al llarg d'aquest capítol.

L'ús lingüístic que aquí es tracta s'ha considerat tenint en compte un únic flux comunicatiu genèric. És a dir, no s'ha diferenciat la llengua que l'informant parla amb l'interlocutor de la llengua que l'interlocutor parla amb l'informant, sinó que totes les preguntes s'han formulat de la forma genèrica següent: «Vostè [...] quina llengua parla amb X?»² Així, les principals preguntes implicades, en el bloc que aquí ens interessa analitzar, presentaven l'estructura següent:

Vostè, en general, amb els seus amics o amigues, en quina llengua parla? (LLEGIU EL QUE SEGUEIX)

Només en català.....	1
Més en català que en castellà	2
Igual en català i en castellà.....	3

¹ A la Comunitat Valenciana l'enquesta va ser portada a terme per l'AVL (Acadèmia Valenciana de la Llengua) fent ús d'un qüestionari l'estructura del qual tenia característiques força peculiars respecte als que es van utilitzar als altres territoris (vegeu capítol 1.1 per a més precisions).

² Aquesta és la pauta general de l'EUL. Però en el cas de la llengua a la llar, la interacció amb la parella s'analitza seguint els dos fluxos comunicatius: la llengua que l'entrevistat o l'entrevistada parla amb la seva parella i la llengua que la parella parla amb l'entrevistat o l'entrevistada.

Més en castellà que en català	4
Només en castellà	5
Només en una altra llengua	6
En català i una altra llengua (no castellà)	7
En castellà i una altra llengua (no català)	8
En català, castellà i una altra llengua	9
NO CORRESPON	10
NO HO SAP / NO CONTESTA	99

Durant les entrevistes telefòniques realitzades a cada territori (vegeu introducció general per a les qüestions metodològiques), l'esquema de pregunta proposat a tall d'exemple es reproduïa, al llarg del *bloc d'usos lingüístics interpersonals*, per a cada situació comunicativa (amics de llengua catalana, amics de llengua castellana,³ veïns, companys d'estudis, companys de feina, botigues, grans establiments comercials, bancs o caixes, metge, desconegut, en escriure notes personals). Com es pot observar, l'enquestat o l'enquestada podia escollir entre un ventall de respostes molt ampli, cosa que ens permet donar compte tant de casos d'interaccions en què s'utilitza una sola varietat lingüística (només català, per exemple) com d'altres en què s'alternen dos (o més) idiomes (per exemple, català i una altra llengua).

Ara bé, per raons pràctiques (de representació gràfica dels resultats) i de discrepàncies estructurals entre qüestionaris, en l'anàlisi conjunta dels territoris de parla catalana, els valors de les respostes s'han hagut de reduir i recodificar. Seguint un procés d'harmonització de les diferents possibilitats de resposta implicades, hom ha aconseguit agrupar-les en només quatre opcions: 1) En català només o sobretot; 2) Igual en català i en l'altra llengua principal;⁴ 3) En l'altra llengua principal només o sobretot; 4) Altres situacions.⁵ Fent ús d'aquestes quatre variables hom ha pogut donar compte de la situació sociolingüística del català en els àmbits extrafamiliars i en el conjunt de territoris on és llengua tradicional.

Cal esmentar també que el bloc de preguntes sobre usos lingüístics fora de la llar del qüestionari de la Comunitat Valenciana se'ns presenta de forma reduïda (tan sols tres preguntes: la pregunta 16, la 18 i la 20), fruit d'un model d'enquesta concebut al marge de l'EUL, com s'ha assenyalat en la nota 1 a peu de pàgina i en el capítol 1 d'aquest volum. Això no obstant, hom ha aconseguit trobar punts de convergència entre els diferents qüestionaris i gràcies a això és possible, ara, oferir una visió de conjunt, la qual inclou també la Comunitat Valenciana.

³ En el cas de la Catalunya Nord, llengua francesa, i en el cas de l'Alguer, llengua italiana. A l'Alguer, a més, es preguntava també amb referència als amics de llengua sarda.

⁴ Per *altra llengua principal* hom entén la llengua més emprada en cada territori fora del català: castellà, francès i italià.

⁵ Aquestes quatre variables es redueixen a tres (1. Català només o sobretot; 2. L'altra llengua principal només o sobretot; 3. Altres situacions) en l'anàlisi relativa als percentatges d'ús (vegeu, per exemple, 2.1.1).

Ara bé, el qüestionari de la Comunitat Valenciana no incloïa, però, la pregunta següent:

*En quin tant per cent utilitza cada una de les llengües següents?
(LLEGIU) (LES RESPOSTES HAN DE SUMAR 100 %)*

Català				%
Castellà ⁶				%
Altres				%

Aquesta pregunta ens permet donar raó del percentatge d'ús mitjà de les diferents llengües en presència (català principalment; l'altra llengua principal només o sobretot; altres situacions). Així, pel que fa a aquesta pregunta concreta, ens veiem obligats a prescindir de la Comunitat Valenciana en la comparació dels altres territoris. Consegüentment, l'anàlisi de percentatges d'ús, i de percentatges d'ús segons la llengua amb els progenitors, el lloc de naixement, el nivell d'estudis i els grups d'edat tindrà en compte només sis dels set territoris estudiats; és a dir, tots menys la Comunitat Valenciana.

A banda d'això, i per concloure aquest primer apartat d'aquest capítol, cal assenyalar també que la pregunta suara mencionada es col·loca «just darrere de la referida a les notes escrites» (Vila 2005: 109). Això podria haver determinat problemes d'interpretació; és a dir, es refereix al percentatge d'ús escrit, oral, o a ambdós? Tal com apunta Xavier Vila (2005: 110), cal considerar que «després d'una tirallonga de preguntes sobre els usos interpersonals orals [...] l'efecte d'arrossegament devia fer que els enquestats interpretessin la pregunta sobretot en termes de producció sobretot oral interpersonal». Per tant, i sempre seguint Vila, hem decidit interpretar les dades que aquí s'exposen com a indicis sobretot dels usos orals.

4.1.2. Estructura i contingut del capítol

El capítol s'articula en cinc apartats diferents. En el primer apartat s'ofereix una visió de conjunt de l'ús lingüístic fora de la llar: d'una banda, es donen els percentatges d'ús en general, de l'altra, en canvi, es mostra una panoràmica de l'ús del català segons els contextos comunicatius analitzats (amics, botigues, grans establiments comercials, bancs i caixes, metge, amb un desconegut). En el segon apartat s'intenta esbrinar els usos lingüístics fora de la llar a partir de la llengua inicial dels subjectes entrevistats; és a dir, s'intenta comprovar el grau de relació que es dona entre la llengua que es parla amb els progenitors i l'ús que es fa d'aquesta varietat en els diferents àmbits analitzats.⁷ En el tercer apartat s'analitzen els usos a partir de l'edat dels enquestats. En el quart apartat es comenta la relació que s'estableix entre origen geolingüístic i llengües d'ús. Finalment, en el cinquè i últim apartat, es dona compte dels usos lingüístics en relació amb el nivell d'estudi dels entrevistats.

⁶ Òbviament, en el cas de l'Alguer i de la Catalunya Nord, la variable *castellà* s'ha substituït per *italià* i *francès*, respectivament, les quals convergeixen, totes elles, cap a la denominació *l'altra principal*.

⁷ Tal com s'assenyala a Torres (2005: 12), hom defineix la *llengua inicial* com la varietat lingüística que el parlant aprèn primer a casa: la llengua amb què la persona comença el seu recorregut vital. Ara bé, en el nostre estudi, la variable *llengua inicial* s'ha substituït per la variable *llengua utilitzada amb el conjunt de progenitors*, atès que la Comunitat Valenciana només disposava d'aquesta variable i el seu comportament és pròxim al de *llengua inicial*, tot i que no és igual. En aquest capítol no hi ha dades de la Comunitat Valenciana en relació amb aquesta variable, però es manté *llengua utilitzada amb els progenitors* per coherència.

4.1.3. Les situacions comunicatives analitzades

Les situacions comunicatives que aquí s'analitzen són només sis (amics, botigues, grans establiments comercials, bancs i caixes, metge, amb un desconegut),⁸ les quals —si bé són agrupades en un mateix capítol— no es presten necessàriament a anàlisis sociolingüístiques similars: unes situacions són, per exemple, d'abast més general (gairebé tothom té amics o coneguts), mentre que altres no impliquen obligatòriament la participació de tothom (no tothom, per exemple, va al banc o a grans establiments comercials).

També, tal com s'assenyala a Torres *et al.* (2005: 112-113), cal subratllar que els interlocutors suposats presenten unes característiques definidores força diverses els uns dels altres. Així, de la mateixa manera que tothom pot identificar (i definir) clarament un interlocutor concret, com ara un botiguer o, sobretot, un amic, no tothom és capaç d'identificar un interlocutor (hipotètic) en un context comunicatiu com ara un centre comercial. De manera similar, el terme *desconegut* esdevé un referent massa genèric, atès que les interaccions lingüístiques podrien adquirir connotacions diferents segons les característiques de l'interlocutor desconegut (vell o jove, home o dona, etc.) i del lloc en què es dona la interacció (una oficina pública, la presentació d'un llibre, el mercat, un barri determinat, etc.).⁹

En principi, els usos lingüístics estudiats abracen totes les situacions d'interacció en les quals es pot trobar un parlant mitjà. Així, el ventall d'usos i àmbits extrafamiliars analitzats comprèn tant les interaccions comunicatives de caràcter més formal —bancs i caixes, per exemple— com les de caire més informal i íntim —amics. Tot plegat, com hem vist més amunt, aquí s'engloben sis possibles situacions d'interacció lingüística, a diferència de la majoria dels territoris analitzats individualment, on s'ha arribat a considerar fins a un màxim de dotze contextos, com en el cas de l'Alguer.

Ateses les discrepàncies —tant estructurals com de contingut— entre qüestionaris emprats en territoris diferents, i ateses unes problemàtiques detectades per Vila (2005: 113) a l'hora d'elaborar les dades de Catalunya, s'ha fet un reajustament dels contextos. Així, per exemple, ha quedat exclòs el context «veïns» perquè no apareix al qüestionari de l'AVL de la Comunitat Valenciana. De la mateixa manera, la pregunta sobre els usos lingüístics amb els amics de llengua X (castellana, francesa, italiana o sarda, segons els territoris) també queda aquí descartada (però la retrobarem al capítol 6), atès que s'ha considerat una pregunta que s'acosta a les actituds i representacions més que no pas als usos interpersonals. De fet, estem d'acord amb Vila (2005:113) quan afirma:

[...] pot ser equívoc el significat de l'expressió «amic de llengua catalana/castellana»: es tracta d'una persona que té aquesta llengua per llengua inicial? Per llengua d'identificació? Per llengua d'ús majoritari? I on s'encabeixen els bilingües, en aquesta dicotomia? En aquest sentit, el criteri de definició d'aquest interlocutor no és ben bé *contextual*, per la qual cosa no sobta que els resultats d'aquesta [...] pregunta escapin clarament a la tònica general de la resta d'usos.

⁸ Cal subratllar aquí que a l'enquesta de l'AVL, a diferència de l'EUL, no es preguntava concretament pels usos lingüístics amb els metges, sinó amb professionals liberals en general (metges, advocats, assessors, etc.); per tant, la comparació de les dues preguntes resulta una mica forçada.

⁹ La pregunta relativa a la llengua amb un desconegut (la P144 del qüestionari de l'EUL) especifica l'àmbit d'interacció: el carrer. Tot i així, és molt probable que aquest àmbit s'interpreti en sentit ampli, atès que el carrer pot significar per a alguns enquestats tots els àmbits fora de la llar.

Tampoc no s'ha tingut en compte la llengua amb els companys d'estudis perquè hi ha elements per pensar que, en la majoria de casos, no fa referència a usos actuals. A l'EULC-2003, Vila (2005: 113) ens informa que en el cas de Catalunya només una minoria molt petita de la mostra entrevistada eren, quan es va fer el treball de camp, estudiants: només 407 individus (el 7,8 % del total). Això, òbviament, pot representar un problema pel que fa a la fiabilitat de les dades, atès que són xifres que es generen a partir del *record* d'un percentatge molt elevat d'enquestats. Posat que la situació de Catalunya podria ser aplicada a la resta de territoris, hom ha pensat oportú descartar també aquest context comunicatiu de l'anàlisi que aquí s'elabora.

En definitiva, doncs, s'han tingut en compte només les sis funcions lingüístiques fora de la llar, per a les quals disposem de les dades en les set enquestes, i que tampoc no han resultat ser «problemàtiques» a l'hora de l'anàlisi dels resultats en algun dels territoris. I ara, tot seguit, passem a mostrar els resultats més significatius.

4.2. Les dades. Visió de conjunt

4.2.1. Percentatges d'ús de les llengües en presència

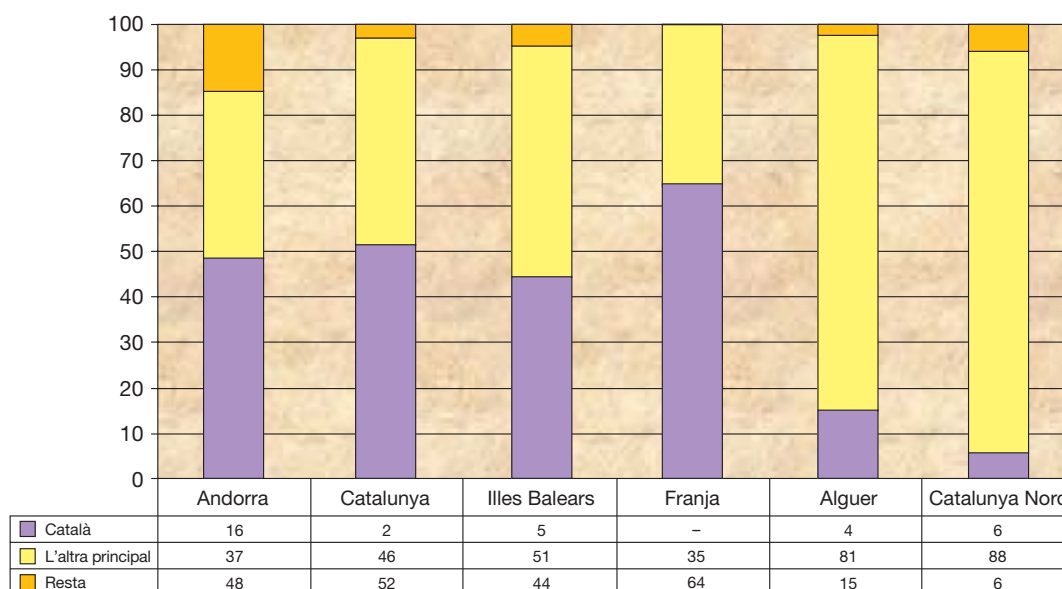
L'anàlisi de la pregunta vista més amunt (En quin tant per cent utilitza cada una de les llengües següents?) ens permet dibuixar una panoràmica general de com es distribueix l'ús de les principals llengües en contacte en els diferents territoris. És a dir, quin tant per cent dels enquestats declaren que utilitzen el català en llurs interaccions (fora de la llar), i quin tant per cent, en canvi, empen bé el castellà, bé el francès, bé l'italià, etc., segons el territori. Desafortunadament, la Comunitat Valenciana no participa d'aquest quadre general perquè, com ja s'ha tingut ocasió d'esmentar (cf. 1.1), la susdita pregunta no constava en el qüestionari de l'AVL.

Un primer cop d'ull, a partir del gràfic 4.1, ens porta a afirmar que, en el conjunt dels territoris, l'ús de les principals llengües en presència es reparteix de manera força equilibrada, tot i el predomini (si bé no espectacular) de les varietats altres que el català. Els únics dos territoris que presenten una clara situació de subordinació lingüística del català a la llengua principal de contacte són l'Alguer i la Catalunya Nord. Aquí, una freqüència d'ús del català tan menuda representa un dels nombrosos senyals que el procés de substitució lingüística ja ha arribat a una fase molt avançada, la qual, en el cas de l'Alguer, s'ha evidenciat i discutit a Chessa (2007).

D'altra banda, en canvi, es fa ben aclaparador el 64 % de freqüència d'ús del català a la Franja. Sobretot si es compara amb el 52 % de Catalunya, atès que, en les dues realitats, les competències orals són similars (vegeu el capítol 2 d'aquest mateix volum). A la Franja, els enquestats que declaren que saben parlar català són el 88,8 %, mentre que a Catalunya només són un 4,1 % menys (84,7 %). A primer impacte, doncs, sobta que allà on el procés de normalització lingüística és temporalment més llarg i políticament més intens (Catalunya) que en altres zones de parla catalana (tret d'Andorra), les capacitats lingüístiques declarades no sembla que es converteixin, tant com a la Franja, en realització pràctica en les interaccions fora de la llar.

A partir de les xifres suara esmentades hom podria pensar que la política lingüística «tan basada —com afirma Vila (2005: 113)— en els assoliments de l'escola», només aconsegueix forjar, a Catalunya, una societat de lletraferits, ben competents en les quatre habilitats (comprendre, parlar, llegir i escriure) però amb llacunes quant a l'ús social. En aquest sentit,

Gràfic 4.1
*Comparatiu dels sis territoris amb el percentatge mitjà d'ús
de les diferents llengües en presència*

la relació asimètrica entre competències i ús que s'estableix entre la Franja i Catalunya podria resultar capciosa. Per tal de matisar el quadre just ara presentat, cal esmentar les diferències de llengua inicial entre els dos territoris: a la Franja el nivell d'ús del català (64 %) és inferior a la llengua amb els progenitors (70,5 %), mentre que a Catalunya s'observa la situació contrària (el 39,5 % d'entrevistats declaren que tenen el català com a llengua amb els progenitors, contra un 52 % de nivell d'ús). O sigui que, tot i la proporció d'ús clarament més elevada en el cas de la Franja respecte a Catalunya, a Catalunya s'observa un avenç en l'ús que no s'observa a la Franja, on, en canvi, es destaca un cert retrocés; el pes de la política lingüística a Catalunya, per tant, sí que sembla que té repercussions importants quant a l'ús social del català, i això és corroborat, entre altres elements sociolingüístics observables al llarg d'aquest volum, per les xifres relatives a la correlació que s'estableix entre ús i nivell d'estudis (cfr. 2.3.2).

Dins d'aquesta anàlisi, tampoc no es pot oblidar el pes que ha tingut i segueix tenint l'àrea metropolitana de Barcelona en els mecanismes d'increment/decrement de l'ús social del català. Barcelona, tot i la força centrípeta exercida històricament —pel seu prestigi polític, econòmic, cultural, etc.— envers les zones perifèriques del Principat (i més enllà), com a centre de divulgació lingüística, també representa (sobretot avui) un pol d'atracció d'immigrants d'idiomes diferents (sobretot el castellà), amb les conseqüències sociolingüístiques que en deriven.

És evident que la majoria de les interaccions (informals) dins un ecosistema on el castellà, en les percepcions dels nous arribats, té encara un paper important, trobaran dificultats per realitzar-se majoritàriament en català, l'ús del qual, sota l'empenta de la política lingüística, sembla més consistent en els contextos formals. La mitjana de percentatge d'ús del català al Principat, per tant, es veu afectada per la situació sociodemogràfica de Barcelona i d'altres zones d'immigració (Vila 2005: 120-121).

En analitzar el pes que té la política lingüística a Catalunya en la reinversió del procés de substitució, tampoc no podem passar per alt la diferència que es dona entre el comportament lingüístic observat en les situacions comunicatives fora de la llar i el que, en canvi, s'observa dins la llar. Torres, en aquest mateix volum (capítol 3), en descriure l'ús lingüístic familiar, ens proporciona una fotografia ben clara de la situació sociolingüística pel que fa a la transmissió intergeneracional als set territoris analitzats. A part l'Alguer i la Catalunya Nord —els territoris amb menys ús en valor absolut—, es constata un avenç del català en la transmissió intergeneracional, sobretot en els casos d'Andorra i Catalunya, on els índexs de transmissió intergeneracional són clarament els més alts. Tal com assenyala el mateix Torres, aquest avenç es deu a la combinació de quatre factors, entre els quals destaquen l'oficialitat de la llengua i un més o menys alt grau d'autogovern dels territoris en qüestió.

4.2.2. L'ús del català en els sis contextos comunicatius

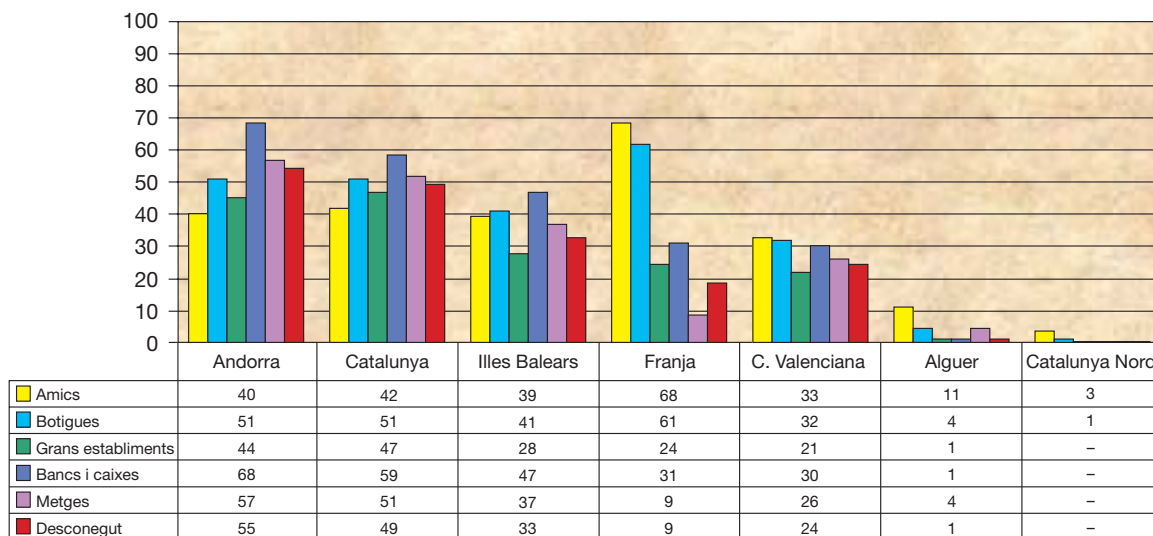
En aquest apartat comencem a entrar en la descripció de l'ús del català —per situacions comunicatives— d'una manera més detallada, tot oferint una anàlisi de conjunt que articularem a partir dels gràfics 4.2 i 4.3. Encara que no es proposi de manera estructurada, intentarem elaborar la nostra anàlisi tot esbossant una divisió entre àmbits més o menys informals (amics i botigues) i àmbits més o menys formals (la resta), a la llum de les diferències que es donen entre aquests contextos en el cas de la Franja. En el benentès, òbviament, que es tracta d'una divisió «construïda», resultat d'exigències més aviat teóricoexplicatives. La formalitat/informalitat en el conjunt de les situacions comunicatives és una qüestió de gradualitats i varia d'acord amb els diferents factors implicats en cada comunitat lingüística, com ara la seva dimensió o les seves característiques socioeconòmiques.

Abans de comentar les dades, cal també precisar que, en casos com per exemple la Franja i l'Alguer, una de les variables que més incideix en la llengua a triar no és tant (o no tan sols) el context en si, sinó el context més la relació (conegut/desconegut) que s'estableix entre els dos interlocutors: «si et conec parlaré la llengua que sempre hem fet servir» (i aquesta podria ser el català, al marge de si et demano informacions en una oficina de l'ajuntament o si et convido a un cafè al bar). Això vol dir que hem d'anar amb compte a l'hora de llegir els resultats tal com aquí se'ns presenten, perquè sempre hi ha altres elements al darrere de les dades que els estudis quantitius no ens permeten de veure d'una manera clara.

En tot cas, a la Franja crida força l'atenció la diferència entre els percentatges d'enquestats que declaren que utilitzen, només o majoritàriament, el català amb amics o en anar a botigues (el 68 i el 61 %, respectivament) i els percentatges dels enquestats que diuen que l'utilitzen en la resta de situacions (tots per sota del 31 %). A partir de les dades de què disposem, la Franja (i, si bé en menor mesura, l'Alguer també) sembla presentar una demarcació clara de les funcions lingüístiques. Al capdavant, és una societat multilingüe les dinàmiques de la qual sembla que s'acostin (sense per això voler-les considerar com a tals) a les conegudes en situacions de diglòssia clàssica descrites per Ferguson (1959); situació que, en canvi, no es dona (de manera tan marcada) a les altres àrees.¹⁰

¹⁰ Això és òbviament el que ens indiquen les dades, i així ho presentem, al marge de les contingències sociodemogràfiques de cada territori. No ens pot passar per alt, però, en el moment de llegir els resultats, la conformació del context en què es donen les interaccions lingüístiques. És molt probable, per exemple, que en realitats petites i «de frontera», com ara l'Alguer i la Franja, algunes de les funcions calgui fer-les fora del territori, on el català no hi és present. Les nostres observacions, per tant, no són res més que meres especulacions teòriques sobre la base del que ens indiquen les dades.

Gràfic 4.2
Comparatiu dels set territoris amb els percentatges d'ús exclusiu o prioritari del català en les sis situacions comunicatives

En canvi, tant a Catalunya com a Andorra, hi ha la tendència a l'ús del català sobretot en situacions més formals.¹¹ Aquesta tendència —molt més clara en el cas d'Andorra— és espectacularment evident en el cas de l'ús del català en bancs i caixes (el 68% en el cas d'Andorra, el 59% a Catalunya). L'elevat percentatge d'usuaris del català en aquest context també es registra a les Illes Balears, si bé en mesura menor (47%). És evident que la qüestió, però, no pot ser enfocada estrictament en termes de formalitat/informalitat del context, ja que en la determinació del comportament lingüístic intervenen altres factors, molt sovint relacionats, això sí, amb el grau de formalitat del context. Així, per exemple, l'oferta de català en els diferents àmbits també ajuda a explicar l'ús lingüístic dels individus implicats. Els bancs i les caixes, en realitats com ara Andorra, Catalunya i les Balears, fa temps que, si més no externament, ofereixen una imatge de catalanitat, la qual deu propiciar un augment d'ús del català, atès que la percepció de molts parlants es pot llegir en termes de «aquí sí que hi puc (o haig de) parlar en català».

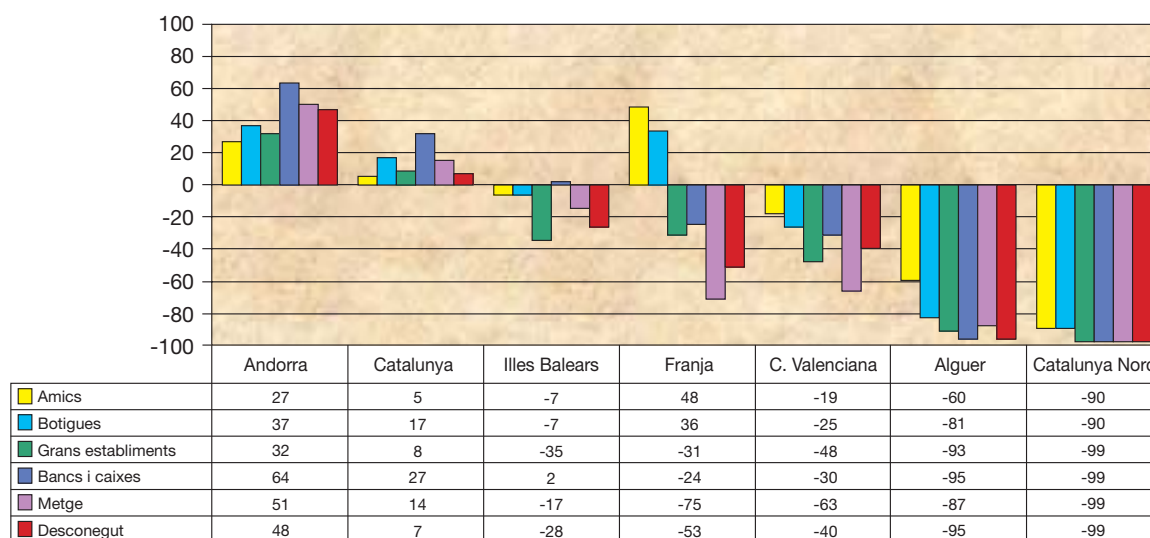
Si bé no tan elevats com en el cas de bancs i caixes, també són relativament alts els valors referents a l'ús del català amb el metge o amb un desconegut. Diferents són, però, els casos de les Illes Balears i de la Comunitat Valenciana, en què la distribució de l'ús del català entre els diversos contextos no sembla seguir cap pauta concreta, tot i que resulta força significatiu que en el cas dels grans establiments comercials —on les interaccions són necessàriament bastant impersonals— l'ús del català baixi de manera significativa respecte a la resta de situacions comunicatives.

Tanmateix, la descripció que acabem de fer fóra molt parcial, i en certa manera «enganyosa», si no es complementés amb una anàlisi comparativa de les diferències entre els percentatges

¹¹ Cal precisar, però, que no es tracta de diferències espectaculars entre una situació comunicativa informal, com ara els amics (el 40% i el 42% d'ús a Andorra i Catalunya, respectivament), i la resta de situacions més caracteritzades per elements de formalitat (el 57% i el 51% d'ús del català amb metges a Andorra i Catalunya, respectivament).

d'ús del català i de l'altra llengua més important al territori. Així, a partir d'un gràfic comparatiu com el 4.3, la condició del català es dibuixa amb unes línies que ens ajuden a comprendre'n millor la consistència real: l'ús del català és predominant només a Andorra i Catalunya en tots els àmbits estudiats mentre que, en el cas de la Franja, el català depassa el castellà només en dues situacions comunicatives (amics i botigues). Ben negatiu és, en canvi, el balanç a l'Alguer i a la Catalunya Nord, on tant l'italià, per una banda, com el francès, per l'altra, són clarament les llengües dominants. En una visió de conjunt per àmbits d'ús, doncs, el català fa clarament el rol de llengua minoritària.

*Gràfic 4.3
Comparatiu dels set territoris amb les diferències entre els percentatges
d'ús del català i de l'altra llengua més important al territori,
en les sis situacions comunicatives*

4.3. Primeres conclusions

Què ens diuen, per tant, aquestes dades? Quines conclusions en podem extreure a partir d'aquesta primera anàlisi conjunta? Fonamentalment, que el territori de parla catalana —tot i la impressió global suava expressada— és la suma variada d'ecosistemes lingüístics diferents, els quals —d'acord amb la conformació social, política, geogràfica, demogràfica, econòmica, etc. que els caracteritza— han de tenir, necessàriament, sortides sociolingüístiques també diferenciades.¹² Així, d'acord amb el que acabem d'afirmar, els diferents contextos territorials en què el català és llengua tradicional són directament responsables de les normes de selecció lingüística que hi són vigents, les quals imposen als parlants l'ús d'un codi més que no pas d'un altre, segons les situacions comunicatives.

El nostre estudi, per tant, parteix del pressupòsit que la societat està «parcel·lada en territoris socials diferenciats amb requisits lingüístics propis als quals els parlants s'adapten» (Boix i

¹² Per a qüestions més generals relatives a la visió ecosistèmica del contacte de llengües, us remetem a Bastardas (1996; 2004).

Vila 1998: 87). Per això mateix, d'acord amb la situació comunicativa, el parlant utilitzarà una varietat lingüística o bé una altra segons el que «imposin» les normes d'ús vigents. Tal com ens indica Ninyoles (1989: 26), l'acte lingüístic no és la «fortuïta expressió d'opcions individuals», sinó que «refleix [...] un sistema codificat d'intercanvis subjacents, de relacions de poder, de pressions institucionals, etc.». En conseqüència, l'ús lingüístic s'ha de veure dins un conjunt de *regles de selecció sociolingüística*, mitjançant les quals (tant de manera conscient com no conscient), el parlant sabrà, per exemple, en quins contextos ha d'usar el català i en quins, en canvi, el castellà, el francès, l'italià, el sard, el portuguès, etc.

Aquestes normes, doncs, com s'ha pogut observar, varien tant en funció del territori com, també, en funció dels àmbits dins de cada territori. El territori de parla catalana esdevé, així, en conjunt, la suma d'ecosistemes on diferents regles de selecció lingüística ens donen diferents quadres sociolingüístics. A la Franja, per exemple, tal com s'ha comentat més amunt, les normes d'ús lingüístic semblen clarament favorables al català en les situacions d'interacció informal, mentre que no ho són en els contextos percebuts com a més formals (o també: allà on la distància entre interlocutors és més gran). En canvi, a Andorra es dona la situació més aviat contrària.

4.4. L'ús del català en funció de diferents variables

Hem vist més amunt (cf. 2.1.1) de quina manera els enquestats de sis dels set territoris observats contestaven la pregunta: «En quin tant per cent utilitza cada una de les següents llengües?». Hem pogut oferir, així, una visió general de les relacions percentuals entre les diferents varietats lingüístiques en contacte als diferents territoris de parla catalana. Aquí, aquestes dades generals es desgranaran a partir de quatre variables diferents. És a dir, intentarem esbrinar, ara, de quina manera els percentatges d'ús general estan condicionats (depenen) de factors com ara la llengua que els enquestats parlen amb els progenitors, el lloc de naixement, el nivell d'estudis i l'edat.

4.4.1. El factor edat

L'eix de l'edat resulta, en sociolingüística, una variable força significativa amb vista a comprendre les trajectòries dels canvis lingüístics. Conseqüentment, ens proporciona elements valuosos a l'hora d'avaluar els processos de substitució/manteniment lingüístics en comunitats multilingües amb conflicte lingüístic. Dit d'una manera molt banal, però entenedora, es pot afirmar —a partir d'una anàlisi longitudinal a través dels diferents grups d'edat— que les generacions més grans (de parla catalana, en el nostre cas) representen uns estadis inicials del procés de substitució lingüística, mentre que les generacions joves ens proporcionen indicacions valuosos de la direcció del procés de canvi (Boix i Vila 1998: 76-77). A partir d'aquestes consideracions, analitzarem les dades en funció de la variable *edat* en termes de trajectes cronològics cap a l'abandó/recuperació de l'ús de les llengües en contacte: d'una banda, observant les freqüències d'ús en general, i de l'altra, desgranant el comportament lingüístic dels subjectes per situacions comunicatives.

4.4.1.1. Els usos lingüístics en general

Si bé amb matisos i diferències, sembla que hi ha, en general, un ús menor del català a mesura que baixa l'edat dels subjectes enquestats. En alguns casos, aquesta tendència és el resultat de

les característiques sociodemogràfiques del territori, com ara la forta immigració, més que no pas d'un procés d'abandó generacional de la llengua. Les dades relatives a Andorra, per exemple, constaten clarament la predisposició dels parlants més joves a un ús menor del català en les interaccions fora de la llar, i això, com veurem més avall, sembla el resultat dels processos migratoris de poblacions de llengües altres que el català. El grup més jove només emprà el català en una proporció mitjana del 39 %, mentre que el grup de parlants d'edat més gran declaren que l'usen en un 52,5 % de les ocasions. És a dir, els joves andorrans tendeixen a abandonar el monolingüisme interaccional en català (i és probable que es decantin cap a converses caracteritzades més aviat per barreges d'idiomes).

La raó que hi ha al darrere de la dificultat de mantenir, entre els joves andorrans, el monolingüisme interaccional en català es podria explicar a partir de les dinàmiques sociodemogràfiques i sociolingüístiques que caracteritzen el Principat d'Andorra. Probablement, a causa del fort procés migratori mantingut durant cinquanta anys, amb la disminució de l'edat augmenta considerablement també el percentatge d'andorrans que no tenen el català com a llengua inicial. I el major ús del castellà, consegüentment, també s'explica perquè els joves que tenen el català com a llengua inicial es troben en un entorn amb més castellanoparlants inicials i habituals. Fonamentalment, sembla que hi ha dos factors contraposats: d'una banda, la capacitat d'atracció del català entre la població arrelada (la qual cosa donaria raó de l'alt índex de transmissió intergeneracional observat en el capítol 3) i, d'altra banda, una immigració al·lòfona molt forta que no té el català com a llengua inicial. Tot i la força d'atracció del català, aquesta immigració (si més no en els primers anys d'estada al territori) no aconsegueix integrar-se (lingüísticament) a la nova realitat, la qual cosa fa que els percentatges d'ús global baixin.¹³

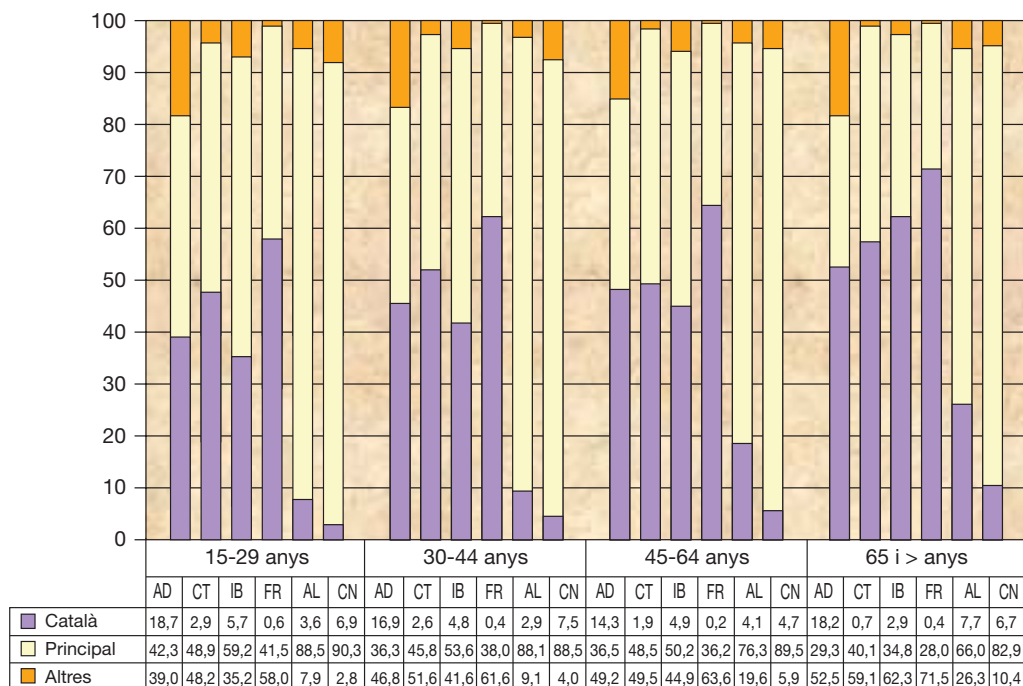
En línies generals, les dinàmiques sociolingüístiques suara vistes en el cas d'Andorra poden ser aplicades al cas de Catalunya, on també es dona immigració massiva des de fa dècades. En efecte, a Catalunya els percentatges d'ús també baixen, si bé no tan espectacularment com a Andorra, a mesura que baixa l'edat. Aquí ens tornen a trobar al davant d'una contradicció (aparent) del comportament lingüístic: d'una banda, augmenta l'ús del català a l'interior de les famílies residents a Catalunya, de l'altra, en canvi, fora de la llar, disminueix.

Ben clara és la discrepància, pel que fa a l'ús lingüístic per franges d'edat, en el cas de les Illes Balears: el català s'usa en un 35,2 % entre els més joves i en un 62,3 % entre les generacions més grans. De manera similar, la Franja tampoc no ens dona senyals gaire positius, tot i que es manegen aquí percentatges molt elevats respecte als dels altres territoris. És a dir, el declivi de l'ús del català segons les franges d'edat és, a la Franja, prou evident; tot i així, però, els percentatges no baixen mai per sota del 50 %: passem d'un 71,5 % d'ús del català entre els més grans al 58 % entre els més joves.

No cal dir que aquesta tònica es presenta ben clarament en els casos més «problemàtics» de tots els territoris observats, l'Alguer i la Catalunya Nord, tal com es pot veure en el gràfic 4.4. El predomini de l'italià i del francès, respectivament, és correlatiu a una baixada del català a mesura que minva l'edat. Quant a l'ús de les altres llengües, no varia gaire, d'acord amb l'edat, en el cas de la Catalunya Nord, mentre que en el cas de l'Alguer, el sard baixa tendencialment, tot i que torna a pujar en el grup d'edat més jove.

¹³ Però, entre aquests joves amb percentatges de llengua inicial catalana molt més baixos, hi ha un fort progrés del català quan es passa de la llengua inicial a la llengua d'identificació. És a dir, s'observa un cert avenç lingüístic entre els joves al llarg de la seva vida (per a més precisions, mireu p. 65, Torres *et al.* 2006).

Gràfic 4.4
**Comparatiu dels sis territoris amb les mitjanes de percentatges
d'ús en general segons els grups d'edat**

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

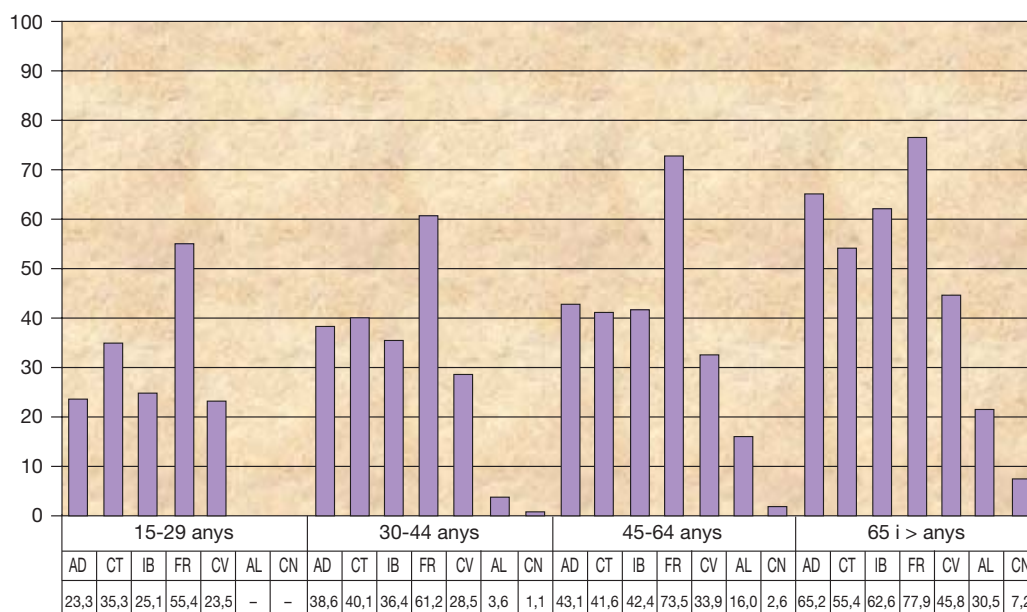
4.4.1.2. Els usos lingüístics en els diferents contextos

En termes generals, d'acord amb els comportaments lingüístics dels enquestats per franges d'edats i situacions comunicatives, hom pot dividir el conjunt dels territoris de parla catalana en tres grups diferents. A saber: 1) Els territoris en què la proporció de joves que empren el català augmenta amb el grau de formalitat de la situació; 2) Els territoris en què l'ús del català minva a mesura que baixa l'edat i la situació comunicativa es fa més formal; 3) Els territoris on l'ús del català és pràcticament inexistent (entre les generacions més joves). En el primer grup hi podem col·locar Andorra i Catalunya; en el tercer, l'Alguer i la Catalunya Nord, mentre que en el segon grup se situen la resta dels territoris.

En les interaccions entre amics observades a Andorra i a Catalunya, i si se segueix cap avall l'edat de les persones entrevistades, sembla que es confirma la tendència vista més amunt (cf. 2.1.2) en el sentit que es va cap a un ús minoritari del català en les situacions més col·loquials; a Catalunya, però, la discrepància entre la franja d'edat dels més grans i la dels més joves, pel que fa a percentatges d'ús del català, no és tan abrupta com a Andorra. Efectivament, en el cas d'Andorra observem un declivi d'un 40 % en el pas del grup d'enquestats de més de 65 anys al grup dels més joves, pel que fa a l'ús predominant del català amb els amics; tendència que, en canvi, no es registra a Catalunya. En el cas d'Andorra passem d'un 65,2 a un 23,3 % d'entrevistats adults i joves, respectivament, que declaren utilitzar només el català, mentre que, en el cas de Catalunya, passem d'un 55,4 a un 35,3 %. Com a contrapartida, en ambdós casos augmenta tant el nombre dels enquestats que utilitzen igual català i castellà com el nombre dels qui utilitzen només el castellà.

La França, en canvi, tal com observàvem més amunt, sembla el territori on el català —tot i que s'hi constata també un declivi generacional— es manté més viu en les interaccions més

Gràfic 4.5
*Comparatiu de l'ús del català amb els amics
als set territoris, per grups d'edat. Percentatges*

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

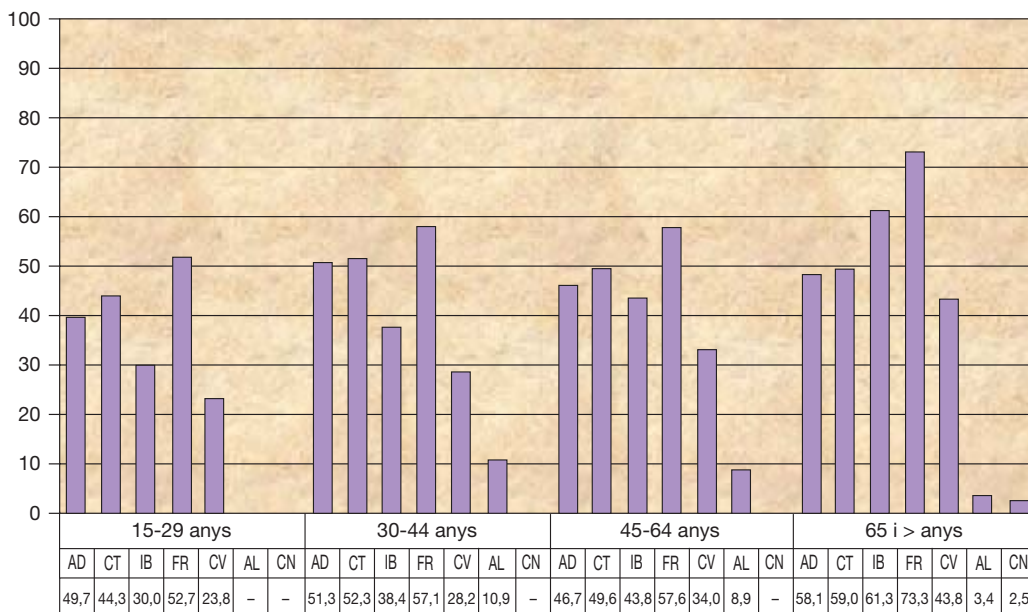
col·loquials. Tot i observar-se un augment tant de l'ús del castellà (28,3 %) com de l'alternança de codis (16,3 %), entre les generacions més joves els qui diuen que utilitzen només el català amb els amics segueixen sent la majoria absoluta (55,4 %). Ara bé, entre els més grans i els més joves hi ha una pèrdua de més d'un 20 % d'usuaris (es passa del 77,9 % del grup dels més grans d'edat al 55,4 % dels més joves). Els valors de les Illes Balears i de la Comunitat Valenciana són molt similars i és molt curiós que, en el cas de la Comunitat Valenciana, els percentatges d'usos de català i castellà s'han capgirat quasi especularment d'una generació a l'altra, mentre que el percentatge d'alternances d'ús («igual català i castellà») es manté gairebé constant (al voltant d'un 15 %).

En el cas d'Andorra, també val la pena evidenciar l'estabilitat del grup que amb els amics parla llengües altres que el català i el castellà. Parlem d'un grup que sembla viure al marge dels dos grups lingüístics majoritaris i que, pel que fa a les converses entre amics, no dona senyals d'integració lingüística, tot i que tampoc no sembla un element de desequilibri sociolingüístic, tal com ens indiquen les dades d'ús en altres àmbits. En efecte, un 17 % de parlants d'altres llengües, que es manté constant al llarg de les generacions, constata la presència d'un(s) grup(s) lingüístic(s) amb xarxes de relacions amicals força tancades.

Ara bé, com veurem més endavant, els membres d'aquests grups aïllats sembla que posseeixen competències lingüístiques en català suficients per poder-s'hi expressar allà on la situació ho «imposi». Així, per exemple, tal com es desprèn del gràfic 4.6, ja es constata un clar desplaçament cap a l'ús del català en anar a botigues entre les generacions més joves. Respecte a les interaccions amb amics, puguen considerablement els qui diuen que parlen només català (49,7 %), no varien els qui declaren que alternen català i castellà (17,7 %), mentre que baixen tant els usuaris de castellà (31,3 %) com —espectacularment— els d'altres idiomes (1,4 %). Per contra, en els casos de les Illes, la Franja i la Comunitat Valenciana, no es constaten variacions significatives entre enquestats grans d'edat i joves, en les interaccions en anar a

botigues respecte a les interaccions amb amics. És a dir, no es donen canvis substancials d'acord amb l'edat dels enquestats entre les dues situacions comunicatives.

*Gràfic 4.6
Comparatiu de l'ús del català a les botigues,
per grups d'edat. Percentatges*

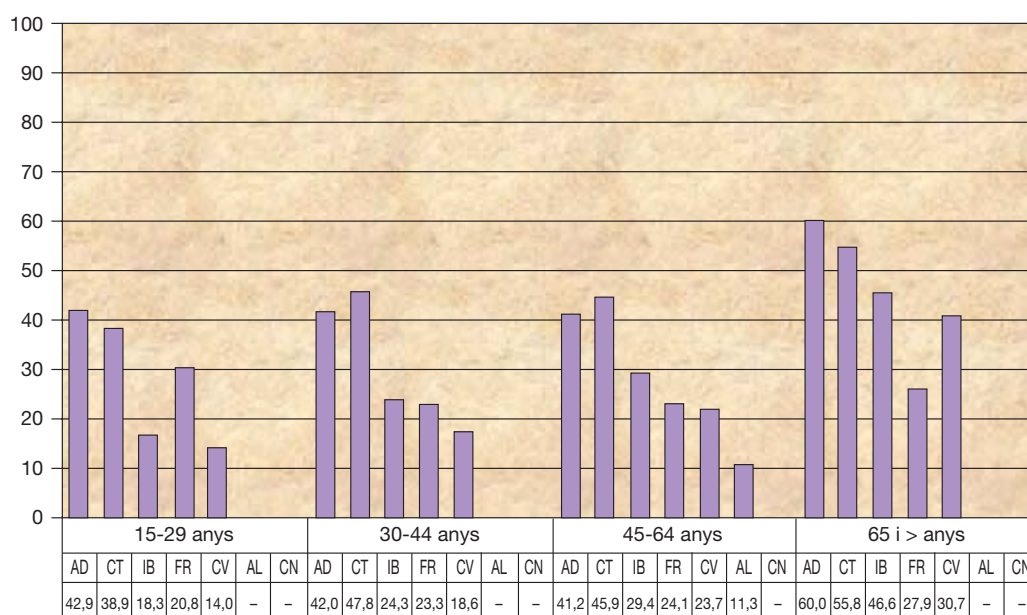

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

La diferència entre generacions, en un àmbit com les botigues, en els casos d'Andorra i Catalunya, no és tan evident com en el cas de les interaccions entre amics. És a dir, els joves —més o menys competents en català— utilitzen més la llengua tradicional del territori quan les interaccions es fan menys íntimes, i quan —hom suposa— els interlocutors són, sobretot, parlants adults. Ja podem observar, doncs, que la força del context, en àrees caracteritzades per pressions lingüístiques verticals —l'empenta del poder polític, vehiculador de les polítiques lingüístiques—, afavoreix l'ús del català en situacions formals o semiformals; o, millor dit, en aquells contextos que, gràcies a la «pressió» normalitzadora (pensem, per exemple, en la retolació de les botigues, en les etiquetes en català, etc.), es presenten amb una imatge de catalanitat que encoratja i «autoritza» l'ús de la llengua tradicional del territori. És significatiu que a Catalunya, per exemple, respecte a la llengua amb els amics, hi hagi una pujada d'un 11 % de població jove que, en anar a botigues, utilitza només el català, mentre que dins la franja d'edat dels més grans la variació és mínima.

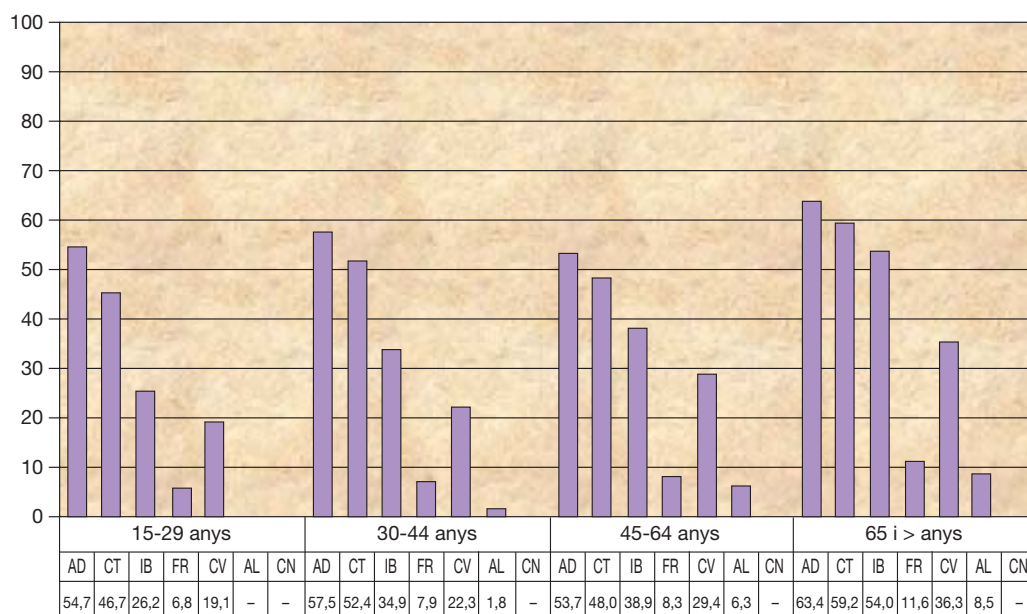
La pujada més significativa, quant a l'ús del català entre les generacions més joves, a Andorra i a Catalunya (i, en menor mesura, a les Illes), s'observa en les interaccions comunicatives que els subjectes entrevistats tenen en anar a bancs i caixes. Sobretot a Andorra, on el percentatge d'enquestats joves que utilitzen només el català en anar a bancs i caixes depassa el 70 %. En ambdós casos (Andorra i Catalunya) baixa també l'ús del castellà (22,2 punts percentuals en un cas i 11,9 en l'altre), de tal manera que la força «institucional» que té el català en aquests dos territoris és ben evident i exerceix una atracció considerable a fer-ne ús.

Gràfic 4.7
**Comparatiu de l'ús del català als grans establiments comercials,
per grups d'edat. Percentatges**

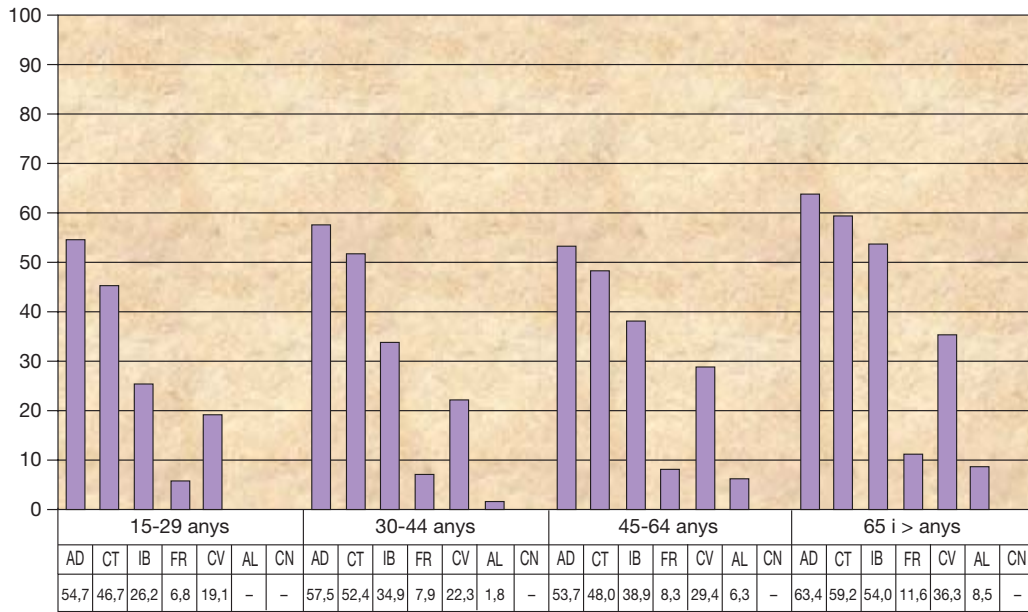
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.8
**Comparatiu de l'ús del català en bancs i caixes,
per grups d'edat. Percentatges**

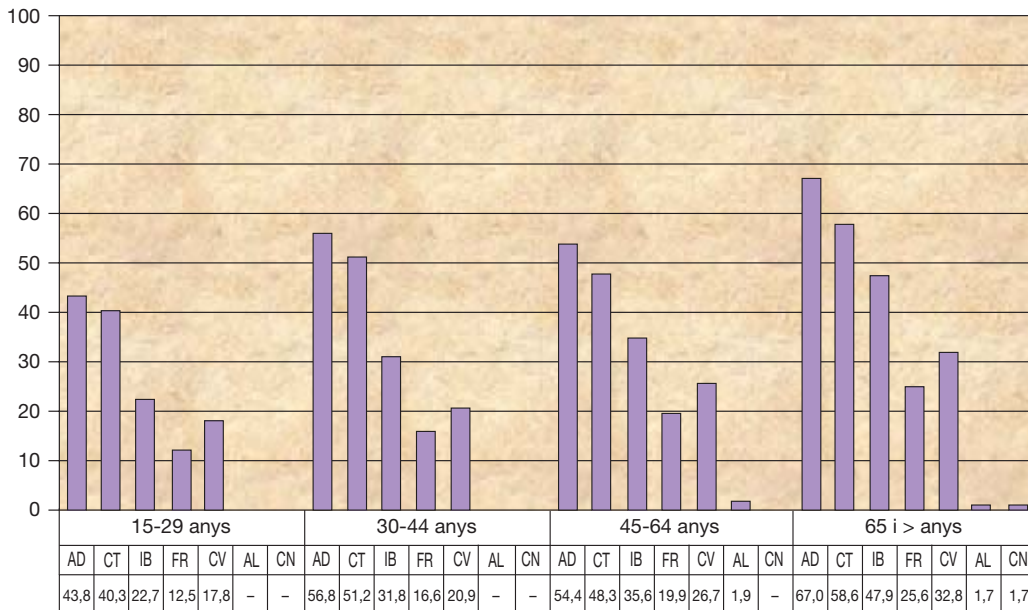
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.9
Comparatiu de l'ús del català amb el metge, per grups d'edat. Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.10
Comparatiu de l'ús del català amb un desconegut, per grups d'edat. Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

4.4.2. El nivell d'estudis

El nivell d'estudis esdevé, en aquelles situacions en què el sistema educatiu és un instrument cabdal de la política lingüística, un indicador força clar dels resultats aconseguits pel planificador; no tan sols amb vista a avaluar les competències, sinó sobretot i en les situacions de conflicte

lingüístic, per comprendre quines repercussions efectives té l'escolarització en el comportament dels parlants. Per això, és fonamental estudiar les interrelacions que es donen entre nivell d'estudis i ús social de la llengua. Així, a Catalunya, on l'escolarització en català representa l'element de força del procés de normalització lingüística, és significatiu que l'ús del català, en tots els contextos comunicatius, pugi proporcionalment al nivell d'estudis dels enquestats: com més alt és el grau d'instrucció, més elevat és el percentatge de subjectes que declaren que utilitzen el català. Fonamentalment perquè, d'una banda, en pujar el nivell d'estudis augmenta el percentatge de parlants de llengua inicial catalana i, de l'altra, augmenta el percentatge de castellanoparlants inicials que adopten el català.

4.4.2.1. Els usos lingüístics en general

Quant als usos lingüístics en general, en funció del nivell d'estudis, hom constata dues tendències principals:

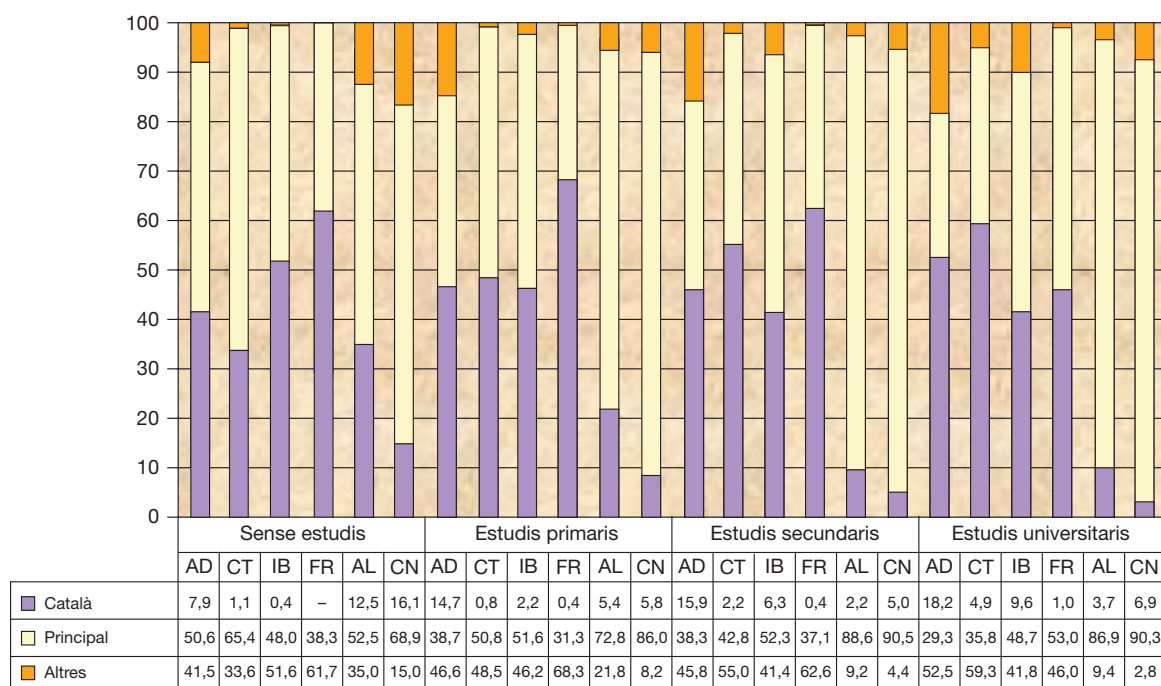
1. Situació d'increment de l'ús del català (i consegüent baixada de l'ús de l'altre idioma principal) a mesura que augmenta el grau d'instrucció dels enquestats.
2. Situació de decrement de l'ús del català (i consegüent pujada de l'ús de l'altre idioma principal) a mesura que augmenta el grau d'instrucció dels enquestats.

Dins del primer grup es col·loquen clarament els parlants del Principat de Catalunya: es passa d'un 33,6 de percentatge d'ús del català entre els qui declaren que no tenen estudis a un 59,3 % entre els qui, en canvi, tenen estudis universitaris. Entremig, trobem un 48,5 i un 55 % de freqüències d'ús entre els entrevistats que tenen estudis primaris i secundaris, respectivament. Andorra, si bé no tant com Catalunya, també presenta aquesta tendència. Els enquestats sense estudis diuen que utilitzen el català en un 41,5 %, mentre que els enquestats amb grau d'instrucció universitària l'utilitzen en un 52,5 %. És a dir, en un cas —Catalunya— observem un desnivell de 25,7 punts percentuals entre les freqüències d'ús del català dels enquestats amb cultura universitària i els enquestats sense estudis, mentre que en l'altre —Andorra— la diferència és de només un 11 %.

A les Illes Balears i a la Franja, per contra, s'observa un increment de l'ús del català a mesura que baixa el grau d'instrucció. En aquests dos territoris, però, l'increment d'ús no és tan regular com —en la direcció contrària— ho és a les àrees suava esmentades. A la Franja s'observa una diferència ben marcada entre els enquestats amb estudis universitaris i la resta de situacions. En el primer cas, els enquestats diuen que utilitzen el català en un 46 % de les ocasions d'ús, mentre que els enquestats sense estudis, amb estudis primaris i estudis secundaris, utilitzen el català en un 61,7, 68,3 i 62,6 %, respectivament. A les Illes, tot i que no constata cap diferència significativa entre els enquestats amb nivells d'estudis universitaris i secundaris, l'increment se'ns presenta força més regular que a la Franja. Així, la submostra dels enquestats universitaris diu que utilitzen el català en un 41,8 %, els enquestats amb estudis secundaris l'utilitzen en un 41,4 %, els d'estudis primaris, en un 46,2 % i, finalment, els qui diuen que no tenen estudis, en un 51,6 %.

Del grup caracteritzat per l'augment de l'ús del català a mesura que baixa el grau d'instrucció, també en formen part la Catalunya Nord i l'Alguer. La Catalunya Nord sembla presentar més regularitat en la pauta d'abandó del català. Partint dels enquestats que declaren que no tenen estudis i arribant als que tenen un grau d'instrucció universitària, la baixada d'ús del català té una regularitat impressionant i segueix aquesta graduació: 15 % (sense estudis), 8,2 % (estudis primaris), 4,4 % (estudis secundaris) i 2,8 % (estudis universitaris). L'Alguer, si bé no presenta una degressió tant regular, passa d'un important 35 % d'ús del català entre els enquestats que no tenen estudis a un 9,4 % entre els que tenen el nivell d'instrucció més elevat.

Gràfic 4.11
Comparatiu dels sis territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons el nivell d'estudis

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

4.4.2.2. Els usos lingüístics en els diferents contextos

En aquest apartat intentarem donar compte de la relació que s'estableix entre el grau d'instrucció i l'ús lingüístic dels enquestats en els diferents contextos comunicatius.

Si volguéssim descriure la relació entre nivell d'estudis i ús lingüístic d'una manera global podríem dividir el territori de llengua catalana, tal com fem més amunt, en dos grans grups territorials, d'acord amb les principals tendències d'ús:

1. Catalunya i Andorra, les dades de les quals ens proporcionen dues situacions sociolingüístiques semblants, en què l'ús del català és directament proporcional al grau d'instrucció dels enquestats: com més alt és el nivell d'estudis, més elevat és el percentatge d'usuaris del català.
2. La resta de territoris on, amb diferències i matisos, es constata la tendència contrària: com més alt és el nivell d'estudis, més menut és el percentatge d'usuaris.

Així, a Andorra, s'observa una pujada considerable de l'ús del català entre els enquestats amb estudis universitaris. En les converses amb amics, passem d'un 33,3 % d'ús predominant del català entre els qui diuen no tenir estudis, a un 50,9 % entre els qui tenen el grau d'instrucció més elevat. En un àmbit com els bancs, el percentatge d'usuaris predominantment de català toca el 71,3 % entre els qui tenen estudis universitaris, mentre que entre els qui no tenen estudis el percentatge d'usuaris de català amb prou feines arriba al 30 %. En tot cas, val la pena remarcar que els parlants amb estudis universitaris que diuen que utilitzen el català com a llengua prioritària són la majoria absoluta en tots els àmbits, amb puntes, com acabem d'assenyalar, que depassen el 70 %. Aquestes mateixes pautes també es constaten a Catalunya, on, a més, la

tendència observada és més regular que no pas a Andorra. A Andorra, de fet, en les converses amb amics (i, en menor mesura, amb un desconegut), els percentatges no varien gradualment: d'un 50,9 % dels enquestats amb nivell d'estudis universitaris que diuen que parlen sobretot català amb els amics, passem a un 34,1 % dels que tenen estudis secundaris, per tornar a pujar a un 39,3 % entre els que tenen estudis primaris.¹⁴

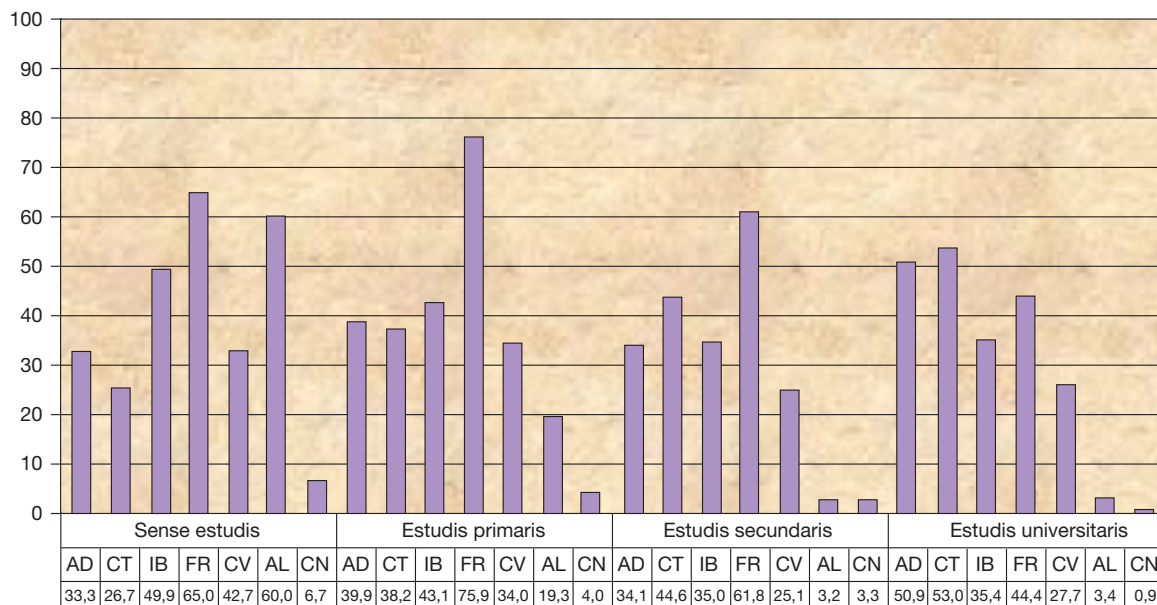
Aquesta tendència s'inverteix, com es pot veure en els gràfics 4.1 i següents, i tal com apuntàvem més amunt, a la resta dels territoris i en totes les situacions comunicatives. Cal subratllar, d'entre tots aquests territoris, el comportament bastant peculiar de la Franja. Aquí, efectivament, s'observa un ús molt mínim del català amb metges o desconeguts, al marge del nivell d'estudis dels enquestats, mentre que puguen de manera espectacular (també al marge del nivell d'estudis) els percentatges d'entrevistats que utilitzen el castellà com a llengua prioritària (87,5 % d'entre els subjectes sense estudis en conversar amb el metge). Així, per exemple, només un 13,7 % d'enquestats sense estudis i un 15,7 % amb estudis universitaris declaren que utilitzen el català quan s'adrecen a un desconegut. També en anar a bancs i a grans establiments comercials els percentatges d'enquestats que declaren parlar majoritàriament en català són bastant baixos, però quan van amb amics o a botigues, els usuaris de català augmenten enormement, sobretot entre els parlants amb un nivell d'estudis més baix. En les interaccions amb amics, per exemple, un 75,9 % d'enquestats amb estudis primaris declara que utilitza només o sobretot el català, contra un 44,4 % dels enquestats amb estudis universitaris.

A la Comunitat Valenciana l'ús lingüístic del català també sembla seguir la tendència a pujar a mesura que disminueix el grau d'instrucció dels parlants. El que aquí crida l'atenció és, però, un increment que no acaba de ser totalment regular: el percentatge d'enquestats amb nivell d'estudis universitaris que declaren que utilitzen majoritàriament el català és, en tots els àmbits d'ús, més elevat que el dels que tenen estudis secundaris. És a dir, es produeix una recuperació de l'últim nivell, en l'ús del català, respecte a l'anterior, mentre que baixen els valors de l'ús del castellà.

En el cas de l'Alguer i la Catalunya Nord l'ús del català també decreix a mesura que augmenta el nivell d'estudis. A diferència dels altres territoris, però, els contextos que ens permeten fer aquesta anàlisi són dos, els amics i les botigues en el cas de l'Alguer, mentre que en el cas de la Catalunya Nord disposem de resultats significatius només pel que fa als amics. Així, a l'Alguer, tenim un 60 % d'entrevistats sense estudis que declara parlar majoritàriament català amb els amics, contra només un 3,4 % de parlants amb estudis universitaris. Els resultats són una mica més baixos, tal com calia esperar, en anar a botigues. Bastant diferent és la distribució d'usuaris del català en les relacions d'amistat a la Catalunya Nord: només un 6,7 % dels enquestats sense estudis el parlen sobretot amb els amics, un 4 % són els usuaris amb estudis primaris, un 3,3 % té estudis secundaris i un 0,9 % té estudis universitaris. En la resta de contextos la presència de català és pràcticament nul·la, amb l'excepció de les interaccions amb el metge que, a l'Alguer, es caracteritzen per ser força significatives allà on els entrevistats no tenen estudis o només estudis primaris. El metge de capçalera (perquè a aquest se suposa que fan referència majoritàriament els enquestats en contestar la pregunta), en una realitat sociodemogràfica com la de l'Alguer, pot arribar a instaurar una relació de confiança amb els seus pacients de manera que entre les persones grans d'edat i/o sense estudis (el perfil del catalanoparlant de l'Alguer) la llengua d'interacció pot ser perfectament l'alguerès (si el metge, òbviament, és també catalanoparlant).

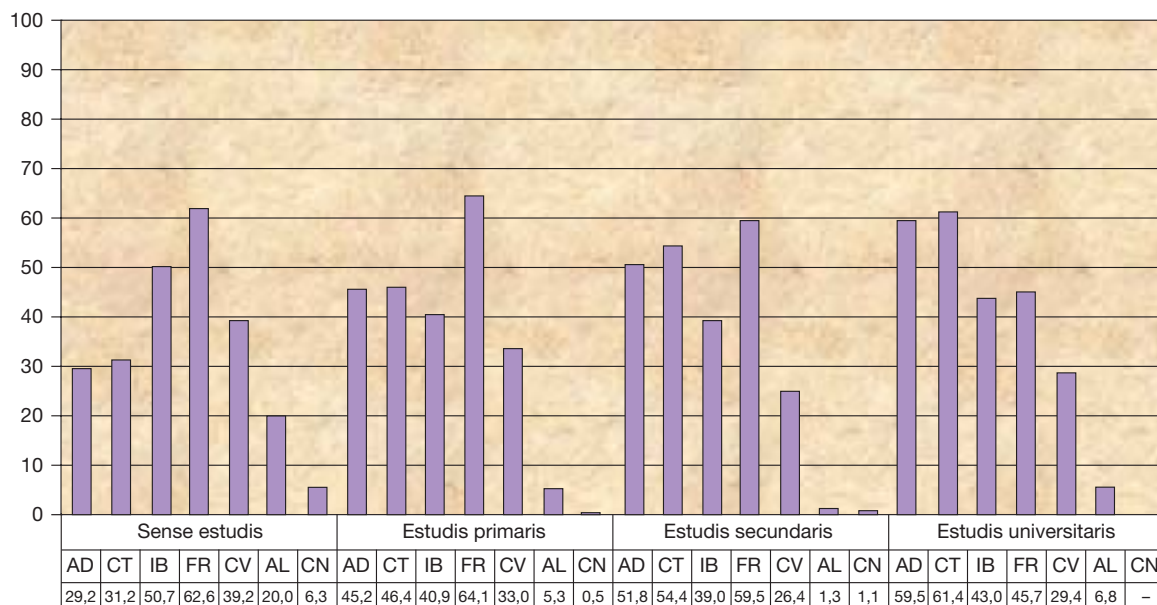
¹⁴ Ara bé, cal anar amb compte amb la lectura d'aquestes xifres, ja que la mostra d'Andorra és molt més petita que la de Catalunya i, per tant, els errors mostrals són més grans.

Gràfic 4.12
Comparatiu de l'ús del català amb els amics per nivell d'estudis.
Percentatges

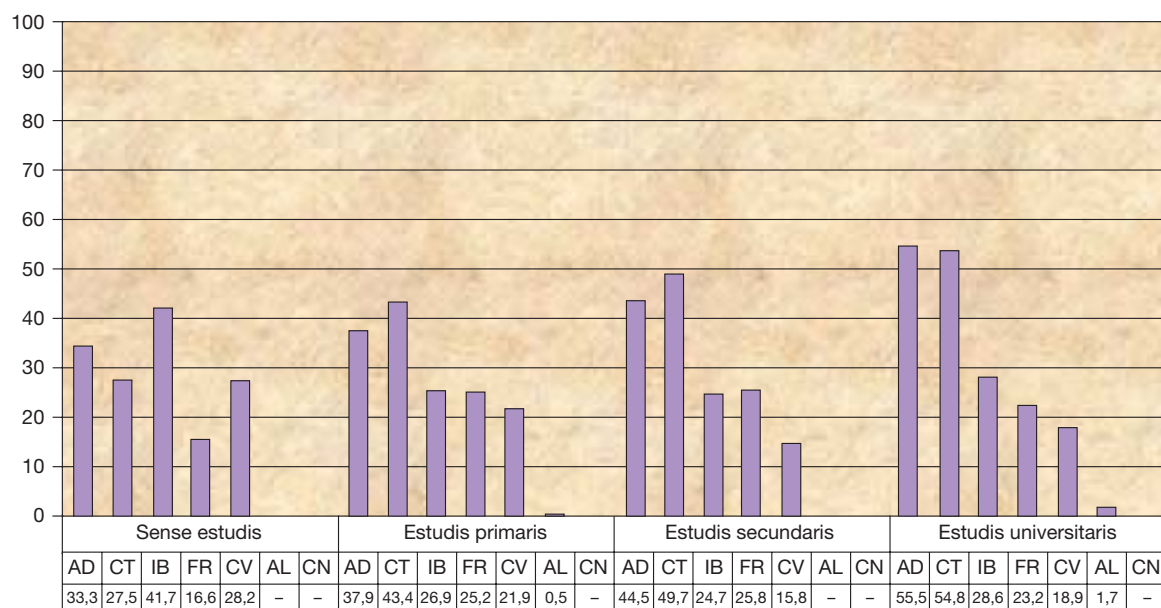
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.13
Comparatiu de l'ús del català a les botigues per nivell d'estudis.
Percentatges

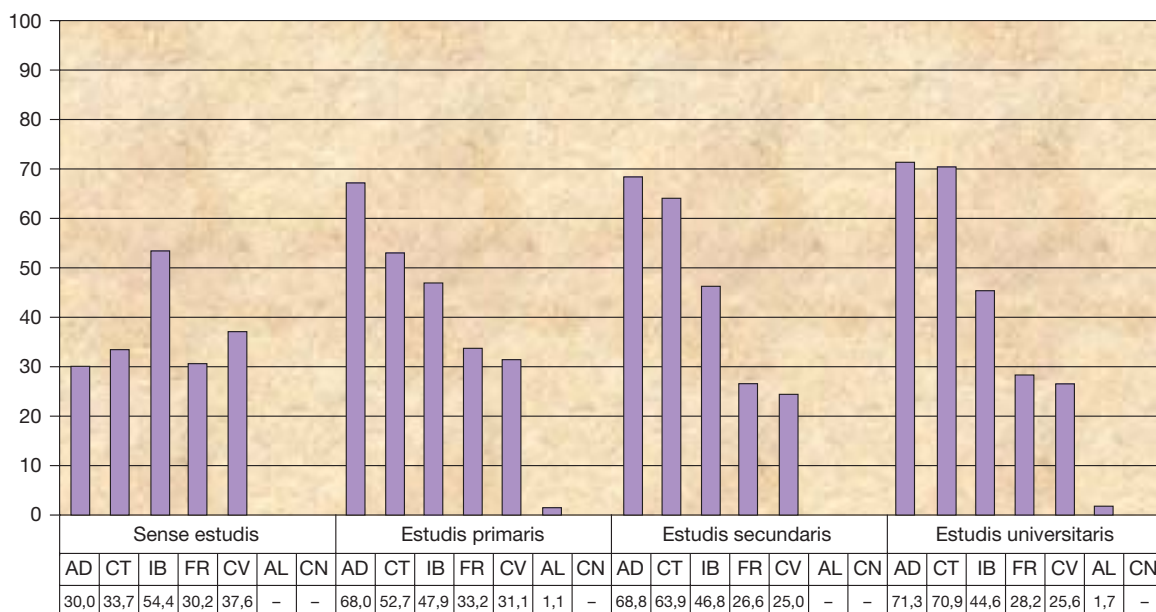
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.14
Comparatiu de l'ús del català en els grans establiments comercials per nivell d'estudis.
Percentatges

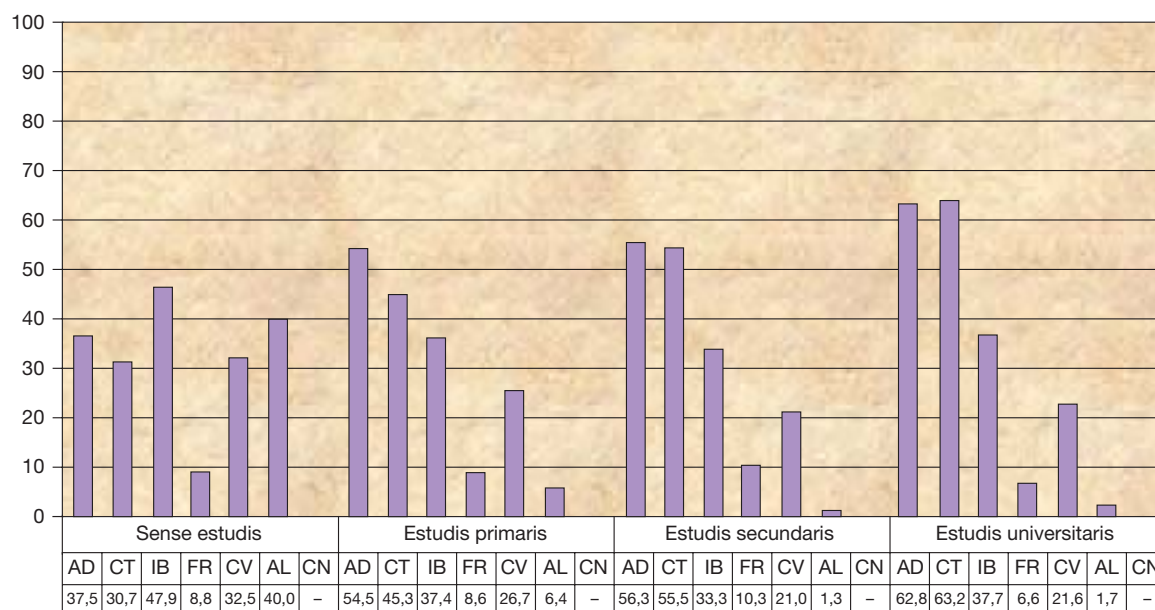
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alger; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.15
Comparatiu de l'ús del català en els bancs i caixes per nivell d'estudis.
Percentatges

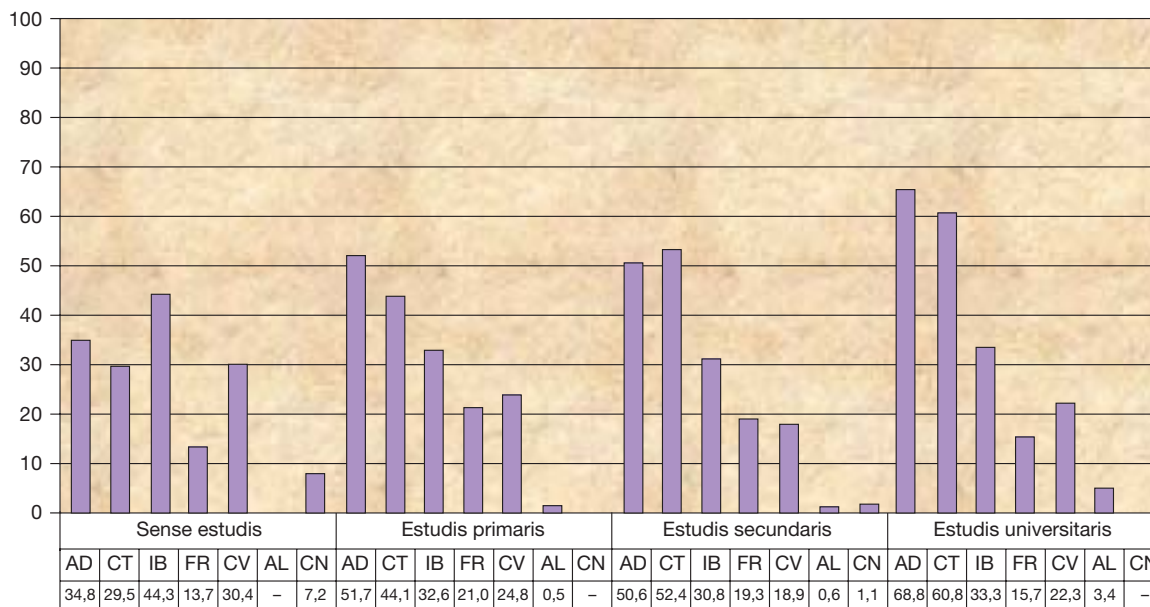
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alger; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.16
Comparatiu de l'ús del català amb el metge per nivell d'estudis.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alger; CN: Catalunya Nord.

Gràfic 4.17
Comparatiu de l'ús del català amb un desconegut per nivell d'estudis.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alger; CN: Catalunya Nord.

4.4.3. La llengua amb els progenitors

La llengua amb els progenitors (que a vegades hom anomena *llengua inicial*), en una societat bilingüe, hauria de condicionar de manera pregonada les tries de llengües. En principi, doncs, hi hauria d'haver una dependència important de l'ús en funció de la llengua inicial del parlant. I de fet, en línies generals, això és el que sol donar-se. El que no podem suposar és, en canvi, el grau de dependència: en quina mesura i, sobretot, quan i per què el parlant interactua en un idioma i quan en un altre. És a dir, quin pes té, en la tria de codis fora de la llar, la llengua dels progenitors i quin té, en canvi, el context en què les tries es realitzen. Segurament, no podrem (ni ho intentarem) contestar preguntes com l'anterior, però, les dades de què disposem ens proporcionen indicis per poder entendre millor les realitats sociolingüístiques observades.

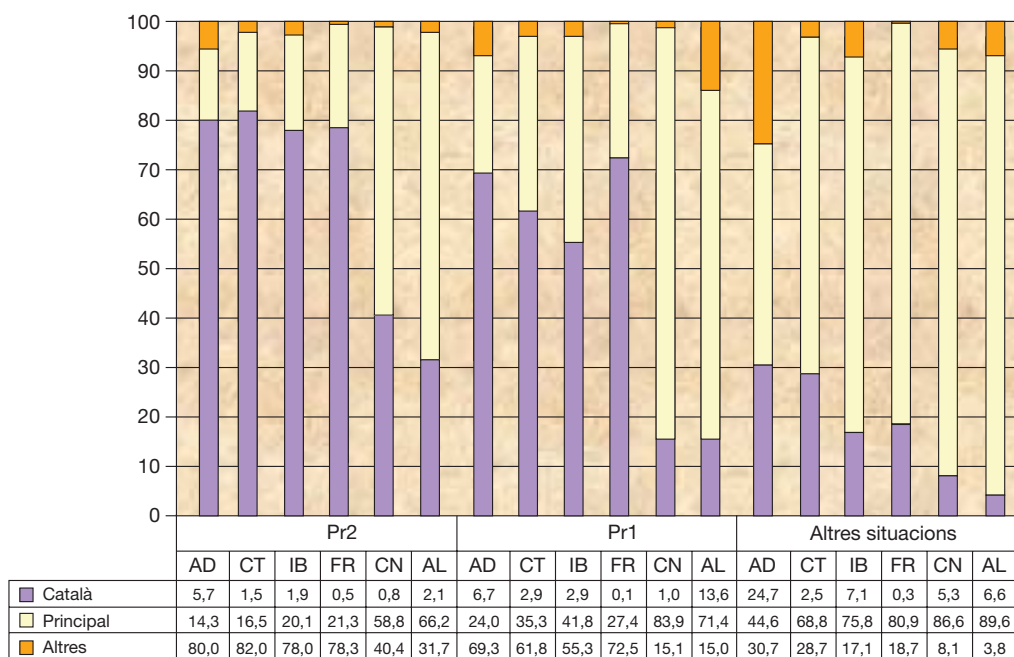
4.4.3.1. Els usos lingüístics en general

Les dades relatives a Andorra, per exemple, ens diuen clarament que l'entorn en què els parlants actuen i interactuen és altament favorable a l'ús del català, al marge de la llengua que els subjectes van parlar primer a casa. No tan sols perquè el 80 % de les interaccions lingüístiques dels que el tenen com a llengua amb tots dos progenitors (Pr2) són en català, sinó sobretot perquè el 30,7 del percentatge d'ús dels que tenen el castellà (o una altra varietat) com a llengua amb els progenitors (Pr0) també és en català. La realitat de Catalunya és, en aquest aspecte, bastant similar a la d'Andorra. Un 82 % de les converses dels entrevistats Pr2 són en català, i, en el cas de parlants que tenen el castellà (o una altra varietat) com a llengua amb els progenitors, un 28,7 % també tenen les converses en català. Les Illes Balears i la Franja segueixen la mateixa tònica que els dos territoris anteriors, tot i que mostren una tendència lleugerament més marcada cap a l'ús de l'altra llengua principal, atès que el 20,1 i el 21,3 %, respectivament, de les interaccions dels entrevistats que declaren haver après el català primer a casa són en castellà (però també el 78 i el 78,3 % són en català). En el cas d'Andorra i de Catalunya, els percentatges d'ús del castellà entre els entrevistats que declaren que parlen català amb ambdós progenitors són el 14,3 i el 16,5 %, respectivament.

Dins del grup de les persones que tenen el català com a llengua amb els progenitors, però que n'utilitzen una altra en la majoria d'interaccions fora de la llar, les situacions més anòmales (respecte a la resta de territoris) es presenten a l'Alguer i a la Catalunya Nord. A la Catalunya Nord, un 66,2 % de les converses es tenen en francès, mentre que a l'Alguer un 58,8 % es fan en italià. Dins d'aquesta tònica, no ens ha de sorprendre que els qui tenen com a llengua amb els progenitors tant el català com l'italià (a l'Alguer) o el català i el francès (a la Catalunya Nord) només usen el català en un 15 % de les ocasions d'ús.

Quant a les persones que han declarat que tenen una llengua altra que el català, el castellà i el francès com a llengua amb els progenitors, sembla que totes es decanten menys cap a l'ús del català. Entre tots els territoris, Andorra és el que presenta el grau més elevat d'ús de català: el 30,7 % de les ocasions d'ús. Després tenim Catalunya amb un 28,7 %, la Franja amb un 18,7 % i, finalment, les Illes amb un 17,1 %. A l'Alguer i a la Catalunya Nord destaquem el fet que dins d'aquest grup es manté força, en les ocasions d'ús (fora de la llar), l'ús de la llengua, altra que el català i el francès o l'italià, que els subjectes van aprendre primer a casa: un 5,3 % en el cas de l'Alguer (hom suposa que es tracta majoritàriament del sard) i un 6,6 % en el cas de la Catalunya Nord (hom suposa que es tracta d'idiomes com l'àrab, el francès i, potser, l'occità).

Gràfic 4.18
 Comparatiu dels sis territoris amb les mitjanes de percentatges
 d'ús en general segons la llengua inicial

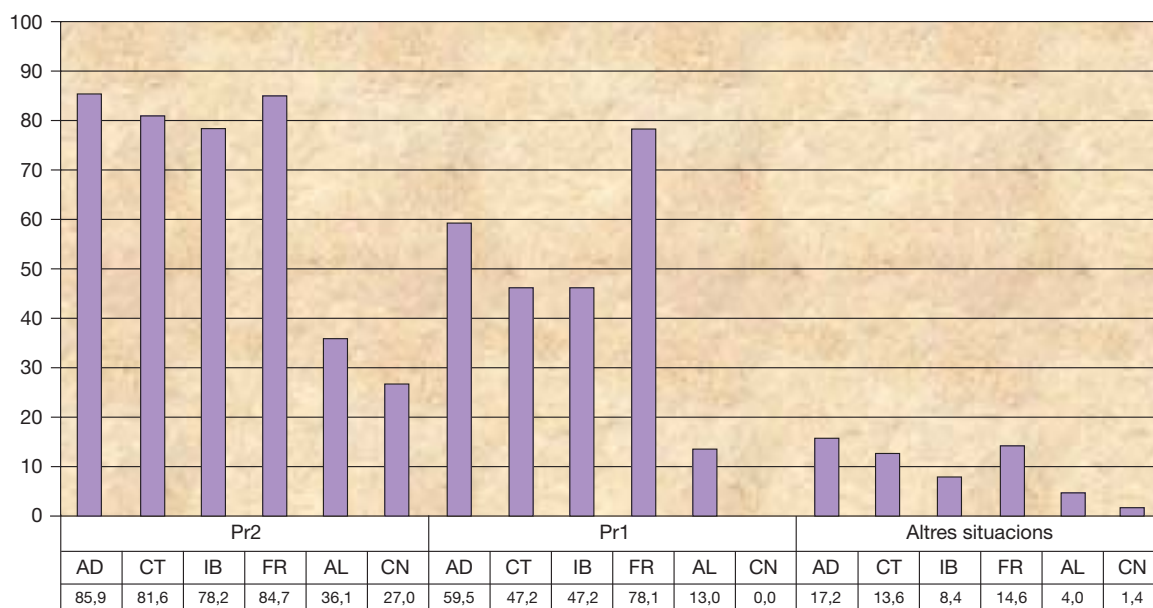
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.
 Pr2: parla català amb els dos progenitors.
 Pr1: parla català amb un progenitor.

4.4.3.2. Els usos lingüístics en els diferents contextos

El fet que els entrevistats parlin català a casa amb tots dos progenitors (Pr2) o amb només un dels dos (Pr1) o que no el parlin amb cap dels dos (Pr0), té unes repercussions importants en el comportament lingüístic fora de la llar en tots els contextos comunicatius i en tots els territoris. Com calia esperar, l'ús del català decreix, de manera més o menys regular, a mesura que disminueix el nombre de progenitors amb els quals els entrevistats interactuen en aquest idioma. Com a contrapartida, augmenta l'ús de l'altre idioma principal del territori, mentre que les alternances entre les dues llengües principals presenten unes pautes no gens regulars. L'ús de les altres varietats lingüístiques, en canvi, és ben menut (en la majoria dels casos, el zero o molt a prop del zero per cent), tret d'Andorra, on, en les interaccions amb amics, un 24,8 % dels Pr0 utilitzen una altra llengua.

Ara bé, la relació de dependència (bastant previsible) que es dona entre l'ús del català fora de la llar i la llengua amb els progenitors cal avaluar-la en funció de la situació comunicativa i dels diferents factors que condicionen el comportament lingüístic. Hom observa que, per exemple, allà on hi ha oferta de català, el percentatge d'ús —això sí, més alt entre els subjectes Pr2 i Pr1— puja al marge de la llengua que els enquestats mantenen amb els progenitors, i viceversa, allà on el context (o el territori en general) presenta «resistències», l'ús de català minva al marge de la llengua inicial dels parlants. És a dir, tot i donar-se aquesta relació, l'ús del català fora de la llar sembla condicionat (principalment) per altres factors: el nivell d'oficialitat de l'idioma, el grau d'autogovern, la seva presència en els mitjans de comunicació, la seva presència pública (l'oferta en català) en general, etc.

Gràfic 4.19
Comparatiu de l'ús del català amb els amics per llengua inicial.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.
Pr2: parla català amb els dos progenitors.
Pr1: parla català amb un progenitor.

En les interaccions amb els amics, l'ús del català sembla majoritari en el conjunt dels territoris i en dues de les tres situacions considerades (Pr1 i Pr2). Tot i així, hi ha diferències territorials i situacionals substancials que cal remarcar. D'entrada, tal com s'ha anat perfilant al llarg del capítol, els territoris que més s'allunyen de la tendència general són l'Alguer i la Catalunya Nord. L'ús del català en aquelles terres és molt menut; això no obstant, tant a l'Alguer com a la Catalunya Nord, entre el grup dels entrevistats Pr2, les interaccions en la llengua tradicional del territori són força significatives: a l'Alguer, un 36,1 % s'expressen de manera predominant en alguerès amb els seus amics, un 31,3 % l'alternen amb l'italià, mentre que un 32,5 % utilitzen de manera prioritària la llengua de l'Estat. És a dir, tot i el procés de substitució lingüística, sembla que hi ha nuclis força importants on el català encara és present com a llengua vehicular. En el cas de la Catalunya Nord, tot i el domini del francès, l'ús del català dins aquest subgrup no és gens menyspreable (un 27 % parlen català només o sobretot; un 26,7 % alternen català i francès; un 46,3 % parlen francès només o sobretot).

Els percentatges d'entrevistats que utilitzen el català amb els amics baixen dràsticament entre els altres dos subgrups (Pr1 i Pr0), especialment en el cas de la Catalunya Nord, on l'ús de la llengua catalana és pràcticament nul. En el cas de l'Alguer passem d'un 36,1 % (Pr2) suara mencionat a un 13,0 % (Pr1), i tenim un 4 % (probablement persones grans) del tercer subgrup (els qui no parlen alguerès amb cap dels progenitors). A grans trets (i en espera d'estudis de tipus qualitatiu que ens donin més elements d'avaluació), sembla que allò que es desprèn és la manca d'integració lingüística dels nous arribats (francòfons, italòfons, sardòfons, etc.). Si bé en el cas de l'Alguer hom pot afirmar que les segones generacions d'immigrants sardòfons, tot i que no acaben d'integrar-se totalment, tenen una actitud encara bastant favorable a l'aprenentatge de l'alguerès (vegeu Chessa 2007), aquestes xifres són indicadores d'un context que ja no sembla que afavoreix, tal com solia passar abans, l'adquisició de competències lingüístiques que han de permetre als al·lòfons d'usar l'alguerès en les interaccions de cada dia,

i d'una manera espontània i natural (Bosch 1999; Blasco 1994: 692-693; Caria 1982: 156; 1997: 40-41).

El cercle de les amistats —sobretot durant el procés de la socialització secundària— ha representat des de sempre, a l'Alguer, el canal d'integració lingüística més immediat i efectiu per a sardòfons i italòfons. Els qui arribaven dels pobles veïns o d'Itàlia, els fills de matrimonis mixtos de llengua inicial italiana, els nascuts a l'Alguer però de llengua sarda, etc., s'havien d'adaptar a la situació lingüística «del carrer» per tal de poder tenir accés a les xarxes d'interacció amicals. Val a dir que per poder relacionar-se amb els companys de joc, per poder tenir amics amb qui sortir de marxa, etc., calia adquirir unes (si bé mínimes) competències en alguerès, atès que el català ha estat fins fa poc la llengua majoritària i amb més poder simbòlic fora de la llar.

Avui, però, la situació sembla que s'ha capgirat totalment i la llengua d'interacció al carrer ha esdevingut (per a les generacions joves) l'italià. Per tant, la qüestió de la integració avui cal veure-la des d'una òptica completament oposada: parlar l'alguerès s'ha convertit (gradualment) en un factor, si no discriminatori, segurament no rellevant per a la consolidació de les relacions socials. És a dir, passar a parlar l'alguerès és un recurs psicolingüístic que, essencialment, tenia raó d'existir quan el català a l'Alguer encara era una varietat amb un cert valor social i simbòlic, la qual cosa garantia uns mecanismes socials d'interacció, solidaritat i integració (lingüística); els sardòfons, convergint cap a l'alguerès, demostraven solidaritat amb la comunitat algueresa i, consegüentment, com a forma de «gratitud», eren acollits pel grup del qual volien (llegiu necessitaven) ser part integrant.

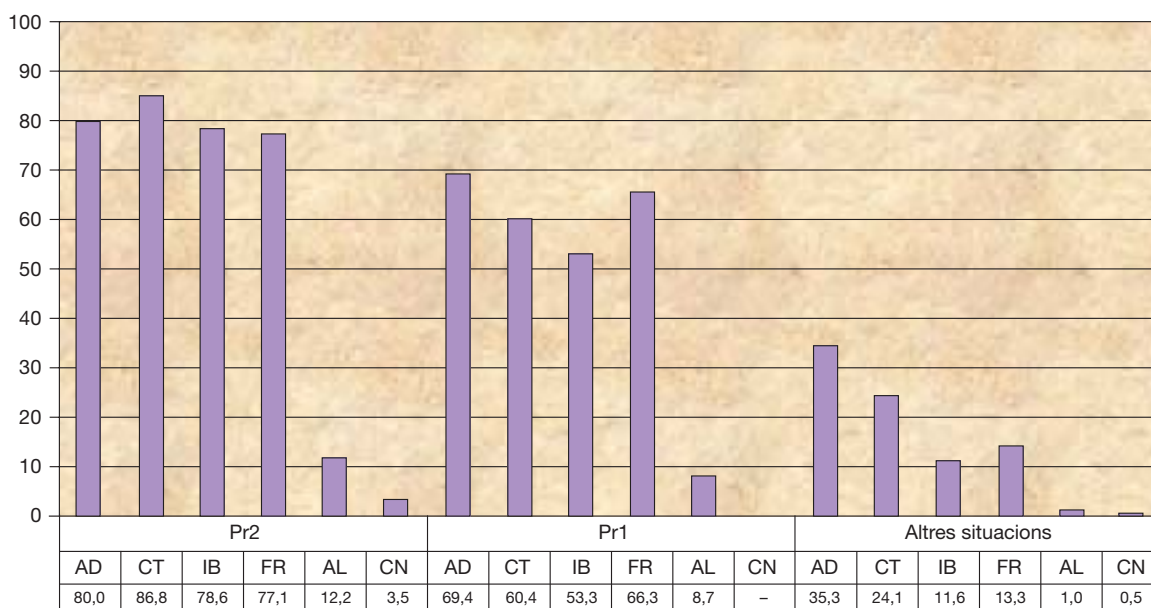
Avui, els mecanismes d'interacció i integració grupal es regeixen per altres pautes comportamentals: per formar part d'un determinat grup (juvenil) calen altres recursos, com ara vestir seguint la moda. Potser també recursos lingüístics, però d'una altra naturalesa (per exemple, adquirir característiques fonètiques que acostin els joves italòfons de l'Alguer a la manera de parlar dels coetanis italians).

Hom podria afirmar que les mateixes dinàmiques d'integració lingüística es podrien aplicar a tots els territoris, atès que l'ús del català minva en tots els territoris segons la llengua utilitzada amb els progenitors. A la resta de territoris (tret de la Catalunya Nord), però, els percentatges d'entrevistats que diuen que parlen català amb els amics, tot i baixar en relació amb la llengua amb els pares, són considerablement més elevats que els de l'Alguer i els de les comarques del cantó nord dels Pirineus. Però no solament això, en el cas de l'Alguer disposem de dades que ens informen que no hi ha guanys lingüístics substancials al llarg de la vida dels individus no-catalanoparlants (Chessa 2007), cosa que, en canvi, s'observa en la majoria dels altres territoris on el català mostra senyals de vitalitat (vegeu Torres en aquest mateix volum, per a una visió de conjunt dels territoris en àmbit familiar; Torres *et al.* 2005, per a Catalunya; i Torres 2006, per a Andorra).

El que també crida l'atenció és que un 24,8 % d'entrevistats d'Andorra no tenen el català com a llengua inicial i utilitzen varietats lingüístiques altres que el català i el castellà en les interaccions amicals. Es tracta del mateix subgrup d'al·lòfons andorrans que hom ha analitzat a 2.3.1.2 d'aquest capítol i que hem definit com un conjunt de parlants que sembla que viuen al marge dels dos grups lingüístics majoritaris. Ara bé, tal com assenyalàvem més amunt i com veurem més endavant, sembla que els membres d'aquests grups aïllats passen a l'ús del català allà on la situació ho demana. Per tant, hom suposa que es tracta de parlants en la majoria dels casos multilingües (trilingües com a mínim), els quals disposen de l'habilitat de passar amb certa facilitat d'un idioma a l'altre allà on calgui.

Sembla que és diferent, en canvi, el comportament lingüístic dels que, a l'Alguer, declaren que parlen altres llengües (hom suposa varietats dialectals de sard) amb els amics (el 4,3 % entre els Pr1 i el 6,3 % entre els Pr0). En aquests casos les dades ens indiquen que no hi ha desplaçament cap al català sinó que, majoritàriament, els subjectes en qüestió tendeixen a decantar-se cap a l'italià.

Gràfic 4.20
Comparatiu de l'ús del català a les botigues per llengua inicial. Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

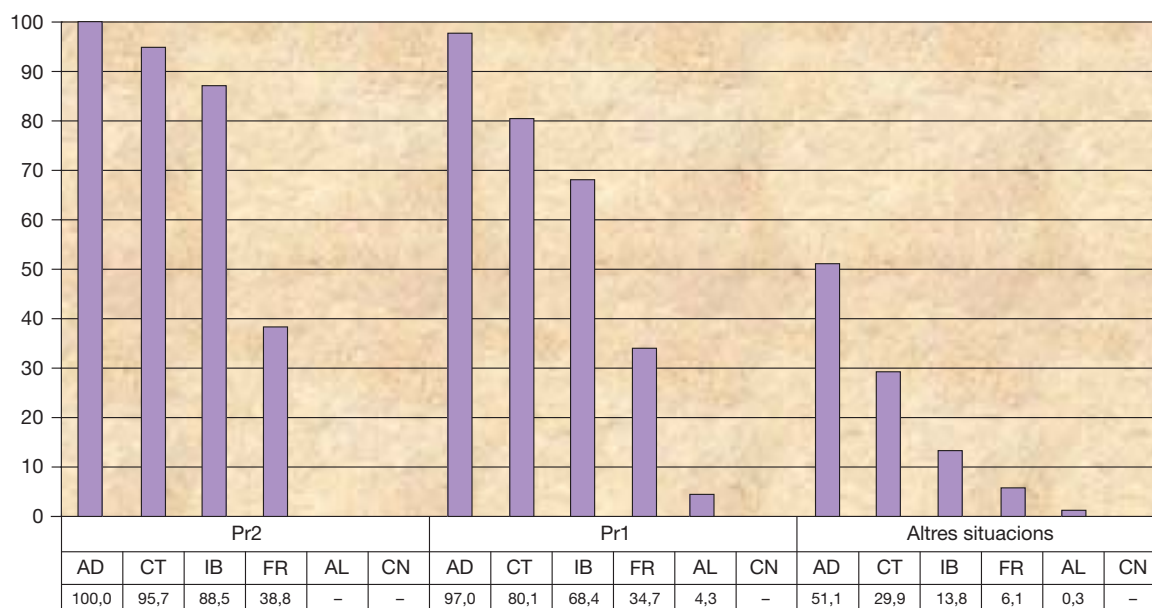
Pr2: parla català amb els dos progenitors.

Pr1: parla català amb un progenitor.

Quant a les botigues, en comparació de les interaccions entre amics suara analitzades, un dels aspectes que cal destacar és segurament el decrement en l'ús del català entre els Pr2 a Andorra. Hom passa d'un 85,9 % en les interaccions amb els amics a un 80 % de persones que l'utilitzen en anar a botigues; el declivi del català segueix als grans establiments comercials (70,2 %) per tornar a pujar en les interaccions amb un desconegut (92,2 %), amb el metge (98,9 %) i sobretot en anar a bancs i caixes (100 %). Com a contrapartida, puja considerablement el percentatge dels qui utilitzen l'altra llengua principal (el castellà); però, el que més crida l'atenció és l'augment, respecte a les interaccions amb els amics, dels que, tot i parlar català només amb un dels progenitors, l'utilitzen de manera prioritària en anar a botigues (69,4 %).

Aquest increment s'observa a tots els territoris tret de la Franja (i, no cal dir-ho, l'Alguer i la Catalunya Nord) i no tan sols entre el subgrup Pr1 sinó també entre els Pr0. En alguns casos, com ara Andorra i Catalunya, l'augment d'usuaris de català dins aquest últim subgrup és ben significatiu. En el cas d'Andorra, l'increment és gairebé el doble, mentre que en el cas de Catalunya passem del 13,6 al 24,1 %. L'ús predominant del català decreix, però, en comparació de les situacions comunicatives anteriors, en anar a grans establiments comercials, a tots els territoris i en els tres subgrups considerats. El descens potser més significatiu s'observa a la Franja, on es passa d'un 77,1 % d'interaccions en català (Pr2) en anar a botigues a un 30,7 % en anar a supermercats, i d'un 66,3 a un 27,2 % entre els subjectes de Pr1.

Gràfic 4.21
Comparatiu de l'ús del català als grans establiments comercials per llengua inicial.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

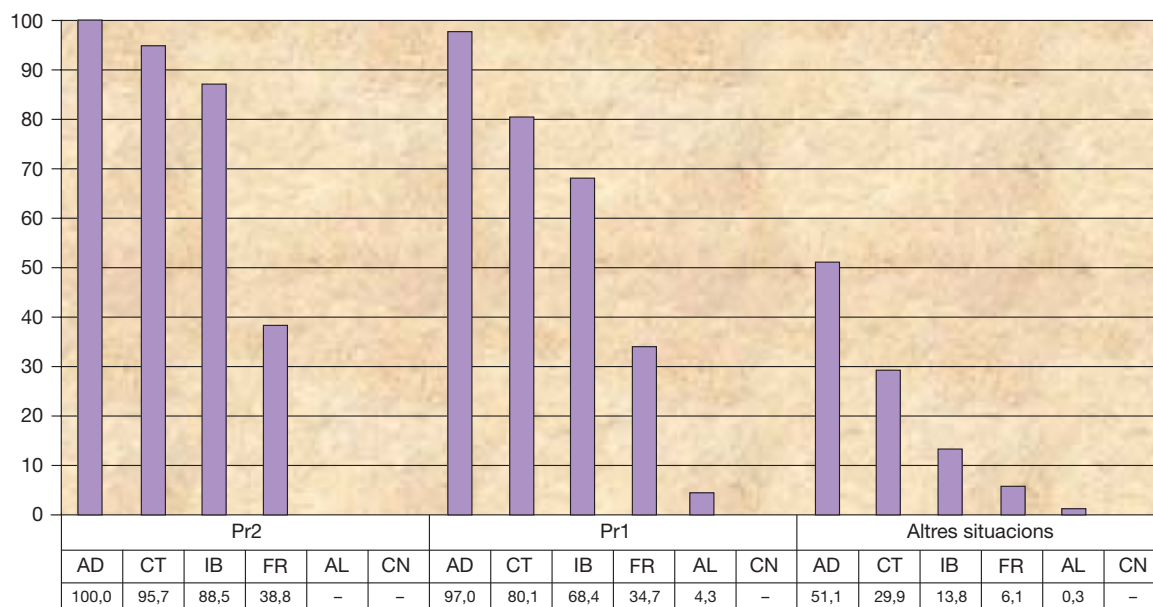
Pr2: parla català amb els dos progenitors.

Pr1: parla català amb un progenitor.

A les Illes Balears i, sobretot, a Catalunya i Andorra l'ús del català en situacions comunicatives com *bancs i caixes, metges, i amb un desconegut*, és ben elevat. A Andorra i Catalunya, els percentatges tant dels enquestats de Pr2 com dels de Pr1 que utilitzen només o de manera prioritària el català es troben per damunt del 80 %, fins a tocar puntes màximes de 100 % en el cas d'Andorra. Efectivament, a Andorra els percentatges d'usuaris de català en bancs i caixes és sempre superior al 50 % (100 % Pr2; 97 % Pr1; 51,1 % Pr0), mentre que en el cas de Catalunya, en el mateix àmbit i entre els enquestats Pr0, el percentatge d'usuaris de català no arriba al 30%. Els percentatges de parlants que utilitzen de manera prioritària el català depassen, en els casos de Catalunya i Andorra, el 50 % també en anar al metge i en parlar amb un desconegut, però només entre els de Pr2 i Pr1. A les Illes Balears, en canvi, els percentatges dels que utilitzen el català en anar al metge o en parlar amb un desconegut decreixen considerablement respecte als enquestats de Pr1 que l'utilitzen en anar al banc: s'observa de fet un decrement superior al 20 % en ambdós casos.

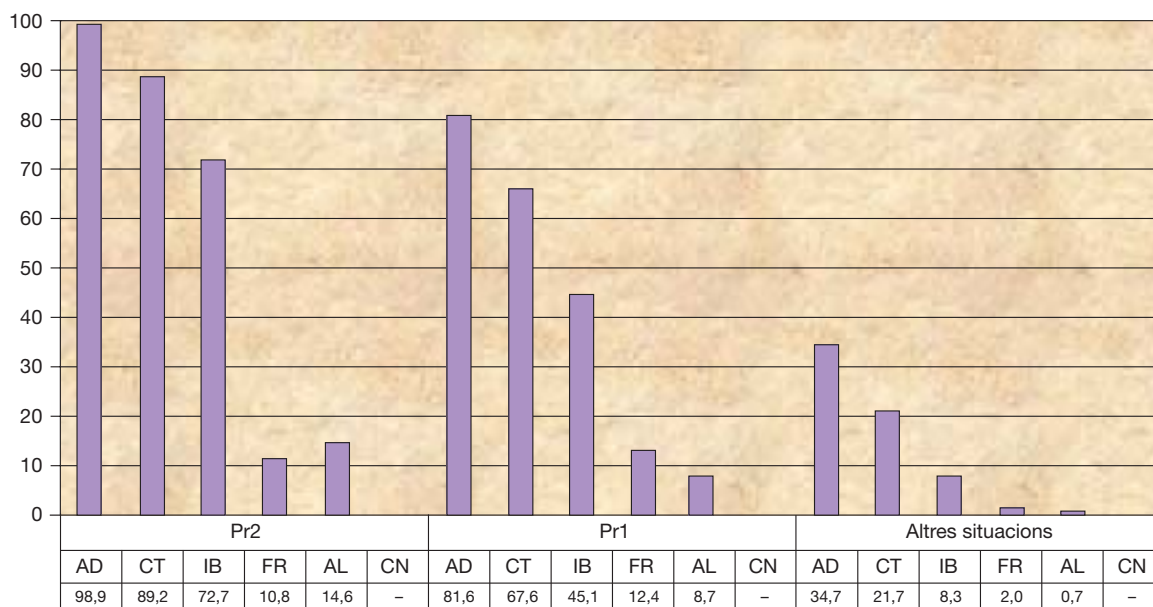
Els enquestats de la Franja confirmen llur «dificultat» a desplegar, dins el seu territori, totes les funcions socials en català, tot i que demostren unes competències lingüístiques molt bones (vegeu el capítol 2 d'aquest volum) i un ús elevat en diverses situacions comunicatives. Efectivament, l'ús del català a la Franja decreix significativament (al marge que es tracti de Pr2 o Pr1) en les tres situacions comunicatives que ara analitzem (bancs i caixes, metges i un desconegut). Més concretament, en anar a bancs utilitzen el català només un 38,8 % dels entrevistats de Pr2; amb un desconegut l'empren un 23,9 %, mentre que davant del metge, només un 10,8 %. Entre els Pr1 els percentatges no varien gaire dels de Pr2, mentre que en el cas de Pr0, com calia esperar, s'observen percentatges molt baixos (6,1 % en anar a bancs, 2 % en anar a veure el metge i només un 4 % en adreçar-se a un desconegut).

Gràfic 4.22
Comparatiu de l'ús del català als bancs per llengua inicial.
Percentatges

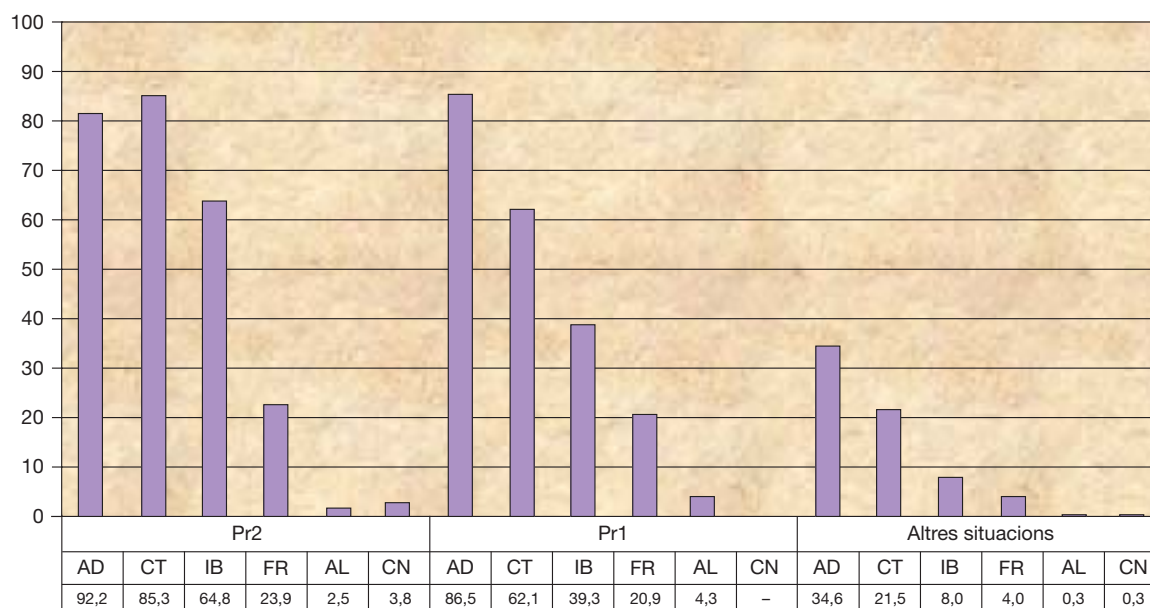
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.
Pr2: parla català amb els dos progenitors.
Pr1: parla català amb un progenitor.

Gràfic 4.23
Comparatiu de l'ús del català amb els metges per llengua inicial.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.
Pr2: parla català amb els dos progenitors.
Pr1: parla català amb un progenitor.

Gràfic 4.24
Comparatiu de l'ús del català amb un desconegut per llengua inicial.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Pr2: parla català amb els dos progenitors.

Pr1: parla català amb un progenitor.

4.4.4. L'origen dels entrevistats

L'origen geolingüístic del parlant també és determinant a l'hora d'escollir l'idioma d'interacció. Qualsevol descripció sociolingüística (de realitats caracteritzades per situacions de contacte, conflicte i substitució de llengües) ha de ser acompanyada de l'anàlisi de l'origen geolingüístic dels parlants implicats. El nostre estudi, per les característiques dels territoris observats, no es pot escapar tampoc d'aquesta anàlisi. Qui més qui menys, tots els territoris de parla catalana es veuen afectats pel fenomen migratori i pels desequilibris sociolingüístics que se'n deriven.

El territori amb més immigració de gent de fora de les terres de parla catalana (d'ara endavant, *al·lòctons*) sembla que és la Catalunya Nord (vegeu 1.7 del capítol 1 d'aquest volum). I això ha de tenir, necessàriament, repercussions sociolingüístiques (importantes) o, almenys, el factor immigració ha de ser considerat com un dels elements determinants en el procés de substitució lingüística en curs.¹⁵ No pot ser casualitat, doncs, que, en les interaccions fora de la llar, el territori amb un percentatge d'ús més elevat sigui la Franja i el territori amb mostres clares d'abandó sigui la Catalunya Nord.

El fenomen migratori —el desplaçament més o menys massiu de poblacions generalment de zones pobres a zones més riques del planeta— no és ni de bon tros recent. Així, al llarg de la

¹⁵ Ara bé, afirmar que el fenomen migratori és una variable clau no significa pas fer-lo directament responsable del procés de substitució lingüística. Des d'una perspectiva ecosistèmica (vegeu Bastardas 1996; i 1986: 17), els moviments migratoris i els grups humans que entren en contacte tenen un valor cabdal per als processos de manteniment o substitució lingüística, només en funció del context en què es donen les interaccions.

història de la humanitat hom ha observat el desenvolupament de mecanismes de convivència diversos —d'acord amb les condicions contextuals— entre grups de persones amb cultures i idiomes diferents. Els moviments (massius) de poblacions són, per tant, a la base del contacte de llengües, el qual, sempre d'acord amb el context en què es dona i amb les varietats lingüístiques implicades, pot tenir sortides diferents: la creació d'un *pidgin*, per exemple; una forma de bilingüisme social més o menys estable; l'assimilació del grup immigrant al grup receptor; l'assimilació del grup receptor al grup immigrant, i potser moltes més.

És evident que, pel fet que normalment es tracta de grups de llengües diferents, el problema pràctic de la intercomunicació (per tal de garantir, moltes vegades, la supervivència d'un dels grups) porta necessàriament, si més no en la fase inicial del contacte, al desenvolupament d'un idioma comú o a l'aprenentatge de la llengua de l'altre per part (d'una part) d'un dels dos grups. Aquesta forma de bilingüisme, però, no sempre es generalitza en el si de la població i, al contrari:

Quan el bilingüisme creix entre els A, la necessitat d'aprendre A es redueix per als B, ja que per als monolingües de B augmenta la possibilitat d'usar llur llengua materna en la comunicació amb els parlants nadius de A. El bilingüisme d'alguns A, pel fet de reduir les ocasions en què els B aprenen A, augmentarà la necessitat de bilingüisme entre els seus compatriotes de A que restaven monolingües (Lieberson 1970, citat per Bastardas 1985: 19).

Aquestes situacions d'abandó lingüístic són ben conegudes en moltes àrees de llengua catalana. La Comunitat Valenciana, en aquest sentit, sembla que és un exemple paradigmàtic. En un estudi sobre coneixements, usos i actituds dut a terme a la zona de Castelló, Ferrando *et al.* (1989), per exemple, ens informen que la immigració massiva castellanoparlant, arribada als anys seixanta, no sols no s'integrava, sinó que «imposava» el castellà en el si de les famílies autòctones. És per això, per tant, que el fenomen de substitució lingüística —ens diuen els mateixos autors— es desenvolupava (a final dels anys vuitanta) sobretot en els ambients urbans, on hi ha més immigració.

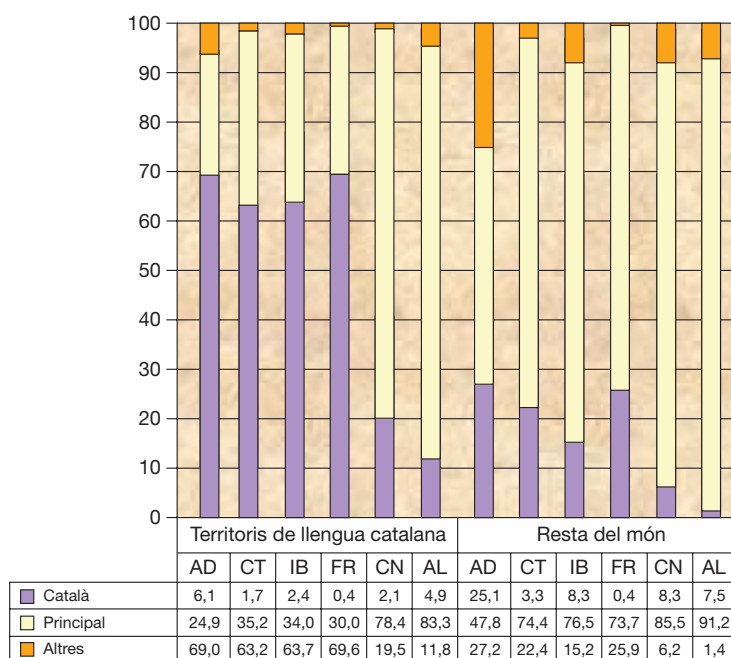
4.4.4.1. Els usos lingüístics en general

A la llum dels resultats que aquí s'exposen, l'ús en funció de l'origen presenta, efectivament, característiques similars a les de l'ús en funció de la llengua amb els progenitors. Similars perquè, si bé l'ús de les llengües en presència puja o baixa segons la provinença de l'enquestat, en el cas de la llengua amb els progenitors la incidència en favor d'un o altre idioma sembla que és més gran. És a dir, els qui primer van parlar el català a casa (Pr2 i, en menor mesura, Pr1) semblen dependre molt més d'aquesta variable, pel que fa a l'ús social. Conseqüentment, els valors d'ús del català dins d'aquest grup pugen considerablement. En canvi, els nascuts al territori, tot i que privilegien el català, concedeixen espais importants als altres idiomes en contacte. Cal suposar, òbviament, que no tots els autòctons han après necessàriament el català a casa com a primera llengua, i això ha d'afectar les tries lingüístiques.

Dels entrevistats nascuts als territoris de parla catalana, els qui més utilitzen el català són els parlants de la Franja, amb un 69,6 % d'ús, seguits pels andorrans (69 %), els baleàrics (63,7 %) i els catalans del Principat (63,2 %). A l'Alguer i a la Catalunya Nord el lloc d'origen també sembla que té repercussions importants —amb proporcions molt més menudes respecte a la resta de territoris— en l'ús del català: entre els que han nascut a l'Alguer i a la Catalunya Nord, el percentatge d'ús de català és del 19,5 % en el primer cas i de l'11,8 % en el segon.

A Andorra (com de fet a Catalunya i a les Illes Balears) l'ús del català baixa considerablement entre els nascuts fora dels territoris de llengua catalana; com a contrapartida, a Andorra puja considerablement el percentatge de les varietats altres (25,1%), i cal remarcar-ne el fort caràcter multilingüe.

Gràfic 4.25
Comparatiu dels sis territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons el lloc de naixement

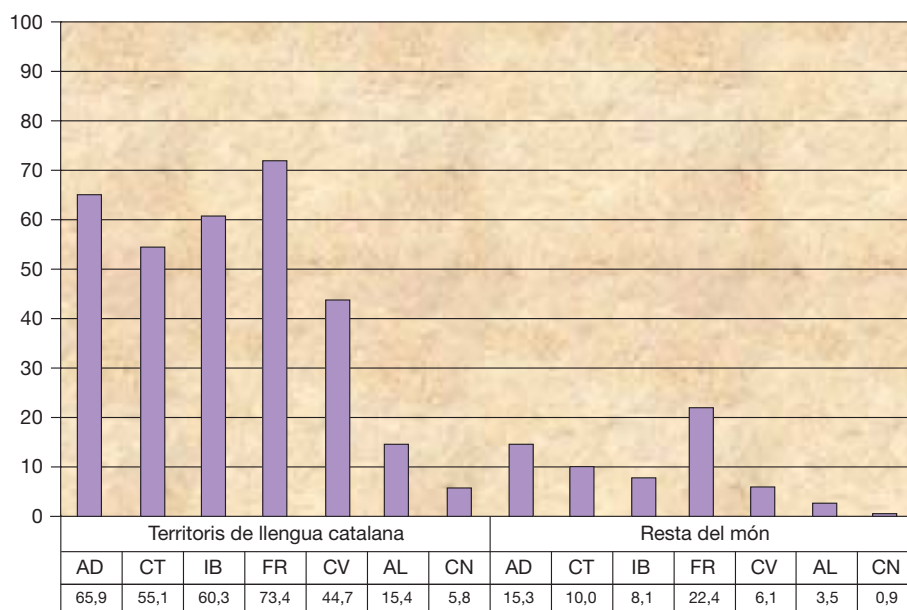
AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

4.4.4.2. Els usos lingüístics en els diferents contextos

En aquest apartat intentarem comprendre quins mecanismes de convivència lingüística regulen les interaccions entre els nats als territoris de llengua catalana i els qui, en canvi, no ho són. Al capdavant, intentarem esbrinar si aprendre i usar català és una necessitat dels qui es traslladen a viure a zones on hi és llengua tradicional, o bé si el seu ús esdevé més aviat una qüestió de tries personals. Cal subratllar també que, en moltes realitats lingüístiques, la integració sol aconseguir-se, generalment, amb el grup de segona generació. Per tant, els resultats que tractem aquí només ens poden donar indicis del grau d'assimilació del grup exogen, atès que es tracta de dades relatives tan sols a l'origen dels enquestats, no de llurs pares o avis.

Tot i així, hom pot recórrer als estudis monogràfics disponibles per tenir informacions més detallades sobre la conformació sociodemogràfica de cada territori. Així, per exemple, l'EULAND-2004 (Torres, 2006) ens informa que, en el cas d'Andorra, més del 75 % de la població té un o dos progenitors nascuts tant d'Andorra com d'un altre territori de parla catalana, mentre que més del 60 % els té tots dos nascuts fora de territoris de parla catalana. Les dades d'Andorra, per tant, a la llum dels resultats que es tracten en aquest capítol, són un clar exemple de com el context pot bé afavorir, bé dificultar l'assimilació lingüística del grup exogen.

Gràfic 4.26
Comparatiu de l'ús del català amb els amics per lloc de naixement.
Percentatges

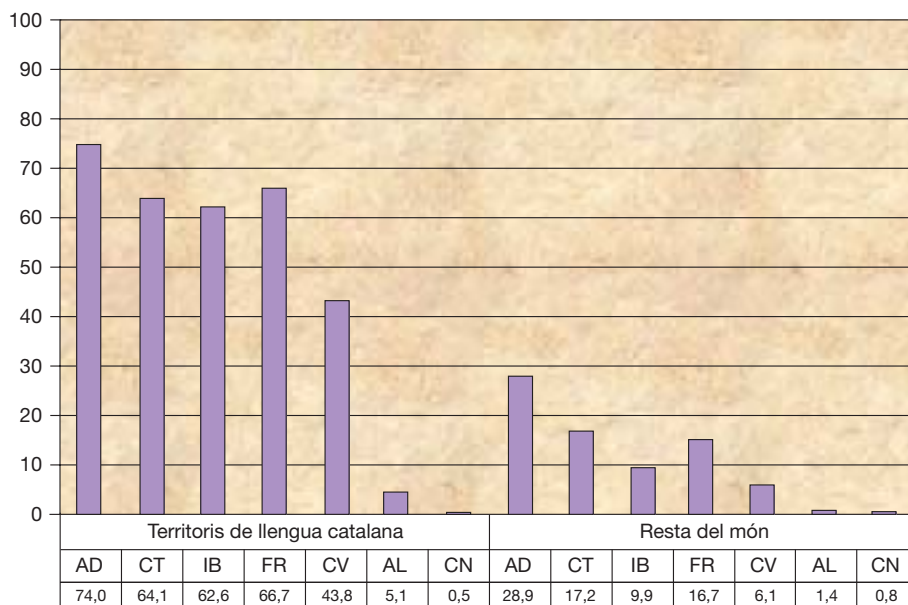

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

D'entrada, pel que fa a les interaccions amb amics, podem afirmar que, allà on la immigració és de dimensions reduïdes —com ara la França—, sembla que s'hi dona integració lingüística —si bé no de manera espectacular— més que no pas en situacions en què la immigració és més massiva. Dels al·lòctons, a la França, un 22,4 % fan servir el català de manera prioritària amb els amics, contra un 15,3 % a Andorra i un 10 % a Catalunya, on hi ha, però, més parlants que alternen les dues varietats principals (10,8 % a Andorra i 15,5 % a Catalunya). Ara bé, no sembla que aquesta pauta es mantingui en els altres contextos comunicatius en què l'ús del català sembla que depèn també d'altres factors i no tan sols de l'origen en si. El cert és que el català a la França té, en les percepcions dels parlants, una funció aglutinadora, més aviat íntima, i el cercle de les amistats representa el canal d'integració lingüística més immediat.

Cal destacar, en els casos de l'Alguer i sobretot Andorra, un ús important de les varietats altres que el castellà, l'italià i el català. A l'Alguer un significatiu 11,3 % d'al·lòctons segueix utilitzant la seva llengua nativa (alguna varietat de sard, hom suposa, en la majoria dels casos) en les interaccions amb els amics, mentre que en el cas d'Andorra el percentatge puja al 30 %. A l'Alguer, així com en moltes realitats de contacte per desplaçament de parlants, el procés d'integració passa (i passava) per una fase de monolingüisme inicial dels al·lòctons (l'11,3 % suara mencionat) que mantienien el sard tant amb els altres sardòfons ja instal·lats com —hom suposa— també amb (alguns) catalanoparlants (en part, gràcies a la proximitat estructural de les dues varietats lingüístiques que, en principi, no dificulta la comprensió mútua, i en part perquè molts algeresos eren bilingües). Mentrestant, anaven aprenent el català que els seus fills, ja bilingüïtzats, transmetien als seus propis fills. Avui, però, els al·lòctons sardoparlants inicials (els pocs que encara queden) que es traslladen a viure a l'Alguer ja coneixen la llengua comuna (l'italià), amb la qual interactuen perfectament (i més fàcilment) amb tothom, i que esdevé la llengua predominant dels fills nascuts a l'Alguer (vegeu Chessa, 2007).

Gràfic 4.27
Comparatiu de l'ús del català a les botigues per lloc de naixement.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

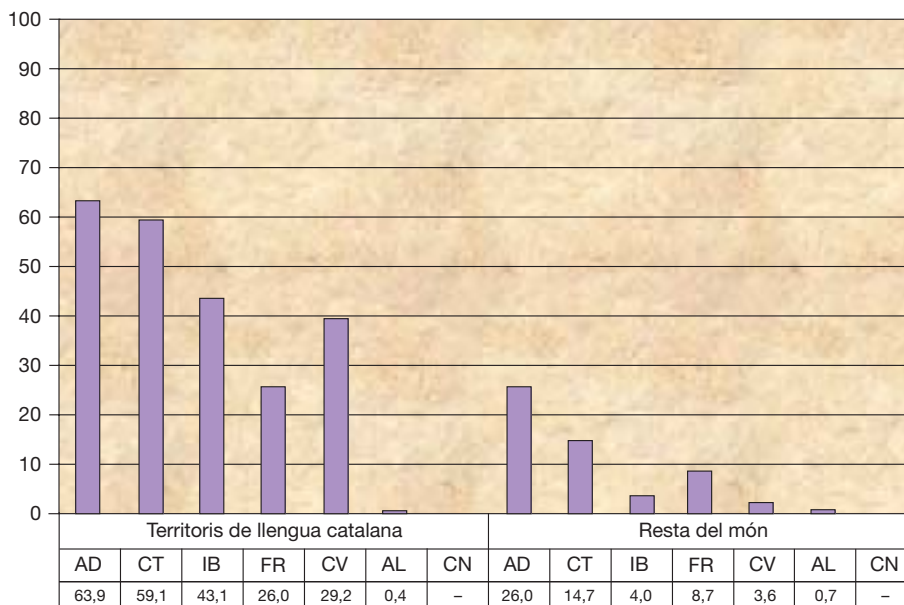
En el conjunt de territoris (sense considerar ni l'Alguer ni la Catalunya Nord, realitats que queden una mica al marge a causa de l'escassa vitalitat del català en termes generals), la diferència entre l'ús del català que mantenen els autòctons i l'ús que en fan els al·lòctons és gairebé abismal. Així, per exemple, entre els nascuts en algun territori de parla catalana residents a Andorra, el 65,9 % utilitzen el català amb els amics i el 74 % l'utilitzen en anar a botigues. Per contra, només un 15,3 % dels nascuts fora el parlen amb els amics i un 28,9 % en anar a botigues. De manera semblant, a Catalunya les dades observen un desnivell d'un 45 % entre les interaccions declarades dels nascuts als territoris de llengua catalana i les dels qui arriben d'un territori en què el català no és llengua tradicional. Molt menys visibles semblen els processos d'integració dels al·lòctons a les Illes Balears i a la Comunitat Valenciana: al voltant del 9 % dels enquestats declaren que es relacionen en català tant amb amics com quan van a botigues, a les Illes, mentre que a la Comunitat Valenciana tenim un 6 % d'usuaris en aquests àmbits.

Ara bé, l'ús lingüístic dels al·lòctons ha de seguir, en certa manera, les tendències generals dictades per les normes d'ús vigents en cada territori, d'acord amb el context que les determina. Així, per exemple, en els territoris en què el català és llengua oficial o cooficial però la bilingüïtzació generalitzada dels qui hi han nascut afavoreix les converses informals en la llengua dels al·lòctons, hi ha un desplaçament de l'ús del català dels àmbits informals als més formals. És força significatiu, per exemple, que, en un context com els bancs i les caixes a Andorra un 42,1 % dels al·lòctons utilitzin el català de manera prioritària i a Catalunya un 20 % i viceversa, en les interaccions amb els amics, l'ús del català sigui més menut: el 15,3 % en el cas d'Andorra, i el 10 % a Catalunya, on, com a contrapartida, puja considerablement l'ús del castellà (80,2 %). A Andorra, respecte a les interaccions amb amics, no varia el percentatge de parlants nascuts fora del territori que diuen que fan servir el castellà en anar a bancs (al voltant del 45 %); en canvi, el percentatge d'enquestats al·lòctons que parlen altres idiomes decreix considerablement d'una situació comunicativa informal (els amics) a una altra de més formal (bancs i caixes): passem d'un 30 % en un cas al 6,1 % en l'altre. En altres mots: la força d'atracció

que té el català per als al·lòctons, en aquelles terres on és llengua oficial i on hi ha un cert grau d'autogovern, s'exerceix sobretot en les situacions comunicatives més formals i no tant en les més informals, com ara les interaccions amb els amics, les quals, a causa d'un multilingüisme difós entre els autòctons, tendeixen a mantenir-se en la llengua comuna, l'altra principal.

Gràfic 4.28

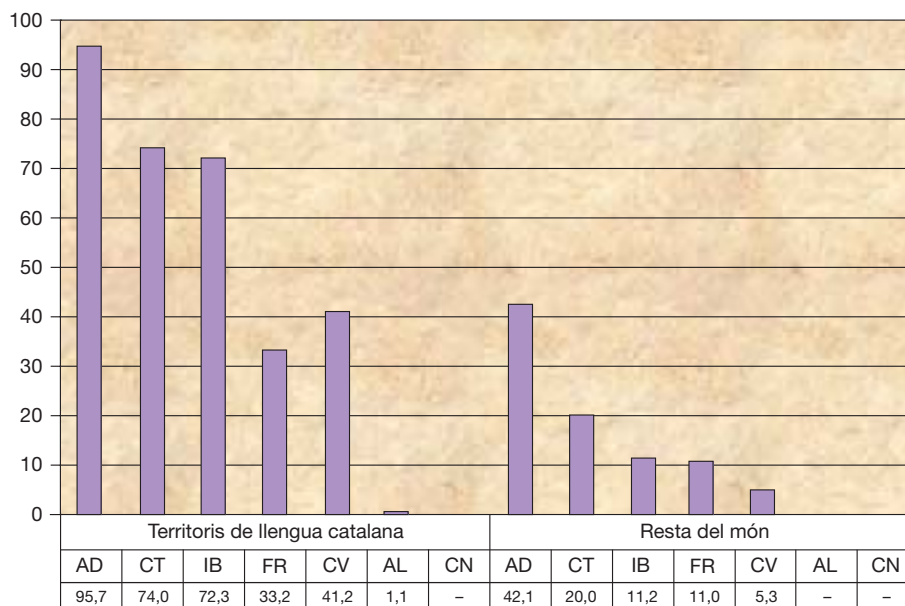
Comparatiu de l'ús del català als grans establiments comercials per lloc de naixement.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

Gràfic 4.29

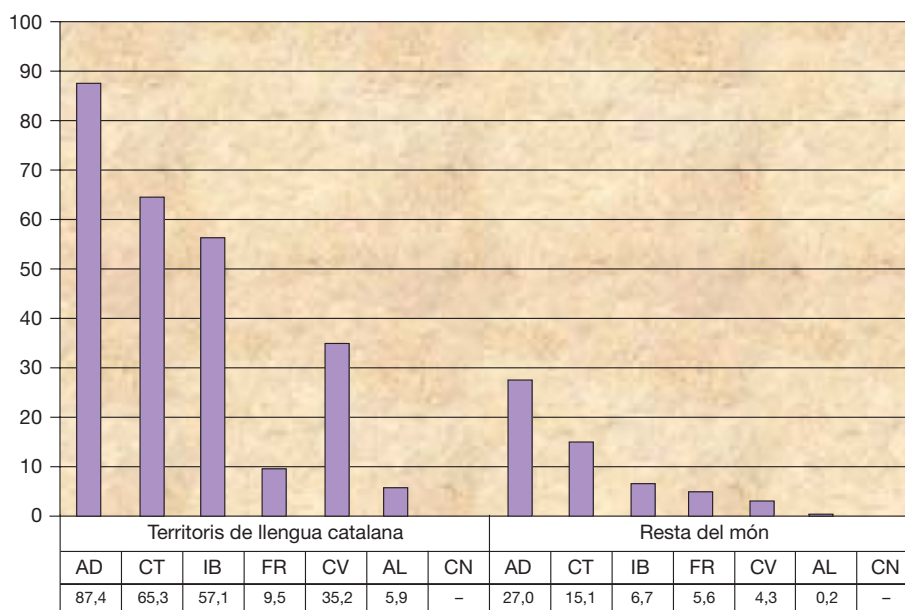
Comparatiu de l'ús del català en bancs i caixes per lloc de naixement.
Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

Gràfic 4.30

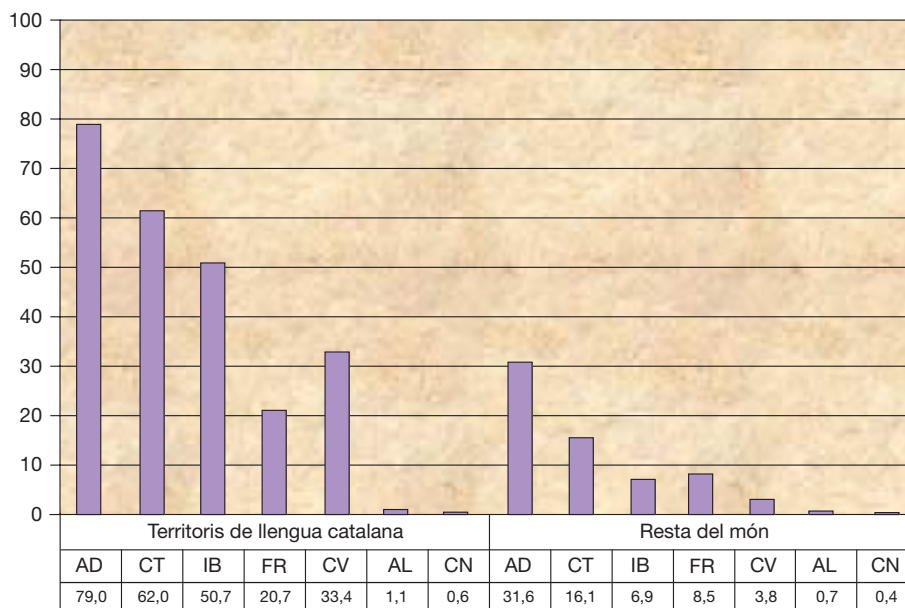
Comparatiu de l'ús del català amb el metge per lloc de naixement. Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

Gràfic 4.31

Comparatiu de l'ús del català amb un desconegut per lloc de naixement. Percentatges

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: França; CV: Comunitat Valenciana; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord..

4.5. Conclusions

En aquest capítol s'han analitzat els resultats relatius a les interaccions lingüístiques (orals) fora de la llar en el conjunt de territoris de parla catalana. Les situacions comunicatives que ens han permès donar compte de l'ús lingüístic extrafamiliar són les següents: les interaccions amb

els amics, la llengua que s'empra en anar a botigues, als grans establiments comercials, als bancs i caixes, amb el metge i amb un desconegut. En principi, doncs, es tracta de situacions d'interacció, tant formals com informals, en què es pot trobar un parlant mitjà.

Les dades que hem tractat aquí són de dos tipus. En primer lloc, dades de percentatges d'usos de les llengües en presència als diferents territoris (tret de la Comunitat Valenciana); és a dir, en quin tant per cent els enquestats utilitzen el català i en quin tant per cent, en canvi, utilitzen les altres llengües presents als diferents territoris (castellà, francès, italià, etc.). Aquestes dades ens permeten avaluar fonamentalment la consistència de les ocasions d'ús del català respecte a les altres varietats en contacte en el conjunt dels territoris. Pel que fa a aquesta anàlisi, no disposem de les dades de la Comunitat Valenciana perquè la pregunta relativa a aquestes dades no constava en el qüestionari de l'AVL. En segon lloc, hem tractat dades de percentatges d'usuaris del català i d'altres llengües en contacte en els diferents àmbits esmentats. És a dir a partir d'una parcel·lació de la societat en àmbits d'ús, s'ha intentat comprendre de quina manera el comportament lingüístic dels parlants varia d'acord amb els contextos comunicatius en què actua i interactua. Tant el primer tipus de dades com el segon s'han interrelacionat amb quatre variables diferents: l'edat dels enquestats, el nivell d'estudis, la llengua en què parlen amb els progenitors i l'origen geolingüístic.

D'entrada, les dades analitzades ens diuen que, en termes generals, el conjunt de territoris es pot subdividir en dos grans subgrups: l'Alguer i la Catalunya Nord, d'una banda, i la resta de territoris, de l'altra. En el primer cas, tant l'italià a l'Alguer com el francès a la Catalunya Nord han ocupat clarament totes les situacions comunicatives fora de la llar (sobretot en les franges d'edat més joves, en què l'ús del català és quasi nul), moltes de les quals es desplegaven fins fa poc (quasi) exclusivament en català, com, per exemple, les interaccions amb els amics a l'Alguer. Això vol dir que en aquests territoris la substitució lingüística ha arribat gairebé a la fase final. En el segon cas, tot i les diferències i els matisos entre territoris —Andorra, Catalunya i la Franja, d'una manera particular—, el català és, en general, força present en les situacions comunicatives estudiades. Hom constata, tanmateix, unes variacions dels percentatges d'ús i d'usuaris d'acord amb els contextos en què es donen les interaccions i les variables que hi intervenen. En la majoria de casos, per exemple, l'ús del català en conjunt minva a mesura que baixa l'edat dels entrevistats; tanmateix, en territoris com ara Andorra, Catalunya i les Illes Balears, s'observa un increment significatiu en contextos fortament catalanitzats, com ara els bancs i les caixes.

Més en concret, quant als percentatges d'ús de les llengües en presència, hom ha pogut observar que es distribueixen, en el conjunt territorial, força equilibradament, malgrat un lleuger predomini de les varietats altres que el català. Aquest predomini no es donaria si no tinguéssim en compte els dos territoris on el català és clarament minoritari: la Catalunya Nord i l'Alguer. Pel que fa a l'ús en diferents àmbits, en canvi, hom ha constatat que en alguns territoris, com ara la Franja, el català s'utilitza de manera més consistent en les situacions comunicatives més informals (o, si es vol, més personals), com ara amb els amics i en anar a botigues. En altres territoris (és el cas d'Andorra i de Catalunya), en canvi, sembla que hi ha la tendència contrària, tot i que no s'observen diferències gaire marcades entre àmbits més o menys formals i àmbits més o menys informals. Tanmateix, crida l'atenció (en els casos de Catalunya i sobretot Andorra) l'alt percentatge d'usuaris del català en un àmbit com el dels bancs i les caixes. Aquest alt percentatge, que hom també observa —si bé en menor mesura— a les Illes Balears, s'ha intentat explicar a partir no tan sols del grau de formalitat de la situació comunicativa, sinó també des del punt de vista de l'oferta de català en aquest context. Els bancs i les caixes, en realitats com ara Andorra, Catalunya, i les Balears, fa temps que, si més no externament, ofereixen una imatge de catalanitat, la qual deu propiciar un augment d'ús del català, atès que la percepció de molts parlants es pot llegir en termes d'«aquí sí que hi puc (o haig de) parlar en català».

Quant a la variable edat, hem pogut comprovar que, en línies generals, l'ús del català decreix (en alguns territoris més que no pas en d'altres) com més joves són els subjectes enquestats. Les raons que hi ha al darrere d'aquest decrement de l'ús del català no poden ser les mateixes per a tots els territoris. Hem convingut que, d'acord amb els diferents ecosistemes lingüístics de cada territori, les explicacions que acompanyen la baixada també havien de ser diferents. Així, hem suposat que en uns casos (l'Alguer i la Catalunya Nord principalment) el declivi generacional observat es deu a un procés d'abandó de la llengua catalana per part dels grups més joves a causa de la interrupció massiva de la transmissió intergeneracional; en altres casos (com ara Andorra), en canvi, el retrocés l'hem explicat a partir de les característiques sociodemogràfiques del territori: la forta immigració d'al·loglots, que determina la presència important de nuclis de llengua inicial no catalana.

El descens més significatiu entre grups d'edat, pel que fa a la proporció d'ús, es constata a les Illes Balears, on s'observa una diferència d'un 30 % de les freqüències d'ús entre la generació més gran i la més jove. En el cas de la Franja, en canvi, tot i que s'observa un decrement d'una generació a l'altra, dins el grup més jove el percentatge d'ús del català segueix sent majoritari (58 %).

També hem comprovat que, pel que fa al comportament lingüístic dels enquestats d'acord amb l'edat i les situacions comunicatives, el conjunt de territoris de parla catalana es presenta dividit en tres grups: 1) Els territoris en què la proporció de joves que empren el català augmenta amb el grau de formalitat de la situació; 2) Els territoris en què l'ús del català minva a mesura que baixa l'edat i la situació comunicativa es fa més formal; 3) Els territoris on l'ús del català és pràcticament inexistent (entre les generacions més joves). En el primer grup, hi podem col·locar Andorra i Catalunya; en el tercer, l'Alguer i la Catalunya Nord; mentre que en el segon grup se situen la resta de territoris.

Així, per exemple, en els casos d'Andorra i Catalunya, hem observat que, en les interaccions amb els amics, el català s'usa considerablement menys entre el grup d'enquestats més joves que no pas entre els més grans; però també hem comprovat que el seu ús creix significativament ja a partir d'un àmbit com ara les botigues, per arribar a aconseguir, després, percentatges elevadíssims en bancs i caixes. Això vol dir que els joves —més o menys competents en català— utilitzen més la llengua tradicional del territori allà on les converses es fan menys íntimes (sobretot, hom suposa, per la presència elevada de coetanis de llengua inicial no catalana) i on els interlocutors són, en molts dels casos, parlants adults (catalanoparlants). Hem argumentat que, en aquest sentit, la força del context, en àrees caracteritzades per pressions lingüístiques verticals —l'empenta del poder polític, vehiculador de les polítiques lingüístiques—, afavoreix l'ús del català en aquelles situacions en què, d'alguna manera, el grau de formalitat és més alt i l'oferta de català és quantitativament important; és a dir, aquells contextos que, gràcies a la «pressió» normalitzadora (pensem, per exemple, en la retolació), es presenten amb una imatge de catalanitat que encoratja i «autoritza» l'ús del català. És significatiu que a Catalunya, per exemple, respecte a la llengua amb els amics, hi hagi una pujada d'un 11 % de població jove que, en anar a botigues, utilitzen només el català, mentre que dins la franja d'edat dels més grans la variació és mínima.

Quant al nivell d'estudis, en el conjunt dels territoris hom ha constatat dues tendències. La primera és una situació d'increment de l'ús del català (i consegüent baixada de l'ús de l'altre idioma principal) a mesura que augmenta el grau d'instrucció dels enquestats. És a dir, l'ús del català és directament proporcional al grau d'instrucció dels enquestats: com més alt és el nivell d'estudis, més elevat és el percentatge d'usuaris de català. Aquí hi col·loquem clarament els parlants del Principat de Catalunya i d'Andorra, on el sistema educatiu té un paper fonamental

en el procés de normalització lingüística. La segona tendència és una situació de decrement de l'ús del català (i consegüent pujada de l'ús de l'altre idioma principal) a mesura que augmenta el grau d'instrucció dels enquestats. Aquí, en canvi, se situen la resta de territoris, on, amb diferències i matisos, es constata precisament la tendència contrària observada en el grup anterior: com més alt és el nivell d'estudis, més menut és el percentatge d'usuaris.

Dels territoris on, en línies generals, el català puja a mesura que baixa el nivell d'estudis, cal subratllar el comportament bastant peculiar de la Franja. Hem observat que el nivell d'estudis pot ser irrellevant amb vista a modificar el comportament lingüístic en aquelles terres. Així, per exemple, hem pogut comprovar un ús molt mínim del català amb metges i desconeguts al marge del nivell d'estudis dels enquestats, mentre que els percentatges d'entrevistats que declaren que utilitzen el castellà com a llengua prioritària puguen de manera espectacular, també al marge del nivell d'estudis: 87,5 % entre els subjectes sense estudis en conversar amb els metges. També hem pogut comprovar que només un 13,7 % d'enquestats sense estudis i un 15,7 % amb estudis universitaris fan servir el català en adreçar-se a un desconegut. En anar a bancs i a grans establiments comercials els percentatges d'enquestats que declaren parlar majoritàriament en català són també bastant baixos, però amb amics i en anar a botigues els usuaris de català augmenten enormement, sobretot entre els parlants amb nivell d'estudis més baixos. En les interaccions amb amics, per exemple, un 75,9 % d'enquestats amb estudis primaris diuen que utilitzen només o sobretot el català, contra un 44,4 % dels enquestats «universitaris».

A la Comunitat Valenciana l'ús lingüístic del català també sembla seguir la tendència a pujar a mesura que disminueix el grau d'instrucció dels parlants. El que aquí crida l'atenció és un increment que no acaba de ser totalment regular: el percentatge d'enquestats amb nivell d'estudis universitaris que declaren que utilitzen majoritàriament el català és, en tots els àmbits d'ús, més elevat que el dels qui tenen estudis secundaris. És a dir, es produeix una recuperació de l'últim nivell, en l'ús del català, respecte a l'anterior, mentre que baixen els valors de l'ús del castellà.

També hem pogut observar que en el conjunt dels territoris hi ha una relació directa entre la llengua que els subjectes enquestats parlen amb els progenitors i l'ús lingüístic. Ara bé, hem intentat avaluar aquesta relació de dependència (bastant previsible) que es dona entre l'ús del català fora de la llar i la llengua amb els pares a partir d'una anàlisi de conjunt; això és, en funció del territori, del context i dels diferents factors que condicionen el comportament lingüístic. És a dir que l'ús lingüístic del català no augmenta només en funció de la llengua amb els progenitors, sinó que creix sobretot perquè en alguns territoris hi ha forces d'atracció més que no pas en d'altres, perquè en alguns contextos l'oferta de català és superior que en d'altres, perquè el seu nivell d'oficialitat és més alt que en d'altres, etc. I aquesta és la raó per la qual la relació esmentada mai no és totalment regular; la qual cosa també explica per què, en territoris com ara Andorra i Catalunya, l'ús del català entre els qui no el parlen amb cap dels progenitors és també, en general, molt elevat.

També hem comprovat que l'origen geolingüístic del parlant té un pes no gens menyspreable en la tria de codis en els contextos fora de la llar. No pot ser casualitat, doncs, que a la Franja —on la immigració és inferior que en altres territoris— els percentatges d'ús del català siguin, en general, força elevats (els percentatges d'ús a la Franja són els més elevats: 69,6 %); així com tampoc no pot ser casual que la Catalunya Nord —on els al·lòctons són més que en cap altre territori— mostri senyals claríssims d'abandó del català (els percentatges d'ús a la Catalunya Nord són els més baixos: 11,8 %). Òbviament, una anàlisi basada només en l'origen dels enquestats seria estèril. Com hem anat veient al llarg del capítol, és més aviat el conjunt

dels factors (l'ecosistema lingüístic de cada territori) el que determina el comportament dels parlants.

Per concloure, doncs, el que s'ha pogut observar a partir de l'anàlisi de les dades relatives als usos lingüístics fora de la llar és, en primer lloc, que la diversa conformació política, econòmica, social, etc. de la realitat catalanoparlant té una importància cabdal en la definició del dibuix sociolingüístic del conjunt dels territoris. I, en segon lloc, d'acord amb les característiques de cada territori, i d'acord amb la combinació dels factors que intervenen en el comportament lingüístic, es pot afirmar que l'ús social de la llengua no presenta unes pautes gaire regulars. Això vol dir que, en un mateix territori, s'ha pogut observar, per exemple, un ús modest del català en les interaccions entre amics, però uns percentatges molt elevats de parlants que l'utilitzen en altres situacions, com ara en bancs i caixes, i viceversa. Tot seguint aquestes pautes, el lector es pot fer una idea de la situació de la llengua catalana fora de la llar, tant en el conjunt de territoris com territori per territori. Hem intentat presentar (esperem que d'una manera clara i entenedora) el que els resultats ens diuen, sense fer-nos gaire presents en el text amb el nostre punt de vista.

Mitjans de comunicació i llengua

Natxo Sorolla

5.1. Introducció

Als territoris de llengua catalana els mitjans de comunicació han penetrat en la quotidianitat fins a fer-se un espai ben robust. Esta omnipresència dels mitjans de comunicació tampoc és una excepció dintre dels països occidentals, ni de bon tros. És per això, pel seu impacte en la vida quotidiana, que els mitjans tenen una importància cabdal per a entendre els comportaments socials, la difusió de models, o la innovació o l'afermament de les ideologies.

Donada esta importància dels mitjans, l'Enquesta d'Usos Lingüístics introduïx algunes preguntes sobre la llengua de consum dels diferents mitjans de comunicació, amb un apartat específic que anomena *Bloc d'indústries culturals i Internet*. En realitat, el qüestionari fa referència sobretot a mitjans de comunicació i Internet, i deixa de banda el consum cultural, com el llibre, el cinema i la música.

Pel que fa als mitjans tradicionals, les preguntes són:

P157. (A TOTS)

Habitualment, vostè veu la televisió?

SÍ.....1
NO.....2
NO HO SAP / NO CONTESTA.....9

P158. (SI VEU LA TELEVISIÓ: CODI 1 A P157.)

De cada 10 hores de programes de televisió que vostè veu, aproximadament quantes són en català, quantes en castellà i quantes en altres idiomes? (HAN DE SUMAR 10)

EN CATALÀ
EN CASTELLÀ
EN ALTRES IDIOMES

P159. (A TOTS)

Habitualment, vostè escolta la ràdio?

SÍ.....1
NO.....2
NO HO SAP / NO CONTESTA.....9

P160. (SI ESCOLTA LA RÀDIO: CODI 1 A P159.)

De cada 10 hores de programes de ràdio que vostè escolta, aproximadament quantes són en català, quantes en castellà i quantes en altres idiomes? (HAN DE SUMAR 10)

EN CATALÀ	☐
EN CASTELLÀ	☐
EN ALTRES IDIOMES	☐

P161. (A TOTS)

Habitualment, vostè llegeix la premsa (diaris o revistes de qualsevol tipus)?

SÍ.....	1
NO.....	2
NO HO SAP / NO CONTESTA.....	9

P162. (SI LLEGEIX PREMSA: CODI 1 A P161.)

De cada 10 hores que vostè dedica a la lectura de premsa, ja siguin diaris o revistes de qualsevol tipus, aproximadament quantes són en català, quantes en castellà i quantes en altres idiomes? (HAN DE SUMAR 10)

EN CATALÀ	☐
EN CASTELLÀ	☐
EN ALTRES IDIOMES	☐

I, pel que fa a Internet, les preguntes són:

P163. (A TOTS)

Utilitza habitualment la xarxa Internet, ja sigui a casa o a la feina?

SÍ.....	1
NO.....	2

P164. (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163.)

Quan entra a Internet, en quina llengua està la pàgina inicial que té a l'ordinador?

CATALÀ/VALENCIÀ/MALLORQUÍ.....	1
CASTELLÀ.....	2
CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ) I CASTELLÀ IGUAL.....	3
GALLEC.....	4
BASC.....	5
FRANCÈS.....	6
ANGLÈS.....	7
ALEMANY.....	8
ÀRAB.....	9
ALTRES (CAL ESPECIFICAR-HO).....	10
NO HO SAP / NO CONTESTA.....	99

P165. (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163.)

Quins són els tres llocs web d'Internet que vostè més visita? Per a cadascun d'ells, diguin's en quina llengua ho fa.

Primer lloc web (cal anotar-lo):

Llengua del primer lloc web

CATALÀ/VALENCIÀ/MALLORQUÍ.....	1
CASTELLÀ.....	2

CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ) I CASTELLÀ IGUAL.....	3
GALLEC	4
BASC	5
FRANCÈS	6
ANGLÈS.....	7
ALEMANY	8
ÀRAB	9
ALTRES (CAL ESPECIFICAR-HO).....	10
NO HO SAP / NO CONTESTA	99
Segon lloc web (cal anotar-lo):	
Llengua del segon lloc web	
CATALÀ/VALENCIÀ/MALLORQUÍ.....	1
CASTELLÀ	2
CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ) I CASTELLÀ IGUAL.....	3
GALLEC	4
BASC	5
FRANCÈS	6
ANGLÈS.....	7
ALEMANY	8
ÀRAB	9
ALTRES (CAL ESPECIFICAR-HO).....	10
NO HO SAP / NO CONTESTA	99
Tercer lloc web (cal anotar-lo):.....	
Llengua del tercer lloc web	
CATALÀ/VALENCIÀ/MALLORQUÍ.....	1
CASTELLÀ	2
CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ) I CASTELLÀ IGUAL.....	3
GALLEC	4
BASC	5
FRANCÈS	6
ANGLÈS.....	7
ALEMANY	8
ÀRAB	9
ALTRES (CAL ESPECIFICAR-HO).....	10
NO HO SAP / NO CONTESTA	99

P166. (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163.)

Participa en xats o converses interactives per Internet?

SÍ.....	1
NO.....	2

P167. (SI PARTICIPA EN XATS D'INTERNET: CODI 1 EN P166.)

En xats o converses per Internet, acostuma a fer-ho...? (LLEGIU EL QUE SEGUEIX)

Només en català.....	1
Més en català que en castellà.....	2
Igual en català i en castellà	3
Més en castellà que en català.....	4
Només en castellà	5
Només en una altra llengua	6
En català i una altra llengua (no castellà).....	7
En castellà i una altra llengua (no català).....	8
En català, castellà i una altra llengua	9
NO HO SAP / NO CONTESTA.....	99

P173. (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163.)

En missatges de correu electrònic per Internet?

SÍ.....	1
NO.....	2

P174. (SI ESCRIU MISSATGES PER INTERNET: CODI 1 EN P173.)

En missatges de correu electrònic per Internet, acostuma a escriure...? (LLEGIU EL QUE SEGUEIX)

Només en català.....	1
Més en català que en castellà.....	2
Igual en català i en castellà.....	3
Més en castellà que en català.....	4
Només en castellà.....	5
Només en una altra llengua.....	6
En català i una altra llengua (no castellà).....	7
En castellà i una altra llengua (no català).....	8
En català, castellà i una altra llengua.....	9
NO HO SAP / NO CONTESTA.....	99

P1. (A TOTS)

Pot indicar-me quina és la seva llengua?

CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ).....	1
CASTELLÀ.....	2
CATALÀ (VALENCIÀ/MALLORQUÍ) I CASTELLÀ IGUAL.....	3
GALLEC.....	4
BASC.....	5
FRANCÈS.....	6
ANGLÈS.....	7
ALEMANY.....	8
ÀRAB.....	9
ALTRES (CAL ESPECIFICAR-HO).....	10

També s'inclou en este capítol l'apartat sobre els usos escrits personals i privats:

P150. (A TOTS)

Vostè, en escriure notes personals, en quina llengua les escriu? (LLEGIU EL QUE SEGUEIX)

Només en català.....	1
Més en català que en castellà.....	2
Igual en català i en castellà.....	3
Més en castellà que en català.....	4
Només en castellà.....	5
Només en una altra llengua.....	6
En català i una altra llengua (no castellà).....	7
En castellà i una altra llengua (no català).....	8
En català, castellà i una altra llengua.....	9
NO CORRESPON.....	10
NO HO SAP / NO CONTESTA.....	99

El capítol s'estructura en tres grans blocs. El primer tracta sobre la penetració que té cadascun dels mitjans (televisió, ràdio i premsa) en els diferents territoris, i analitza amb detall la llengua triada quan es consumix. Per a este propòsit se segmenta el consum en català amb diferents variables sociolingüístiques i sociodemogràfiques. En segon lloc es passa a explorar l'ús de les llengües en tres camps que es fan valer d'Internet: els webs, el correu electrònic i els xats. I en tercer i darrer lloc s'analitza amb detall l'ús del català en escriure notes personals. Per finalitzar, s'afeg un annex que atén els diferents aspectes dels quals es disposa de resultats de les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana.¹ El bloc sobre mitjans de l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua utilitza un sistema de treball ben diferent del de les enquestes d'usos lingüístics. Però són suficientment importants per a dedicar-hi unes pinzellades només que siga.

També és necessari indicar aquí que l'audiència en català dels mitjans està totalment condicionada per l'oferta. És ben sabut que l'oferta de mitjans en català no és extensa. Ni tan sols als territoris que disposen d'un bon espai comunicatiu propi. Hi ha una oferta visible de televisió, de ràdio i de premsa en català, consolidada en alguns territoris, però inexistent en alguns altres. L'objectiu del capítol que presentem no és analitzar l'oferta de mitjans. Només s'atén la llengua del consum que els enquestats declaren fer. Els resultats que presentem, doncs, sempre han de valorar-se tenint en compte l'oferta de mitjans en català que té cada territori.

A més, sabem que el consum dels mitjans, independentment de la llengua en què es fa, no és el mateix a totes les capes socials, i hi ha grups que en fan més audiència que altres. I encara que sabem això, no tenim les dades per a poder ponderar la llengua de consum de cada enquestat segons les hores que consumix de cada mitjà. Només tenim la possibilitat de comptabilitzar la mitjana de tots els enquestats, mesurats de la mateixa manera, com si tots consumiren el mateix nombre d'hores, per bé que òbviament no és així.

Però el principal avantatge de l'enquesta que presentem és que pot segmentar les diferents tipologies de consumidor segons altres variables sociodemogràfiques i sociolingüístiques. Este és un instrument valuós que aporta l'Enquesta d'Usos Lingüístics.

Metodològicament s'ha de destacar que les preguntes sobre mitjans es formulen en una escala de 0 a 10, en què l'enquestat declara quantes hores consumix un mitjà en català o en les altres llengües de cada 10 hores que dedica a aquell mitjà. A diferència de com és habitual en la resta del volum, els resultats no es presenten a partir dels percentatges sinó a partir de la mitjana d'hores dedicades al consum en català. Però, pel que fa a les preguntes sobre Internet, se seguix el patró habitual i s'exposén en percentatges.

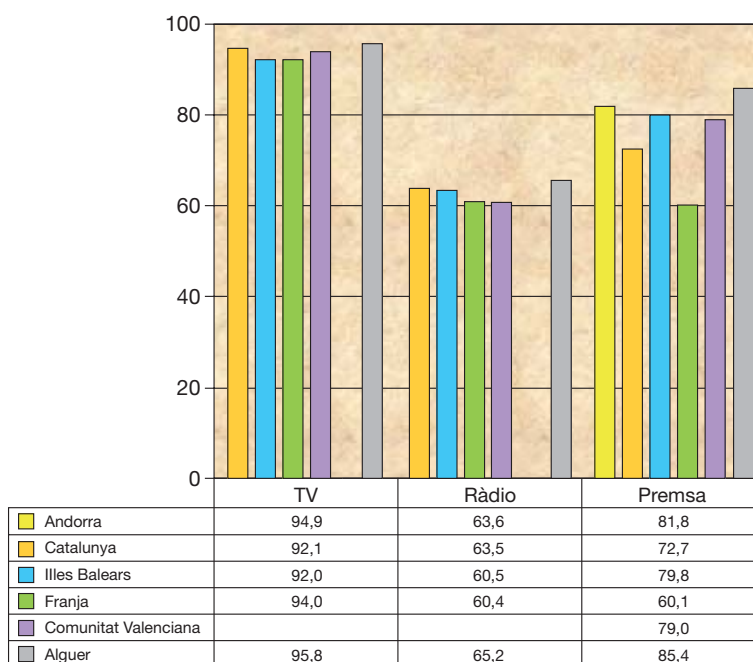
En l'apartat dels qüestionaris és necessari mencionar que la Catalunya Nord presenta una especificitat, atés que no inclou preguntes filtre per al consum de mitjans. Per tant, a tota la població se li suposa que mira la televisió, escolta la ràdio i llig la premsa, quan hem comprovat a la resta de territoris que no és així. Ni tan sols en l'omnipresent televisió. Esta peculiaritat inclou baixos comparatius que no podem mesurar. Però no pareix que siguen importants, atesa la residualitat de la llengua a la Catalunya Nord.

¹ Sempre que no es diga el contrari, quan es parla de la Comunitat Valenciana només es fa referència als resultats per a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Autònoma.

5.2. El consum de mitjans de comunicació (MCM)

El consum de televisió, premsa i ràdio és generalitzat a tots els territoris de llengua catalana. Però els índexs de penetració de cada mitjà, i segons el territori, són diferents (vegeu el gràfic 5.1).²

Gràfic 5.1
Consum de mitjans de comunicació en l'àmbit lingüístic
(excepte la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.

En primer lloc, la televisió és un mitjà de consum massiu, el mitjà central per excel·lència. És consumit per pràcticament tota la població, i fins i tot se'l pot considerar universal a tots els territoris de llengua catalana. La seua gran transcendència no té excepcions ni diferències de penetració a cap territori. Les Illes Balears (92 %) i Catalunya (92,1 %), que tenen el menor consum, i l'Alger (95,8 %), que té el més alt, no superen els 3,8 punts percentuals de distància.

El consum de ràdio és notablement inferior al de televisió. Dos tercers parts de la població escolten la ràdio. La resta no l'escolten habitualment. El patró territorial és similar. L'Alger consumix més ràdio que la mitjana (65,2 %) i les Illes Balears (60,5 %) i la Franja (60,4 %) es troben per sota.

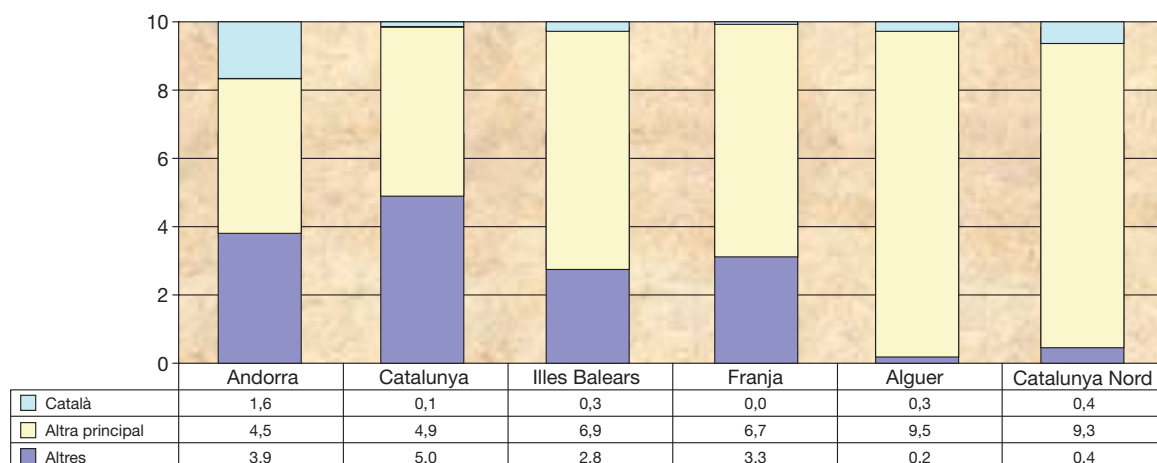
² A la Comunitat Valenciana els no-consumidors de televisió i ràdio s'agrupen en el codi «menys d'una hora diària» de consum. Per tant, els consumidors *baixos* de televisió i els no-consumidors no es poden distingir. A més, en el consum de televisió es diferencia entre el consum d'entre setmana i el consum de cap de setmana. Este fet fa impossible la comparació del consum de ràdio i televisió amb les enquestes de l'EUL. Per al consum de premsa el codi és «mai o quasi mai» i en este cas sí que l'hem considerat com a codi de «no consum». A la Catalunya Nord, tot i que es disposa de dades sobre la llengua de consum de cada MCM, esta no té la pregunta filtre sobre si es consumix el mitjà. Per tant, el grup de població que no consumix en este territori es diluïx, o bé responen perquè es veu forçat a respondre, o bé manifestant a l'enquestador que no utilitza el mitjà, tot i que no siga un codi de resposta considerat entre les opcions que s'oferixen.

Finalment, el consum de premsa registra majors nivells de consum que el de ràdio, però no arriba a superar els de la televisió. Les divergències entre territoris, en este cas, són altes. D'una banda l'Alguer manté la seua taxa alta de consum (85,4 %), juntament amb Andorra (81,8 %), les Illes Balears (79,8 %) i la Comunitat Valenciana (79 %). D'una altra, la Franja mostra els nivells més baixos de consum de premsa (60,1 %), 15,3 punts per davall de l'Alguer.

5.2.1. Televisió

La televisió consumida als diferents territoris és en part, en català, però també en l'altra llengua principal de cada territori: castellà als territoris de l'Estat espanyol i Andorra, i francès i italià a la Catalunya Nord i l'Alguer, respectivament. El patró general a tots els territoris és la inferioritat del català en el consum de televisió, sempre per sota de l'altra llengua principal del territori, siga el castellà, l'italià o el francès. El català només aconsegueix una presència important a Catalunya: de cada 10 hores de consum de televisió, una mitjana de 5 hores són en català i 4,9 hores en castellà. (Vegeu el gràfic 5.2.)

Gràfic 5.2
Llengua en què es consumix la televisió en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

El consum en *altres* llengües diferents del català i la llengua principal de cada territori sempre és residual. Només Andorra destaca en este aspecte. A banda de la important presència del català (de cada 10 hores de consum de televisió, una mitjana de 3,9 són en català) les *altres* llengües, sobretot el francès, aconsegueixen un important sector de l'audiència (1,6 hores de cada 10).

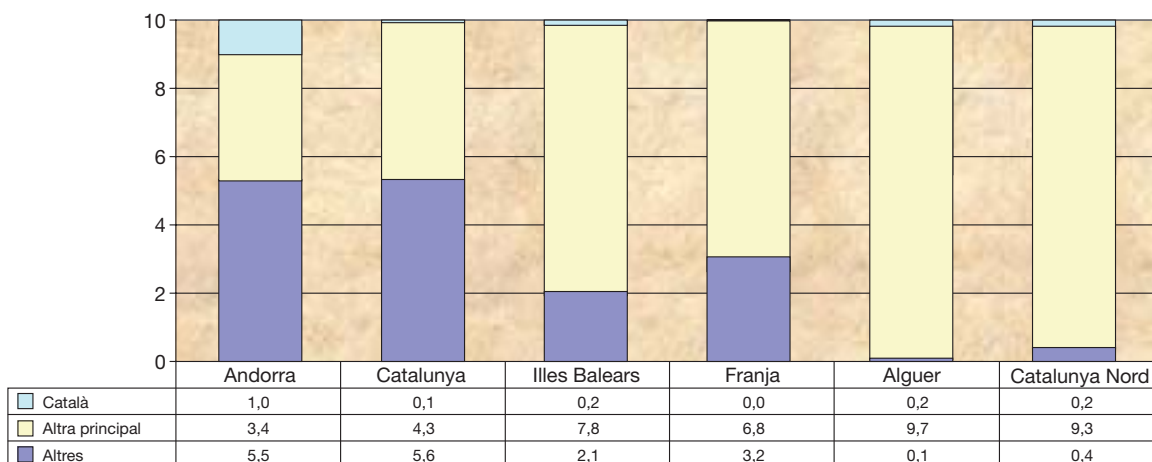
La Franja i les Illes Balears tenen menor presència del català, d'unes 3 hores de televisió, que es completen amb el castellà, molt majoritari, superior a les 6,5 hores de cada 10.

A l'Alguer i la Catalunya Nord la presència del català no deixa de ser testimonial, en un nivell de consum similar al de les *altres* llengües: 9,7 hores en italià en el primer territori i 9,3 de francès en el segon, que es completen amb 0,2 hores d'*altres* llengües a ambdós territoris, i 0,1 de català a l'Alguer i 0,4 a la Catalunya Nord. La Comunitat Valenciana, com ja s'ha dit, no disposa de dades comparables a la resta dels territoris.

5.2.2. Ràdio

El panorama de consum de ràdio en català millora sensiblement a Andorra i a Catalunya, que segueixen liderant el consum en català (5,5 i 5,6 hores respectivament). El francès també manté el seu petit espai a la ràdio escoltada a Andorra (1 h). Les Balears es mantenen en la posició intermèdia juntament amb la Franja. Però en comparació de la televisió, les Balears obtenen una audiència inferior (0,8 hores menys de ràdio en català que de televisió en català). A l'Alguer i a la Catalunya Nord el consum en català és testimonial, novament. (Vegeu el gràfic 5.3.)

Gràfic 5.3
*Llengua en què es consumix la ràdio en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.*

5.2.3. Premsa

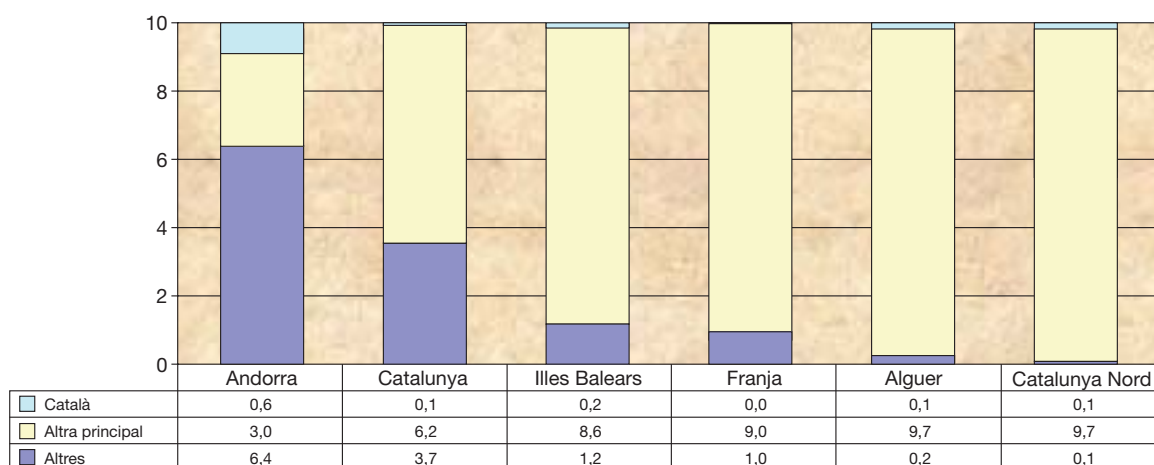
La llengua de la premsa pareix polaritzar les posicions dels diferents territoris si es compara amb la llengua en què es consumix la televisió. D'esta manera, Andorra obté un nivell ben sòlid de consum de premsa en català (6,4 h), que dobla el consum en castellà (3 h) i també arracona el francès (0,6 h). (Vegeu el gràfic 5.4.)

Però en la resta de territoris el català perd posicions. A Catalunya no es reproduïx el model que es presenta en la ràdio, ni tan sols el que es presenta en la televisió, i el castellà ocupa una posició molt més favorable (6,2 h) que no pas el català (3,7 h). I a les Balears i a la Franja el consum de premsa és totalment subaltern, amb una mitjana d'1 de cada 10 hores. L'Alguer i la Catalunya Nord no obtenen resultats significatius de consum de premsa en català.

A tall de conclusió podem dir que, tal com s'ha vist en els tres darrers punts, l'espai comunicatiu en català basa el seu consum en la televisió i la ràdio, i no tant en la premsa, amb dos nuclis territorials: Andorra i Catalunya. A la vegada, el principal espai de consum de premsa en català es troba a Andorra. El consum en català es mostra a la resta de territoris més modest, sobretot pel que fa a la premsa.

En general, els sis territoris dels quals es disposa de dades comparables (tots excepte la Comunitat Valenciana i el Carxe) segueixen la mateixa ordenació. L'escaló superior l'ocupen

Gràfic 5.4
Llengua en què es consumix la premsa en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

Andorra i Catalunya, que habitualment tenen consums intermedis de català. En l'escaló central hi ha les Balears i la Franja, amb un nivell de consum en català intermedi-baix, de l'ordre d'una quarta part del consum total. I finalment l'Alguer i la Catalunya Nord es troben a la cua del consum, sempre residual, sense depassar en cap cas el 5% del consum total.

5.2.4. Les principals variables de segmentació

Tal com és sabut, la televisió és el mitjà de comunicació més consumit, i també s'emporta la major part del pastís publicitari. A més, marca les tendències comunicatives, depassa el mateix mitjà i és capaç d'intervenir en la programació de la resta de mitjans. En les anàlisis següents presentem el consum de mitjans de comunicació en català (televisió, ràdio i premsa) segmentat segons diverses variables sociodemogràfiques i sociolingüístiques. Amb este objectiu, hem de prendre un mitjà de comunicació com a patró. En este cas, doncs, la televisió ens servirà de referent on veurem reflectides les dades de la ràdio i de la premsa.

5.2.4.1. El tractament de l'Alguer i la Catalunya Nord

El consum mitjà de televisió, ràdio i premsa en català a l'Alguer i la Catalunya Nord, com s'ha vist en els punts anteriors, mai depassa el 5% del consum total. Això fa que quan segmentem esta dada per altres variables, com l'origen geogràfic dels enquestats o el nivell d'estudis, les diferències entre grups mai siguin apreciables per la poca amplitud de les mostres que tractem. Per tant, habitualment no es poden traure conclusions sobre estos territoris. En conseqüència, en el capítol present evitarem aprofundir en els resultats d'estos territoris quan no siguin significatius, per agilitzar la lectura. Per això, encara que algunes vegades apareixen dades d'estos territoris en els gràfics i les taules, no les comentem. Perquè el consum de català en els mitjans de comunicació de l'Alguer i la Catalunya Nord no fa possible traure conclusions. Ens ocuparem bàsicament, per tant, dels altres quatre territoris.

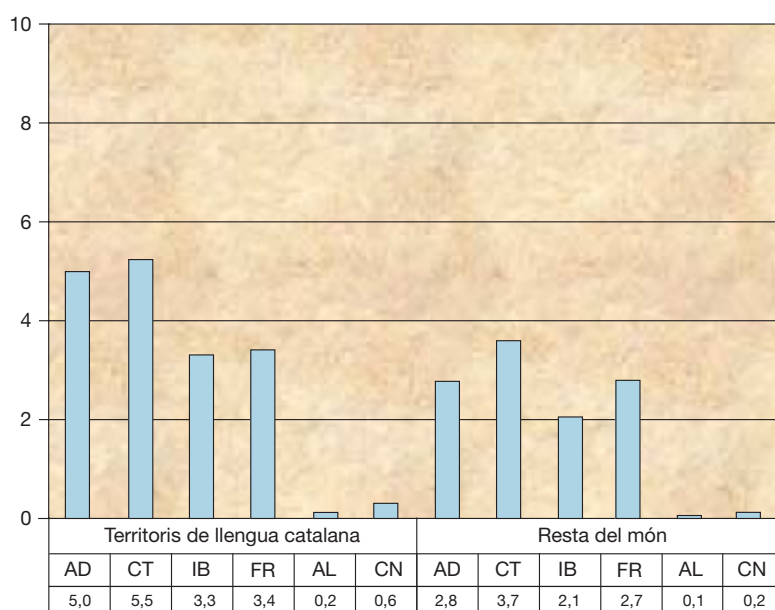
5.2.4.2. Origen geogràfic

5.2.4.2.1. Televisió

La primera variable analitzada és l'origen geogràfic. Com calia esperar, els nascuts en territoris de llengua catalana sempre consumixen més televisió en català que no pas els nascuts a la resta del món. (Vegeu el gràfic 5.5 i la taula 5.1.)

Gràfic 5.5

Consum de televisió en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

Taula 5.1

Consum de televisió en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

		Català	Principal	Altres
Territoris de llengua catalana	Andorra	5,0	4,0	1,0
	Catalunya	5,5	4,4	0,1
	Illes Balears	3,3	6,6	0,1
	Franja	3,4	6,6	0,0
	Alguer	0,2	9,6	0,2
	Catalunya Nord	0,6	9,2	0,3
Resta del món	Andorra	2,8	5,1	2,1
	Catalunya	3,7	6,2	0,2
	Illes Balears	2,1	7,3	0,6
	Franja	2,7	7,2	0,1
	Alguer	0,1	9,4	0,5
	Catalunya Nord	0,2	9,4	0,4

El consum màxim de català entre els *autòctons*³ arriba a les mitjanes més altes a Catalunya i Andorra, on de cada 10 hores de televisió que miren, 5,5 i 5 hores respectivament són en català. Esta marca situa ambdós territoris en un consum de català d'una hora per damunt del castellà. En oposició, a les Balears i a la Franja el consum en castellà dels autòctons és el doble que en català, i mai depassa el terç del total d'hores consumides: 3,3 i 3,4 hores en català, respectivament.

El consum en català de la resta de població, nascuda fora del domini lingüístic, en cap cas sobrepasa el límit superior de les 3,7 hores que hi dediquen a Catalunya, ni l'inferior de les 2,1 h a les Balears (si n'excloem l'Alguer i la Catalunya Nord). Per tant, els nascuts fora dels territoris de llengua catalana es comporten més homogèniament que els autòctons amb independència del territori on residixen.

Per a resumir la informació de les taules, utilitzem els estadístics d'associació. Si l'associació entre l'origen geogràfic (autòctons i al·lòctons) i el consum de televisió en català és alt, això significa que el comportament dels dos grups és molt diferent, atès que la variable origen geogràfic diferencia amb molta facilitat els grups que consumixen més català, dels grups que en consumixen menys. Si l'associació és baixa, aleshores les diferències de consum entre al·lòctons i autòctons són menors.⁴ Com s'aprecia a la taula 5.2 els nivells més alts d'associació es troben a Andorra. Tornant a les dades entrecruades del gràfic 5.5 hi veiem com a Andorra, entre els autòctons i els al·lòctons hi ha una important distància pel que fa al consum de televisió en català, de fins a 2,2 hores. Mentre, les associacions més dèbils entre els territoris amb presència suficient del català (per tant, sense tenir en compte ni l'Alguer ni la Catalunya Nord) s'obtenen a la Franja, on el comportament dels dos grups és molt pròxim: els autòctons miren 3,4 hores de televisió en català, i els al·lòctons 2,7 h, i, per tant, els separa una distància de 0,7 hores. Finalment, tot i que la televisió en català a la Catalunya Nord és residual, veiem que la distància de 0,4 hores entre els autòctons i els al·lòctons s'arriba a mostrar significativa i, a més, superior a l'associació frangena (vegeu la taula 5.2).

Taula 5.2

Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: origen geogràfic. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004.

	Andorra	Catalunya	Balears	Franja	Alguer	Cat. Nord
Televisió (C)	0,409	0,300	0,241	0,087	No sig.	0,207
Ràdio (C)	0,215	0,331	0,176	0,028	No sig.	0,140
Premsa (C)	0,149	0,237	0,205	0,027	No sig.	0,159

5.2.4.2.2. Ràdio

Quan segmentem la població segons el lloc d'origen, es pot veure si la ràdio atrau autòctons i al·lòctons per un igual. Veiem que a Andorra tant autòctons com al·lòctons consumixen més català en la ràdio que en la televisió: 1,3 hores i 1,8 hores més, respectivament. Mentre, a Catalunya la distància entre el consum en català de ràdio respecte al consum en televisió és

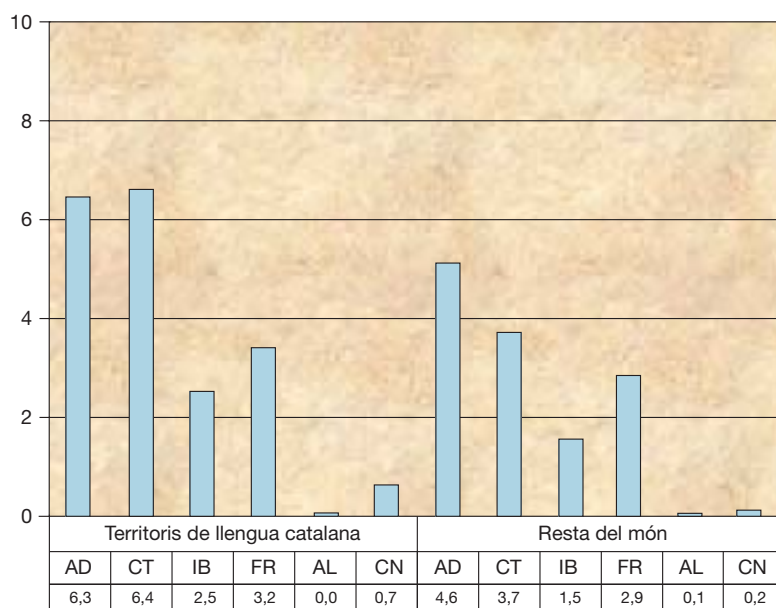
³ Considerem *autòctons* els residents nascuts als territoris de llengua catalana i *al·lòctons* els nascuts en altres llocs.

⁴ Per a més informació sobre els estadístics d'associació, aneu a l'apartat 1.6.3 del capítol d'Introducció.

clarament divergent segons l'origen geogràfic: mentre que els autòctons consumixen més català en la ràdio (>1 h), els al·lòctons en consumixen tant com en la televisió. Per tant, a Catalunya la ràdio en català només és capaç d'atraure més els autòctons, però no els al·lòctons.

Este augment de les diferències entre autòctons i al·lòctons a Catalunya, i el manteniment de les distàncies a Andorra, quan passem de la televisió a la ràdio, es poden comprovar amb els estadístics d'associació. En primer lloc compareu els resultats d'estos dos territoris al gràfic 5.5

Gràfic 5.6
Consum de ràdio en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

i al gràfic 5.6. I després mireu els valors de l'*eta* a la taula 5.2 comparant els valors *eta* de ràdio i els de televisió. La divergència entre l'espai radiofònic i l'espai televisiu dels dos territoris es diferencia en algun aspecte, atès que a Andorra la ràdio és capaç d'atraure el públic autòcton i l'al·lòcton per un igual amb més intensitat que la televisió, mentre que a Catalunya només és capaç d'atraure més el públic autòcton.

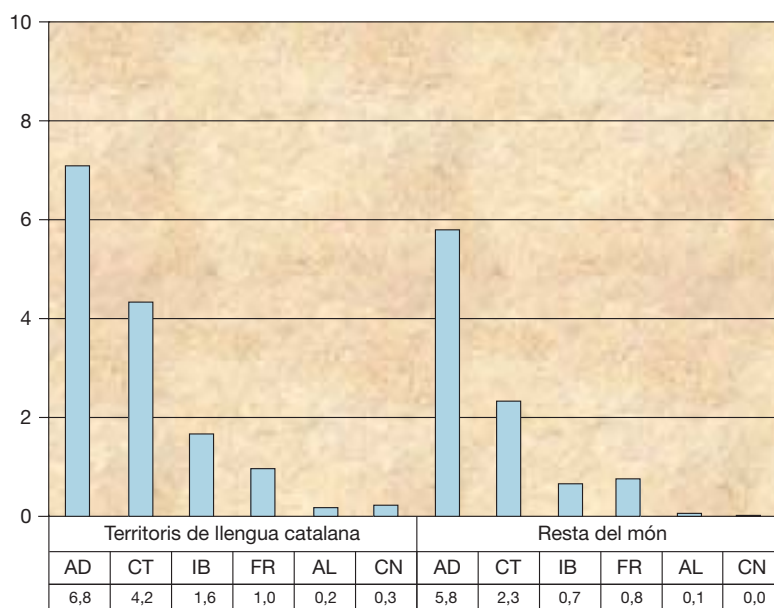
Si analitzem l'espai radiofònic en català a les Balears, que ja s'ha vist que té menys vitalitat que el televisiu, podem comprovar que el descens entre autòctons i immigrants es repartix de la mateixa manera, sense que la reducció de l'atractiu siga major entre els uns i els altres. Finalment, en el cas de la Franja la petita diferència que es detecta entre un grup i l'altre és ben reduïda, i es deu sobretot a la minva de les (poques) diferències que tenen els dos grups en el consum de televisió en català.

5.2.4.2.3. Premsa

Com ja s'ha vist en els punts inicials, el consum de premsa en català pren una dimensió realment important a Andorra. La diferència respecte a la televisió en català és de 2,5 hores

Gràfic 5.7

Consum de premsa en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

més. Este increment afecta els autòctons, que incrementen en 1,8 la mitjana d'hores en premsa, però sobretot es deu a l'increment que es genera entre la població al·lòctona, que es destaca amb un creixement de fins a 3 hores.

A la resta de territoris l'atractiu de l'oferta existent de premsa en català es redueix de forma generalitzada, com s'ha vist anteriorment. I, a més, la reducció arreu afecta al·lòctons i autòctons per un igual.

L'evolució diferenciada dels autòctons i els al·lòctons d'Andorra, que no es produïx a cap altre territori, es pot visualitzar en l'estadística resum de la taula 5.2. Andorra, que liderava l'oposició entre els dos grups poblacionals en la televisió amb els estadístics més alts, passa a obtenir estadístics d'associació molt més reduïts en la premsa, atès que si mirem els resultats al gràfic 5.7, es comprova que les distàncies entre els grups segons l'origen geogràfic són molt més reduïdes en la premsa que en la televisió o en la ràdio.

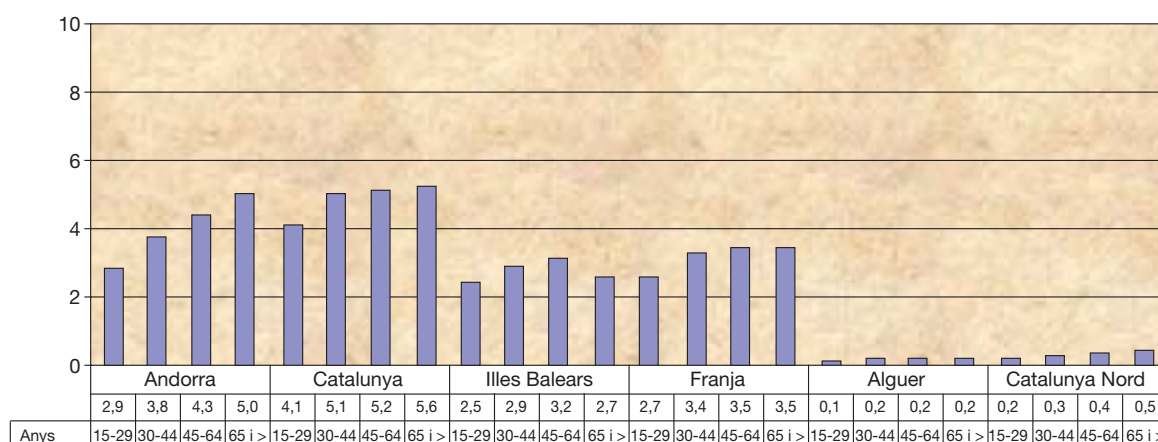
5.2.4.3. Edat

5.2.4.3.1. Televisió

El consum de televisió en català decreix com més jove és el grup d'edat, a tots els territoris i sense cap excepció. L'associació entre les dues variables sempre és positiva. Per tant, quan decreix l'edat, també decreix el consum en català.

L'edat és un factor important en les diferències en el consum de televisió en català. El territori amb major distància entre joves i majors és Andorra, on entre els majors de 64 anys (5 h) i els menors de 30 (2,9 h) hi ha un consum diferencial en català de 2,1 hores (vegeu el

Gràfic 5.8
 Consum de televisió en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic
 (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

gràfic 5.8). Al Principat d'Andorra el consum de televisió en altres llengües a més del català i del castellà és important, com ja sabem. Però este consum no varia segons l'edat: la mitjana es manté en aproximadament 1,6 hores per a tots els grups. Finalment, l'espai que hi ha entre el català i les altres llengües és ocupat pel castellà, la llengua en què es consumix majoritàriament la televisió a Andorra. Però, si bé entre els majors el consum en castellà (3,4 h) és menor que en català (5 h), entre els jòvens el consum en castellà (5,6 h.) supera amb escreix el del català (2,9 h). S'invertix, doncs, la proporció català-castellà al llarg de les generacions, a favor del castellà.

A Catalunya la dinàmica també és la mateixa. La presència del català entre els majors és sensiblement superior a la presència del castellà, però esta relació s'invertix entre els menors de 30 anys. Tot i això, l'associació no obté els nivells tan importants que es veuen a Andorra. Per a comparar les associacions (R de Pearson) entre edat i consum de televisió en català, vegeu la taula 5.3.

També els jòvens balears consumixen menys televisió en català que els seus majors. Però el grup que té més consum se situa entre els immediatament menors als més grans, que es troben entre els 45 i els 64 anys. Este fet situa el grup entre els territoris amb l'associació més dèbil, juntament amb la Franja.

Taula 5.3
 Valors R de Pearson (només apareixen els valors significatius).
 Variables: edat i mitjà de comunicació consumit en català.
 Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004

	Andorra	Catalunya	Balears	Franja	Alguer	Catalunya Nord
Televisió (C)	0,310	0,181	0,053	0,089	No sign.	0,119
Ràdio (C)	0,119	0,019	0,031	-0,245	No sign.	0,036
Prensa (C)	-0,044	0,029	-0,060	0,024	No sign.	0,014

A la Franja, tot i que hi ha una caiguda del consum en català entre els més joves, no és tan marcada. De fet, les dades pareixen indicar que hi ha un punt d'inflexió als 30 anys, en què tots els majors d'esta edat consumixen unes 3,5 hores de televisió en català, mentre que els menors en consumixen 0,6 hores menys.

A la Catalunya Nord, tot i que el consum de televisió en català és residual, es pot percebre la reducció lineal per generacions. Els majors obtenen 0,5 hores de mitjana de televisió en català, una xifra molt important dins d'este context, mentre que els més joves n'obtenen 0,2 hores. Això fa que l'estadístic tinga un pes perceptible. I, finalment, a l'Alguer el consum de televisió en català és residual per a tots els grups d'edat.

A grans trets, doncs, a tots els territoris el consum de televisió en català decreix com més jove és el grup de població.

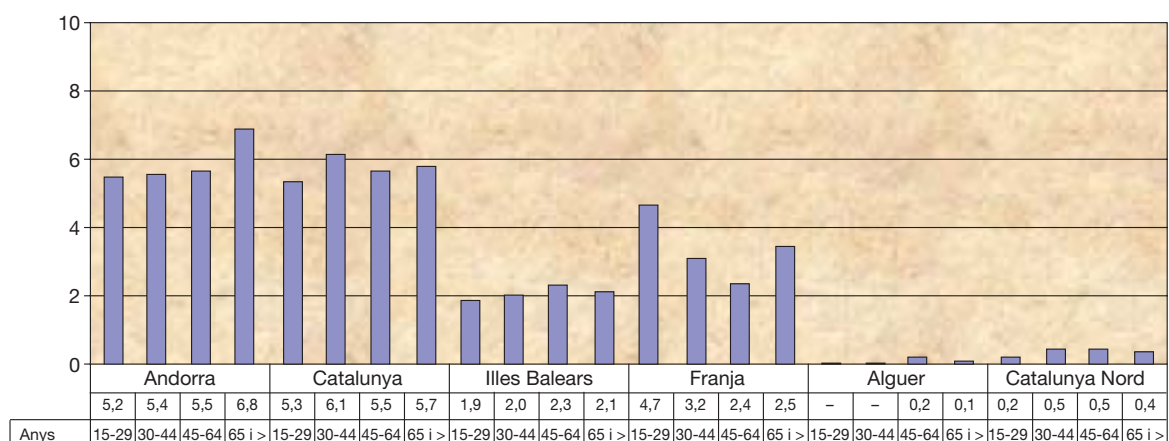
5.2.4.3.2. Ràdio

Si bé l'edat és un factor important per entendre el consum de televisió en català, en el cas del consum de ràdio en català es mostra molt menys associat. Perquè el comportament de les diferents generacions és molt més similar. La força explicativa que té l'edat respecte al consum de televisió en català tendix a desaparèixer o a invertir-se en el consum de ràdio en català, a tots els territoris. (Vegeu el gràfic 5.9.)

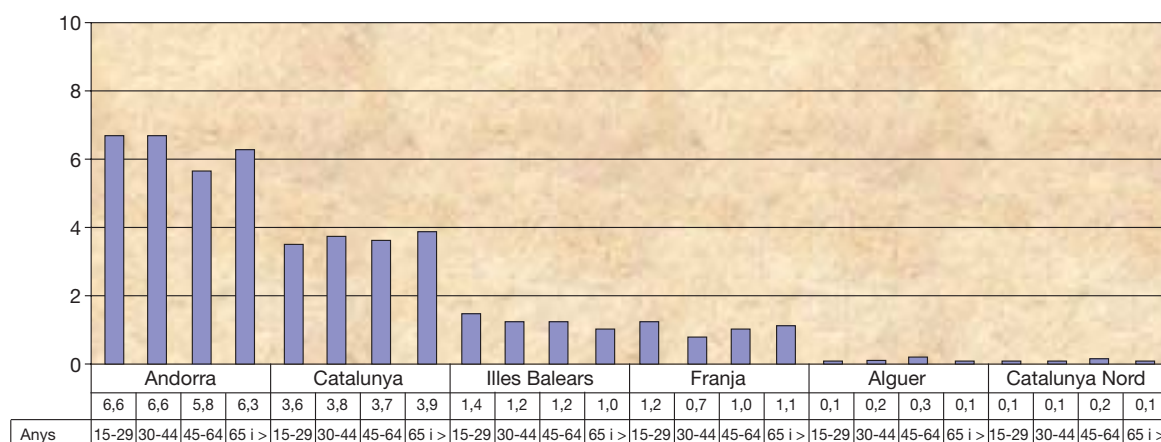
Tots els grups d'edat d'Andorra augmenten l'ús del català en la ràdio en comparació de la televisió. Però sobretot es nota entre els més joves (>2,3 h), més que entre els majors de 64 anys (>1,8 h). Amb este desenvolupament de l'espai radiofònic, tots els grups d'edat aconseguixen anivellar el seu consum sobre una mica més de 5 hores de cada 10. Només els majors de 64 anys sobreixen d'esta mitjana amb set hores de ràdio en català, una hora i mitja en castellà, i una i mitja en altres llengües.

A Catalunya, tot i que les distàncies entre els grups d'edat no són tan accentuades, el canvi és més o menys el mateix. Els majors de 64 anys pràcticament escolten tanta ràdio en català com

Gràfic 5.9
Consum de ràdio en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

Gràfic 5.10
Consum de premsa en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

televisió. Però els més joves escolten 1,2 hores més de català a la ràdio que a la televisió. Per tant, els dos grups s'esquiparen en un consum similar que es mou en una forquilla àmplia d'entre 5,3 hores i 6,1 hores. Però l'associació no segueix cap lògica lineal i els estadístics d'associació queden molt baixos. L'edat perd tota capacitat de segmentació del mercat radiofònic.

A les Illes Balears la ràdio és menys atractiva que la televisió en tots els grups, i es redueix entre 0,6 i 0,9 hores. Potser és el territori amb menor reducció de les diferències, que ja eren poques en el cas de la televisió.

A la Franja, la pèrdua d'atractiu entre els grups afecta els més vells, mentre que els més joves augmenten l'interès per la ràdio en català. Així, si bé la televisió en català era igualment atractiva entre totes les edats, la ràdio obté una ordenació específica. Es converteix en l'únic territori amb associació negativa entre l'edat i el consum de català. Per tant, és l'únic territori que com més joves són els residents, més ràdio en català escolten. La distància entre els uns i els altres arriba fins a les 2,3 hores.

En general, doncs, es pot dir que si bé la televisió en català tenia un perfil envellit, la ràdio en català aconsegueix atraure amb major destresa els grups més joves d'arreu dels territoris de llengua catalana. Això fa que, o bé desaparega el perfil envellit en alguns territoris, com Catalunya o les Illes, o fins i tot aparega un perfil rejuvenit, com a la Franja.

5.2.4.3.3. Premsa

El consum de premsa en català és proporcionalment menor a tots els territoris i tots els grups d'edat respecte al consum de televisió en català. Només Andorra s'exceptua en esta reducció general, perquè sobretot els grups més joves prioritzen el consum de premsa en català més que els que ho fan en televisió. A la resta de territoris tots els grups d'edat consumixen molta més premsa que televisió en altres llengües diferents del català, inclosa l'altra llengua principal del territori.

El sentit de l'associació entre l'edat i la premsa en català incorpora una nova tendència en dos dels territoris, Andorra i les Illes Balears, atés que els grups joves consumixen més català que

els majors. Encara que cal dir que amb poques diferències. A Catalunya i la Franja la relació entre les dues variables s'esmortix aproximant-se a l'associació nul·la.⁵ (Vegeu la taula 5.3.)

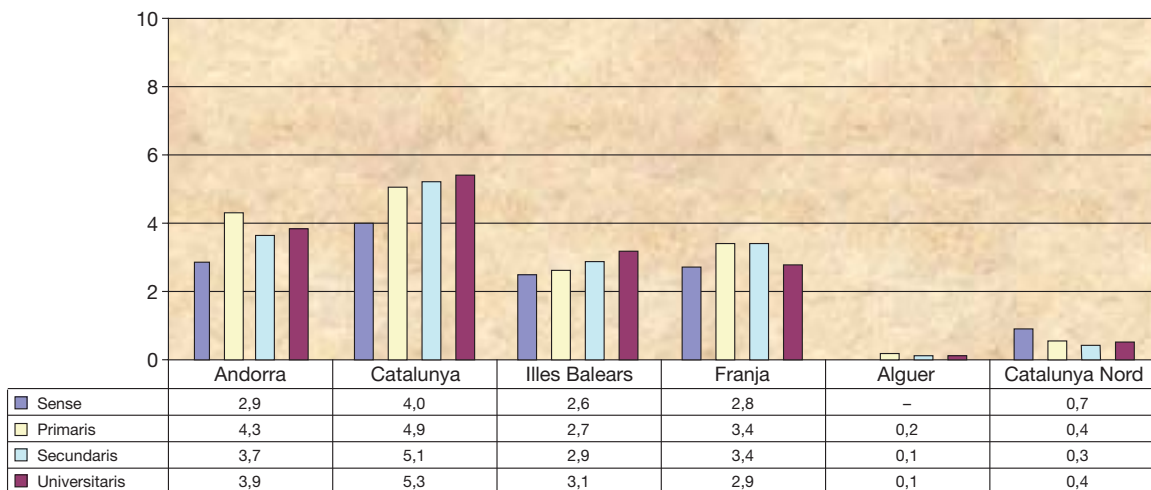
5.2.4.4. Nivell d'estudis

5.2.4.4.1. Televisió

La televisió en català tendix a tindre major atractiu entre els sectors més formats. (Vegeu-ho al gràfic 5.11.) Entre la població que no té cap estudi a Catalunya i els que tenen nivells universitaris hi ha una diferència de consum en català d'1,4 hores. I només estos darrers i els que tenen estudis secundaris consumixen tanta televisió en català com en altres llengües. La resta de segments d'arreu dels territoris, siga quin siga el nivell d'estudis i el país, consumixen més televisió en la resta de llengües (l'altra llengua principal del territori i les *altres*) que en català.

El cas andorrà es desmarca del patró que acabem de dibuixar, pel fet que els qui tenen un nivell d'estudis primari, secundari i superior consumixen en uns nivells pareguts de català, i només el grup que no té cap estudi es desmarca amb un consum força menor. També, en el mateix sentit, les altres llengües guanyen terreny en els nivells de formació més alts, fins a les 2,5 hores del nivell universitari. Per tant, la conjunció d'estes dos dinàmiques de manteniment —guany del català i de les altres llengües— té com a conseqüència una reducció clara del castellà a mesura que augmenta el nivell d'estudis.

Gràfic 5.11
Consum de televisió en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

⁵ En realitat, esta reducció de l'associació entre l'edat i el consum de premsa en català, o fins i tot l'associació negativa, és enganyosa. Si fem una anàlisi multivariant que controle la (falta d'associació) entre l'edat i la lectura de premsa en català, controlada pel coneixement de català, veurem que en realitat els grups més jòvens tenen més capacitat de llegir en català i això fa que consumisquen tanta premsa en català com els més grans. Però en realitat, amb un mateix nivell de coneixement de català, els majors consumixen més premsa en català. I, per tant, l'associació negativa o nul·la que descobrim entre la premsa i l'edat no és més que la interferència de les competències lingüístiques.

D'una manera més moderada, els balears recorren el mateix itinerari, tant pel que fa al creixement del català com de les altres llengües. A la Franja el nivell més alt no es troba entre els nivells d'estudis superiors, sinó entre les capes d'estudis primaris i secundaris, i queden per davall els no-formats i els universitaris. Esta disposició fa reduir clarament l'associació entre el nivell d'estudis i la llengua de consum de la televisió.

Només la Catalunya Nord obté una associació inversa a l'habitual. Els qui tenen nivells d'estudis més baixos presenten un consum més alt. I a més, inusualment, l'associació pren cos amb un nivell similar al balear o el frangenc. Finalment, a l'Alguer el baix consum no es detecta que es distribuïska linealment segons els nivells formatius.

5.2.4.4.2. Ràdio

A Catalunya i la Franja la ràdio en català accentua l'oposició entre els sectors més formats, i més consumidors, i els menys formats, i menys consumidors. A Catalunya la diferència entre els uns i els altres arriba a les 3,1 hores. I aconseguix atraure més que la televisió tots els grups, amb l'excepció dels sense estudis, que arriben a dedicar-li menys temps. Per tant, es polaritza el consum més gran de català entre la població més formada. Fixeu-vos en l'alta associació de Catalunya que hi ha a la taula 5.4. El mateix patró se segueix a la Franja.

Taula 5.4

Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: nivell d'estudis. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004

	Andorra	Catalunya	Balears	Franja	Alguer	C. Nord
Televisió (C)	0,129	0,121	0,074	0,088	No sign.	0,071
Ràdio (C)	0,105 ⁶	0,196	0,074	0,151	No sign.	0,047
Premsa (C)	0,090	0,090	0,048	0,127	No sign.	0,105

Entre els andorrans es torna a accentuar la decreixença del castellà en els estrats més alts, espai que ocupa el català d'una banda i altres llengües (francès) de l'altra. Esta evolució marca una reducció de l'associació entre el nivell d'estudis i el consum de ràdio en català i, a més a més, esta caiguda de l'associació va lligada amb una significació estadística baixa, cosa que encara fa posar més en dubte l'associació.

Si bé veiem que l'habitual és el creixement del català en els nivells d'estudi més alts, les Balears són una excepció. No es manté l'atracció en els grups més consumidors de televisió en català, que eren els nivells d'estudi més alts, però sí que n'augmenta el consum entre els sense estudis. I això fa que l'associació, tot i que és dèbil, invertisca el seu sentit: amb major consum de català, menor nivell de formació.

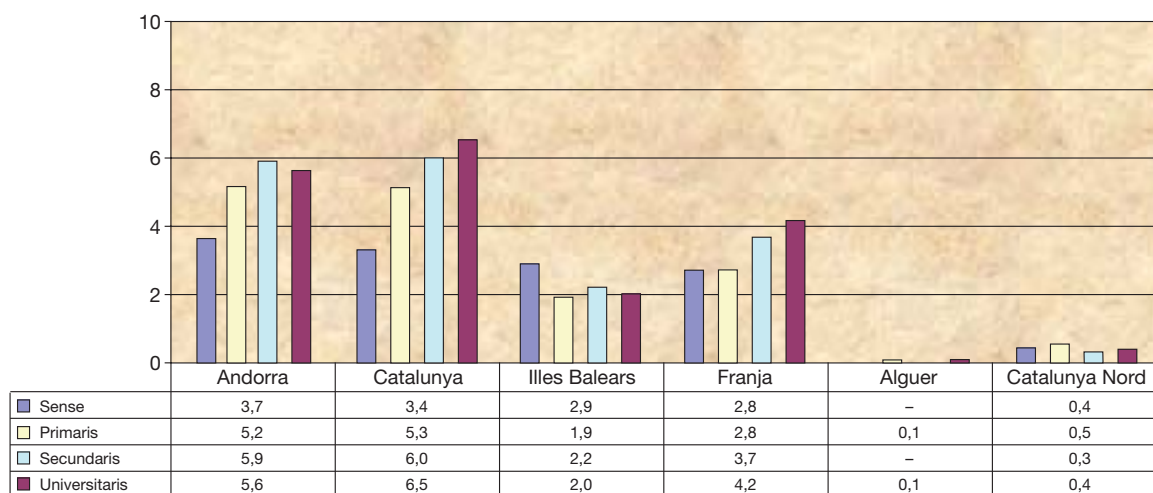
5.2.4.4.3. Premsa

Com ja hem detectat anteriorment, en el consum de premsa en català també es reproduïx la dinàmica d'augment del consum de premsa en català de forma ben notable entre la població

⁶ La significació de la χ^2 corresponent, amb 0,049, és molt baixa, i per això cal posar-la en quarantena.

més instruïda, almenys en tres territoris: Catalunya, les Balears i la Franja. Però a Andorra la dinàmica s'invertix. Com ja sabem, en este territori la premsa en català té una implantació molt important. I s'implanta sobretot en el sector sense estudis, que consumix 3,7 hores més de premsa en català que de televisió en català. En definitiva l'associació entre nivell d'estudis i ús del català és negativa en este cas. Per contra, el consum de premsa en castellà és força similar en tots els nivells d'estudi, i les altres llengües mantenen els majors consums entre els nivells majors de formació.

Gràfic 5.12
**Consum de ràdio en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.**

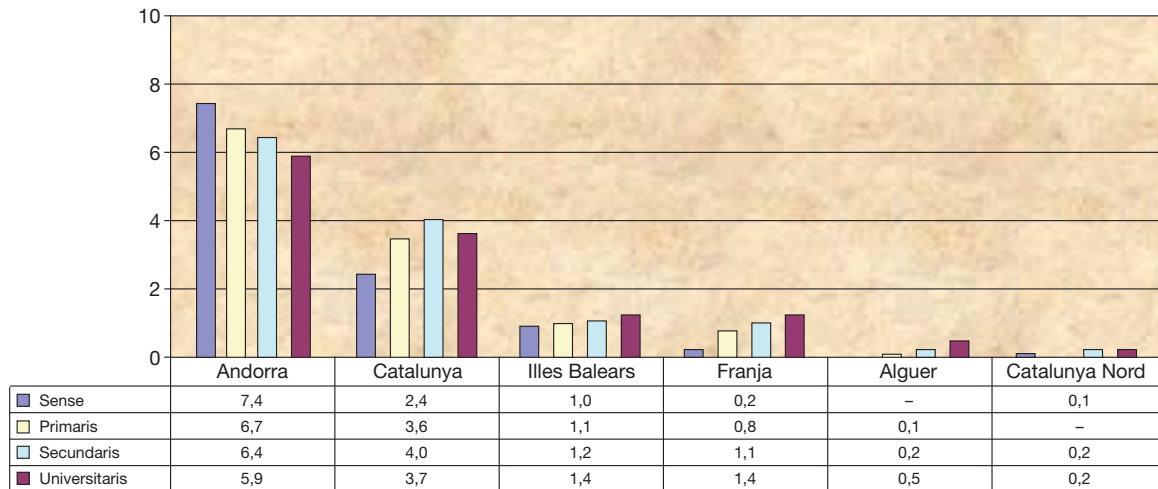
5.2.4.5. Llengua amb els progenitors

Evidentment, les variables de natura estrictament sociolingüística es troben en un altre pla de la realitat social. Si els nivells d'estudis o l'edat veiem que són uns bons indicadors per entendre algunes de les dinàmiques sobre el consum de mitjans de comunicació en català, en el cas de variables com la llengua parlada amb els progenitors s'obtenen uns resultats ben diferents. La seua associació amb el consum de mitjans en català és molt forta. La llengua parlada amb els progenitors o la llengua d'identificació o l'ús general del català estan molt més clarament relacionades amb les hores que es veu la televisió, s'escolta la ràdio o es llig premsa en català, que no pas les variables sociodemogràfiques.

Però, a més del seu gran grau de correlació amb la llengua de consum dels mitjans, també hem de fer constar que estes variables pertanyen a una mateixa *dimensió* i que també estan altament correlacionades entre elles. Quan parlem de la llengua inicial, la llengua parlada amb els progenitors, la llengua utilitzada en diferents àmbits socials, la llengua d'identificació o l'ús general de les llengües, parlem de variables molt correlacionades entre elles. És per això que la llengua en què es consumixen els mitjans segmentada per qualsevol d'elles ens dona una bona aproximació del que passa amb la resta. Els comportaments, amb matisacions, es repetixen. Perquè el comportament general segueix els mateixos patrons. Per això, si bé en un principi havíem pensat de segmentar la llengua de consum dels mitjans segons la llengua amb els progenitors (o la llengua inicial), la llengua d'identificació i l'ús

Gràfic 5.13

Consum de premsa en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

general de les llengües (percentatge d'ús), finalment n'hem triat només una, la de llengua amb els progenitors.

En primer lloc hem eludit la llengua d'identificació perquè és una pregunta sobre ideologies i força més abstracta que la resta. Per tant, més difícilment objectivable per a l'enquestat. En segon lloc, l'ús general de les llengües té algun punt fort, com les opcions de resposta de tipus escalar, que fan possible l'ús d'estadístics més precisos per evidenciar relacions en què altres no poden fer-ho. Però esta variable té dos qüestions teòriques que al final ens han fet decantar per la llengua amb els progenitors. En primer lloc, el percentatge d'ús general de cada llengua és una pregunta difícil de mesurar, perquè l'enquestat només pot arribar a fer aproximacions als seus usos lingüístics generals, molt ideologitzades. En segon lloc, la variable *ús general* és una variable de composició que pot ser desagregada en diferents usos, com els usos fora de la llar, la llengua amb els progenitors, la llengua amb els fills o, fins i tot, també la llengua en què es consumixen els mitjans de comunicació en català. Per això, és poc recomanable, almenys des d'un punt de vista teòric, triar-la per a veure l'associació amb la llengua en què es consumixen els mitjans de comunicació.

Així, finalment, per a representar-les triem els encreuaments segons la llengua inicial, que és una variable que l'enquestat objectiva més fàcilment i que està més distant de les *ideologies*. Com que al llarg de la publicació se substitueix esta pregunta per la llengua amb els progenitors, serà la que utilitzem finalment.

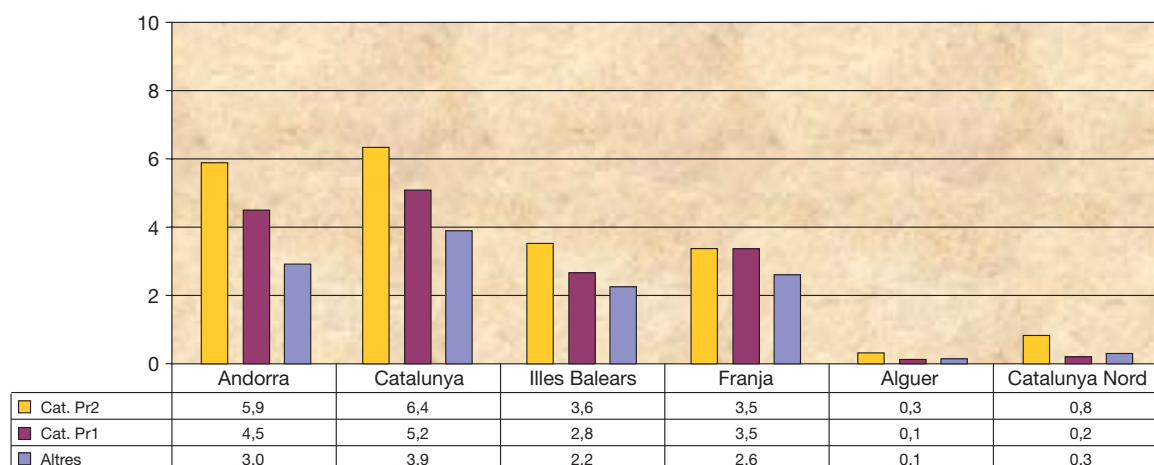
5.2.4.5.1. Televisió

D'arreu, l'ús més alt de televisió en català el fan a Catalunya els que parlen català amb els dos pares (Pr2), amb 6,4 hores (vegeu el gràfic 5.14). Els que el parlen només amb un progenitor (Pr1) tenen un ús considerablement menor (<1,4 h), i també els que no el parlen amb cap dels progenitors (Pr0) (<2,9 h).

El cas andorrà és el més complex per la presència d'altres llengües. Els que parlen català amb els seus progenitors consumixen 5,9 hores en català. Però en consumixen 3 en castellà i 1,1 en

Gràfic 5.14

Consum de televisió en català segons la llengua amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

altres llengües. Veiem, doncs, que el consum d'*altres* llengües en la televisió no és privatiu dels qui parlen altres llengües amb els seus progenitors, sinó que els que hi parlen només català les consumixen en un percentatge perceptible. Els qui parlen català només amb un progenitor també consumixen altres llengües en una mesura pareguda, però utilitzen més castellà i menys català (<1,4 h menys de català que els que parlen català amb els dos progenitors). Finalment, la població que no parla català amb cap dels seus progenitors utilitza altres llengües una mica més que la resta, però no molt més (1,8 h). I utilitza majoritàriament el castellà (5,2 h) i reserva un espai molt important a la televisió en català (3 h).

A les Illes Balears el consum de televisió en català és menor, però segueix una corba similar. Els que parlen català amb els dos progenitors veuen 3,6 hores en català de cada 10, els que només el parlen amb un progenitor la veuen 0,8 hores menys, i els que no el parlen amb cap dels dos, 1,4 hores menys. Estos darrers arriben a fer visibles altres llengües diferents del català i el castellà, i les situen en mitja hora de cada deu.

A la Franja el consum de televisió en català es mou en una forquilla similar a la Balear, amb la peculiaritat que els que parlen català amb els dos progenitors o amb un progenitor consumixen català en la mateixa quantitat, 3,5 hores, oposats als qui no parlen català amb cap dels progenitors, que en consumixen 0,9 hores menys. És esta poca distància en la llengua en què els frangencs consumixen la televisió que fa que el nivell d'associació siga baix (vegeu la taula 5.5).

Taula 5.5

Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: llengua amb els progenitors. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004

	Andorra	Catalunya	Balears	Franja	Alguer	Catalunya Nord
Televisió (C)	0,502	0,449	0,268	0,140	0,167	0,152
Ràdio (C)	0,291	0,460	0,219	0,099	No sign.	0,087
Premsa (C)	0,157	0,353	0,246	0,071	No sign.	0,087

A la Catalunya Nord apareix per primera vegada un grup que consumix televisió en català d'una manera ben notable. Són els qui parlen català amb els seus progenitors, que arriben a consumir-ne 0,8 hores en català de cada 10. En oposició, la resta de població no depassa les 0,3 hores. Esta distància entre els uns i els altres fa que l'associació entre consum de televisió en català i llengua que es parla amb els progenitors, tot i el baix consum general, tinga un nivell d'associació important, amb un valor d'*eta* de 0,152, que fins i tot depassa el valor baix de la Franja.

També a l'Alguer la televisió en català arriba a associar-se amb la llengua parlada amb els pares, perquè per primer cop s'obtenen nivells observables i significatius, encara que el consum televisiu de la ciutat té un paper totalment aliè al català.

5.2.4.5.2. Ràdio

A Catalunya la llengua parlada amb els progenitors manté la seua associació amb els nivells de consum de ràdio en català. La població que parla català amb els seus pares augmenta el seu consum en català notablement (>1,3 h respecte a la televisió), però els que parlen altres llengües mantenen la mitjana d'hores (>0,2 h). Vegeu-ho al gràfic 5.15. A la resta de territoris, en línies generals, hi ha certa tendència a reduir les diferències entre els grups, de manera que ascendeix el consum de ràdio en català entre els parlants d'altres llengües amb els progenitors, i descendeix entre els parlants de català.

En conseqüència, el consum de ràdio en català es mostra menys associat a la llengua que es parla amb els progenitors que el consum de televisió. Si ho observem en els nivells d'associació, a la taula 5.6, a tots els territoris es reduïx la dependència excepte a Catalunya. Respecte a la televisió, la diferència entre els que parlen català amb els dos progenitors i els que no el parlen amb cap es manté alta a Catalunya, però es reduïx a les Balears, a la Franja i a la Catalunya Nord. A Andorra, tot i reduir-se amb molta força, no deixa de mantenir una important diferència entre els grups. A l'Alguer no hi ha consum de ràdio en català.

5.2.4.5.3. Premsa

Només en el cas andorrà el consum de premsa en català és major que el consum de televisió en cadascun dels grups de llengua amb els progenitors. A la resta de territoris, tots els grups consumixen menys premsa en català, a excepció d'alguna dada aïllada de l'Alguer. (Vegeu el gràfic 5.15.)

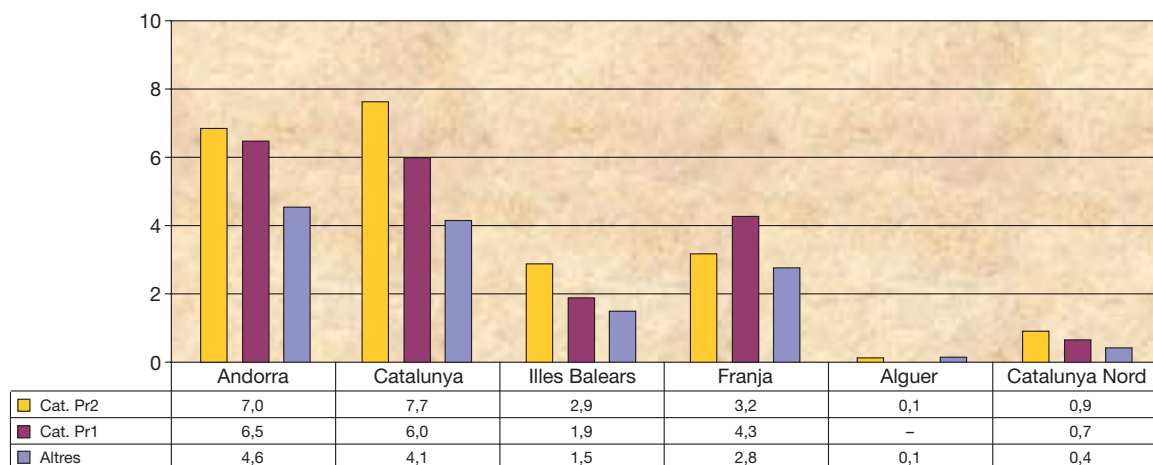
A més, s'evidencia que es reduïxen les diferències entre els grups i, per tant, que es debilita l'associació entre llengua amb els progenitors i consum de premsa en català. Les associacions estadístiques apareixen a la taula 5.6. La reducció es produïx a Andorra, d'una banda, pel fort augment del consum en català (respecte a l'espai televisiu) entre els que parlen català amb només un dels progenitors o amb cap d'ells. A la resta de territoris, d'una altra, pel retrocés, lleugerament superior que en el cas andorrà, entre els que parlen català amb els dos progenitors. Només a Catalunya la reducció afecta més el grup central que parla català amb només un progenitor.

5.3. Internet

Internet, i la resta de serveis lligats a la xarxa, com el correu electrònic i les converses interactives, es troben en emergència i en expansió. I actualment ja visualitzen el seu propi espai social a tots els territoris de llengua catalana. Evidentment, també reformulen el paradigma dels

Gràfic 5.15

Consum de ràdio en català segons la llengua amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

mitjans de comunicació. Tant és així que s'apunta clarament com un nou sector en competència amb els mitjans tradicionals pel temps de lleure. La relativa novetat del mitjà s'aprecia també en la mateixa Enquesta d'Usos Lingüístics que analitzem, perquè només quatre dels set territoris han incorporat les preguntes sobre la xarxa d'Internet. Els tres territoris que no la incorporaren (les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord) van prioritzar altres blocs de preguntes. El fet que només es dispose d'informació de quatre territoris donava poca fiabilitat a una visió general. Però precisament per l'emergència del sector, i sobretot amb vista a la comparació amb futurs estudis, incorporem un petit resum d'este bloc.

En primer lloc (vegeu la taula 5.6), Andorra lidera el consum de les noves tecnologies amb el 45,7 % de població que utilitza Internet. L'Alguer abandona les primeres posicions que conservava en la resta dels mitjans tradicionals i es difumina en les posicions intermèdies, per sota de Catalunya. Mentre, la Franja segueix obtenint taxes baixes de consum, que no arriben ni a la meitat de les d'Andorra.

5.3.1. La llengua dels llocs web

L'Enquesta d'Usos Lingüístics incorpora quatre preguntes sobre la llengua dels llocs web: la pàgina inicial que es té al navegador i els tres llocs més habituals.⁷ Però s'evidencia que la

⁷ Les opcions de resposta de les preguntes 164 i 165a, 165b i 165c apareixen al qüestionari que podeu consultar en el CD adjunt.

P163 Utilitza habitualment la xarxa Internet, ja sigui a casa o a la feina?

P164 (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163) Quan entra a Internet, en quina llengua està la pàgina inicial que té a l'ordinador?

P165 (SI UTILITZA INTERNET: CODI 1 EN P163) Quins són els tres llocs web d'Internet que vostè més visita? Per a cadascun d'ells, digui'ns en quina llengua ho fa.

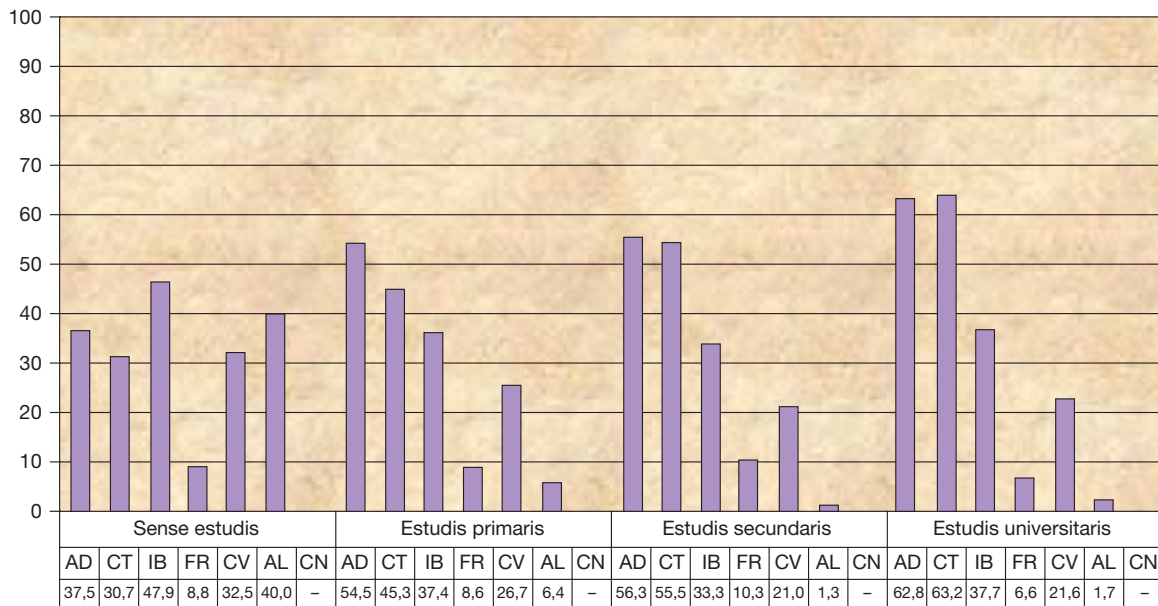
Primer lloc web (cal anotar-lo): Llengua del primer lloc web: _____

Segon lloc web (cal anotar-lo): Llengua del segon lloc web: _____

Tercer lloc web (cal anotar-lo): Llengua del tercer lloc web: _____

Gràfic 5.16

Consum de premsa en català segons la llengua amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

llengua de la pàgina inicial i els llocs més visitats no varia excessivament.⁸ Per tant, els resultats empírics de les preguntes no mostren diferències. La forma que ens pareix més clara per analitzar els usos és triar només una de les preguntes, perquè la construcció d'una nova variable que agrupara les quatre mostraria una imatge poc clara, ja que la major part dels usos serien mixtos, amb llengües diferents segons si s'atén a la pàgina inicial o als tres llocs més importants. Descartem la llengua de la pàgina inicial perquè l'usuari pot desconèixer la manera de canviar la pàgina inicial que porten els seus navegadors. Així que utilitzem la llengua del lloc web més visitat.

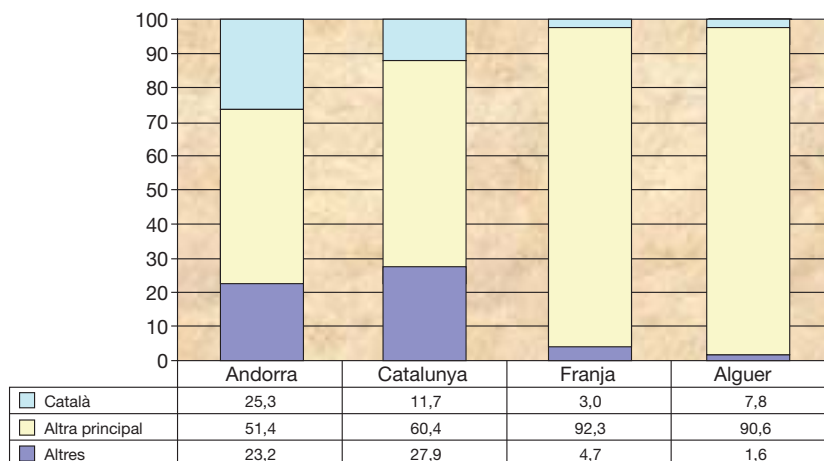
La llengua del web habitual principal mostra que el català perd terreny si el comparem amb qualsevol dels mitjans de comunicació tradicionals. (Vegeu el gràfic 5.17.) A Andorra el 23,2 % dels residents que utilitzen Internet, visiten principalment un web en català. Una quantitat similar a la dels que ho fan en una altra llengua (12,3 % en francès i 10,8 % anglès). El gruix de població, la resta, visita principalment un web en castellà (51,4 %). Les proporcions de

⁸ Resposta «català» en la pàgina web inicial i els tres llocs web més visitats. EUL, 2003.

	Pàgina inicial	Llocs web més visitats		
		Primer	Segon	Tercer
Andorra	24,2	23,2	25,5	23,3
Catalunya	21,9	27,9	26,3	24,2
Franja	2,8	4,7	4,0	4,0
Alguer	0,8	1,6	0	2,6

Gràfic 5.17

Llengua de consum del primer lloc web visitat habitualment en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.

Catalunya són similars, però amb major pes encara del castellà (60,4 %) i també del català (27,9 %). Només un 2,5 % entra a un web bilingüe català-castellà (que es comptabilitza a la categoria *altres*). Estos percentatges de la visita d'un web en català a Andorra i Catalunya són inferiors als de tots els mitjans tradicionals analitzats fins ara: el mínim consum a Andorra es produïx en la televisió (en català 3,9 hores de mitjana de cada 10) i en la premsa a Catalunya (3,7 hores).⁹

A la Franja només el 4,7 % visiten habitualment un web en català, i a l'Alguer, només un residual 1,6 %¹⁰. Tots dos per sota de qualsevol dels mitjans tradicionals. Fins i tot la premsa a la Franja, que havíem vist que gaudia d'un consum ben perifèric.

5.3.1.1. L'edat

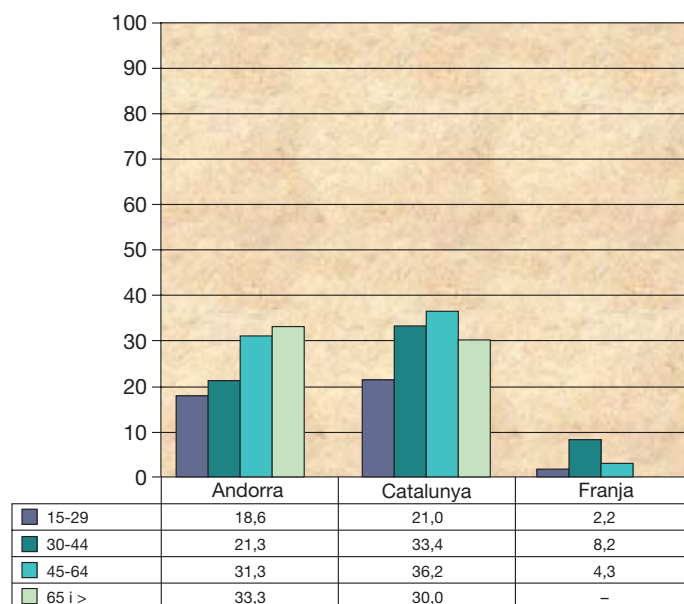
Un dels principals factors que poden donar explicació al baix consum de català és l'edat dels usuaris d'Internet. (Vegeu el gràfic 5.18.) A Catalunya utilitzen Internet el 66,1 % dels residents d'entre 15 i 29 anys. Mentre que només el 2 % dels majors de 64 anys l'utilitzen. I entre els 45 i els 64 anys només el 22 %. Hi ha, evidentment, una fractura generacional. I habitualment l'ús del català és menor entre els més joves en tots els mitjans i en tots els territoris, com s'ha vist al llarg dels diferents capítols. També, per tant, en el consum d'Internet. (Gràfic 5.18.)

⁹ Noteu que en el cas d'Internet els resultats es presenten en percentatges de població i en el cas dels mitjans tradicionals es presenten en mitjanes d'hores consumides en català.

¹⁰ Esta residualitat del consum de webs en Internet ens obliga a excloure l'Alguer de l'anàlisi bivariada.

Gràfic 5.18

Principal lloc web visitat habitualment en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer). 2003-2004. Percentatges.

5.3.1.2. El nivell d'estudis

Només Catalunya mostra una clara diferència entre els que tenen un nivell d'estudis universitaris, que tenen el web habitual en català en un 35,7% dels casos, i els que tenen estudis primaris, que només arriben al 15,9%. (Vegeu el gràfic 5.19.) Ni a Andorra ni a la Franja es mostren associacions altes entre el nivell d'estudis i el consum de webs en català. En tots els casos, però, el grup de població que no té estudis té tant pocs efectius que consumisquen Internet que mai arriba a obtenir suficient mostra per a extreure'n conclusions.

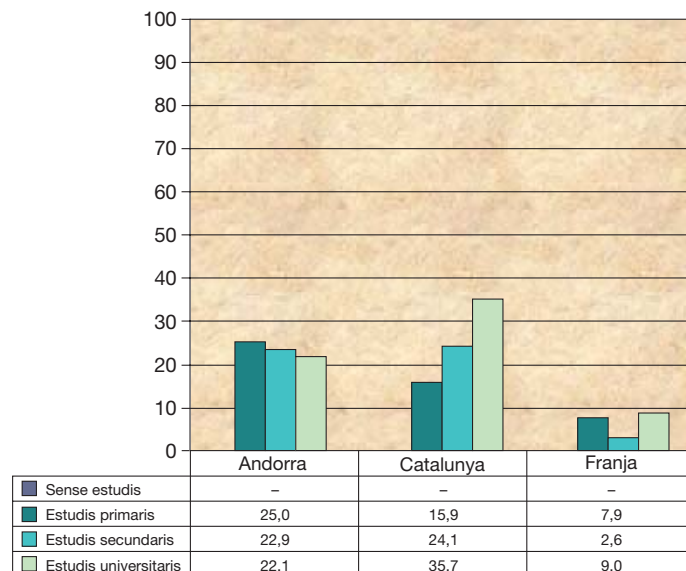
5.3.1.3. La llengua amb els progenitors

Finalment, la tercera variable que tenim en compte és la de la llengua amb els progenitors de l'enquestat. Esta sí que obté grans diferències a Andorra i Catalunya. Si bé els que parlen predominantment català amb els seus dos progenitors arriben a tenir com a web principal més visitat un web en català en més del 35% dels casos en els dos territoris, només el 18% dels que parlen altres llengües amb els pares arriben a visitar-lo en català. A la Franja l'ús és molt més residual i no segueix cap distribució coherent segons la llengua parlada amb els progenitors.

Gràfic 5.19

Principal lloc web visitat habitualment en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer). 2003-2004.

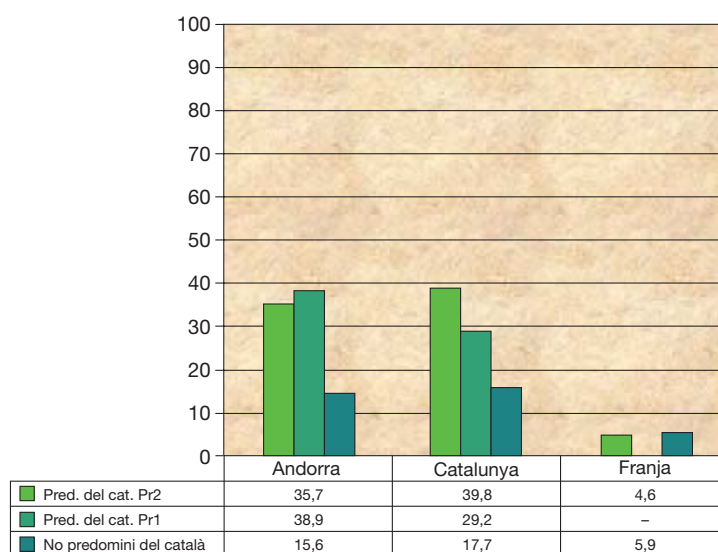
Percentatges.

Gràfic 5.20

Principal lloc web visitat habitualment en català segons la llengua amb els progenitors en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer).

2003-2004. Percentatges.

5.3.2. Correu electrònic i xats

La majoria d'internautes utilitzen la xarxa per a visitar webs (entre el 21 i el 45 % de la població dels diferents territoris de què disposem de dades). Però el correu, i els xats i les converses interactives són dos camps en què també s'utilitza Internet: entre el 15,7 i el 35,5 % de la població utilitza el correu i entre el 4,6 i el 9,9 % manté converses interactives per Internet. (Vegeu la taula 5.6.)

Taula 5.6
Consum d'Internet (webs, xats i correu electrònic) en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges. (Apareixen, de nou, les dades de consum dels mitjans tradicionals de la taula 5.1)

	Internet	Xats	C/e	TV	Ràdio	Premsa
Andorra	45,7	9,9	35,5	94,9	63,6	81,8
Catalunya	36,2	8,2	30,1	92,1	63,5	72,7
Illes Balears	–	–	–	92,0	60,5	79,8
Franja	21,0	5,5	15,7	94,0	60,4	60,1
Comunitat Valenciana	–	–	–	–	–	79,0
Alguer	35,2	4,6	23,3	95,8	65,2	85,4
Catalunya Nord	–	–	–	–	–	–

En comparació de la consulta habitual de webs en català, que s'ha analitzat en els anteriors punts, l'ús del català en el correu electrònic és molt superior. A Andorra hi ha un augment de 21,9 punts entre el 23,2 % que utilitza una web principal en català al 45,1 % que escriu correus sobretot en català. A Catalunya 5,9 punts més (de 27,9 a 33,8 %). I a la Franja 5,1 punts més, doblant la presència del català (de 4,7 a 9,8 %).

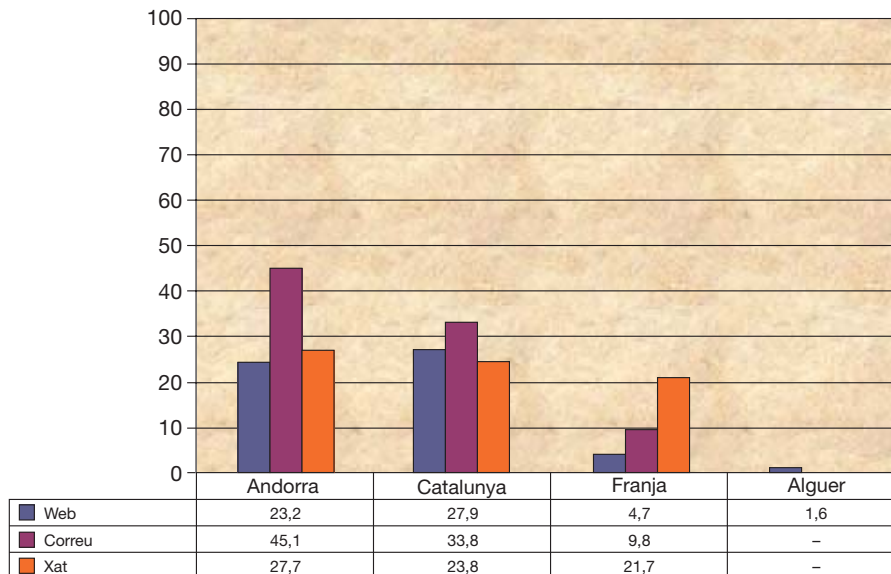
Per contra, l'ús en converses interactives i xats té dos tipus d'evolució. D'una banda, a Andorra i Catalunya l'ús del català és similar al dels llocs web. Per contra, a la Franja l'ús del català en els xats sobrepasa la resta fins multiplicar per 5 la presència que té als llocs web. A l'Alguer cap enquestat utilitza el català per a enviar correus electrònics o en les converses (21,7 %) per Internet.

Per tal d'interpretar les dades, hem d'analitzar amb certa atenció els mitjans. L'ús més alt del català en el correu electrònic té a veure amb el fet que l'única restricció és l'habitual en les interaccions personals: les atribucions sociolingüístiques que el parlant fa sobre l'interlocutor, i la tria d'una o altra llengua a partir d'estes atribucions. I també, i és important, la restricció generalitzada que es produïx per la baixa competència escrita en català arreu. Per això, tot i les restriccions en les competències, en una interacció personal per correu electrònic l'ús del català és major que en la consulta habitual de webs. Per dir-ho més senzillament, la llengua dels correus electrònics s'aproxima més a la llengua utilitzada amb els amics que no pas en la consulta de webs.

La interpretació sobre els usos lingüístics en les converses interactives i els xats és més difícil. Sobretot, perquè no tenim dades concretes sobre el mitjà analitzat, ja que la pregunta inclou «xats o converses per Internet», que són dos mitjans prou diferents, també en els usos lingüístics. D'una banda, els primers són plataformes de comunicació immediata que habitualment depenen de webs o entitats i que agrupen interaccions sobre un tema, un lloc geogràfic, una afició o altres motius pels quals la gent s'hi agrupa per a parlar, encara que fora de la xarxa poden no tenir cap relació. En este cas, les plataformes que possibiliten el xat, la

Gràfic 5.21

Principal lloc web visitat habitualment en català, ús del català en correus electrònics i en xats en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.

diversitat lingüística dels participants, els temes debatuts i altres condicionants intervenen en les tries lingüístiques. Per contra, les converses per Internet consideren un programari específic que habitualment crea una xarxa d'interaccions a partir de gent que ha intercanviat la seua adreça. I per tant, són molt més similars a una xarxa social externa a Internet, però independent de la distància física entre els interlocutors. Este segon tipus de xat pareix que s'aproximaria més als usos lingüístics amb els amics, amb tots els condicionants que posa el mitjà utilitzat. Esta dualitat entre xats i converses per Internet ens complica la interpretació del perquè a la Franja l'ús del català en converses interactives és l'ús d'Internet més alt, mentre que a Catalunya i Andorra el català té una penetració similar al dels webs.

5.4. Les notes personals

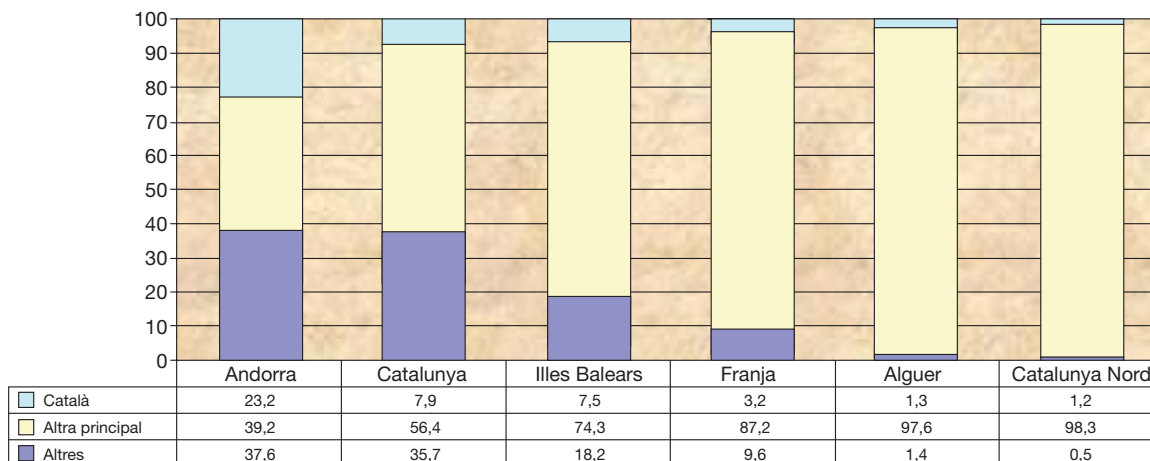
La llengua en què s'escriuen les notes personals disposa de la llibertat més alta possible en la tria dels usos escrits, atés que no hi intervé cap altre interlocutor. Només hi intervenen les restriccions en l'alfabetització en català escrit de la població dels territoris, que no són poques. En este context es desenvolupa un ús del català més baix que en el consum de televisió o ràdio en català. Dels sis territoris de què es disposa de dades, només a Andorra s'utilitza tant català (37,6 %) com castellà (39,2 %) en les notes personals. A més d'un important percentatge d'ús d'altres llengües (23,2 %), especialment el francès i el portuguès.

A Catalunya, tot i que un 35,7 % de la població també utilitza el català, el fet que les llengües altres tinguen poc pes fa que el castellà ocupe la resta d'espai, el 56,4 %.

Els dos territoris intermedis, les Illes Balears i la Franja, tenen una minoria visible de població que utilitza el català, 18,2 % a les Illes i 9,6 % a la Franja, però la immensa majoria de la població utilitza el castellà en les seues notes personals. Les Illes també tenen una minoria important que utilitza altres llengües (7,5 %).

Finalment, a l'Alguer i la Catalunya Nord l'ús de l'italià en el primer cas i del francès en el segon és absolutament omnipresent, amb la qual cosa deixa només un espai residual per a altres llengües, entre elles el català.

Gràfic 5.22
Llengua de les notes personals en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana).
2003-2004. Percentatges.

5.4.1. Edat

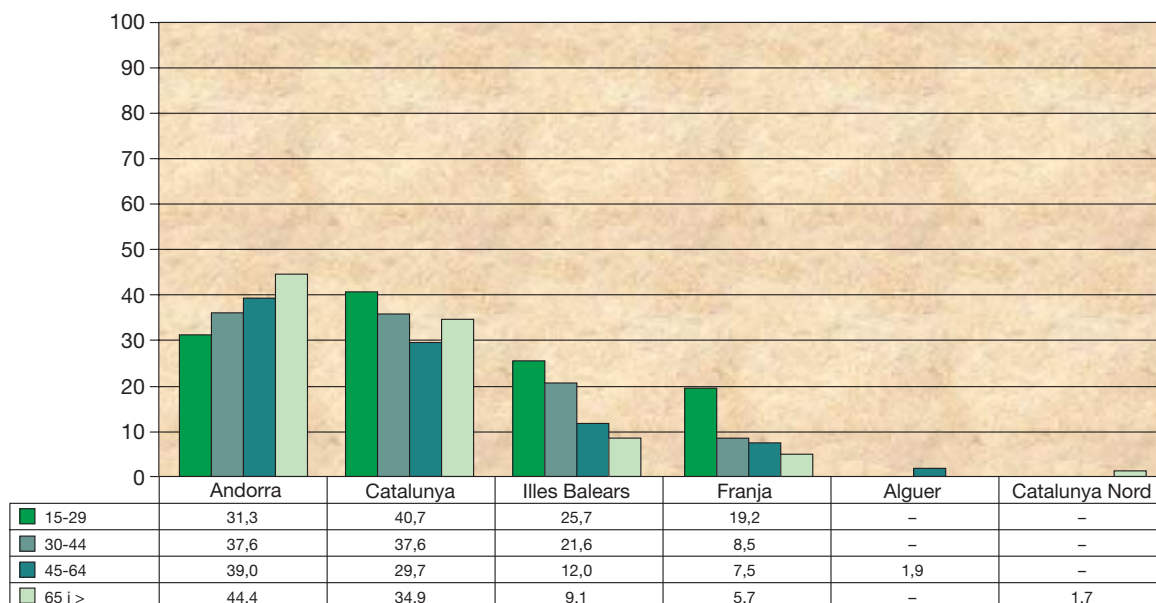
En primer lloc, cal remarcar que a l'Alguer i a la Catalunya Nord el català no té una presència significativa i per tant la segmentació per altres variables només mostra associació en casos molt excepcionals. A Catalunya, a les Illes i a la Franja la tendència general és que la població més jove utilitza més el català per a escriure's les notes personals. Si tenim en compte el procés d'alfabetització en català obert a les escoles a partir de la fi de la dictadura franquista a l'Estat espanyol, tant a Catalunya com a les Illes Balears (i classes de català optatives i progressives a la Franja), les distribucions pareix que segueixen esta lògica: com més jove és l'enquestat, més competència escrita en català i, per tant, més ús del català a les notes personals. (Vegeu les dades al gràfic 5.23.)

A Andorra la dinàmica és la contrària, atès que com més jove és el grup, menor ús fa del català. L'especial incidència del fet migratori al territori n'afecta la composició dels grups i, tot i que l'alfabetització en català pot fer els mateixos efectes que a la resta de territoris, la major presència de població d'origen extern al domini lingüístic com més jove és el grup redueix el nombre de catalanoparlants inicials, com veurem més avall.

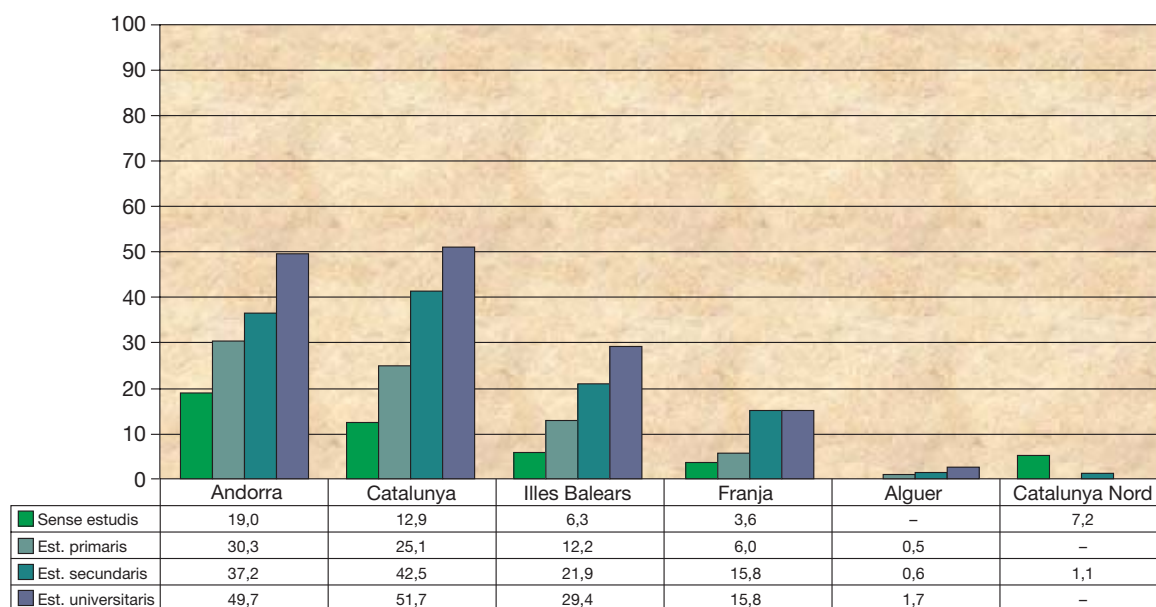
5.4.2. Nivell d'estudis

Indefectiblement, a tots els territoris, com major és el nivell d'estudis, major és l'ús del català en les notes personals. Des del cas més extrem, a Catalunya, amb 38 punts de distància entre els sense estudis que escriuen en català (12,9%) i els universitaris (51,7%), fins al més homogeni, la Franja, amb 12,2 punts de diferència. (Vegeu el gràfic 5.24.)

Gràfic 5.23
*Llengua de les notes personals segons l'edat en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.*

Gràfic 5.24
*Llengua de les notes personals segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic
(excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges*

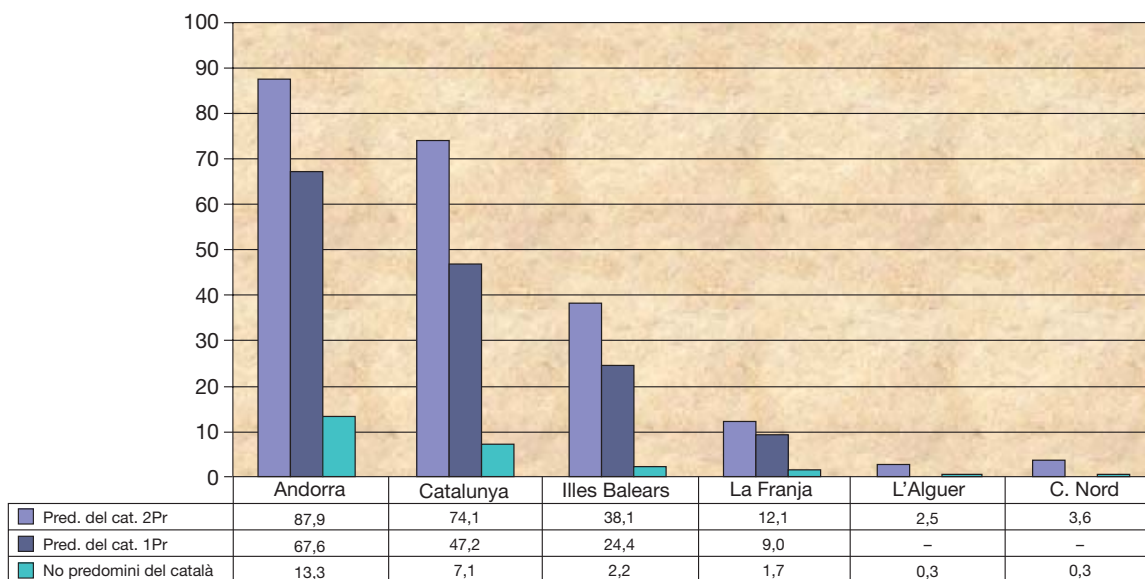
Només en el cas de la Catalunya Nord hi ha una associació negativa entre el nivell d'estudis i la llengua utilitzada a les notes personals. Però l'ús és tan perifèric que l'associació ben bé és pròxima a 0.

5.4.3. Llengua amb els progenitors

En el cas de la llengua amb els progenitors, els que parlen català amb els seus pares utilitzen molt majoritàriament el català per a les seues notes personals només a Andorra (87,9 %) i a Catalunya (74,1 %). A les Illes Balears l'empra una minoria important (38,1 %). Però ni a la Franja (12,1 %) ni a l'Alguer (2,5 %) ni a la Catalunya Nord (3,6 %) l'utilitzen un nombre important d'enquestats.

Gràfic 5.25

Llengua de les notes personals segons la llengua amb els progenitors en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.

Com calia esperar, els que no parlen català amb cap dels seus progenitors utilitzen per a escriure les seues notes personals altres llengües diferents del català. I els que parlen català només amb un dels progenitors, tot i que no utilitzen el català tant com els que el parlen amb tots dos, en els quatre territoris primers es troben més pròxims als hàbits dels que parlen català amb els seus progenitors, un indicatiu de l'atracció del català.

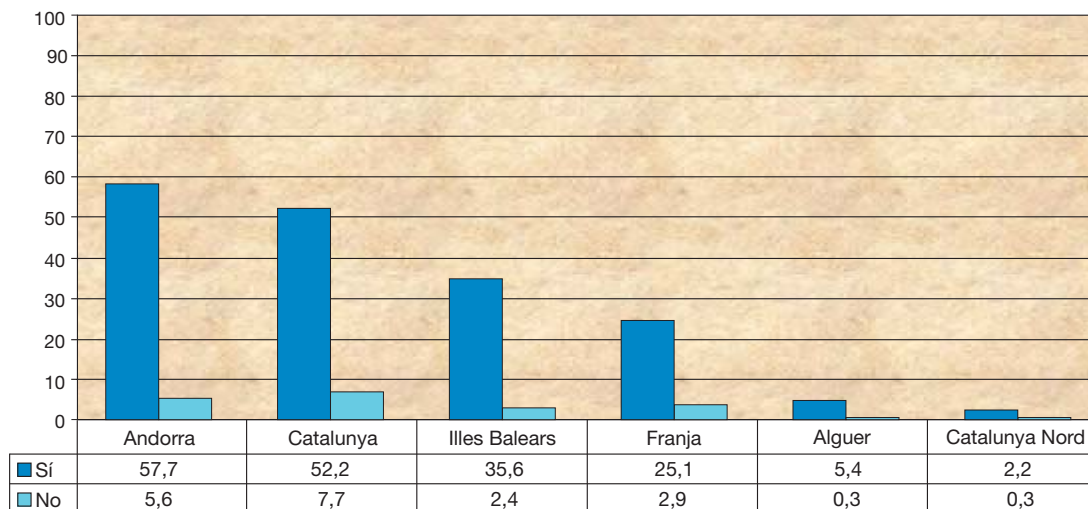
5.4.4. Competència escrita

Entre la població que sap escriure la llengua, de nou el major percentatge que escriu les notes personals en català és a Andorra (57,7 %) i a Catalunya (52,2 %). Tot i això, el percentatge és molt menor que amb l'encreuament de la variable *llengua amb els progenitors*. Mentre que el 87,9 % dels que parlen català amb els seus pares escriuen les notes en català, entre els que saben escriure el català el percentatge baixa 30,2 punts. A Catalunya també és important esta diferència: 21,9 punts.

En el cas balear les proporcions són similars entre els que saben escriure el català i els que el parlen amb els progenitors (35,6 % i 38,1 % respectivament). I finalment a la Franja la relació s'invertix: es mostren majors percentatges d'ús entre la població que declara saber

Gràfic 5.26

Llengua de les notes personals segons la competència escrita en català en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.

escriure català (25,1 %)¹¹ que entre la població que el parla amb els seus progenitors (12,1 %). Esta diferència respon al fet que a Andorra i Catalunya gran part dels competents en català no el tenen com a llengua inicial. Això fa que l'utilitzen amb predominança els que la tenen com a llengua inicial, ja que una bona majoria el sap escriure. Per contra, a la Franja el procediment és el contrari. Una gran part de la població el té com a llengua inicial, però només una minoria manifesta que la saben escriure. Per tant, a la Franja els competents són una selecció dels parlants inicials. I són el sector capaç de poder escriure la llengua. El sector més pròxim a utilitzar-la per escrit.

Finalment veem que un percentatge reduït, que en tots els territoris es mou per sota del 8 %, diu que no sap escriure el català, tot i que l'escriu a les notes personals. La lògica és ben senzilla. Tal com han mostrat altres treballs (Vila 2005: 19), la competència de les llengües és una dimensió complexa i que pot ser mesurada amb diferents indicadors. En el mesurament dicotòmic (sí o no el sap escriure), un percentatge de població diu que no sap escriure el català, tot i que el pot utilitzar i de fet l'utilitza per a escriure les seues pròpies notes personals, per a fer notes informals a altres, o en contextos particulars. Perquè l'està començant a posar en pràctica, perquè pensa que no l'escriu amb la suficient correcció per a respondre que sí que el sap escriure, o per altres factors, un percentatge reduït dels quatre primers territoris, però no per això negligible, escriu les seues notes personals en català tot i declarar que no el sap escriure.

5.5. Conclusions

Com s'ha vist, els mitjans de comunicació tenen una **penetració molt destacada** arreu dels territoris de llengua catalana. Es consideren part dels hàbits culturals quotidians, i a més sense

¹¹ Hem de tenir en compte que a la Franja es partix de la pregunta *quina és la seua llengua* sense indicar una denominació prèviament, i es manté la denominació donada per l'enquetat al llarg de tota l'enquesta per a fer referència al català. Per tant, un percentatge important de població ha dit que la seua llengua és el *xapurriau*, o el *fragatí*, o qualsevol altra denominació, i a més ha respost que pren les notes personals, i que sap escriure, en *xapurriau* o en *fragatí* o en la denominació que utilitze.

gaire heterogeneïtat entre territoris pel que fa a la seua importància. La televisió lidera el camp, amb percentatges de consum habitual superiors al 90 % de la població. I la premsa i, sobretot la ràdio, encara que són mitjans de comunicació que se situen en un pla més perifèric, mai obtenen una presència inferior al 60 %, i habitualment se situen molt per sobre. També els darrers anys han emergit les noves tecnologies de la informació, vehiculades a través de la xarxa d'Internet. Tot i la seua incipiència, mantenen ja uns índexs de penetració importants, que auguren un creixement molt ràpid.

Analitzant la llengua en què es consumixen estos mitjans de comunicació, i atenent essencialment el català, el consum no es desenvolupa en una situació de normalitat. L'espai mediàtic en català està condicionat. L'oferta en esta llengua és minsa (o fins i tot inexistent) en molts camps i territoris, i les anàlisis que es presenten al capítol, evidentment, han de ser matisades per esta oferta de mitjans. Tot i això, esta qüestió no és tinguda en consideració perquè no n'és l'objectiu.

El català compartix espai mediàtic amb altres llengües, arreu del territori. Habitualment els sis territoris analitzats (tots excepte la Comunitat Valenciana i el Carxe) es poden agrupar en tres categories:

- **Territoris amb penetració nul·la del català:** l'Alguer i la Catalunya Nord. A cap del mitjans de comunicació se supera el 5 % de presència del català del total d'hores consumides. Esta presència tan reduïda no permet aprofundir gaire en estos dos territoris.
- **Territoris amb penetració baixa del català:** la Franja i les Illes Balears. La ràdio i la televisió en català se situen en una mitjana d'entre el 20 i el 35 % d'hores totals consumides. En el consum de premsa la mitjana baixa al 10 %, condicionada per la baixa alfabetització en català dels territoris.
- **Territoris amb penetració mitjana del català:** Andorra i Catalunya. El consum de televisió i ràdio en català se situa entre el 56 i el 39 %. En el consum de premsa hi ha una forta divergència entre la penetració mitjana-alta a Andorra (64 %) i la penetració mitjana-baixa a Catalunya (37 %).

En primer lloc s'ha analitzat estes dades generals segons l'**origen geogràfic** dels enquestats: els nascuts als territoris de llengua catalana consumixen mitjans de comunicació en català, però amb fortes distàncies segons el territori on residixen. Per una altra banda, els nascuts fora de l'àmbit lingüístic pareix que, a més de consumir molt menys català en general, a més el consumixen amb més indistinció al territori on residixen. Estes dues dinàmiques paral·leles fan que els territoris que en general aconseguixen major consum de català tinguen fortes diferències de consum entre els autòctons i els al·lòctons, atés que els segons habitualment consumixen poc català, però els primers en consumixen molt.

Prenent la televisió com el mitjà de referència per contrastar-la amb l'evolució que té la ràdio, es constata que el creixement d'este darrer mitjà a Andorra, el manteniment a la Franja i el descens a les Illes és similar als dos grups d'origen geogràfic. En contrast, a Catalunya només atrau un dels dos grups, els autòctons, ja que els al·lòctons consumixen tanta ràdio com televisió en català. En el cas de la premsa, únicament creix a Andorra i sobretot es deu al procés contrari, d'ascens entre els al·lòctons. A la resta de territoris la premsa en català obté nivells menors per igual en ambdós grups.

En segon lloc s'ha seguit l'anàlisi segons l'**edat** i s'ha vist que, indefectiblement, el consum de televisió en català decreix com més jove és la població. Ben al contrari, el consum de ràdio en

català és similar entre totes les cohorts o fins i tot la relació s'invertix a la Franja: el grup dels més joves consumix el doble de ràdio en català que els més vells. I finalment, arreu, però amb un accent ben pronunciat a Andorra, creix el consum de premsa en català entre els grups més joves, en comparació del consum de televisió en català. De manera que el consum dels joves i vells s'iguali. I així s'esborra el consum diferencial que trobàvem amb la televisió i s'equilibra la penetració del català entre totes les cohorts.

En tercer lloc s'ha analitzat l'associació entre el **nivell d'estudis** i la llengua dels mitjans de comunicació. Sobretot la ràdio, però també la televisió i la premsa en català, tendixen a tindre major atractiu entre els sectors més formats. Amb només una excepció remarcable: els grups menys formats d'Andorra creixen espectacularment en el consum de premsa en català, fins al punt d'invertir la relació.

Finalment, i en quart lloc, tal com calia esperar, les **variables sociolingüístiques** són les que lideren l'associació amb el consum de mitjans de comunicació en català. Sigui la llengua inicial, la llengua d'identificació o el percentatge d'ús del català, en general totes indiquen una gran correlació amb la llengua en què es consumix la televisió, la ràdio o la premsa. D'una banda la presència del català entre els que parlen català amb els seus dos progenitors és abismal respecte als que no el parlen amb cap dels dos. D'altra, els que el parlen amb només un progenitor mantenen una distància equilibrada entre un grup i l'altre, sense aproximar-se als hàbits de cap dels dos. A més d'estes línies generals, a Andorra es pot destacar el consum de televisions en altres llengües del grup de població que parla català amb els dos progenitors, fins a 1,1 hores de mitjana. En el cas de les ràdios, es tendix a reduir sensiblement les diferències entre els grups. Només a Catalunya el fet que els autòctons consumisquen un important percentatge més d'hores de ràdio que de televisió en català fa que les distàncies es pronuncien amb més força.

Finalment, la menuda anàlisi que es fa sobre la llengua que s'utilitza a **Internet** desvetlla algunes de les tendències generals. La presència del català entre els llocs web visitats habitualment sempre és inferior a la presència que té esta llengua en la resta de mitjans. I sistemàticament, la presència en els llocs web també és inferior a la llengua utilitzada als correus electrònics. Les dinàmiques que s'hi establixen són similars a les de la resta de mitjans de comunicació: la presència del català es reduïx entre els grups més joves i entre els que parlen altres llengües amb els seus progenitors. Només amb els nivells d'estudis es percep disparitat d'evolucions: a Catalunya hi ha major consum de català entre els grups més formats, mentre que a la Franja no s'hi establix una relació clara, i a Andorra, tot i tendir a certa homogeneïtat, l'associació és la contrària: com més alt és el nivell d'estudis, més baixa és la presència del català.

Per tancar el capítol s'analitza el català en les **notes personals**. Este camp gaudix d'un marge de llibertat que no tenen altres, encara que presenta les restriccions pròpies d'una llengua amb fortes carències d'alfabetització i, per tant, carències en les competències escrites. Així es fa notar en diferents casos. Per exemple, s'invertix la tendència general amb les generacions, i s'imposa la dinàmica de major ús del català com més jove és el grup. Evidentment, això es deu al fet que també són les generacions amb major competència escrita de la llengua. Es destaquen les notes personals en català entre els que parlen català amb els seus progenitors, que arriben a ser el 87,9% dels enquestats a Andorra i el 74,1% a Catalunya. Esta associació és molt superior que l'associació que hi ha amb la competència escrita dels enquestats, que no aconseguen tanta diferenciació entre grups.

5.6. Annex: Mitjans de comunicació i llengua a la Comunitat Valenciana

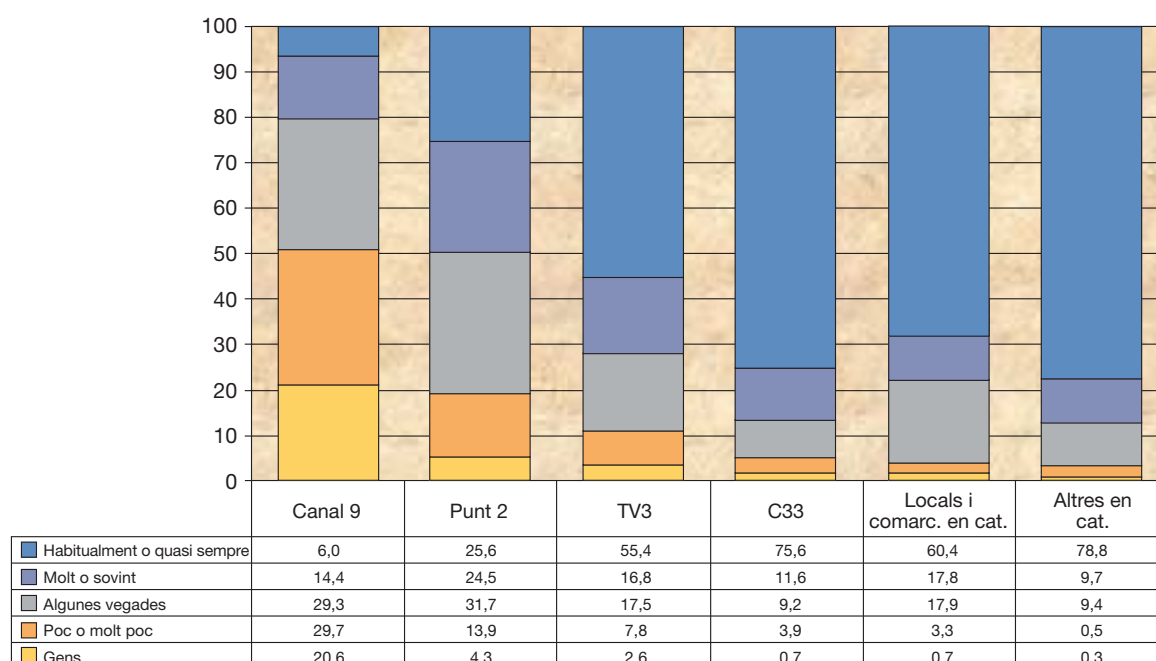
Un dels principals problemes que ens trobem en analitzar el consum de televisió i ràdio en català a la Comunitat Valenciana es dona en el fet que no apareix diferenciada la població que mai no consumix el mitjà en qüestió de la població que el consumix en altres llengües diferents del català, però no ho fa en català. En els resultats generals només sabem que es consumix en català poc o molt, però no sabem si el fet que es consumisca poc es deu al fet que el mitjà és consumit poc, o si bé es deu al fet que el mitjà té una penetració important però la presència del català és minsa. Este problema no el trobarem en el consum de premsa, ja que sí que tenim dades sobre el consum general del mitjà, siga en la llengua que siga. Per tant, tot i que no disposem de les dues dades creuades (consum de premsa i consum de premsa en català), sí que tenim unes dades de referència amb les quals podem mesurar la importància del català en el mitjà en qüestió.

5.6.1. Televisió

La presència de Canal 9 és general a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. (Vegeu el gràfic 5.27.) Només el 6 % de la seua població diu que no el mira en cap cas. En contraposició, el 50 % manifesta que el veu quasi sempre o sovint, als quals es pot sumar quasi un 30 % de població que veu el Canal 9 algunes vegades.

Amb una posició més perifèrica es troba el Punt 2, que té una audiència de prop el 20 % (el veu habitualment o sovint); i TV3 que depassa de poc el 10 %. A la vegada, els qui diuen que no miren gens o molt poc el Punt 2 són prop del 50 %, mentre que en el cas de TV3 s'aproximen a les tres quartes parts de la població. Pel que fa a altres televisions locals i comarcals que funcionen en català, la seua presència és pràcticament testimonial, i de fet, la major part de la població diu que no les mira, o les mira molt poc o només algunes vegades.

Gràfic 5.27
Audiència de les diferents cadenes de televisió en català i amb continguts en català a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. 2004. Percentatges.

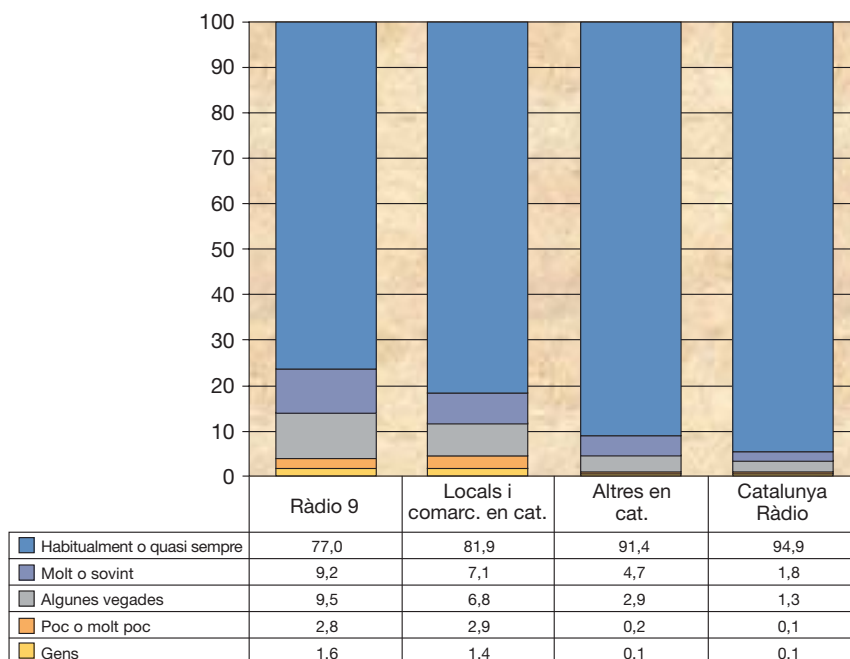

A més de les dades mencionades, i atesa la política lingüística de Canal 9 (el canal amb major penetració), s'ha de tenir en compte que els programes preferits són, d'una banda, els informatius, valorats pel 50,4 % de la població, i que en el cas de Canal 9 hi ha el valencià com a llengua vehicular, però també les pel·lícules, valorades pel 46,4 %, i que habitualment són en castellà.

5.6.2. Ràdio

L'audiència de les ràdios en català és escassa sense cap tipus de dubte. (Vegeu el gràfic 5.28.) El 77 % de la població mai escolta Ràdio 9, que és l'emissora en català amb més oients. Els que l'escolten habitualment o sovint no depassen el 5 %, que s'aproxima també als més habituals de les emissores locals en català.

Gràfic 5.28
**Audiència de les diferents emissores de ràdio en català
i amb continguts en català a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana.
2004. Percentatges.**

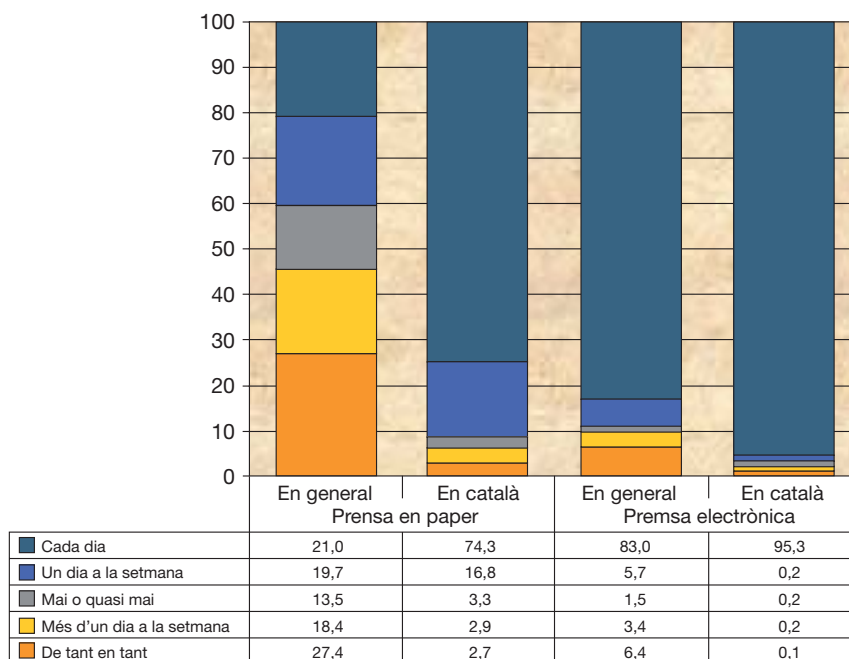
5.6.3. Premsa

Si bé prop del 60 % de la població valenciana llig premsa en suport paper, ja sia setmanalment, ja sia diàriament, no arriba al 10 % la població que llig premsa en català (vegeu el gràfic 5.29). Per tant, l'índex que dividix els lectors setmanals i diaris de premsa en català entre el total de lectors setmanals i diaris de premsa (en totes les llengües) seria d'un valor de 0,15 sobre un màxim d'1,00 %.

En el panorama de la premsa electrònica la situació no és gaire millor. Si bé ja és reduït el percentatge dels que lligen la premsa electrònica almenys de manera setmanal, no gaire més

Gràfic 5.29

Consum de premsa i consum de premsa en català segons l'edat a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. Premsa en paper i premsa electrònica. 2004. Percentatges.

del 10 % de tots els valencians adults, només el 2 % de tots els valencians adults la llig en català. Per tant, en este cas l'índex de lectors en valencià entre lectors totals és pràcticament el mateix que en la premsa en paper: 0,18 sobre 1,00 %.

Per grups d'edat, el nivells més alts es produïxen al voltant del grup de 45 a 54 anys, amb un índex de 0,19 %. I els més baixos en els grups més joves, al voltant de 25 a 34 anys, amb l'índex de 0,12 %. Estes diferències no són en cap cas importants, i s'apareixerien a la segmentació per edats de Catalunya, amb poca distància entre els grups d'edat, però amb associació negativa, és a dir, menys presència del català entre els més joves. Això sí, el consum general de català és, a distància, molt menor a la Comunitat Valenciana que a Catalunya.

Així mateix, per nivells d'estudis se segueix un patró similar al de les Illes Balears, on el català es fa més lloc entre les capes més formades, però no arriba a haver-hi tantes diferències com a la Franja.

Comportament dels grups lingüístics i representacions sobre la llengua

Joan-Albert Villaverde i Vidal

6.1. Introducció

6.1.1. *Contingut del capítol*

En aquest capítol tractarem essencialment tres qüestions. En primer lloc, analitzarem la llengua emprada en les interaccions intragrupals (amb membres del propi grup lingüístic) i en les interaccions intergrupals (amb membres de l'altre grup lingüístic principal en contacte al territori). Ens basarem en la informació obtinguda mitjançant tres preguntes del qüestionari: la llengua emprada amb les amistats en general,¹ la llengua emprada amb les amistats de llengua catalana i la llengua emprada amb les amistats de llengua castellana, francesa o italiana, segons el territori.

En segon lloc, analitzarem un aspecte estretament lligat a l'anterior i fonamental en qualsevol situació de subordinació lingüística: com es comporten els individus quan participen en una interacció bilingüe. Veurem com reaccionen quan, després d'haver interpellat algú en català, reben una resposta en l'altra llengua principal en contacte; també veurem com reaccionen en el cas contrari: quan reben una resposta en català d'un interlocutor al qual s'han adreçat inicialment en l'altra llengua principal en contacte.

Finalment, analitzarem les representacions de la població sobre dos aspectes relacionats amb la robustesa de la comunitat lingüística catalana: d'una banda, veurem quina és la percepció de la població sobre la unitat i l'extensió territorial de la llengua catalana; d'altra banda, veurem com percep la població l'evolució de l'ús social del català en els darrers anys i quina perspectiva té sobre l'evolució de l'ús del català en els anys venidors.

6.1.2. *Delimitació dels grups lingüístics*

Com acabam d'anunciar, en aquest capítol ens referirem al comportament dels grups lingüístics presents al territori històric de la llengua catalana. Això suposa incorporar a la nostra anàlisi el concepte *grup lingüístic* amb valor classificador i explicatiu. Com que aquest concepte no s'ha obtingut directament de les enquestes, sinó que és el resultat d'una interpretació posterior de les dades, en aquest apartat intentarem explicar breument quin procés s'ha seguit fins a delimitar els grups lingüístics que tindrem en compte en la nostra exposició.

¹ La informació sobre la llengua emprada amb les amistats en general ja ha estat tractada, des d'una altra perspectiva, en el capítol 4 d'aquest volum.

6.1.2.1. Llengua d'identificació i grups lingüístics

Per definir i delimitar els grups lingüístics hem recorregut a la *identitat lingüística* dels individus, entesa com el conjunt de factors psicosocials que lliguen una persona a una varietat lingüística i al grup humà amb qui la comparteix. Tots els qüestionaris de les enquestes d'usos lingüístics (EUL) que estudiem en aquest llibre contenen diverses preguntes que contribueixen a perfilar la identitat lingüística dels individus: proporcionen informació sobre la seva llengua inicial (la llengua que l'individu va començar a parlar d'infant en l'entorn familiar), la llengua de la relació amb els progenitors² i la llengua habitual. Finalment, però, per delimitar els grups lingüístics ens hem basat en les respostes a una sola pregunta, la que es formulava en aquests termes: «Pot indicar-me quina és la seva llengua?».³ Les opcions de resposta eren:

- català (o la denominació específica a cada territori)
- l'altra llengua principal en contacte (castellà, francès o italià)
- català i l'altra llengua principal en contacte
- una altra llengua

El gràfic 6.1 mostra les respostes obtingudes a partir d'aquesta pregunta al costat de la informació sobre la llengua inicial dels individus. Torres (2005b: 12) proposa anomenar *llengua d'identificació* la llengua que l'individu considera *la seva llengua*.⁴ Segons aquest autor, amb la denominació *llengua d'identificació* es posa de manifest que la pregunta «Pot indicar-me quina és la seva llengua?» ens informa sobre la identitat lingüística dels individus, tot i que no n'exhaureix totes les dimensions.

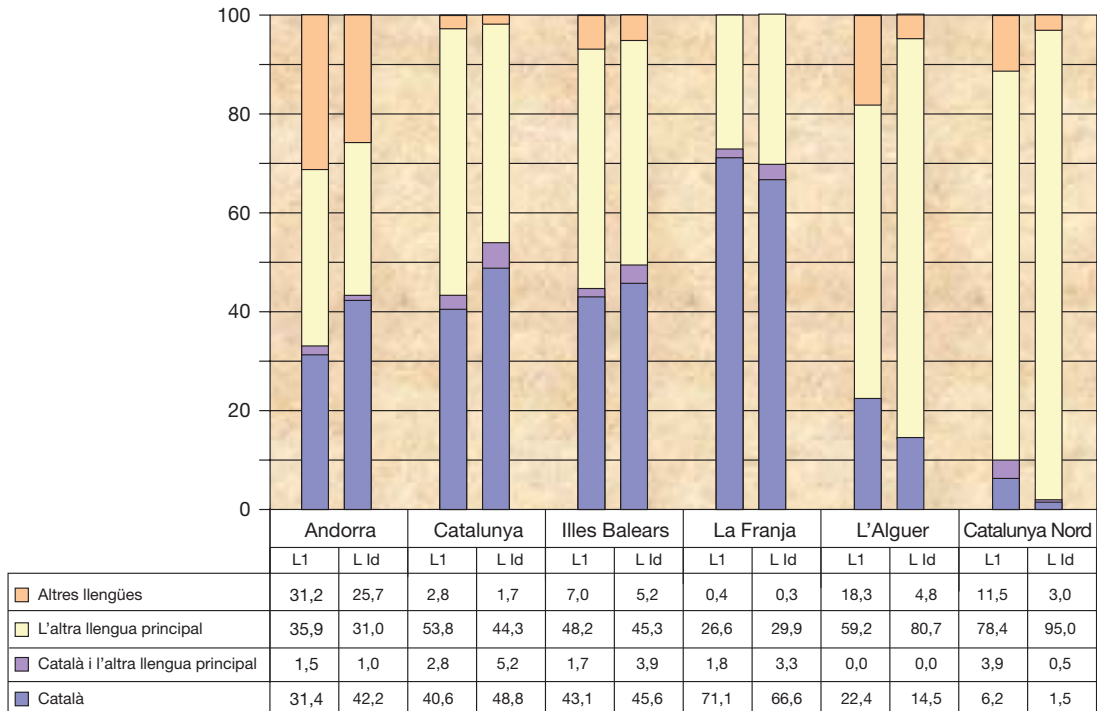
És difícil valorar en quina mesura la llengua que cadascú considera *la seva llengua* participa en la conformació de la seva identitat lingüística, o si hi participa més o menys que altres aspectes, com la llengua inicial, la llengua d'ús habitual, etc. La tradició de recerques sociolingüístiques anteriors o el mateix coneixement que tenim del món ens indueixen a pensar que, efectivament, els individus *s'identifiquen* amb la que consideren que és *la seva llengua* (o, expressat al revés, consideren que *la seva llengua* és aquella amb la qual *s'identifiquen*). I és probable que no ens equivoquem. D'altra banda, la noció d'identitat lingüística (com, en un sentit més ampli, la noció d'identitat social), es troba en el punt d'intersecció entre l'esfera psicològica i l'esfera sociològica, de manera que no podem parlar de la identitat lingüística de l'individu sense referir-nos al grup amb el qual l'individu comparteix la llengua *d'identificació* i amb el qual té lligams de diversa naturalesa: emocionals (sentiments de solidaritat), cognitius (una mateixa manera de veure i interpretar el món), actitudinals (una mateixa manera de reaccionar davant determinats estímuls), etc.

² Recordem que en els capítols anteriors s'ha emprat, com a variable de classificació, la llengua de relació amb els progenitors, que ha servit com a indicadora de la llengua inicial dels individus. Ja s'ha comentat (*vid.* la nota 7 del capítol 4) que ha calgut prescindir de les respostes a la pregunta sobre la llengua inicial perquè aquesta pregunta no figurava en el qüestionari de la Comunitat Valenciana.

³ Hem basat la classificació en grups lingüístics en aquesta pregunta, en lloc de basar-la en les anteriors, perquè els termes en què està formulada són paral·lels als de les preguntes sobre la llengua emprada amb les amistats de llengua catalana, de llengua castellana, etc. (*vid.* nota 11), de manera que podem suposar que la informació que proporcionen es refereix a una mateixa realitat.

⁴ Torres (*op. cit.*) creu que és més prudent evitar d'usar amb aquest sentit l'expressió *llengua pròpia*, a causa del valor col·lectiu que aquesta denominació ha adquirit, valor amb què s'ha incorporat a l'ordenament jurídic dels territoris on la llengua catalana rep reconeixement institucional.

Gràfic 6.1
Llengua inicial i llengua d'identificació.
Percentatges a sis territoris. 2003-2004

Podem demanar-nos si és lícit recórrer aquest camí conceptual que, a partir d'una pregunta sobre la llengua que l'individu considera *la seva llengua*, ens mena a parlar de la identitat lingüística de l'individu i, encara més, de grups lingüístics. Tot i que no podem perdre de vista que es tracta d'una associació de conceptes que hem fet a posteriori i que no és evident a partir dels termes en què es formulava la pregunta («Pot indicar-me quina és la seva llengua?»), el cas és que les dades que ens proporcionen les enquestes fan evident que els grups que podem delimitar a partir de les respostes a aquesta pregunta mostren usos lingüístics i opinions diferenciats.

Es podria objectar a això que acabam de dir que la correlació entre la llengua de la persona entrevistada i els seus usos lingüístics declarats ha de ser necessàriament alta, i que les afirmacions que es facin sobre aquesta correlació poden acabar sent meres tautologies. Però la correlació no sempre és tan òbvia. Per exemple, a les Illes Balears, els qui declaren que la seva llengua és, per exemple, l'alemany o l'anglès es comporten, en molts de sentits, com els hispanòfons, encara que per això no deixen de considerar-se germanòfons o anglòfons.⁵

Quant a les opinions, és precisament l'aspecte en què els grups lingüístics es manifesten de manera més clara com a grups diferents. I si la correlació de la llengua dels individus amb els seus usos lingüístics pot semblar previsible, la correlació amb les seves opinions ja no ho és tant. Podem concloure, per tant, que, en la mesura que els grups que hem delimitat a partir de *la llengua dels individus* es comporten de manera diferenciada, i, sobretot, en la mesura que expressen opinions diferents sobre una mateixa realitat i que aquestes opinions són coherent

⁵ Vegeu, per exemple, Villaverde (2005: 72-73). Sobre la discrepància entre l'ús lingüístic i el fet que hom consideri el català la seva llengua o no, vegeu també Fabà i Ubach (1997).

(no són contradictòries), sembla que podem parlar de grups humans diferents, almenys respecte de la qüestió lingüística.

6.1.2.2. Terminologia emprada

Al llarg d'aquest capítol, per referir-nos a les persones que consideren que la seva llengua és el català, el castellà, l'italià o el francès, emprarem els termes *catalanòfon*, *hispanòfon*, *italianòfon* o *francòfon*. També aplicarem aquests termes als grups lingüístics dels quals aquestes persones formen part: *grup lingüístic catalanòfon*, *grup lingüístic hispanòfon*, etc. En canvi, reservarem els termes *catalanoparlant*, *castellanoparlant*, etc. per designar les persones que saben parlar el català, el castellà, etc.

D'altra banda, resulta problemàtic considerar com un grup lingüístic a part les persones que manifesten que tenen dues llengües (el català i una altra). Aquestes persones, més que constituir un grup diferenciat, es caracteritzen per pertànyer simultàniament a dos grups lingüístics, i, segons la circumstància, manifesten comportaments més d'acord amb la manera d'actuar d'un grup o de l'altre. No els considerarem, per tant, un grup lingüístic diferent, sinó que ens hi referirem com a individus d'identitat lingüística dual.⁶

6.2. Grups lingüístics i usos lingüístics

La majoria de preguntes sobre usos lingüístics contingudes en els qüestionaris EUL dels diferents territoris no especificaven la identitat lingüística de l'interlocutor (real o hipotètic) respecte del qual es demanava a la persona entrevistada en quina llengua hi parlaria. Ja s'ha comentat⁷ que treballar amb usos lingüístics declarats (i no amb usos observats) presenta la mancança que les dades obtingudes no sempre es corresponen amb el comportament real dels individus. Això ens obliga a considerar aquestes dades amb prevenció, especialment quan es refereixen a interlocutors hipotètics (per exemple, un desconegut) o inconcrets (per exemple, els veïns), o bé a situacions complexes i heterogènies (per exemple, una gran superfície comercial). En aquests supòsits, la persona entrevistada, per respondre, no té més informació que la que pot deduir per abstracció basant-se en la pròpia experiència sobre la mena d'interlocutor que trobaria en cada cas (home o dona, jove o vell, amb una identitat lingüística o una altra, etc.) i sobre les normes d'ús lingüístic que operen en cada entorn de comunicació proposat. A partir d'aquesta abstracció, la persona entrevistada manifesta quin és —o creu que és, o creu que hauria de ser— el seu comportament. Per tant, la informació sobre usos lingüístics obtinguda a partir d'aquestes preguntes reflecteix, sobretot, la percepció que els individus tenen del seu entorn sociolingüístic i de la manera com s'hi actua, però ens diu poc sobre el seu comportament com a membres d'un grup lingüístic concret, sobre la permeabilitat que atribueixen a les fronteres del propi grup, sobre els estereotips a partir dels quals vinculen les persones a un grup lingüístic o a un altre, o sobre la manera com interpreten les interaccions amb membres dels altres grups (en clau interpersonal o en clau intergrup), etc.

⁶ Creiem que és preferible no referir-nos a aquestes persones amb el terme *bilingüe*, que empram aplicat a les interaccions o els texts en què s'empen dues llengües, i també per designar les persones capaces d'usar dues llengües, independentment que aquestes siguin *les seves llengües*. Val a dir que, mentre que les persones d'identitat lingüística dual són una minoria a tots els territoris de llengua catalana, els bilingües són la majoria arreu (excepte a la Catalunya Nord), ja que se pressuposa que (gairebé) tothom que sap parlar en català també és competent en l'altra llengua principal en contacte al territori.

⁷ Vegeu Torres (2005b: 11-12) i el capítol 4 (§ 4.1.2.1) d'aquest llibre. Vegeu també el capítol 1 (§ 1.10.).

Només en un supòsit es proporcionava a la persona entrevistada informació sobre la identitat lingüística dels seus hipotètics interlocutors, de manera que les respostes sobre usos lingüístics obtingudes en aquest cas permeten una interpretació més en la línia que apuntàvem suara. Es tracta d'una sèrie de tres preguntes en què es demanava sobre la llengua emprada per parlar amb les amistats considerades en conjunt, per parlar amb les amistats de llengua catalana i per parlar amb les amistats que tenen com a llengua d'identificació l'altra llengua principal en contacte amb el català al territori.

Les respostes a aquestes preguntes estan condicionades per diversos factors: la competència lingüística de les persones entre les quals s'estableixen o es podrien establir relacions d'amistat, independentment del grup lingüístic al qual pertanyen; la concentració o *densitat*, en l'entorn social de l'individu, de persones del propi grup lingüístic; el grau en què el català manté el que Joaquim Torres ha denominat la *capacitat d'atracció* (és a dir, la mesura en què la població és procliu al manteniment dels usos del català), etc. La manera com aquests factors es manifesten als diferents territoris de parla catalana explica la disparitat de resultats obtinguts a cadascun, com podrem comprovar en els epígrafs següents.

6.2.1. Ús lingüístic amb les amistats considerades en conjunt

Vegem, en primer lloc, quines tries lingüístiques fan les poblacions de sis dels territoris de llengua catalana estudiats.⁸ En el gràfic 6.2 s'exposen, costat per costat, les respostes referides a les tres preguntes obtingudes en aquests sis territoris. Com era previsible, les respostes sobre la llengua emprada amb els amics en conjunt són un reflex de les característiques demolingüístiques de cada territori. On més elevada és la proporció de catalanòfons (66,6 % a la Franja, 48,8 % a Catalunya, 45,6 % a les Illes Balears, 42,2 % a Andorra), i on més estès està el coneixement del català (capacitat d'entendre'l gairebé universal en aquestes zones, on saben parlar-lo entre el 75 % i el 85 % de la població), major és la probabilitat d'establir relacions d'amistat amb individus del grup lingüístic català o amb individus que, tot i que no en formen part, també sàpiguen català. No és només que la major proporció de catalanòfons i de persones competents en català faci més probable l'establiment de relacions d'amistat amb aquestes persones, fins i tot si aquestes relacions s'establissin de manera aleatòria, sinó que la mateixa proporció elevada possibilita l'existència de xarxes socials catalanes sòlides i completes,⁹ els membres de les quals és més fàcil que trenin vincles d'amistat amb altres integrants de la mateixa xarxa.¹⁰

Com dèiem, tot això es tradueix en la proporció d'ús del català amb les amistats considerades en conjunt, tal com mostren les dades exposades en el gràfic 6.2: a la Franja el 80 % de la població empra el català amb les amistats en conjunt (exclusivament, de manera prioritària o

⁸ Els sis territoris considerats són Andorra, Catalunya, les Illes Balears, la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord. No disposam de dades de la Comunitat Valenciana sobre aquesta qüestió equiparables a les obtingudes als altres territoris. Això no obstant, assenyalarem que, d'acord amb l'enquesta sobre la situació social del valencià elaborada l'any 2004 per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL, 2005), en les relacions d'amistat el 33 % de la població usa el valencià (de manera exclusiva o prioritària), el 15 % usa indistintament el valencià i el castellà, i el 52 % usa el castellà (de manera exclusiva o prioritària). Així mateix, el 78,2 % dels qui empren el valencià a la llar també empren el valencià amb els amics, i el 83,7 % dels qui empren el castellà a la llar també empren el castellà amb els amics. Aquests percentatges s'han calculat sense tenir en compte la zona castellanoparlant de la Comunitat Valenciana.

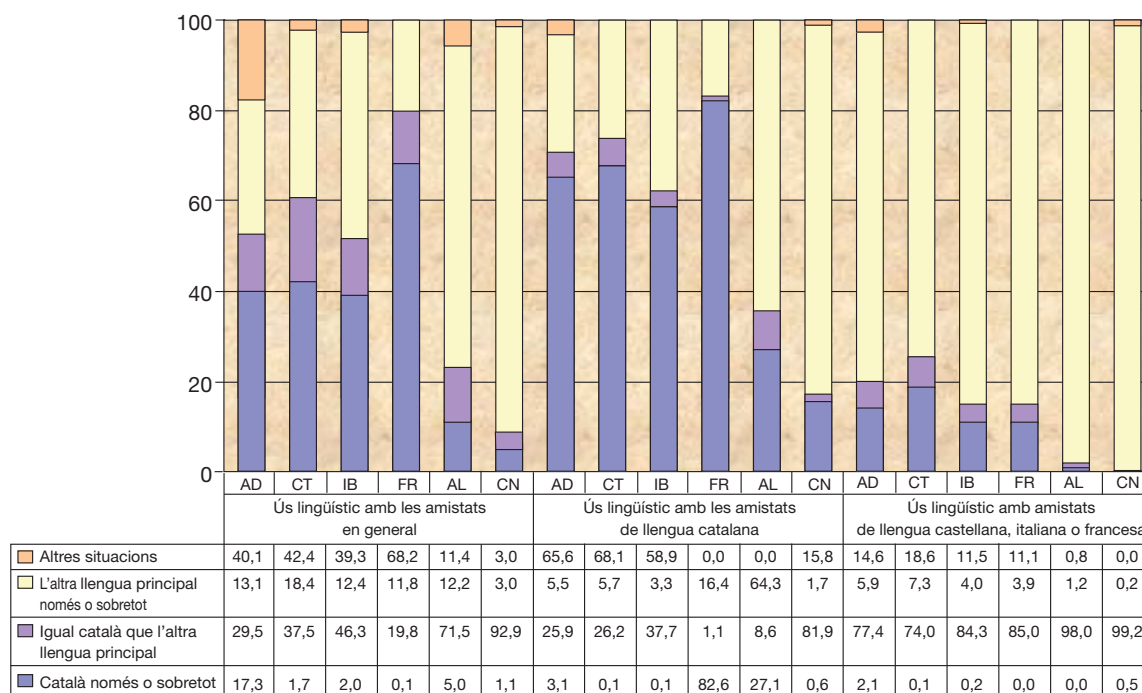
⁹ En el sentit que satisfan un ventall ampli de necessitats socials dels individus que les integren.

¹⁰ Fabà (2005b: 179 i seg.) ha fet notar el caràcter *anisotròpic* de les xarxes d'amistats dels catalanòfons del Principat. Això vol dir que aquestes persones fan amics entre els membres del propi grup lingüístic en una proporció superior a la que es produiria si les relacions d'amistat s'establissin de manera aleatòria. Segons els càlculs de Fabà, el 66,4 % dels amics dels catalanòfons pertanyerien al seu propi grup lingüístic, mentre que, si les

en la mateixa proporció que el castellà); a Catalunya el percentatge arriba al 61 %, i a les Illes Balears i a Andorra se situa al voltant del 53 %.

A la Catalunya Nord i a l'Alguer la situació és prou diferent. A les comarques nord-pirinenques entenen el català el 69 % de la població, i, tot i que saben parlar-lo el 37,1 %, només l'1,5 % el consideren la seva llengua d'identificació (el 0,5 % consideren la seva llengua tant el català com el francès). A l'Alguer la capacitat de comprensió del català és quasi universal (l'entenen el 90,1 % de la població), i gairebé dos de cada tres algueresos manifesten que el saben parlar (el 61,3 %), però només el 14,5 % el consideren la seva llengua d'identificació. La situació sociolingüística d'aquests territoris fa més difícil l'existència de xarxes socials catalanòfones completes, de manera que per realitzar moltes activitats socials és imprescindible la integració en xarxes francòfones o italianòfones. Com a conseqüència d'aquest fet, els catalanòfons tenen moltes probabilitats d'establir relacions d'amistat amb membres de l'altre grup lingüístic en contacte, amb els quals, a més, normalment han d'emprar l'altra llengua (el francès o l'italià), atès que la proporció de persones competents en català en aquests territoris és més baixa. Aquesta situació es tradueix en les dades que es mostren en el gràfic 6.2: les persones que empren el català amb els amics considerats en conjunt (exclusivament, de manera prioritària o en la mateixa proporció que l'altra llengua en contacte) suposen el 6 % a la Catalunya Nord, mentre que a l'Alguer el percentatge arriba al 23,6 %.

Gràfic 6.2
Ús lingüístic amb les amistats en general, amb les de llengua catalana i amb les de llengua castellana, italiana o francesa, segons el territori.
Percentatges a sis territoris. 2003-2004

AD: Andorra; CT: Catalunya; IB: Illes Balears; FR: Franja; AL: Alguer; CN: Catalunya Nord.

relacions fossin aleatòries, només el 35,5 % hi haurien de pertànyer; entre ambdós percentatges hi ha 31 punts de diferència. Si aplicam els mateixos càlculs a les dades referides a les Illes Balears, obtenim uns resultats semblants: el 61,4 % dels amics dels catalanòfons de les Balears també són catalanòfons, mentre que, si els vincles fossin aleatoris, només ho haurien de ser el 33,5 %; en aquest cas la diferència és de 28 punts percentuals.

6.2.2. Ús lingüístic amb les amistats segons la llengua d'identificació d'aquestes

Fins aquí ens hem referit a les dades sobre el comportament lingüístic dels individus quan s'adrecen a les amistats considerades en conjunt, és a dir, sense tenir en compte quina és la seva identitat lingüística. Què passa, però, quan aquesta informació s'especifica, és a dir, quan es concreta a quin grup lingüístic pertanyen les amistats respecte de les quals es fa la pregunta?¹¹ Els percentatges es mostren novament en el gràfic 6.2. En primer lloc, veiem que la proporció de persones que manifesten que, quan s'adrecen a les amistats catalanòfones, els parlen en català (exclusivament, de manera prioritària o en la mateixa proporció que l'altra llengua en contacte) a tots els territoris depassa en bona mesura la proporció de catalanòfons i de persones d'identitat lingüística dual (vid. taula 6.1). Això

Taula 6.1.

Proporció de persones que parlen en català amb les amistats de llengua catalana respecte de la proporció de persones que tenen el català com a llengua d'identificació i de persones que saben parlar-lo

	Llengua d'identificació: català o català i l'altra llengua principal al territori	Ús del català (exclusiu, prioritari o igual que l'altra llengua), amb les amistats catalanòfones	Declaren saber parlar el català
Andorra	43,2	71,1	78,9
Catalunya	54,0	73,8	84,7
Illes Balears	49,5	62,2	74,6
Franja	69,9	83,7	88,8
L'Alguer	14,5	35,7	61,3
Catalunya Nord	2,0	17,5	37,1

indica que una part de les persones que no tenen el català com a llengua d'identificació usen el català amb els seus amics catalanòfons. Però, igualment a tots els territoris, la proporció de persones que parlen el català amb els amics catalanòfons està per davall del percentatge de persones que saben parlar-lo, de manera que una part considerable de persones competents en català no activen aquesta competència amb interlocutors amb qui podrien fer-

¹¹ La pregunta es formulava en aquests termes: «Vostè, amb les seves amistats de llengua catalana [castellana, francesa, italiana...], en quina llengua parla?». No sabem amb certesa què han entès les persones entrevistades per *amistats de llengua catalana* (o *de llengua castellana*, etc.). Ara bé, tenint en compte que les amistats d'algu són persones concretes amb qui des de fa més o menys temps es té una relació que implica coneixença mútua, sembla poc probable que l'expressió *amistats de llengua catalana* (o *castellana*, etc.) s'hagi interpretat com 'els amics que em parlen en català' o, menys encara, com 'els amics que saben parlar en català'; sembla que la interpretació més previsible és la que remet als amics que tenen el català (o el castellà, etc.) com a llengua d'identificació o, més probablement, com a llengua familiar o d'ús habitual (que són aspectes que es manifesten externament). La qüestió es complica una mica en el cas de les Balears, on es demanava per la llengua parlada «amb les amistats de llengua castellana» i «amb les amistats que parlen [català / mallorquí / menorquí...]» (el nom de la llengua emprada espontàniament per la persona entrevistada). La pregunta es va formular d'aquesta manera per evitar l'ús de l'expressió *llengua catalana* quan no era l'emprada per la persona entrevistada. Fins i tot en aquest cas, però, podem suposar una interpretació en el mateix sentit que a la resta de territoris: primerament, l'ordre de les preguntes es va invertir respecte dels altres qüestionaris a fi que la pregunta sobre la llengua emprada «amb les amistats de llengua castellana» servís de marc d'interpretació a la pregunta sobre la llengua emprada «amb les amistats que parlen [català / mallorquí / menorquí...]»; en segon lloc, a les Balears el fet de parlar en català per a la majoria de la població continua sent senyal de pertinença al grup lingüístic catalanòfon, de manera que les persones que parlen català són considerades, generalment, persones *de llengua catalana*.

ho (els amics catalanòfons). Podem suposar que es tracta de persones que s'identifiquen amb l'altre grup lingüístic en contacte i que mantenen la seva llengua (tot i que declaren que podrien expressar-se en català) en les interaccions intergrupals. També hi deu contribuir el fet que arreu del domini lingüístic sigui vigent la norma de convergència lingüística amb la llengua dominant (*vid. infra* § 6.3): encara que els no catalanòfons sàpiguen parlar en català, no tenen necessitat de fer-ho amb els amics catalanòfons si aquests, canviant el català per la llengua de l'altre grup, propicien que la interacció sigui en aquesta llengua (i bloquen la possibilitat que sigui en català).

En segon lloc, vegem quin és el comportament lingüístic de la població quan parlen amb les amistats que tenen com a llengua d'identificació la de l'altre grup lingüístic en contacte al territori. Les dades es mostren novament en el gràfic 6.2. Comprovam que arreu dels territoris estudiats la proporció dels qui parlen en català amb aquests interlocutors queda molt per davall dels percentatges de persones de llengua catalana, tot i que una part considerable de les amistats de l'altre grup lingüístic principal també deuen ser competents en català.

Ens trobam, per tant, davant dues tendències de signe oposat i que es manifesten amb intensitats diferents segons el grup lingüístic a què ens referim: hi ha membres de grups lingüístics no catalanòfons que parlen en català amb les amistats de llengua catalana i hi ha una proporció elevada de membres del grup lingüístic catalanòfon que s'adrecen a les amistats de l'altre grup lingüístic en la llengua d'aquestes.

Per fer una mica més de llum sobre aquesta qüestió, tot seguit analitzarem de quina manera es comporten els diferents grups lingüístics quan es relacionen amb les amistats del grup catalanòfon i amb les de l'altre grup principal en contacte. En els epígrafs 6.2.3 i 6.2.4, a més, farem una anàlisi més detallada de l'ús del català per part dels catalanòfons i dels membres de l'altre grup lingüístic en les relacions d'amistat intergrupals.

6.2.2.1. Ús del català amb les amistats de llengua catalana segons la llengua d'identificació

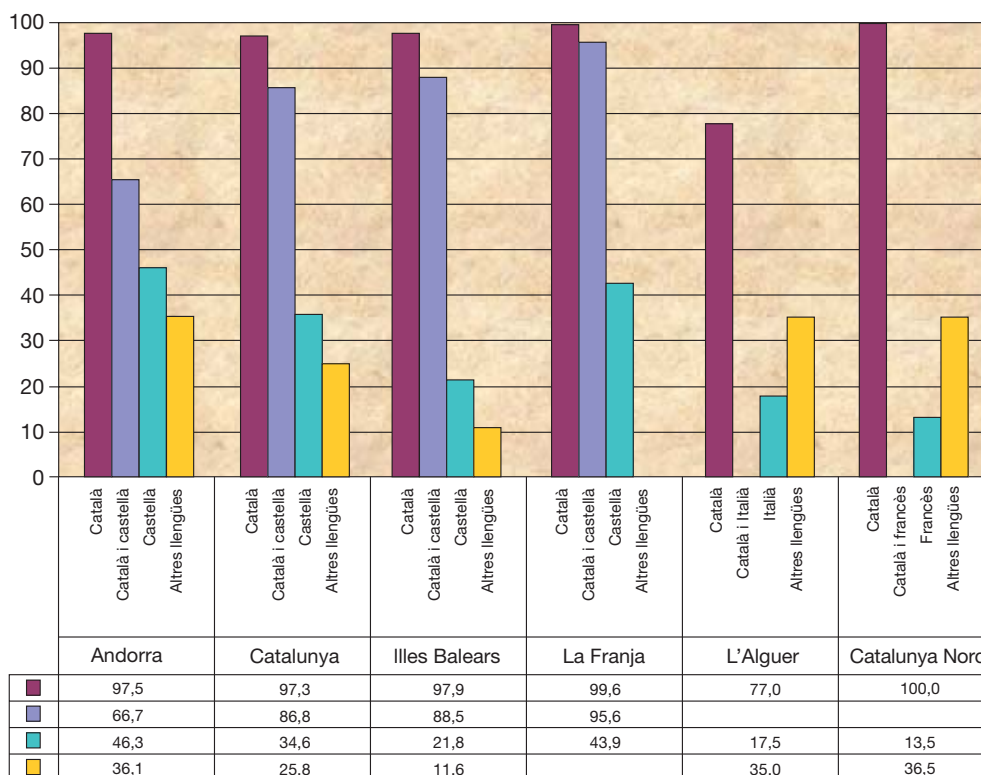
El gràfic 6.3.a mostra els percentatges de persones, agrupades segons la llengua d'identificació, que parlen en català, de manera exclusiva o prioritària, amb les amistats de llengua catalana. Comprovam, en primer lloc, que a cinc dels sis territoris estudiats el català s'empra de manera gairebé universal en les relacions d'amistat que s'estableixen en el si del grup lingüístic catalanòfon, amb proporcions d'ús del català que s'acosten al cent per cent. L'Alguer s'aparta una mica d'aquesta tendència: prop d'una quarta part dels catalanòfons d'aquest territori (el 23%) empen l'italià (de manera exclusiva o no) per adreçar-se a les amistats que formen part del propi grup lingüístic. Aquest fet pot ser un indicatiu de la permeabilitat de les fronteres del grup catalanòfon a la llengua de l'altre grup en contacte.¹²

¹² Cal tenir en compte que, metodològicament, no resta clar com hem d'interpretar les opcions de resposta intermèdies entre l'ús exclusiu del català i l'ús exclusiu de l'altra llengua en contacte. Quan algú declara, per exemple, que amb les amistats de llengua catalana empra el català en la mateixa proporció que l'altra llengua, què vol dir, realment? Que el nombre d'amics de llengua catalana amb qui parla en català (i només en català) és igual al nombre d'amics de llengua catalana amb qui parla en l'altra llengua (i només en l'altra llengua)? O bé hem d'entendre que, quan parla amb qualsevol dels amics de llengua catalana, fa alternances lingüístiques de manera que les dues llengües són presents en la mateixa proporció en el seu discurs? Amb les dades de què disposam no en podem treure l'entrellat.

D'altra banda, als territoris d'on disposem d'informació, una proporció elevada d'individus d'identitat lingüística dual també empren el català, de forma exclusiva o prioritària, amb les amistats de llengua catalana: a la Franja el percentatge és superior al 95 %, mentre que a Catalunya i a les Illes Balears s'acosta al 90 %; a Andorra, en canvi, la proporció és més baixa (prop del 67 %). No disposem d'informació significativa sobre el comportament dels individus d'identitat lingüística dual de l'Alguer i de la Catalunya Nord.

Quant al comportament dels membres de l'altre grup lingüístic principal en contacte quan s'adrecen a les amistats de llengua catalana, veiem que tant a Andorra com a la Franja més del 40 % empren el català. A Catalunya, una tercera part dels hispanòfons empren el català amb les amistats de llengua catalana, i a les Illes Balears ho fan poc més d'una cinquena part. A l'Alguer i a la Catalunya Nord crida l'atenció que la proporció dels qui empren el català amb les amistats de llengua catalana sigui superior entre els qui tenen com a llengua d'identificació una llengua diferent del català i de l'italià o el francès (l'empren més d'una tercera part) que entre els italianòfons i els francòfons (entre els quals els qui empren el català suposen al voltant del 15 %). Tanmateix, alguns d'aquests percentatges s'han calculat a partir de pocs casos, i, per tant, cal considerar amb certa prevenció aquestes diferències.

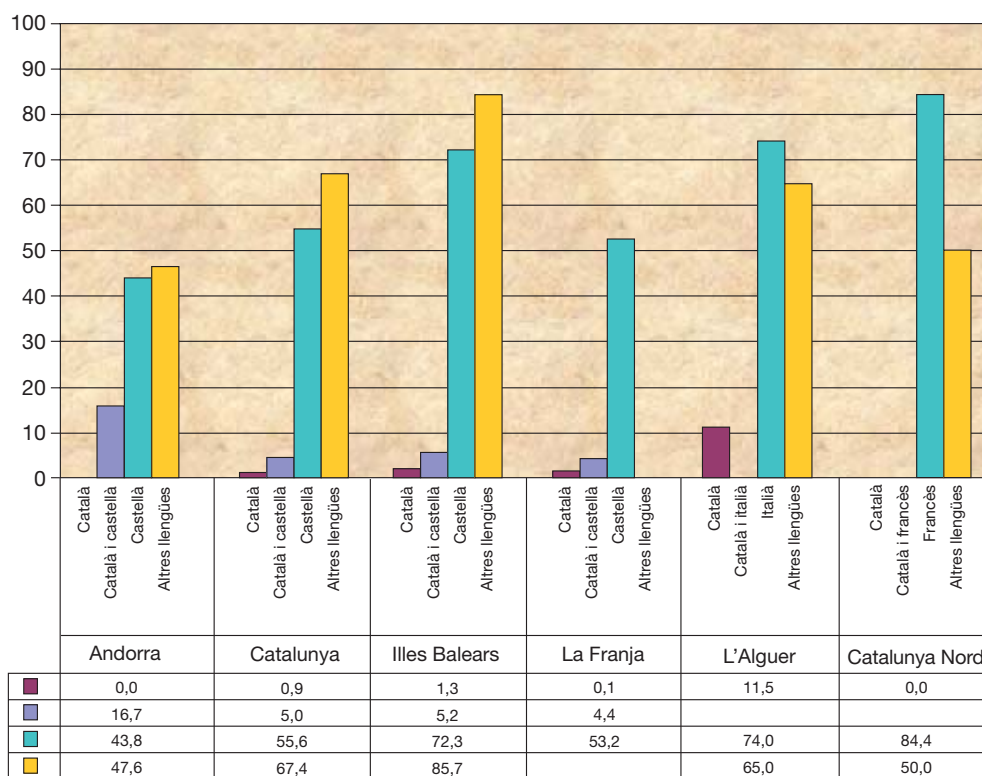
Gràfic 6.3a
Ús prioritari del català amb les amistats
de llengua catalana. Percentatges segons la llengua d'identificació,
a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres amb massa pocs efectius.

Gràfic 6.3b

Ús prioritari de l'altra llengua principal al territori amb les amistats de llengua catalana. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres amb massa pocs efectius.

6.2.2.2. Ús de l'altra llengua en contacte amb les amistats de llengua catalana segons la llengua d'identificació

El gràfic 6.3.b seria el negatiu del 6.3.a, que acabam de comentar: s'hi reflecteix la proporció en què els membres dels diferents grups lingüístics empen, de manera exclusiva o prioritària, l'altra llengua principal present al territori amb les amistats de llengua catalana. A Andorra, Catalunya, les Balears i la Franja, els percentatges de catalanòfons que empen el castellà amb les amistats del propi grup lingüístic tendeixen a zero. Podem interpretar aquest fet com un indicador de la impermeabilitat de les fronteres del grup lingüístic catalanòfon a l'ús del castellà. Una cosa semblant es registra a la Catalunya Nord, tot i que els percentatges referits al subgrup de catalanòfons en aquest territori s'han de considerar amb molta prevenció a causa del baix nombre d'unitats mostrals a partir de les quals s'han fet els càlculs.¹³ D'altra banda, com hem comentat més amunt, s'observa que a l'Alguer l'ús de l'italià ha penetrat en les comunicacions intragrups: l'11,5% dels catalanòfons manifesten que parlen en italià amb les amistats del propi grup lingüístic.¹⁴

¹³ Recordem que en aquest territori els individus de llengua catalana només suposen l'1,5% de la població (vid. gràfic 6.1).

¹⁴ Com hem dit més amunt, el percentatge arriba al 23% si hi sumam els qui empen l'italià i el català en la mateixa proporció.

Així mateix, el gràfic 6.3.b ens mostra que a Catalunya i a les Illes Balears, i en menor proporció a Andorra, les persones que tenen com a llengua d'identificació una llengua diferent del català i del castellà se serveixen del castellà per parlar amb les amistats de llengua catalana en una proporció fins i tot superior a la dels mateixos hispanòfons. Aquest fet s'explica, segurament, per la diferent cronologia en l'assentament de cada grup en aquests territoris: els hispanòfons, en general, fa més temps que s'hi han instal·lat que els parlants d'altres llengües, de manera que els primers han tingut més temps per aprendre català. D'altra banda, aquest fet també és indicador d'un altre fenomen avui encara ben vigent arreu del domini lingüístic: la incorporació dels immigrants a la societat catalana es continua produint en gran mesura a través de la llengua dominant, de manera que l'aprenentatge del català, quan es produeix, normalment segueix en el temps l'adquisició de l'espanyol o de l'altra llengua en contacte a cada territori.

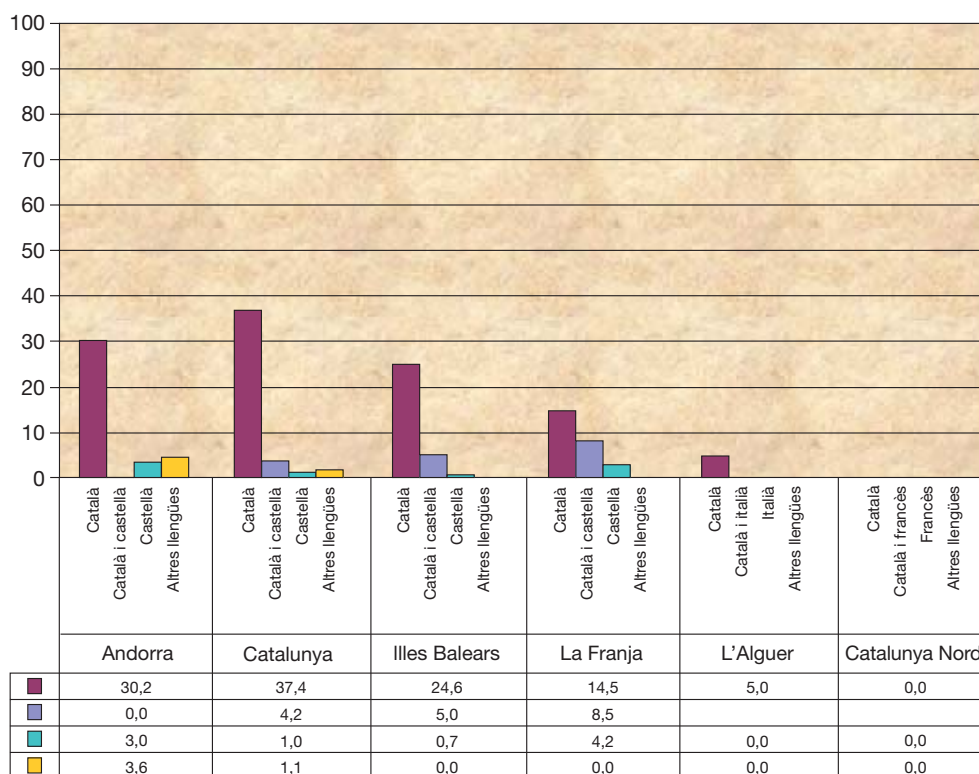
6.2.2.3. Ús del català amb les amistats del grup lingüístic no catalanòfon segons la llengua d'identificació

El gràfic 6.4 mostra les proporcions en què els membres dels diferents grups lingüístics empenen el català, de manera exclusiva o prioritària, amb les amistats que tenen com a llengua d'identificació l'altra llengua principal present al territori. Hi observem alguns fets interessants de comentar. En primer lloc, veiem que, en general, els integrants dels grups lingüístics principals diferents del català empenen el català amb els amics del propi grup lingüístic en una proporció que tendeix a zero. Seria un indicatiu de la impenetrabilitat de l'ús del català en aquests grups. Ara bé, convé que matisem que tant a Andorra com a la Franja hi ha una petita proporció d'individus hispanòfons que empenen el català amb les amistats del propi grup lingüístic. Un altre fet interessant de comentar és que tant a Andorra com a Catalunya hi ha persones amb una llengua d'identificació diferent del català i del castellà que empenen el català per relacionar-se amb les amistats hispanòfones. Els qui actuen així suposen una proporció molt petita dels respectius grups, especialment a Catalunya —on només representen un exigü 1,1 %—, però ens interessa subratllar-ne l'existència perquè constitueixen un exemple de la possibilitat que el català funcioni com a interllengua per a la comunicació entre els diferents grups no catalanòfons presents en aquests territoris.¹⁵

Si comparem el gràfic 6.4 amb el gràfic 6.3.b, encara hi observem un altre fet notador: arreu del domini lingüístic la proporció de catalanòfons que mantenen l'ús del català per relacionar-se amb les amistats de l'altre grup lingüístic principal al territori és molt menor que la proporció d'individus d'aquests altres grups lingüístics que mantenen l'ús de la seva llengua quan es relacionen amb les amistats catalanòfones. És a dir que, en les relacions intergrupals, els catalanòfons mantenidors del català són proporcionalment menys que els hispanòfons, italianòfons o francòfons que mantenen l'ús de llurs llengües. La proporció més alta de catalanòfons que mantenen l'ús del català en les relacions d'aquesta naturalesa la trobam a Catalunya (37,4 %); la segueixen Andorra (30,2 %), les Balears (24,6 %), la Franja (14,5 %) i l'Alguer (5 %); a la Catalunya Nord no s'hi ha registrat cap catalanòfon que s'adrexi en català a les amistats francòfones. Podríem aventurar-nos a dir que aquestes dades reflecteixen el grau de vigència, a cadascun dels territoris, de la norma de convergència lingüística, que determina que, en les relacions dels catalanòfons amb membres del grup lingüístic dominant, els primers s'han d'adaptar a la llengua dels segons. En qualsevol cas, no hem de perdre de vista que en les interaccions entre amics hi pesa sobretot el vincle interpersonal, mentre que la dimensió

¹⁵ Si hi afegim els qui empenen per igual el català i l'espanyol, el percentatge arriba al 5,4 % a Andorra i al 2,2 % a Catalunya.

Gràfic 6.4
Ús prioritari del català amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa.
Percentatges segons la llengua d'identificació,
a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres amb massa pocs efectius.

grup passa a un segon terme. El ventall de solucions comunicatives en el cas de les amistats entre membres de dos grups lingüístics diferents pot ser tan ampli com diverses són les persones i els contextos en què es relacionen: repertori de varietats lingüístiques compartides, circumstàncies en què es va produir la primera trobada, característiques lingüístiques de les xarxes socials de les quals els amics formen part simultàniament, etc.

6.2.3. Ús del català per part dels catalanòfons en les relacions d'amistat intergrupals

En aquest epígraf i en el següent analitzarem amb més detall l'ús del català en les relacions d'amistat intergrupals, tant dels catalanòfons com de les persones integrants de l'altre grup lingüístic principal al territori.

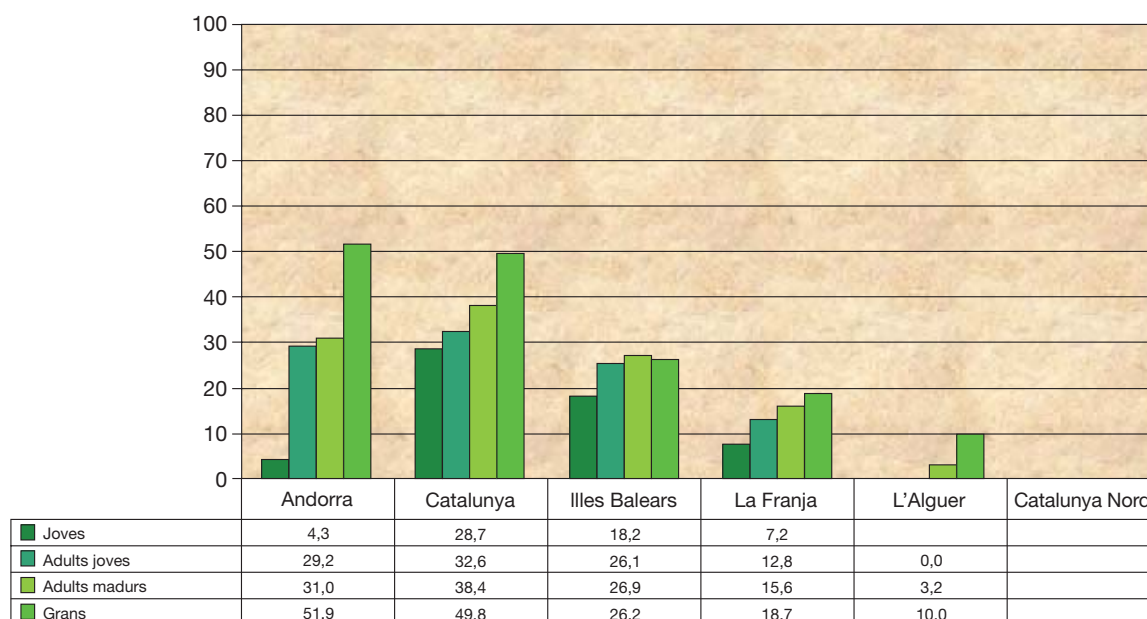
En el gràfic 6.4, la primera columna corresponent a cada territori mostra la proporció de catalanòfons que empren el català per relacionar-se amb les amistats de l'altre grup lingüístic principal en contacte. En els gràfics 6.5.a, 6.5.b i 6.5.c, aquesta informació s'ha creuat, respectivament, amb aquestes tres variables de classificació: l'edat, el lloc de naixement i el nivell d'estudis. Els percentatges reflecteixen la proporció d'individus de cada subgrup que mantenen l'ús del català.

6.2.3.1. Comportament dels catalanòfons segons l'edat

Veiem (gràfic 6.5.a) que el percentatge de catalanòfons que empren el català amb les amistats de l'altre grup lingüístic és directament proporcional a l'edat: els qui més l'empren són els més grans (persones de més de 64 anys), i els qui menys, els més joves (persones de 15 a 29 anys —de 18 a 29 a l'Alguer). Només les Balears s'aparten d'aquesta tendència: si bé els catalanòfons més joves són els que en menor proporció mantenen el català (el 18,2%), en els altres tres grups d'edat la proporció de mantenidors és la mateixa: un de cada quatre. Notem el dràstic contrast entre el comportament dels joves andorrans respecte del grup de més edat: si d'aquests darrers més de la meitat (el 52%) mantenen l'ús del català amb els amics hispanòfons, entre els més joves el percentatge de mantenidors és més de deu vegades inferior (només el 4,3%). També Catalunya, tot i ser el territori amb la major proporció de catalanòfons que empren el català amb les amistats de l'altre grup lingüístic (el 37,4%), presenta la mateixa reducció de la proporció de mantenidors amb l'edat, tot i que no de manera tan accentuada com a Andorra: a Catalunya el principal grup de mantenidors el trobam entre les persones més grans (la meitat parlen en català amb els amics hispanòfons), mentre que entre els més joves la proporció de mantenidors no arriba a la tercera part. Notem, així mateix, que a l'Alguer sembla que els catalanòfons que empren el català amb els amics italianòfons tendeixen a zero com més joves són, tot i que no podem saber quin és el comportament dels algueresos més joves perquè la submostra d'aquest grup d'edat no té prou efectius per proporcionar dades significatives.

El fet que els més joves siguin, dels catalanòfons, els qui en menor proporció usen el català amb les amistats de l'altre grup lingüístic pot ser indicatiu de la consolidació de la norma de

Gràfic 6.5a
Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004

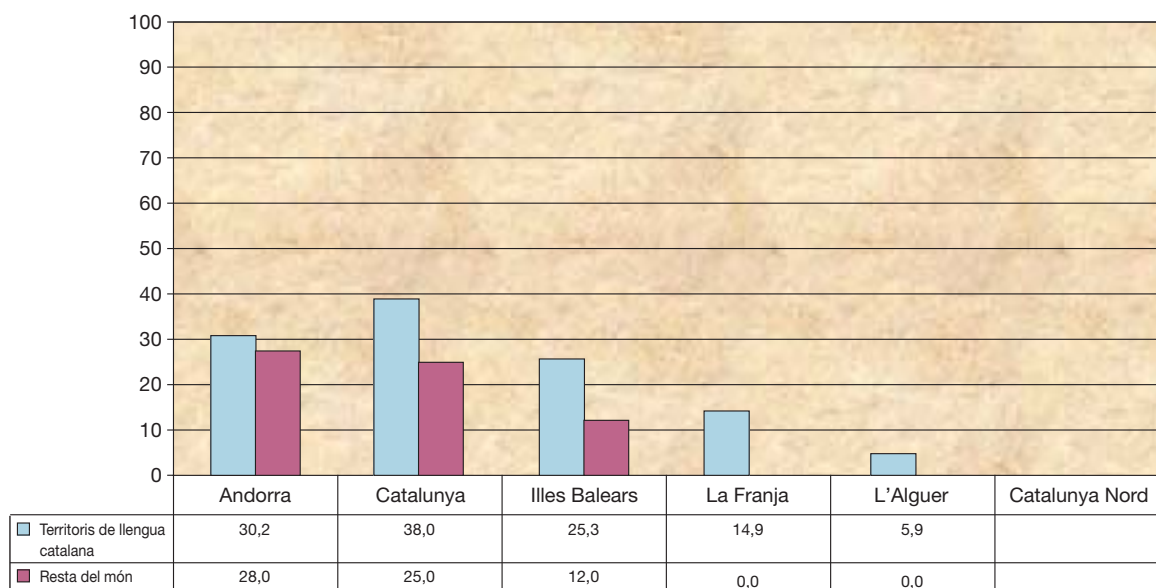
Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres amb massa pocs efectius.

convergència lingüística en aquest grup d'edat, afavorida perquè els joves tenen un domini del castellà o de l'italià major que les generacions més grans.¹⁶

6.2.3.2. Comportament dels catalanòfons segons l'origen

Si analitzam aquesta mateixa informació tenint en compte el lloc de naixement dels catalanòfons (*vid.* gràfic 6.5.b), observam que els nascuts fora dels territoris de llengua catalana mantenen l'ús del català en les relacions amb les amistats de l'altre grup lingüístic principal en una proporció menor que els catalanòfons nascuts a l'àrea lingüística.¹⁷ La diferència és mínima a Andorra, però a les Balears la proporció dels catalanòfons mantenidors autòctons en fa dues de la proporció dels al·loctons, i a Catalunya la relació és d'1,5 a 1, mentre

Gràfic 6.5b
Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per lloc de naixement, a sis territoris. 2003-2004

La submostra corresponent a la columna sense percentatge no té cap integrant.

¹⁶ Ara bé, tot i que les dades de què disposam no ens permeten confirmar-ho, podem apuntar una hipòtesi que aniria més aviat en sentit contrari. A territoris com Andorra o Catalunya, el fet que la proporció de joves catalanòfons que mantenen l'ús del català amb les amistats hispanòfones sigui baixa no voldria dir necessàriament que els joves d'aquests territoris emprin poc el català en aquest tipus de relació intergrup: en la mesura que la majoria dels seus amics hispanòfons, segurament també joves, són catalanoparlants, pot ser que els catalanòfons ja no els percebin tan clarament com a hispanòfons, i que, per tant, s'hi comportin com ho fan amb altres membres del propi grup i hi parlin en català. La norma de convergència lingüística, en les relacions amb aquestes persones, hauria quedat desactivada (encara que continuaria vigent amb interlocutors clarament hispanòfons). Aquest fenomen, si es confirmàs, suposaria que en aquests territoris el grup hispanòfon, almenys en la generació més jove, ha fet permeables les seves fronteres, i seria un indicatiu de l'afebliment, en aquesta generació, de la consciència que hi ha una frontera entre els grups lingüístics (*vid. infra* § 6.2.4.1).

¹⁷ No cal dir que els catalanòfons nascuts fora de l'àrea lingüística catalana suposen un percentatge molt petit del conjunt de catalanòfons: el 9,2 % a Andorra, el 4,4 % a Catalunya, el 5 % a les Illes Balears, el 2 % a la Franja i el 15 % l'Alguer; a la Catalunya Nord no s'hi ha registrat cap catalanòfon nascut fora de l'àrea lingüística.

que a la Franja i a l'Alguer no s'hi ha registrat cap catalanòfon al·lòcton que mantengui l'ús del català amb les amistats de l'altre grup lingüístic.

Com hem d'interpretar aquest fet? És arriscat treure'n conclusions, atès que les dades obtingudes per als catalanòfons al·lòctons es basen en poques unitats mostrals (vegeu la nota 17). Ara bé, el fet que el fenomen s'observi a tots els territoris fa pensar que no té caràcter aleatori, sinó que respon a alguna causa. Aquí només apuntarem una explicació possible: podria ser que algunes persones haguessin manifestat la seva adscripció al grup lingüístic català deslligant-la del seu comportament lingüístic real i —no ho podem descartar— fins i tot de la seva competència en català. És lògic que aquesta forma d'adscripció, basada més en la voluntat de pertànyer al grup que no en factors estrictament lingüístics, es doni més entre les persones nascudes fora de l'àrea lingüística —probablement de llengua inicial no catalana—, cosa que explicaria que entre els catalanòfons al·lòctons la proporció dels qui mantenen l'ús del català amb els amics de l'altre grup lingüístic sigui menor que entre els catalanòfons autòctons. Per confirmar aquesta hipòtesi caldria estudiar amb més detall el subgrup de catalanòfons al·lòctons (competència lingüística, llengua inicial, llengua a la llar, usos lingüístics en altres contextos, xarxes socials de les quals formen part, etc.).¹⁸

6.2.3.3. Comportament dels catalanòfons segons el nivell d'estudis

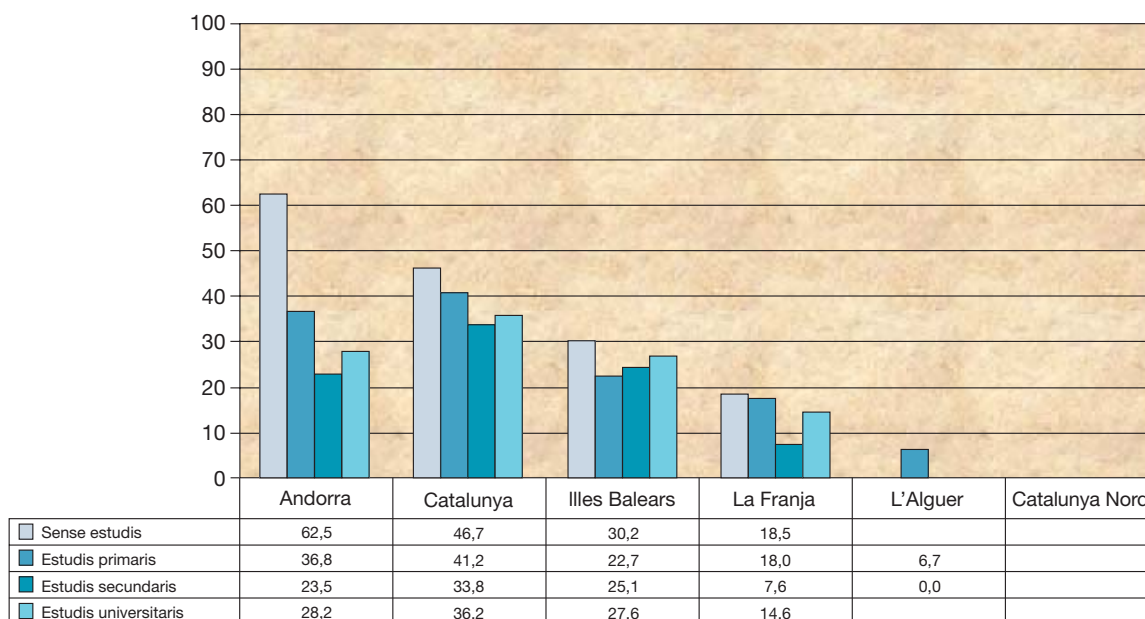
Finalment veurem la relació entre el nivell d'estudis dels catalanòfons i la mesura en què empren el català amb les amistats de l'altre grup lingüístic principal. S'han tingut en compte quatre subgrups: persones sense estudis, persones amb estudis primaris, persones amb estudis secundaris i persones amb estudis universitaris. Aquesta informació es mostra en el gràfic 6.5.c. Així mateix, en la taula 6.2 s'ofereix el percentatge que cada subgrup representa en el conjunt de catalanòfons del territori en qüestió. A Andorra, Catalunya i la Franja s'observa que els catalanòfons sense estudis i els que tenen estudis primaris són els que en major proporció mantenen l'ús del català per relacionar-se amb les amistats hispanòfones; a les Balears els catalanòfons sense estudis també són els que mantenen l'ús del català en major proporció, mentre que a l'Alguer tots els catalanòfons mantenidors tenen estudis primaris. Podem suposar que aquestes persones, pel fet d'haver tingut un contacte breu amb el sistema educatiu —durant molts d'anys, un dels instruments més potents d'espanyolització o d'italianització—, manifesten un comportament més solidari amb el propi grup, potser condicionat per un menor domini de l'espanyol o de l'italià. Tanmateix, no podem perdre de vista que aquests subgrups representen percentatges molt baixos dels catalanòfons de cada territori, i que alguns càlculs s'han hagut de fer a partir de molt poques unitats mostrals, de manera que aquestes dades, i qualsevol interpretació que se'n faci, s'han de considerar amb prudència. D'altra banda, notem que, a Andorra, Catalunya i la Franja, els catalanòfons amb estudis secundaris (és a dir, els que haurien completat el cicle educatiu obligatori) són els que en menor proporció mantenen l'ús del català, mentre que, en aquests tres territoris i a les Balears, la proporció de catalanòfons mantenidors amb estudis universitaris sempre és superior a la dels que tenen estudis secundaris. Podríem relacionar aquest fet amb la importància de la presència del català a les universitats catalanes, que potser contribuiria a reforçar el comportament mantenidor en els estudiants catalanòfons.¹⁹

¹⁸ En el cas de Catalunya, per exemple, s'ha comprovat que els catalanòfons de llengua inicial castellana empren el català en menor proporció que els de llengua inicial catalana (*vid.* Fabà: 2005a: 73-75).

¹⁹ També podria ser que les persones entrevistades amb estudis universitaris, més conscients potser que altres grups de població del que és més *políticament correcte*, haguessin donat la resposta que consideraven més adequada en el context de l'entrevista. Sense descartar que això hagi pogut passar en algun territori, el fet és

Gràfic 6.5c

Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres sense cap efectiu o amb massa pocs.

Taula 6.2.
Catalanòfons segons el nivell d'estudis assolit. Percentatges

	Sense estudis	Amb estudis primaris	Amb estudis secundaris	Amb estudis universitaris
Andorra	3,0	32,1	36,2	28,8
Catalunya	4,2	35,4	36,4	24,0
Illes Balears	8,1	42,9	32,9	16,1
La Franja	8,0	56,9	29,4	5,7
L'Alguer	3,4	76,3	15,3	5,1

6.2.4. Ús del català per part dels membres de l'altre grup lingüístic en les relacions d'amistat intergrupals

Més amunt ja hem comentat a grans trets el comportament lingüístic d'hispanòfons, italianòfons i francòfons quan es relacionen amb les amistats catalanòfones (gràfics 6.3.a i 6.3.b). Hem vist que, en aquestes comunicacions, hi predomina l'ús de la llengua del propi grup lingüístic: l'empren poc més de la meitat a Catalunya i a la Franja, i més del 70% a les Balears, l'Alguer i la Catalunya Nord. Només a Andorra la proporció d'hispanòfons que empren el català amb les amistats catalanòfones (46,3%) és lleugerament superior a la dels que mantenen l'ús de l'espanyol (43,8%).

que tenim altres evidències que apunten que un nivell d'estudis elevat implica un augment efectiu de l'ús del català. En el cas de Catalunya, concretament, l'EULC mostra que l'ús del català augmenta amb el nivell d'estudis en diversos sentits: major proporció de persones de llengua inicial castellana que adopten el català com a llengua d'identificació, augment de l'índex de transmissió intergeneracional del català, etc. (*vid.* Fabà, 2005a: 64-65, i Torres, 2005c: 95).

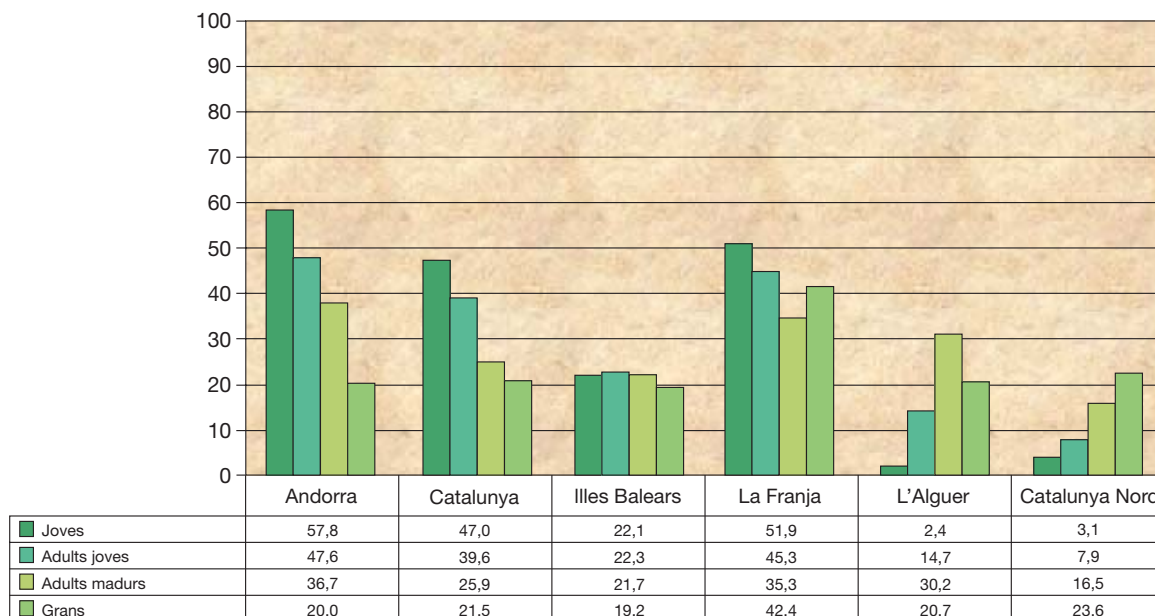
En els apartats següents analitzarem el perfil de les persones de llengua castellana, italiana o francesa que parlen en català amb les amistats catalanòfones. Recordem que suposen el 46,3 % a Andorra, el 43,9 % a la Franja, el 34,6 % a Catalunya, el 21,8 % a les Balears, el 17,5 % a l'Alguer i el 13,5 % a la Catalunya Nord (vid. gràfic 6.3.a). Com hem fet en l'epígraf 6.2.3, relacionarem aquesta informació amb l'edat, l'origen i el nivell d'estudis dels individus.

6.2.4.1. Comportament dels membres de l'altre grup lingüístic segons l'edat

El gràfic 6.6.a mostra en quina proporció són presents, en els diferents grups d'edat de persones no catalanòfones, les que empren el català amb les amistats catalanòfones. Hi observam dues tendències contraposades: en general, a Andorra, Catalunya i la Franja la proporció més alta de persones que s'adapten a la llengua de les amistats catalanòfones la trobam entre els més joves; en aquests tres territoris, la proporció va disminuint a mesura que augmenta l'edat. A l'Alguer i la Catalunya Nord, en canvi, s'hi registra la tendència contrària: els més joves presenten la proporció més baixa, proporció que augmenta amb l'edat. A les Illes Balears es registra pràcticament la mateixa proporció en els quatre grups d'edat. Podem interpretar aquestes dades com un reflex de les dinàmiques sociolingüístiques dels diferents territoris: en els tres primers, l'adscripció al grup lingüístic hispanòfon no és incompatible amb el domini del català —major com més jove és la població—, ni amb l'ús del català en les relacions intergrupals; les dades de l'Alguer i de la Catalunya Nord, en canvi, reflecteixen la progressiva pèrdua de competència en llengua catalana d'una generació a l'altra i el creixent predomini de l'italià i del francès en les relacions intergrupals.

Gràfic 6.6a

Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004

El fet que, a Andorra, Catalunya i la Franja, els hispanòfons més joves siguin els que en major proporció s'adrecen en català a les amistats catalanòfones s'ha de posar en relació amb el fet, comentat més amunt (cf. § 6.2.3.1), que els catalanòfons més joves també siguin els que més parlen en castellà amb les amistats hispanòfones. És a dir, que els més joves de tots dos grups lingüístics són els qui en major proporció declaren que s'adaptin a la llengua de les amistats de l'altre grup. Sembla, per tant, que en aquests territoris es produeix, d'una generació a la següent, i sobretot entre els més joves, un progressiu esborrament de les fronteres tant del grup catalanòfon com del grup hispanòfon.²⁰

A diferència d'aquests tres territoris, sembla que a l'Alguer i a la Catalunya Nord només el grup catalanòfon ha fet debiles les seves fronteres, mentre que l'altre grup principal les manté impermeables.²¹ D'altra banda, els resultats obtinguts a les Illes Balears no deixen de ser sorprenents, ja que hi hauríem esperat un comportament similar al registrat als tres primers territoris; però sembla que, a les Illes, ni l'adquisició de la llengua catalana a través del sistema educatiu ni el contacte amb el grup catalanòfon no indueixen en els hispanòfons més joves un comportament diferent del registrat en les altres franges d'edat del seu propi grup lingüístic. Segurament hauríem de considerar altres factors, com l'origen o el lloc de residència, per detectar i entendre les diferències en el comportament de cada grup d'edat.

6.2.4.2. Comportament dels membres de l'altre grup lingüístic segons l'origen

Com era previsible, el fet d'haver nascut o no en territori de llengua catalana determina l'ús del català que fan les persones no catalanòfones quan es relacionen amb les amistats de llengua catalana (*vid.* gràfic 6.6.b). Sembla lògic pensar que el fet d'haver nascut a l'àrea lingüística catalana ha propiciat un major contacte d'aquestes persones amb el català i els n'ha facilitat l'adquisició. A més, cal tenir en compte que, a Andorra, Catalunya i la Franja, en el grup d'hispanòfons autòctons hi deuen predominar les persones més joves, que, com hem dit en l'epígraf anterior, en aquests territoris són les que en major proporció empren el català amb les amistats catalanòfones. D'altra banda, als dos primers territoris no és negligible la proporció d'hispanòfons al·lòctons que empren el català amb les amistats catalanòfones: el 38,3 % a Andorra i el 22 % a Catalunya. A les Illes Balears i a la Franja la proporció és una mica més baixa (al voltant del 15 %), mentre que a l'Alguer i a la Catalunya Nord és molt petita (per davall del 3 %).²²

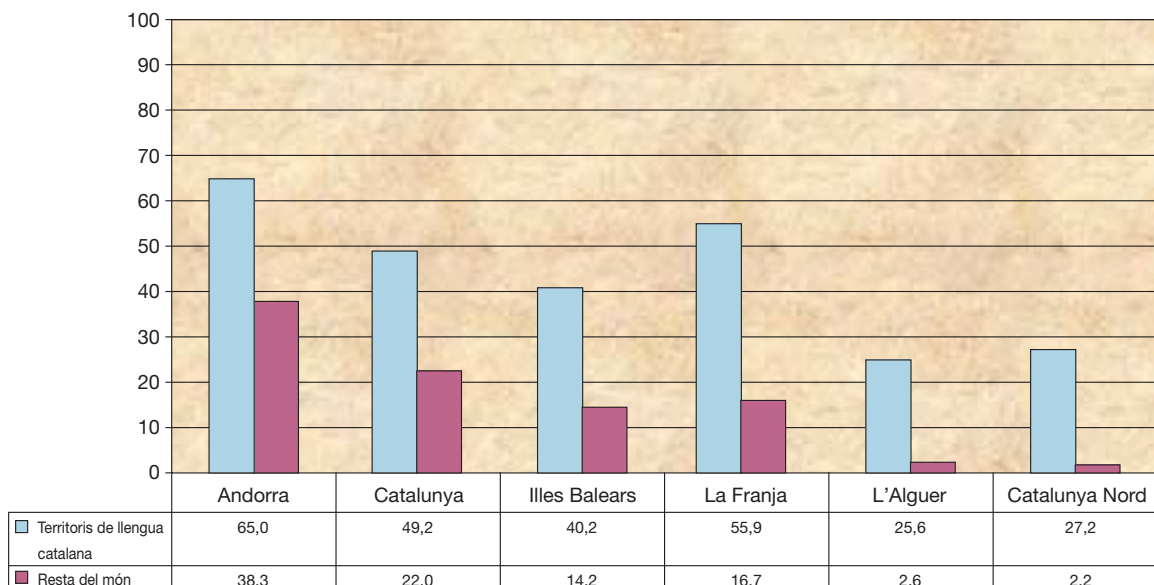
²⁰ Potser menys d'aquest que no d'aquell, en la mesura que els hispanòfons mantenen l'ús del castellà més que no pas els catalanòfons el del català quan s'adrecen a les amistats de l'altre grup lingüístic. D'altra banda, podem apuntar encara la possibilitat, suggerida per Joaquim Torres, que entre els més joves s'hagi estès l'estereotip social segons el qual cal adaptar-se a la llengua dels individus de l'altre grup, independentment que l'adaptació es practiqui o no.

²¹ És possible, a més, que els italianòfons i els francòfons que usen el català amb les amistats catalanòfones, més que persones que han après català siguin individus que han canviat d'adscripció grupal al llarg de la seva vida: no oblidem que tant a l'Alguer com a la Catalunya Nord una part de les persones competents en català que es declaren italianòfones i francòfones són individus de llengua inicial catalana (*vid.* gràfic 6.1).

²² Val a dir que, als territoris receptors d'immigració (*vid.* cap. 1), hi predominen els no catalanòfons al·lòctons: el 70 % a Andorra i a les Illes Balears, i al voltant del 54 % a Catalunya i a la Catalunya Nord. En canvi, a la Franja i a l'Alguer hi predominen els no catalanòfons autòctons: el 70 % en el primer cas i el 65 % en el segon. Podem pensar que, en els tres primers territoris, l'adscripció al grup hispanòfon està estretament lligada a l'origen; a la Franja i a l'Alguer, l'adscripció al grup no catalanòfon deu tenir més a veure amb la defecció lingüística dels autòctons, mentre que a la Catalunya Nord sembla que els dos factors s'hi donen més o menys en la mateixa mesura.

Gràfic 6.6b

Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per lloc de naixement, a sis territoris. 2003-2004

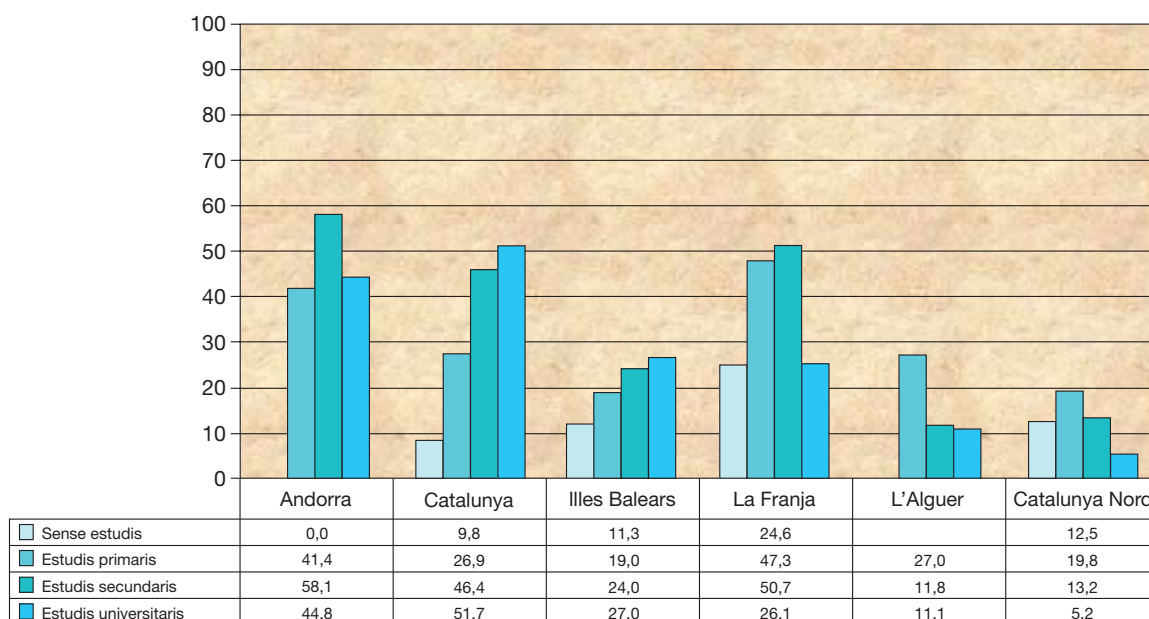
6.2.4.3. Comportament dels membres de l'altre grup lingüístic segons el nivell d'estudis

Vegem, finalment, com influeix el nivell d'estudis en el comportament lingüístic de les persones no catalanòfones quan s'adrecen a les amistats de llengua catalana. Aquesta informació es mostra en el gràfic 6.6.c; la taula 6.3, a més, reflecteix els percentatges de persones no catalanòfones que, a cada territori, han assolit els diferents nivells d'estudis considerats. A Catalunya i a les Illes Balears s'hi observa una mateixa tendència —encara que les proporcions són diferents—: com més perllongat és el contacte de les persones hispanòfones amb el sistema educatiu, major és la proporció amb què usen el català amb els amics catalanòfons, de manera que les persones amb estudis universitaris són les que més l'empren, i les persones sense estudis les que menys ho fan. A l'Alguer i a la Catalunya Nord, en canvi, la tendència que s'hi observa és més aviat la contrària: el sistema educatiu, en aquests territoris, sembla que funciona com un factor inhibidor de l'ús del català per part dels italianòfons i dels francòfons quan es relacionen amb persones de llengua catalana.²³ A la Franja, els hispanòfons amb estudis primaris i, sobretot, els que tenen estudis secundaris són els que en major proporció empren el català amb les amistats de llengua catalana; la proporció dels que tenen estudis universitaris, en canvi, és menor, potser pel fet que una part de la població d'aquest territori es forma a universitats espanyoles. A Andorra s'hi observa una tendència semblant, tot i que les diferències no són estadísticament significatives.

²³ Aquestes dades posen en relleu la importància del sistema educatiu com a entorn de socialització dels individus. Comprovam que, quan facilita el contacte amb el català i en possibilita l'adquisició als qui no l'han rebut com a llengua familiar (com passa a Catalunya i a les Balears), una major exposició al sistema educatiu provoca resultats diferents dels que es produeixen quan aquest priva els individus del contacte amb la llengua (com passa a l'Alguer i a la Catalunya Nord).

Gràfic 6.6c

Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004

La submostra corresponent a la columna sense percentatge manca de significació estadística perquè té massa pocs efectius.

Taula 6.3.

Hispanòfons, italianòfons i francòfons segons el nivell d'estudis assolit. Percentatges

	Sense estudis	Amb estudis primaris	Amb estudis secundaris	Amb estudis universitaris
Andorra	7,0	35,2	43,2	14,6
Catalunya	11,2	43,2	30,5	15,1
Illes Balears	7,5	42,8	33,7	16,0
La Franja	8,0	48,0	31,6	12,3
L'Alguer	-	38,7	44,2	16,6
Catalunya Nord	2,4	46,3	22,2	29,1

6.3. Comportament en les interaccions bilingües

En els apartats anteriors hem analitzat el comportament lingüístic dels individus en les comunicacions intragrups i en les comunicacions intergrupals. A falta de més dades, hem hagut de centrar l'anàlisi en un tipus de comunicació concreta: la que s'estableix entre persones unides per un vincle d'amistat. Ja hem comentat més amunt el caràcter especial d'aquesta mena de relacions, en què la dimensió interpersonal passa per damunt de l'adscripció grupal. Per aquesta raó, la informació sobre les tries lingüístiques dels individus quan es relacionen amb els amics potser resulta poc il·lustrativa de la seva manera de comportar-se en les relacions intergrupals. Ara bé, les enquestes fetes als diferents territoris encara aporten informació sobre un altre tipus d'usos lingüístics: els que s'estableixen en les interaccions casuals amb interlocutors desconeguts. En quina llengua s'enceten les converses amb persones de qui no se sap a quin grup lingüístic pertanyen ni quina llengua o quines llengües saben parlar? Com reaccionen els individus davant una resposta en una llengua diferent de la que ells han emprat

inicialment? Les preguntes que es formulaven, amb les corresponents opcions de resposta, són les següents:²⁴

- A. Vostè, quan s'adreça pel carrer a un desconegut per fer-li una pregunta, en quina llengua parla?
- Només en català
 - Més en català que en castellà
 - Per igual en català i en castellà
 - Més en castellà que en català
 - Només en castellà
 - En una altra llengua o en una altra i català i/o castellà
 - No correspon o ns/nc
- B. Si vostè s'adreça a qualcú en català i aquesta persona li respon en castellà, vostè generalment què fa?
- Continua parlant en català
 - Continua la conversa en castellà
 - Interromp la conversa
 - Demana si li poden parlar en català
 - No s'adreça mai a ningú en català
 - No ho sap, no contesta
- C. Si vostè s'adreça a qualcú en castellà i aquesta persona li respon en català, vostè generalment què fa?
- Continua parlant en castellà
 - Continua la conversa en català
 - Interromp la conversa
 - Demana si li poden parlar en castellà
 - No s'adreça mai a ningú en castellà
 - No ho sap, no contesta

Malauradament, els qüestionaris no incloïen cap pregunta sobre la reacció de les persones entrevistades davant una interpel·lació en català o en una altra llengua. Ens podem demanar si seria indicatiu d'aquesta reacció el comportament de les persones entrevistades en el tercer torn de conversa quan són elles les que han iniciat la interacció (és a dir, les respostes a les preguntes B i C). Sembla, però, que no, ja que les dues situacions no són paral·leles. Cal tenir en compte que és la persona que intervé en el segon torn de la conversa la que, responent en una llengua diferent de la de l'interpel·lador, defineix la seva adscripció grupal de forma inequívoca. Per tant, la situació de la persona entrevistada és diferent si és ella la interpel·lada (la que intervé en el segon torn) o si és ella la interpel·ladora (la que enceta la interacció). Per exemple, un catalanòfon interpel·lat en espanyol per un desconegut pot respondre en català amb la intenció d'informar el desconegut de la seva adscripció grupal; aquesta informació servirà al desconegut per orientar el seu comportament posterior (mostrar-se també com a catalanòfon parlant en català, parlar en català tot i formar part d'un altre grup lingüístic, parlar una altra llengua, etc.). En canvi, en les situacions proposades en les preguntes B i C, ara és l'individu hipotèticament interpel·lat per la persona entrevistada qui, responent en una llengua diferent de l'emprada per aquesta, defineix quina és la seva adscripció grupal; a partir d'aquí, la decisió de la persona entrevistada de continuar parlant en la llengua en què ha encetat la

²⁴ Reproduïm la versió catalana del qüestionari de les Illes Balears, que és pràcticament idèntica a la dels altres territoris.

conversa o bé continuar parlant en la llengua del seu interlocutor té unes connotacions diferents de les que tindria en la primera situació, perquè ara ja disposa d'informació sobre la llengua de l'interlocutor. Si decideix no convergir-hi, la persona entrevistada no només informa sobre la seva adscripció grupal, sinó que ara ja s'està reafirmant com a membre del seu grup lingüístic; a més, si la llengua que manté és el català (pregunta B), està adoptant un comportament que pot ser percebut com a socialment marcat.

Les dades sobre la llengua emprada per adreçar-se a persones desconegudes ja han estat exposades i comentades en el capítol 4, dedicat als usos lingüístics fora de la llar. Per tant, en els epígrafs següents ens centrarem en l'anàlisi de les respostes obtingudes a partir de les altres dues preguntes. No cal dir que estam davant un factor clau en qualsevol situació de contacte de llengües i de substitució lingüística: el grau de vigència de la norma social que determina que els membres del grup subordinat es relacionin amb els membres del grup dominant en la llengua d'aquests darrers. Aquesta norma té conseqüències devastadores per al primer grup, ja que en dilueix les fronteres, facilita la penetració de l'ús de l'altra llengua en les relacions intragrups i dificulta que la llengua pròpia del grup pugui ser adquirida per persones externes a aquest, per tal com se'n fa un ús de caràcter intern i socialment restringit. Per aquesta raó és important analitzar quin és el comportament de la població de cadascun dels territoris de llengua catalana en les interaccions bilingües a fi de comprovar en quina mesura la norma de convergència lingüística hi és vigent.

6.3.1. Comportament davant una resposta en l'altra llengua en contacte a una interpel·lació en català

En aquest apartat veurem com reacciona la gent quan, després d'adreçar-se a una altra persona en català, rep una resposta en l'altra llengua principal en contacte. Les proporcions de *mantenidors* del català a cada territori es mostren en els gràfics 6.7.a, 6.7.b i 6.7.c.²⁵ La categoria de *mantenidors* inclou tant les persones que continuen parlant en català com les que demanen si els poden parlar en català i les que interrompen la conversa.²⁶ El percentatge restant fins a cent comprèn tant les persones que continuen la conversa en l'altra llengua principal en contacte com les que no s'adrecen mai a ningú en català, perquè no el saben parlar o per altres raons.

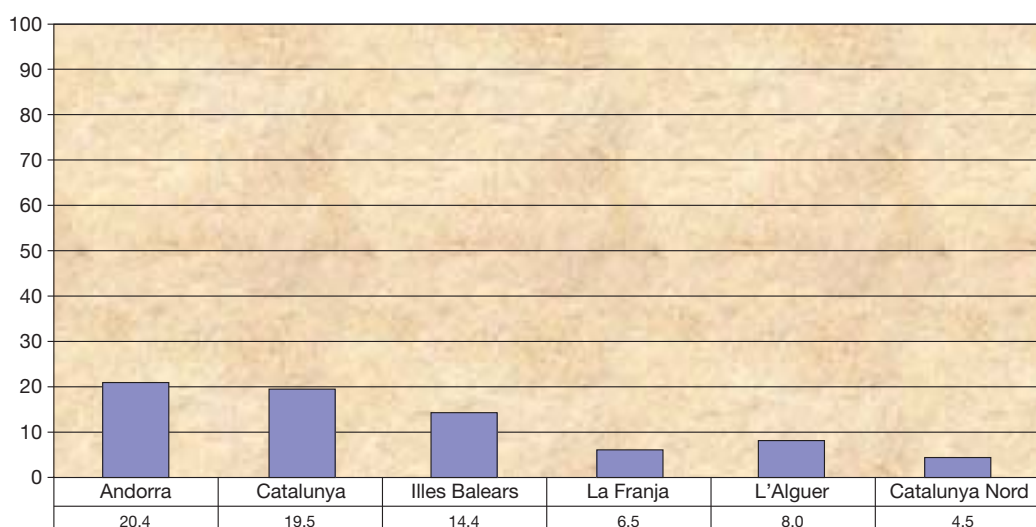
Constatam (gràfic 6.7.a) que la proporció de *mantenidors* sobre el conjunt de la població és baixa a tots els territoris: arreu (excepte a la Catalunya Nord) queda per davall de la proporció de persones que tenen el català com a llengua d'identificació i molt per davall de la proporció dels qui saben parlar en català. Andorra i Catalunya són els territoris on la proporció de *mantenidors* és més alta: una persona de cada cinc. Segueixen les Illes Balears, amb un 14,4 % de *mantenidors*, i la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord, amb proporcions per davall del 10 %.

Vegem, però, quin és el comportament dels individus segons la seva llengua d'identificació (gràfic 6.7.b). Comprovam que la norma d'adaptació dels catalanòfons a la llengua de l'interlocutor continua sent vigent a tots els territoris de llengua catalana: a Andorra i Catalunya, poc més d'una tercera part de les persones de llengua catalana mantenen l'ús de la seva llengua amb un interlocutor que els respon en castellà. A les Balears, els catalanòfons *mantenidors* són poc més d'una quarta part. Als altres territoris les proporcions encara són més

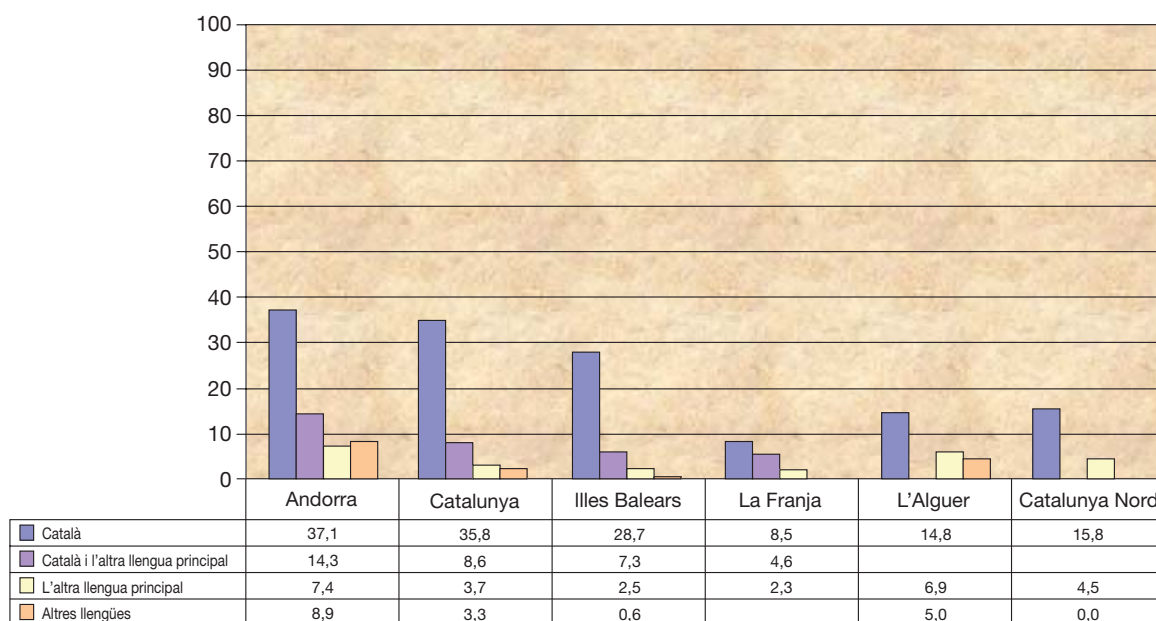
²⁵ Aquesta pregunta, evidentment, només es formulava a les persones que havien manifestat saber parlar en català, però els percentatges s'han calculat per al conjunt de cada mostra, ja que ens interessa saber la proporció de *mantenidors* sobre el conjunt de les poblacions dels diferents territoris.

²⁶ Aquests darrers representen percentatges pròxims a zero.

Gràfic 6.7a
**Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català
i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori.
Percentatges a sis territoris. 2003-2004**

Gràfic 6.7b
**Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català
i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori.
Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004**

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres sense cap efectiu o amb massa pocs.

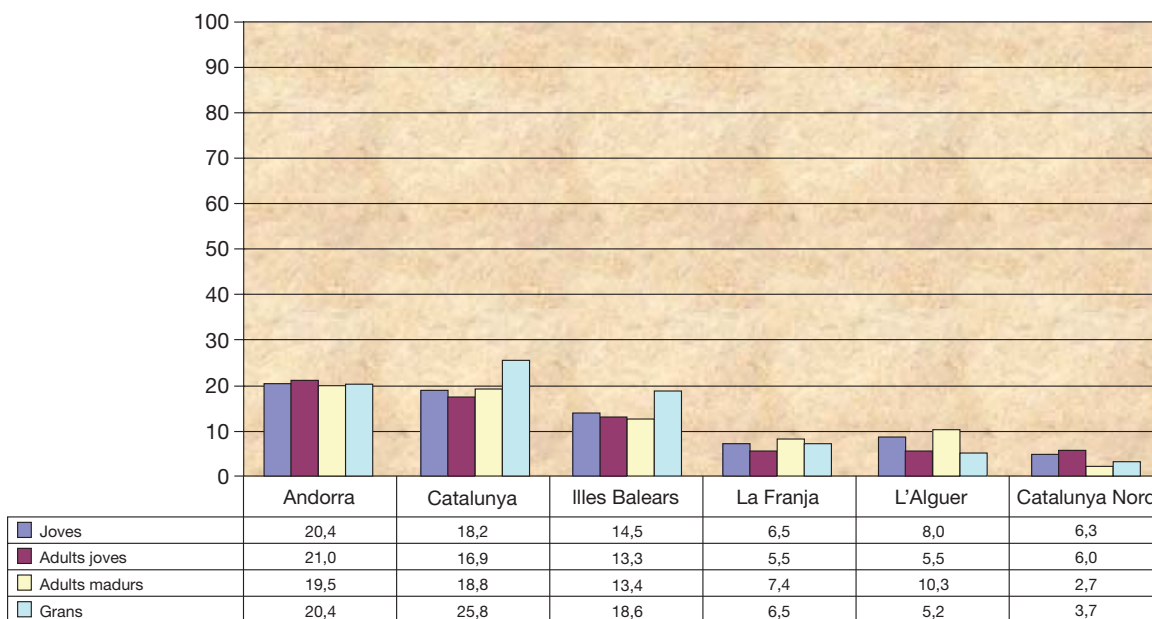
baixes. Val a dir que el caràcter qualitatiu i arbitrari de la norma de convergència lingüística resalta més en aquells territoris on el coneixement del català està més generalitzat (Andorra, Catalunya, la Franja, les Balears), ja que en aquests contextes la probabilitat que l'interlocutor que respon en castellà no entengui el català, o fins i tot que no el sàpiga parlar, és baixa, de manera que els problemes de comunicació no són una raó objectiva per al canvi de llengua.

El gràfic 6.7.b també ens mostra que la proporció de persones d'identitat lingüística dual que mantenen l'ús del català és igualment baixa a tots els territoris on s'ha obtingut informació sobre aquest col·lectiu. De fet, el seu comportament és més pròxim al dels hispanòfons que no al de les persones de llengua catalana.

Remarquem, així mateix, que una petita proporció de persones hispanòfones, italianòfones i francòfones afirmen mantenir l'ús del català encara que l'interlocutor els hagi respost en castellà, italià o francès, respectivament. Igualment, a Andorra, Catalunya i l'Alguer es registren percentatges petits, però no menyspreables, de parlants de llengües diferents de les principals en aquests territoris que declaren mantenir l'ús del català encara que l'interlocutor els respongui en l'altra llengua principal. No disposem de prou dades per fer llum sobre els perfils i les motivacions d'aquests mantenidors del català no catalanòfons. Tanmateix, podem apuntar algunes explicacions. Pot tractar-se de persones que estan aprenent català i que tenen interès de practicar amb interlocutors catalanoparlants. No podem descartar tampoc que el català hagi penetrat com a llengua de relació intragrupal entre els qui s'identifiquen amb l'altra llengua principal al territori.²⁷ I també hi cap la possibilitat que el català funcioni com a interllengua per a la comunicació entre els diferents grups no catalanòfons, possibilitat que ja s'ha apuntat més amunt respecte d'Andorra i Catalunya quan parlàvem de l'ús del català amb les amistats hispanòfones per part de parlants d'altres llengües (*vid.* § 6.2.2.3).

Si posam les dades sobre els mantenidors de l'ús del català en relació amb l'edat dels individus (*vid.* gràfic 6.7.c), comprovam que els diferents grups d'edat considerats a cada territori es

Gràfic 6.7c
Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004

²⁷ Com ja hem indicat més amunt (*vid.* nota 21), no podem perdre de vista tampoc que a la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord una part dels membres de l'altre grup lingüístic en contacte són persones de llengua inicial catalana. És possible que aquestes persones, en determinades situacions, tinguin un comportament assimilable al dels catalanòfons. Aquest fet potser trairia una adscripció grupal en certa manera problemàtica, i, en el cas concret de la Catalunya Nord, explicaria que la proporció de mantenidors del català (4,5 %) sigui superior a la proporció de persones que es declaren catalanòfones o d'identitat lingüística dual (2 %).

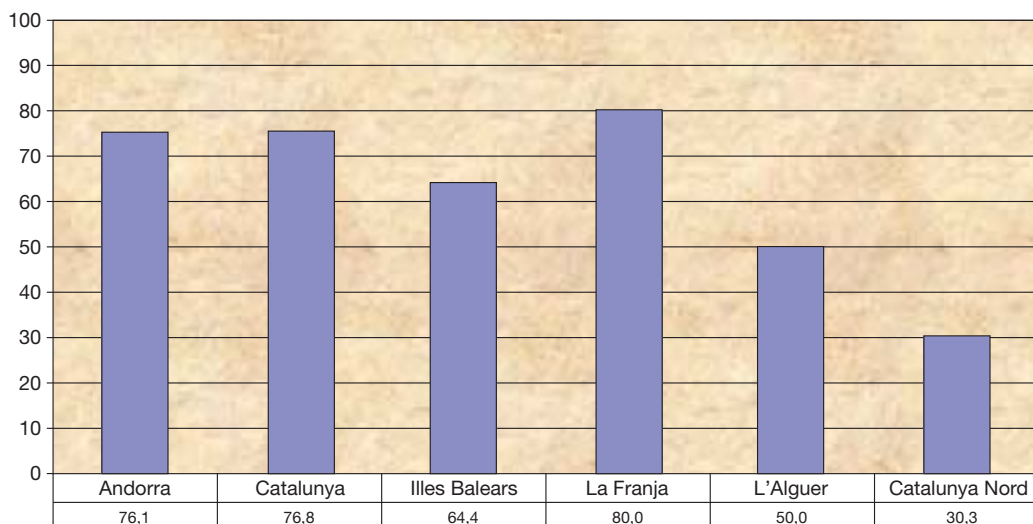
comporten de manera semblant. Només a Catalunya i a les Illes Balears la proporció de mantenidors és una mica més elevada entre les persones més grans.

6.3.2. Comportament davant una resposta en català a una interpel·lació en l'altra llengua en contacte

Quina és la reacció dels individus quan s'adrecen a algú en l'altra llengua principal al territori i reben una resposta en català? La informació referida a aquesta qüestió es mostra en els gràfics 6.8.a, 6.8.b i 6.8.c. En aquest cas, els percentatges reflecteixen únicament la proporció de persones que manifesten que continuen la conversa en català. L'opció de resposta «No s'adreça mai a ningú en l'altra llengua principal» no s'ha tingut en compte a l'hora de calcular els percentatges, ja que el que interessa aquí és comprovar, entre les persones que alguna vegada enceten una conversa en l'altra llengua principal en contacte, quin percentatge s'adapten al català.²⁸

El gràfic 6.8.a ens mostra que la proporció de persones que canvien al català és elevada a la majoria de territoris: a Andorra, Catalunya i la Franja, més de tres de cada quatre persones que alguna vegada enceten converses en castellà canvien al català quan l'interlocutor els respon en aquesta llengua; a les Balears s'adapten al català dues de cada tres persones; a l'Alguer ho fan la meitat, i a la Catalunya Nord, un tercera part.²⁹ Si analitzam el comportament dels membres dels diferents grups lingüístics en aquestes situacions (*vid.*

Gràfic 6.8a
Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges a sis territoris. 2003-2004

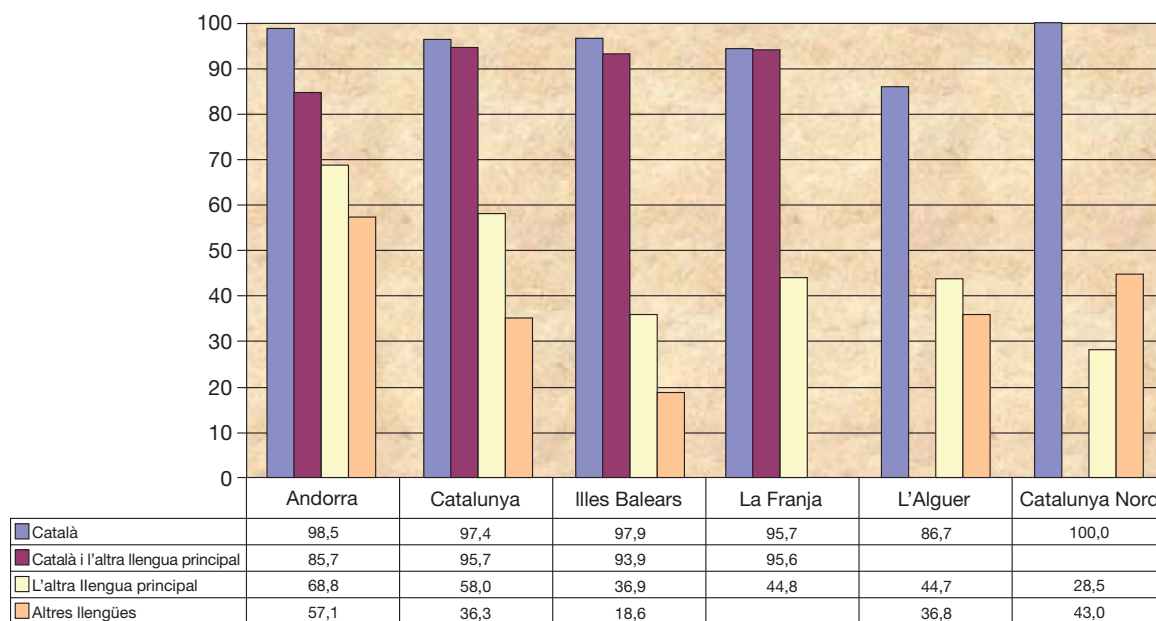
²⁸ A l'Alguer ningú no va manifestar que no s'adreçàs mai a altres persones en l'altra llengua (l'italià, en aquest cas). A Andorra ho varen manifestar el 13,6% del conjunt; a Catalunya, el 10,3%; a les Illes Balears, el 5%; a la Franja, el 2,5%, i a la Catalunya Nord, l'1%.

²⁹ Si calculam els percentatges tenint en compte el conjunt de la població (i no només els qui alguna vegada enceten converses en l'altra llengua), obtenim els valors següents: a Andorra s'adapten al català el 65,8%; a Catalunya, el 68,8%; a les Balears, el 60,7%; a la Franja, el 78,0%, i a la Catalunya Nord, el 30%. Els valors de l'Alguer són

gràfic 6.8.b), veiem que gairebé tots els catalanòfons s'adapten al català quan descobreixen que el seu interlocutor també parla en català. Ara bé, aquesta afirmació s'ha de matisar en el cas de l'Alguer, on sembla que aquest comportament no és universal entre els catalanòfons: devers un 13 % no s'adapten al català encara que aquesta sigui la llengua en què els respon l'interlocutor. Potser es tracta d'un altre indicatiu que, al costat dels assenyalats al llarg d'aquest capítol, fan pensar que en aquest territori ha adquirit certa normalitat l'ús de l'italià en les relacions entre els catalanòfons.

Gràfic 6.8b

Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres sense cap efectiu o amb massa pocs.

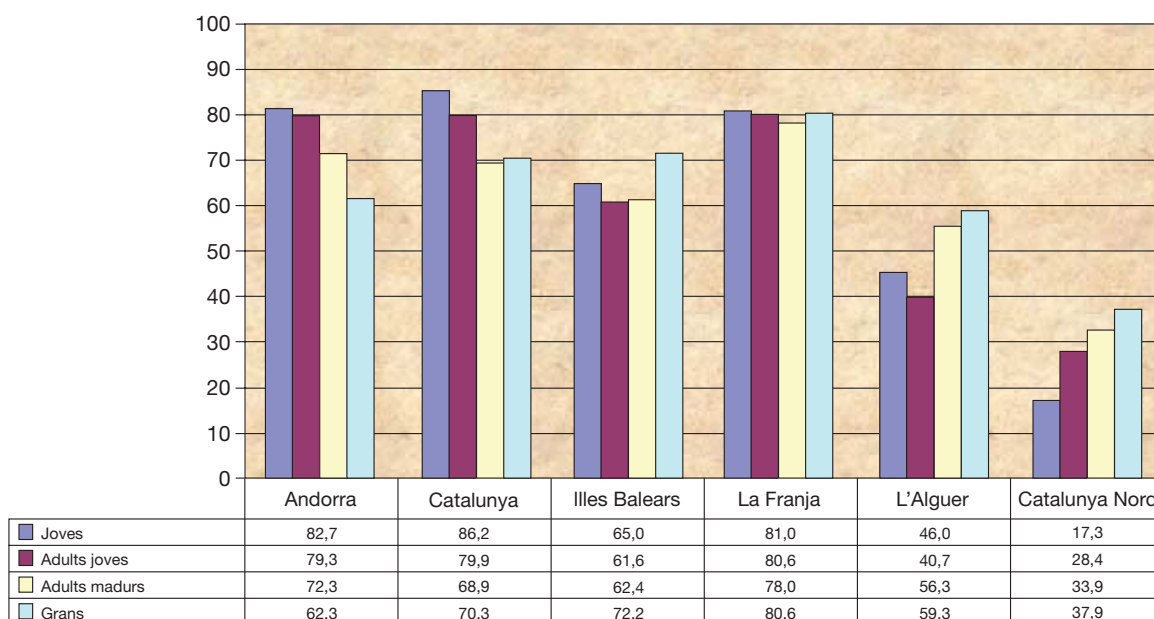
També les persones d'identitat lingüística dual s'adapten majoritàriament al català en aquestes situacions. Així mateix, el gràfic 6.8.b ens mostra que la proporció de parlants de l'altra llengua principal i d'altres llengües que s'adapten al català és relativament elevada, especialment a Andorra i a Catalunya.

Si posam aquestes dades en relació amb l'edat (gràfic 6.8.c), observam que tant a Andorra com a Catalunya el comportament adaptatiu augmenta com més joves són els individus, mentre que a l'Alguer i, sobretot, a la Catalunya Nord, sembla que la tendència és més aviat la contrària: com més grans són, més s'adapten. A la Franja no s'hi detecten diferències remarcables entre els grups d'edat, mentre que a les Balears les majors proporcions de persones que s'adapten al català les trobam entre els més joves i entre els més grans. Sembla evident que les dades del gràfic 6.8.c reflecteixen la distribució de la capacitat de parlar en català entre els diferents grups d'edat a cada territori (cf. capítol 2, gràfic 2.7).

els mateixos que apareixen en el gràfic 6.8.a (50,5 %). Fixem-nos que, a tots els territoris, la proporció dels qui s'adapten al català és superior a la proporció dels qui tenen el català o el català i l'altra llengua principal com a llengua d'identificació, però és inferior a la proporció dels qui saben parlar en català.

Gràfic 6.8c

Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004

No podem saber del cert si les respostes exposades en aquest apartat corresponen a comportaments reals o a *intencions* de comportament de les persones entrevistades. Malgrat això, permeten suposar que, arreu dels territoris de parla catalana, es podrien produir més sovint interaccions en català si hi hagués més gent disposada a mantenir-ne l'ús en ser interpellades en l'altra llengua principal al territori, fins i tot amb interlocutors dels altres grups lingüístics en contacte.

6.4. Representacions sobre la llengua

Clourem aquest capítol tractant dos aspectes que estan estretament relacionats amb la percepció que la població té de la solidesa de la comunitat lingüística catalana: d'una banda, veurem què pensen de la unitat de la llengua, opinió que, al capdavall, reflecteix la seva percepció de l'extensió de la comunitat lingüística; d'altra banda, analitzarem com veuen l'evolució de l'ús del català durant els darrers anys i quina perspectiva tenen de l'evolució de l'ús del català en els propers anys.

6.4.1. Parer sobre la unitat de la llengua

Es demanava a les persones entrevistades que manifestassin el seu acord o desacord sobre la unitat de la llengua catalana. A tall d'exemple, reproduïm la versió catalana de la pregunta tal com es va formular en el qüestionari corresponent a les Illes Balears:

A continuació li demanaré el seu grau d'acord o de desacord sobre una sèrie de temes:

[...]

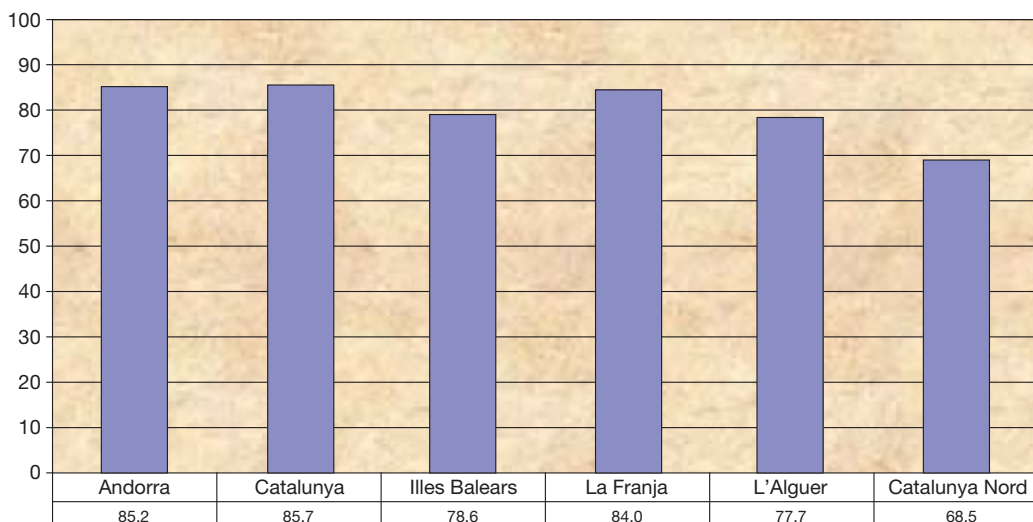
«El parlar de les Illes Balears, el de la Comunitat Valenciana, el d'Andorra i el de Catalunya³⁰ són maneres diferents de parlar la mateixa llengua.»

- Totalment d'acord
- Més aviat d'acord
- Més aviat en desacord
- Totalment en desacord
- Indiferent, no té opinió al respecte
- No ho sap, no contesta

Fixem-nos que la pregunta defuig, volgudament, qualsevol referència al nom de l'idioma. No es tractava d'esbrinar el grau d'acceptació del terme *català* per designar la llengua —una qüestió que pot resultar més o menys controvertida segons el lloc—, sinó de comprovar en quina mesura les poblacions dels diferents territoris tenen una percepció de la unitat de la llengua catalana ajustada a la realitat, percepció que ho és, alhora, de les dimensions de la comunitat lingüística. Es tracta d'una qüestió important, ja que l'extensió geogràfica i la demografia de la llengua influeixen en la percepció que hom té de la vitalitat del grup lingüístic;³¹ a més, el fet que als territoris on la llengua es troba en una situació més precària se sàpiga que, més enllà de les pròpies fronteres, la llengua rep suport institucional i gaudeix d'un estatus alt també influeix en la percepció de la vitalitat del grup.³²

Als sis territoris on s'han obtingut dades sobre aquesta qüestió constatarem que la proporció de persones que es manifesten d'acord amb la unitat de la llengua (i que, per tant, tenen una visió completa de la comunitat que la parla) és elevada arreu, com mostra el gràfic 6.9.a. Veiem que

Gràfic 6.9a
*Població que està d'acord amb la unitat de la llengua.
Percentatges a sis territoris. 2003-2004*

³⁰ Evidentment, en la formulació dels qüestionaris de la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord hi apareixia el nom de cada territori.

³¹ Sobre la qüestió de la vitalitat etnolingüística, vegeu, per exemple, Viladot (1992, 1993), Bourhis *et al.* (1981) o Giles *et al.* (1987).

³² No és debades, per tant, que els qui malden per debilitar la comunitat lingüística catalana dediquin tants d'esforços a atiar el secessionisme als diferents territoris.

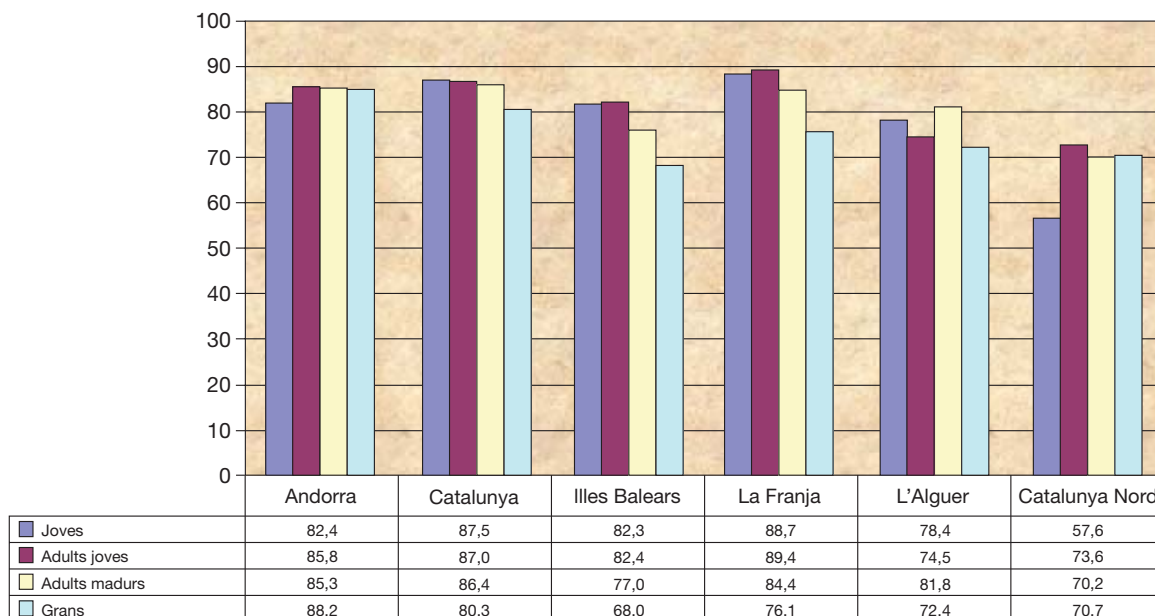
a Andorra, Catalunya i la Franja els percentatges dels qui hi estan totalment d'acord o més aviat d'acord suposen al voltant del 85 % de la població. Als dos territoris insulars, el percentatge se situa al voltant del 78 %, mentre que a la Catalunya Nord s'acosta al 70%.³³

No es detecten diferències remarcables entre els diferents grups d'edat, tot i que a Catalunya, les Balears, la Franja i l'Alguer sembla que les persones majors es mostren més reticents a reconèixer la unitat de la llengua, sempre amb percentatges elevats d'acceptació (gràfic 6.9.b). D'altra banda, encara que la proporció de persones que estan d'acord amb la unitat de la llengua és elevada en tots els grups lingüístics (gràfic 6.9.c), en general es detecta que és lleugerament superior entre els catalanòfons i les persones d'identitat lingüística dual. Això és lògic si pensam que aquestes persones, pel fet de parlar català, són les que més fàcilment poden constatar la continuïtat de la pròpia llengua més enllà del territori on viuen. Així mateix, observam que l'acceptació de la unitat de la llengua augmenta amb el nivell d'estudis a tots els territoris tret de la Catalunya Nord (gràfic 6.9.d), on sembla que la tendència és la inversa: com més relació s'ha tingut amb el sistema educatiu francès, menys es reconeix la unitat del català.

6.4.2. Parer sobre l'evolució de l'ús social del català

El segon aspecte relacionat amb la percepció de la solidesa de la comunitat lingüística catalana que analitzarem és la visió que la població de cada territori té de l'evolució de l'ús de la llengua en el passat i en el futur immediats. Ens basarem en les respostes a les preguntes que reproduïm tot seguit:³⁴

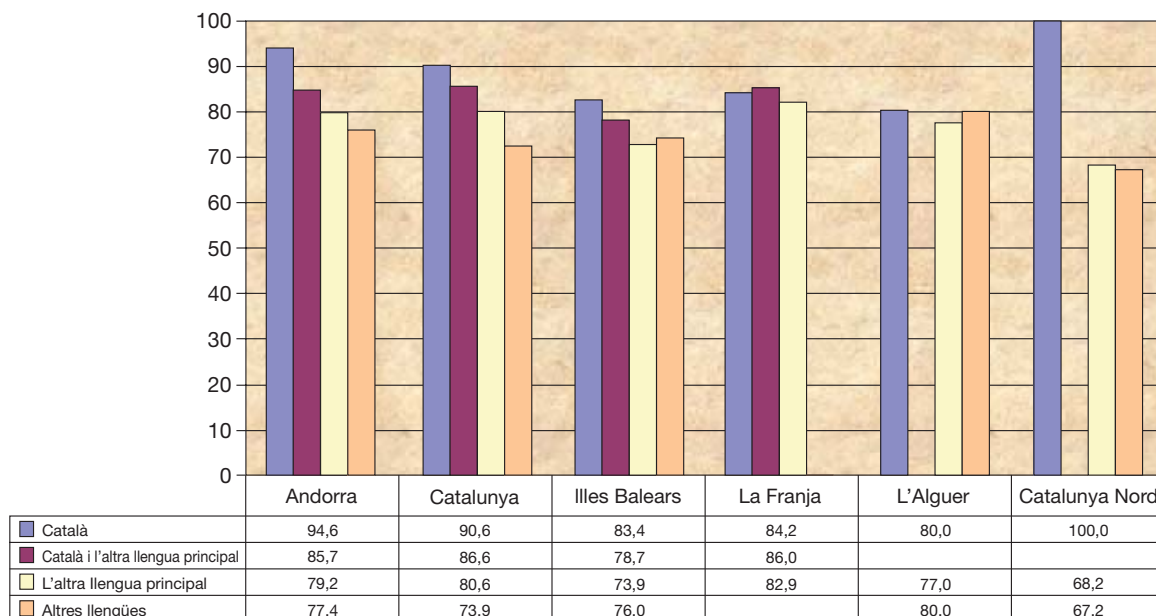
Gràfic 6.9b
Població que està d'acord amb la unitat de la llengua.
Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004

³³ Val a dir que a Andorra, Catalunya, la Franja i les Illes Balears, els qui estan totalment d'acord amb la unitat de la llengua suposen entre el 60 % i el 70 %, mentre que als altres dos territoris són més els qui hi estan més aviat d'acord, que suposen al voltant del 40 %.

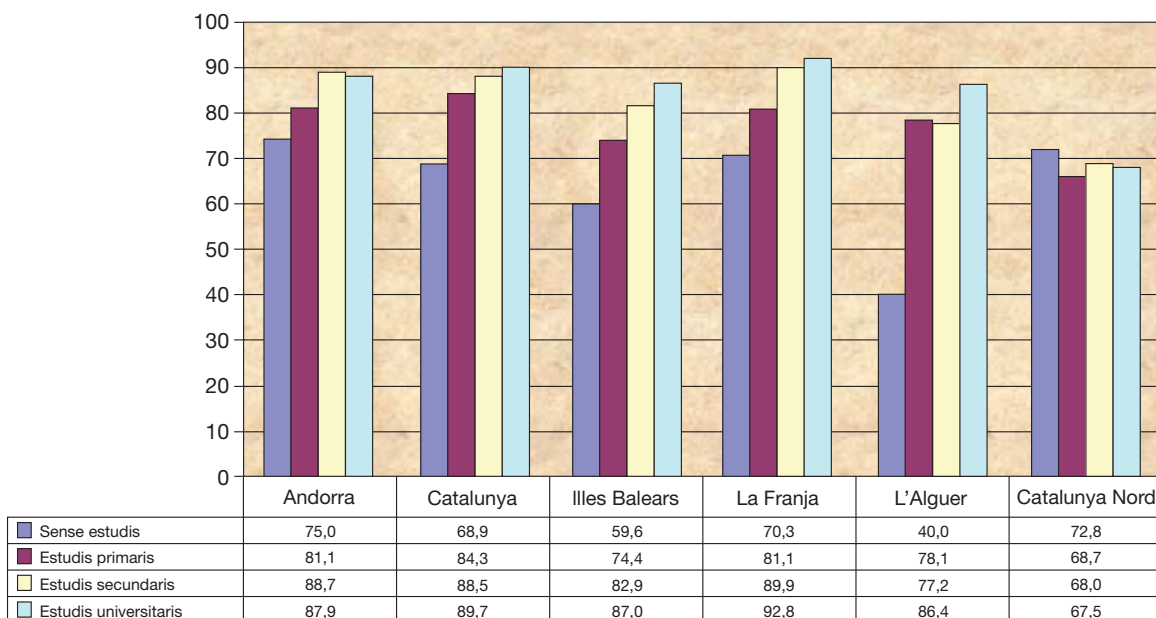
³⁴ Com en ocasions anteriors, oferim la versió catalana del qüestionari de les Illes Balears.

Gràfic 6.9c
Població que està d'acord amb la unitat de la llengua.
Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren ni indiquen 0,0 manquen de significació estadística perquè corresponen a submostres sense cap efectiu o amb massa pocs.

Gràfic 6.9d
Població que està d'acord amb la unitat de la llengua.
Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004

En general, a nivell social, vostè pensa que la llengua pròpia de les Balears s'usa més, igual o més poc que fa cinc anys?

Més
Igual

Més poc
No ho sap, no contesta

A parer seu, vostè creu que en els propers cinc anys la llengua pròpia de les Balears s'usarà més, igual o més poc que avui dia?

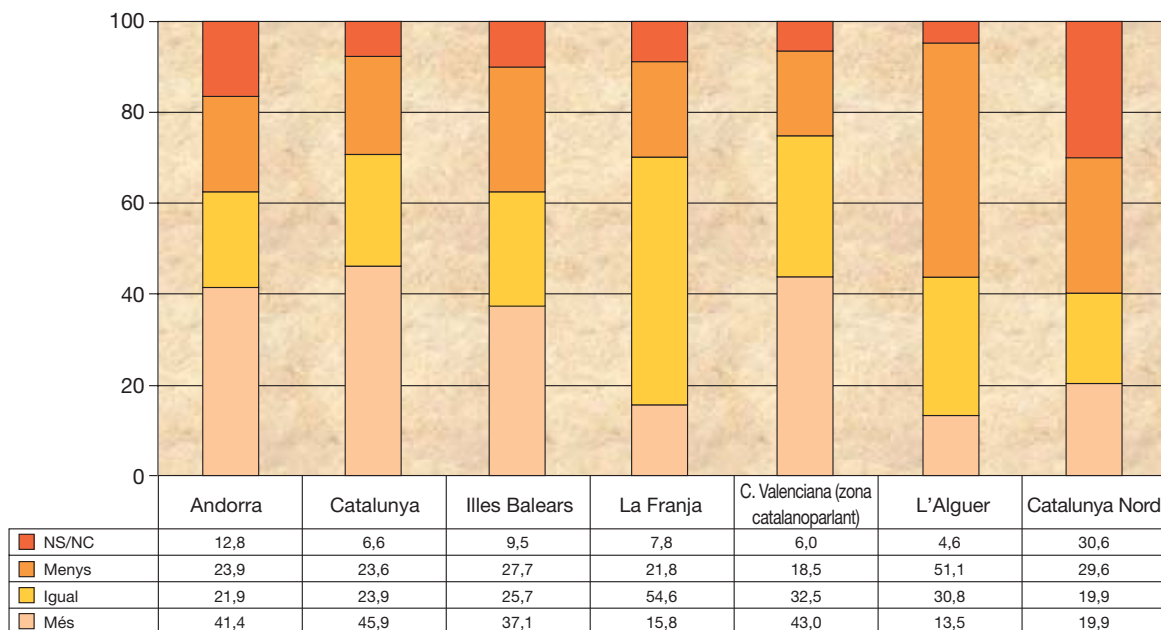
Més
Igual
Més poc
No ho sap, no contesta

Aquesta mena de preguntes presenten un inconvenient: les diferents opcions de resposta no tenen un sentit unívoc per a tothom, ja que, en la mesura que es fan servir termes relatius, cada resposta només podria ser justament valorada i interpretada respecte de l'individu que la dona i del seu entorn. Així i tot, en els apartats següents intentarem oferir una interpretació d'aquestes dades, que relacionarem amb l'edat dels individus i amb la seva llengua d'identificació. El fet de tenir en compte aquestes dues variables de classificació ens permetrà introduir algunes matisacions interessants en la nostra anàlisi.

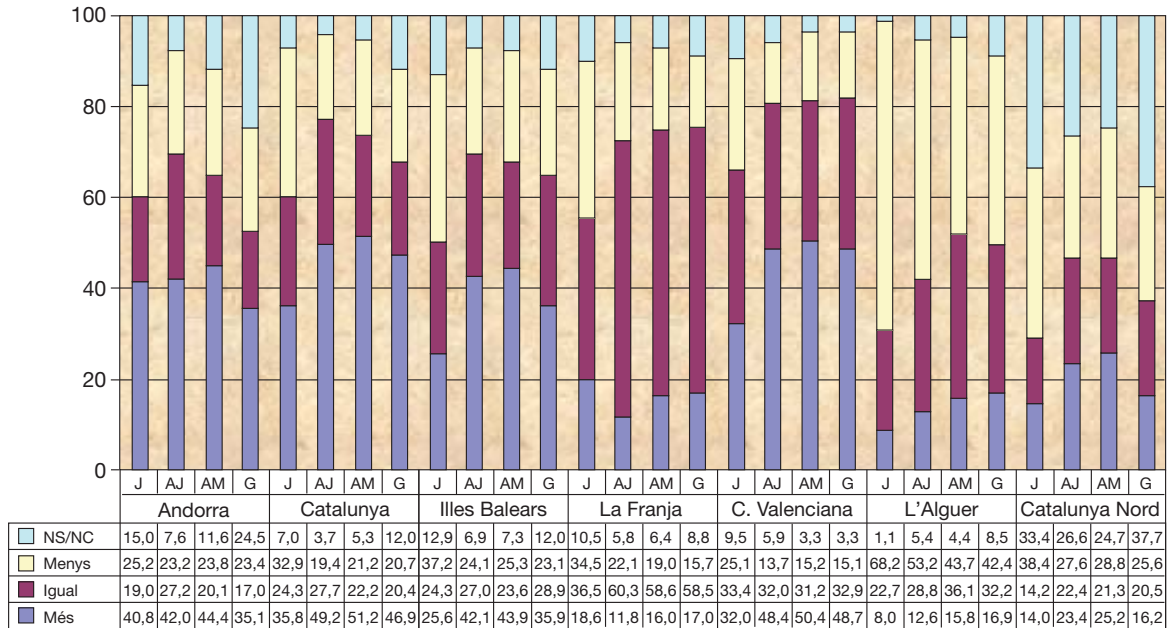
6.4.2.1. Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys

Els gràfics 6.10.a, 6.10.b i 6.10.c mostren l'opinió de les persones entrevistades sobre l'evolució de l'ús del català en els darrers anys. En aquest cas disposam d'informació referida a la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana. Observam que, allà on el català rep reconeixement institucional (Andorra, Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana), hi predominen les persones que pensen que el català s'usa més en l'actualitat que en els anys anteriors. A la resta de territoris (la Franja, l'Alguer i la Catalunya Nord), les persones que perceben un augment de l'ús del català en els darrers anys representen les proporcions més baixes dels qui tenen una opinió formada al respecte. A la Franja, més de la meitat de la població considera que el català s'empra

Gràfic 6.10a
*Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys.
Percentatges als set territoris. 2003-2004*

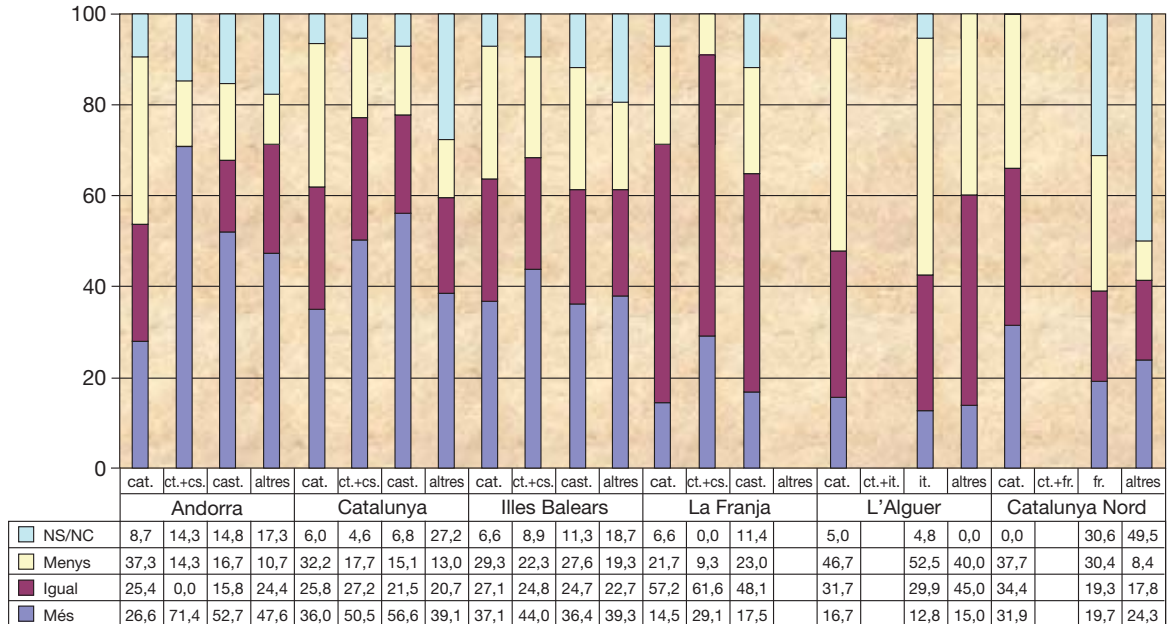

Gràfic 6.10b
 Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys.
 Percentatges per grups d'edat, als set territoris. 2003-2004

J: Joves; AJ: adults joves; AM: adults madurs; G: grans.

Gràfic 6.10c
 Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys.
 Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren corresponen a submostres sense cap integrant o amb massa pocs per tenir significació estadística.

igual ara que en els anys anteriors, una percepció que reflecteix la relativa estabilitat de la situació sociolingüística d'aquest territori. A l'Alguer, la meitat de la població percep una evolució negativa de l'ús social del català. A la Catalunya Nord també hi predominen els qui pensen que el català s'usa menys ara que en el passat immediat; en aquest territori, a més, el fet que gairebé

una tercera part no tinguin una opinió formada al respecte potser tradueix la manca de referents comparatius de la població, ja sigui perquè es tracta de persones instal·lades recentment al territori o perquè es tracta de persones sense cap vinculació amb la realitat catalana.

Vegem, però, quina és la percepció que els diferents grups d'edat i els diferents grups lingüístics tenen de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys.³⁵ Quant a l'edat dels individus, observam (gràfic 6.10.b) que a tots els territoris les persones més joves són les que en major proporció consideren que el català s'usa menys ara que abans. La diferència és petita a Andorra, però considerable a la resta de territoris. D'altra banda, només a Andorra la proporció de joves que pensen que el català s'usa més ara que en els darrers anys supera clarament la proporció dels que pensen que s'usa menys; a la Comunitat Valenciana i Catalunya també predominen els primers sobre els segons, però la diferència és més petita. A la resta de territoris hi predominen els joves que perceben una regressió en l'ús de la llengua, amb el cas extrem de l'Alguer, on només el 8% dels joves pensen que el català s'usa més, davant un 68,2% que pensen que s'usa menys. A la Franja, la percepció d'estabilitat de l'ús de la llengua a què ens hem referit més amunt queda matisada pel fet que entre els més joves disminueix considerablement la proporció dels qui pensen que el català s'usa igual ara que abans, alhora que augmenta la dels qui pensen que s'usa menys.

Per explicar la percepció negativa que els més joves d'aquests territoris tenen de l'evolució de l'ús del català, sembla que, a la dinàmica sociolingüística de cada lloc —en alguns casos amb un trencament clar de la transmissió intergeneracional de la llengua—, s'hi han d'afegir altres factors, com les mancances del català per satisfer les necessitats comunicatives d'aquest grup d'edat, en el sentit que és poc present en els àmbits en què els joves se socialitzen (més enllà de l'entorn escolar) i en els elements que formen part del seu lleure, etc.³⁶ D'altra banda, en la percepció negativa dels joves també hi deu pesar el progressiu esborrament de les fronteres dels grups lingüístics, que, com hem dit abans, sembla que s'està produint en aquesta generació. Aquest esborrament implica un augment de l'ús de totes dues llengües en contacte per part dels membres joves dels dos grups lingüístics, cosa que pot ser percebuda com una reducció de l'ús del català, almenys entre els joves catalanòfons.

D'altra banda, a Andorra, Catalunya, les Illes Balears i la Catalunya Nord s'hi observa que els grups d'edat intermedis (els adults joves i els adults madurs) són els que en major proporció perceben un increment de l'ús del català en els darrers anys, mentre que en els grups d'edat extrems (els joves i els grans) la proporció és menor; aquests darrers —especialment els grans— també presenten els majors percentatges d'individus que trien l'opció «No ho sap, no contesta». Podem suposar que la percepció dels joves i la dels grans deu respondre a causes només en part coincidents: entre els primers hi ha els factors que apuntàvem en el paràgraf anterior; entre els segons, almenys per als catalanòfons, potser hi pesa el record d'un passat en què la vitalitat de l'ús social del català, sobretot en les relacions interpersonals, era més evident que ara, en la mesura que les fronteres del propi grup lingüístic estaven més clarament traçades i resultaven més impermeables a l'ús de l'altra llengua.

³⁵ Malauradament, no disposam dels creuaments amb la llengua d'identificació per a les dades referides a la Comunitat Valenciana sobre la percepció de l'evolució passada i futura de l'ús de la llengua.

³⁶ L'associació del català amb determinats àmbits institucionals (l'escola, l'administració autonòmica), el converteix, almenys per a una part de la població jove, en un vehicle de comunicació poc apte per a generar discurs transgressor, contracultural o antisistema. Com el peix que es mossega la coa, aquest *dèficit vocal* del català dificulta que penetri en els àmbits on es genera aquesta mena de discurs, on predomina l'ús de la llengua dominant, amb un repertori productiu de registres socialment reconeguts. Sobre aquesta qüestió, vegeu Pujolar (1997).

Pel que fa a la manera com els diferents grups lingüístics perceben l'evolució de l'ús del català en els darrers anys (gràfic 6.10.c), observam que a Andorra, Catalunya, les Balears i la Catalunya Nord els catalanòfons són el grup lingüístic en què és major la proporció dels qui perceben un retrocés de l'ús de la llengua. Paral·lelament, a Andorra, Catalunya i les Balears trobam que, en general, les proporcions dels qui consideren que el català s'empra més ara que no abans són majors entre els individus d'identitat lingüística dual i en els altres grups lingüístics no catalanòfons que no entre els catalanòfons. Això s'explica, segurament, perquè aquests darrers són els més conscients de l'absència del català en molts d'àmbits socials i els més sensibles a l'hora de detectar els entrebancs que dificulten l'ús de la seva llengua.³⁷

6.4.2.2. Perspectiva de l'evolució de l'ús del català en els propers anys

Acabam d'exposar els resultats sobre la percepció de la població respecte de l'evolució de l'ús social del català en els darrers anys. Tot i que es tracta d'una percepció subjectiva, es basa en un referent real: l'experiència dels individus com a parlants integrats en una societat. En aquest apartat, en canvi, analitzarem com preveuen que evolucionarà l'ús de la llengua en els propers anys. Fixem-nos en la complexitat que aquesta qüestió representa per a les persones entrevistades: se'ls demana que facin una projecció cap al futur de l'evolució d'un fenomen sobre el qual només tenen informació parcial i en el qual estan implicats molt directament, de manera que resulta difícil que se'n puguin distanciar prou per considerar-lo amb objectivitat. D'altra banda, és pràcticament impossible determinar si les respostes obtingudes corresponen a una perspectiva deduïble de la dinàmica de la societat i tamisada per la posició que l'individu hi ocupa o si més aviat reflecteixen el que l'individu voldria que passàs.

El gràfic 6.11.a ens mostra les respostes obtingudes per al conjunt de la població de cadascun dels territoris. Observam novament que, en aquells territoris on el català té presència institucional (Andorra, Catalunya, les Balears i la zona catalanoparlant de la Comunitat Valenciana), hi predominen els qui pensen que el català s'emprarà més en els anys venidors. A les Balears, però, la proporció dels qui creuen que en el futur el català s'emprarà més s'acosta a la dels qui creuen que s'emprarà menys. D'altra banda, a la Franja hi continuen predominant els qui són del parer que l'ús del català es mantindrà igual, però ara els qui ho pensen són menys de la meitat, mentre que els qui pensen que en el futur s'usarà menys arriben al 26%. A l'Alguer i a la Catalunya Nord hi predominen els qui preveuen que en el futur el català s'emprarà menys, que suposen poc més del 40% a ambdós territoris.

Si relacionam aquestes respostes amb l'edat dels individus (gràfic 6.11.b), observam que novament són els més joves els qui, en general, menys optimistes es mostren respecte de l'augment de l'ús del català en el futur. A la majoria de territoris la proporció de joves que creuen que l'ús del català disminuirà és major que la dels que creuen que augmentarà. Només a Andorra hi predominen els joves que preveuen un augment de l'ús de la llengua, mentre que a la Comunitat Valenciana optimistes i pessimistes representen gairebé la mateixa proporció. Pel que fa als altres grups d'edat, a Andorra, Catalunya, les Balears i la Comunitat Valenciana són més els qui pensen que l'ús del català s'incrementarà que no els qui pensen que disminuirà; a l'Alguer i la Catalunya Nord, en canvi, en general són més els qui opinen que l'ús del català minvarà que no els qui pensen que augmentarà, tot i que en

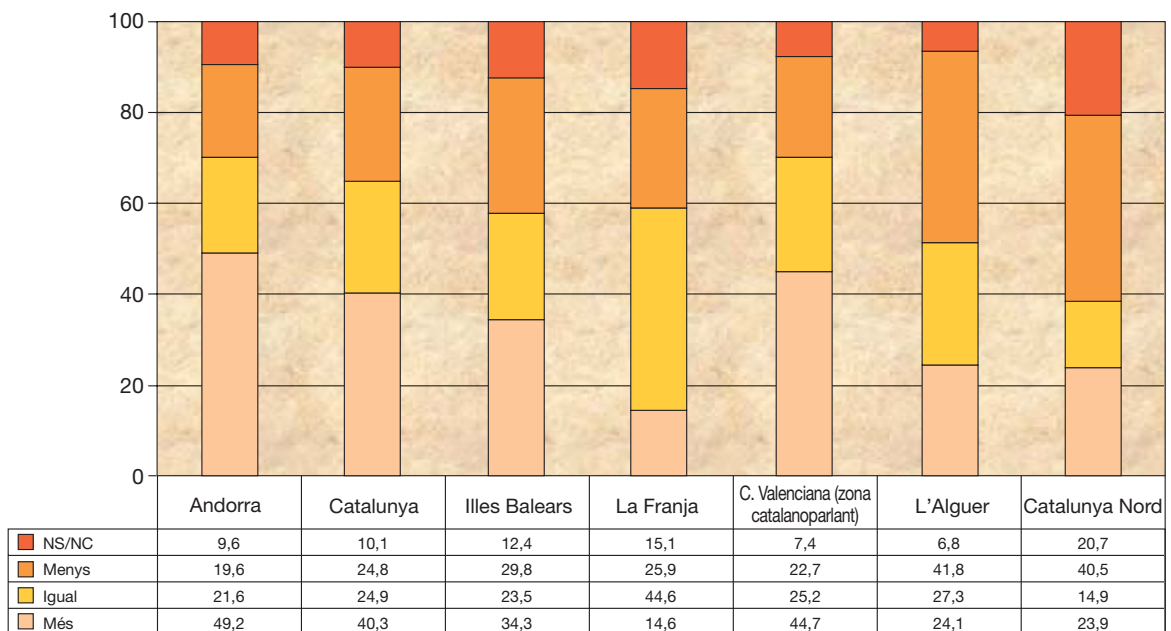
³⁷ En canvi, els qui no empen mai el català o en fan poc ús no reben aquesta informació.

algun grup d'edat les dues opcions presenten percentatges semblants. A la Franja, la perspectiva que l'ús del català en el futur es mantengui igual que en l'actualitat és l'opció predominant en tots els grups d'edat excepte entre els més joves, en què aquesta opció i l'opció dels qui pensen que s'usarà menys s'igualen.

Finalment veurem quina perspectiva d'evolució futura de l'ús social del català tenen els diferents grups lingüístics (gràfic 6.11.c). Andorra és el territori on la perspectiva d'evolució positiva de l'ús del català és major en tots els grups lingüístics, amb percentatges que en general se situen al voltant del 50%. Els catalanòfons de l'Alguer també són optimistes en aquest sentit: més d'una tercera part pensen que l'ús de l'alguerès augmentarà en el futur. En canvi, comprovam que a Catalunya, les Illes Balears, la Franja i la Catalunya Nord la proporció de catalanòfons que consideren que en el futur l'ús del català disminuirà és major que la proporció dels que creuen que augmentarà. Ja hem comentat abans que no és estrany que les persones que s'identifiquen amb el grup catalanòfon siguin les que més críticament avaluin la situació social del català; per la mateixa raó, no és estrany que siguin les que fan una previsió més negativa de l'evolució futura de l'ús de la seva llengua.³⁸

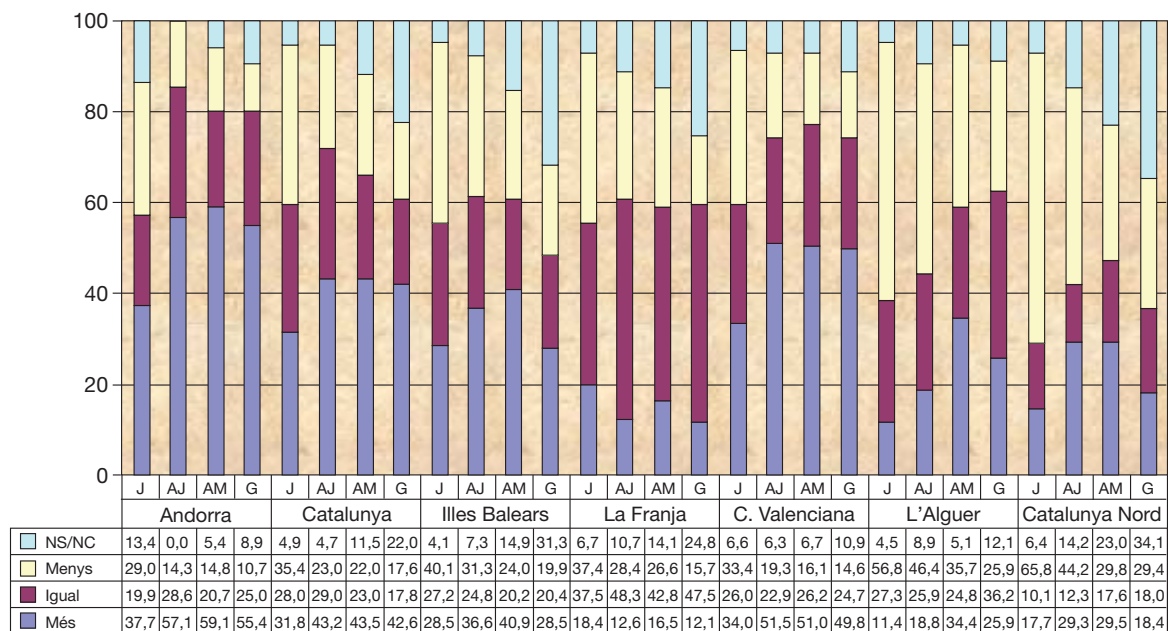
D'altra banda, mentre que entre els hispanòfons de Catalunya i de les Balears hi predominen els qui creuen que en el futur l'ús del català s'incrementarà, a l'Alguer i la Catalunya Nord els italianòfons i els francòfons que confien en l'augment de l'ús futur del català són menys que els que pensen que en retrocedirà l'ús. A la Franja els qui són del parer que l'ús del català es mantindrà estable són majoria en tots els grups lingüístics.

Gràfic 6.11a
Perspectiva de l'evolució de l'ús del català en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges als set territoris. 2003-2004

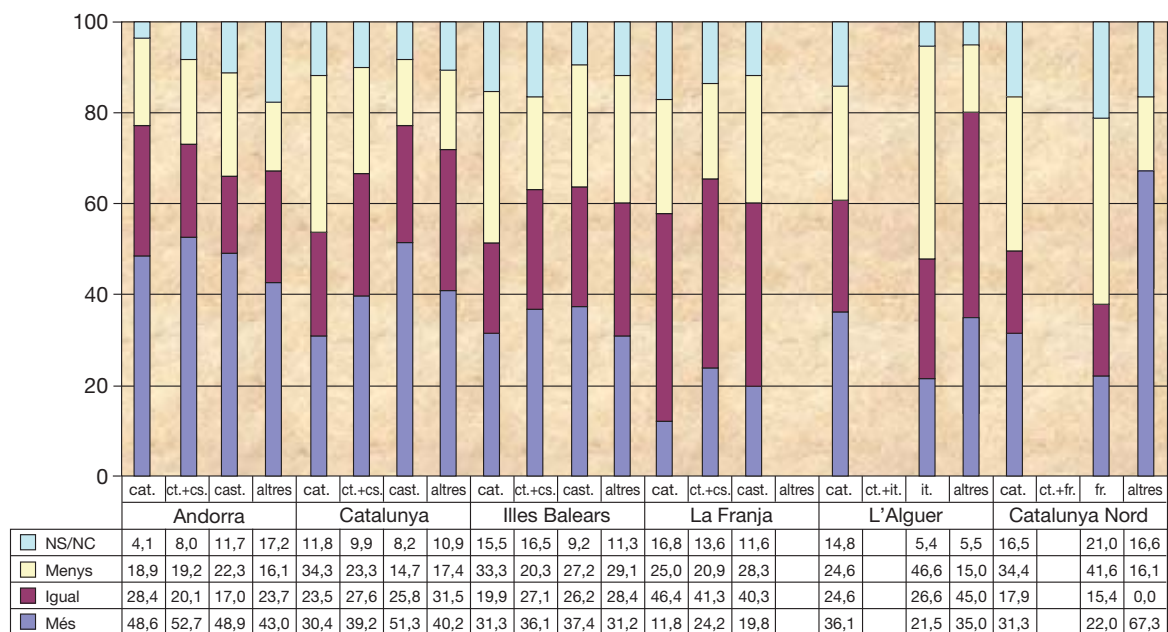
³⁸ Giles i Johnson (1987), en els estudis sobre la vitalitat del gal·lès, varen detectar que són precisament les persones més identificades amb el grup lingüístic les que tendeixen a percebre que aquest té una vitalitat baixa. Aquesta percepció pot suposar un estímul a actuar per modificar la situació.

Gràfic 6.11b
 Perspectiva de l'evolució de l'ús del català
 en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges per grups
 d'edat, als set territoris. 2003-2004

J: Joves; AJ: adults joves; AM: adults madurs; G: grans.

Gràfic 6.11c
 Perspectiva de l'evolució de l'ús del català
 en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges segons la llengua
 d'identificació, a sis territoris. 2003-2004

Les columnes que no es mostren corresponen a submostres sense cap integrant o amb massa pocs per tenir significació estadística.

6.5. Conclusions

En aquest capítol hem analitzat dues manifestacions dels usos lingüístics que els individus fan amb altres membres del seu grup lingüístic i amb persones que pertanyen a altres grups lingüístics presents al territori: la llengua emprada amb les amistats i el comportament en les interaccions bilingües. També hem tractat dos aspectes relacionats amb la percepció que la població té sobre l'extensió i la solidesa de la comunitat lingüística catalana: el grau d'acord sobre la unitat de la llengua i la perspectiva de l'evolució de l'ús social del català.

Hem constatat que la situació sociolingüística de cada territori condiona les possibilitats d'establir relacions d'amistat en català. On la proporció de catalanòfons —i de catalanoparlants— és més elevada (Andorra, Catalunya, les Illes Balears, la Franja) l'ús del català amb els amics és més probable que no als territoris on la proporció de persones de llengua catalana i de persones competents en català és més baixa (l'Alguer i la Catalunya Nord).

Hem vist que, a tots els territoris, els qui empren el català amb les amistats catalanòfones són més que les persones que tenen el català com a llengua d'identificació, però menys que els qui es declaren catalanoparlants. Això vol dir que hi ha persones d'altres grups lingüístics que empren el català amb els amics de llengua catalana, però que també n'hi ha que, tot i saber parlar en català, no activen aquesta capacitat amb persones amb qui podrien fer-ho.

També hem vist que els qui diuen que empren el català amb les amistats de l'altre grup lingüístic principal en contacte són menys que els catalanòfons i els individus d'identitat lingüística dual i molts menys que els catalanoparlants. Aquest fet ens indica que les comunicacions intergrupals continuen resolent-se en gran mesura convergint en l'ús de la llengua del grup lingüístic dominant a cada territori. De fet, hem observat que, arreu del domini lingüístic, en les relacions d'amistat intergrupals la proporció de catalanòfons que mantenen l'ús del català és menor que la d'hispanòfons, italianòfons i francòfons que mantenen l'ús de llurs llengües.

Hem comprovat que els catalanòfons empren el català de manera gairebé exclusiva amb les amistats catalanòfones; a l'Alguer, però, sembla que l'ús de l'italià ha penetrat en les relacions intragrups. Els individus d'identitat lingüística dual també empren el català amb els amics de llengua catalana en una proporció elevada. Quant als usos lingüístics dels catalanòfons en les relacions d'amistat intergrupals, hem observat que, en general, el manteniment de l'ús del català és major com més grans són els individus. Les Balears s'apartarien d'aquesta tendència general, ja que, tret dels joves, que representen la proporció de mantenidors més baixa, els altres grups lingüístics mostren un comportament semblant. D'altra banda, també hem constatat que la proporció de persones que mantenen l'ús del català en les relacions d'amistat intergrupals és major entre els catalanòfons autòctons que entre els al·lòctons. Hem apuntat la hipòtesi que aquest fet respongui a una forma d'adscripció al grup catalanòfon deslligada de la llengua, que es donaria més entre els al·lòctons. Pel que fa al nivell d'estudis, s'observa la tendència que, com menor ha estat el contacte dels catalanòfons amb el sistema escolar, en major proporció mantenen l'ús del català en les relacions d'amistat intergrupals. No es pot perdre de vista que una part important de la població estudiada encara es va formar a l'escola franquista. En canvi, sembla que el pas per la universitat provoca una petita remuntada en el manteniment del català.

Els parlants de l'altra llengua principal en contacte empren el català amb els amics catalanòfons en una proporció diferent segons els territoris: la proporció més elevada la trobam a Andorra i la més baixa, a la Catalunya Nord. L'ús del català amb les amistats que pertanyen al propi grup lingüístic és pràcticament nul, tot i que a Andorra i a la Franja hi ha una petita proporció

d'hispanòfons que empren el català amb les amistats hispanòfones. D'altra banda, a Andorra i Catalunya també hi ha un petit percentatge de parlants de llengües diferents del català i del castellà que parlen en català als amics hispanòfons. El factor edat es manifesta de maneres diferents segons els territoris: a Andorra, Catalunya i la Franja, els hispanòfons es relacionen en català amb els amics catalanòfons en una proporció major com més joves són. Aquest fet, i l'escàs manteniment del català amb les amistats hispanòfones per part dels catalanòfons més joves, podrien ser indicatiu del progressiu esborrament de les fronteres dels dos grups lingüístics en la generació més jove. A l'Alguer i a la Catalunya Nord, en canvi, s'hi registra la tendència contrària: l'ús del català per part dels no catalanòfons disminueix amb l'edat. A les Balears no hi ha diferències remarcables pel que fa a l'edat. L'origen també determina el comportament dels no catalanòfons: els autòctons (la majoria dels quals deuen ser joves) mantenen l'ús del català amb les amistats catalanòfones en una proporció major que els al·lòctons. D'altra banda, el contacte amb el sistema educatiu afavoreix l'ús del català a Andorra, Catalunya, les Balears i la Franja, però sembla que l'inhibeix a l'Alguer i la Catalunya Nord. El pas per la universitat sembla que també és un factor inhibidor de l'ús del català per als hispanòfons de la Franja, potser perquè aquestes persones s'han format a universitats no catalanes.

En aquest capítol també hem analitzat el comportament dels individus en les interaccions bilingües. No disposant d'informació sobre la reacció de les persones quan són interpel·lades en una llengua o una altra, hem hagut de cenyir-nos a l'anàlisi de la seva reacció quan reben una resposta en una llengua diferent de la que havien emprat per encetar la interacció. Hem comentat que les dues situacions no són paral·leles i que el capteniment dels individus s'ha de considerar de manera diferent en cada cas.

Hem constatat que la proporció de persones que, havent iniciat una conversa en català, mantenen l'ús del català encara que no els responguin en aquesta llengua és molt baixa als sis territoris on s'ha obtingut aquesta informació: molt inferior a la proporció de persones de llengua catalana i a la proporció de persones que saben parlar en català. Aquest fet, i els usos lingüístics en les relacions d'amistat intergrupals que hem comentat més amunt, posen en relleu que arreu del domini lingüístic continua operant la norma de convergència lingüística que determina que els catalanòfons s'han d'adreçar als membres dels altres grups lingüístics en contacte en la llengua d'aquests. El caràcter arbitrari de la norma resulta més evident en els territoris on la proporció de catalanoparlants és més alta i on la capacitat de comprensió del català és gairebé universal.

Cal assenyalar, però, que arreu trobam proporcions petites de membres dels grups lingüístics no catalanòfons que mantenen l'ús del català encara que els responguin en l'altra llengua principal en contacte. Podem suposar que es tracta d'aprenents de la llengua interessats a practicar-la, i no podem descartar que el català hagi penetrat en les relacions internes d'aquests grups i que, almenys a Andorra, pugui funcionar com a interllengua en les relacions entre els diferents grups lingüístics.

Hem comprovat que, en general, hi ha una proporció elevada de persones que, havent encetat una interacció en l'altra llengua principal, continuen parlant en català davant una resposta en català. La proporció és superior a la dels catalanòfons i els individus d'identitat lingüística dual, però inferior a la dels catalanoparlants. És a dir, que hi ha persones no catalanòfones que canvien al català per adaptar-se a la llengua del seu interlocutor, però no totes les persones que saben parlar en català activen aquesta competència tot i que l'interlocutor els parli en català.

Hem observat que gairebé tots els catalanòfons i la majoria dels individus d'identitat lingüística dual s'adapten al català, mentre que la proporció de persones que s'hi adapten és

relativament elevada en els altres grups lingüístics. A l'Alguer s'hi ha registrat que un 13 % dels catalanòfons no canvien al català encara que l'interlocutor els respongui en aquesta llengua; seria un altre indicatiu de la penetració de l'italià en les relacions intragrups dels catalanòfons algueresos.

També hem constatat que la distribució per edats dels qui s'adapten a l'ús del català quan reben una resposta en català és paral·lela a la distribució de la capacitat de parlar en català entre els diferents grups d'edat.

Aquestes dades ens indiquen que arreu dels territoris de llengua catalana es podrien produir més sovint interaccions en català si hi hagués més persones disposades a mantenir-ne l'ús en ser interpellades en l'altra llengua principal al territori.

Finalment, en aquest capítol hem analitzat les representacions de la població sobre l'extensió de la comunitat lingüística i sobre l'evolució de l'ús social del català. Hem comprovat que l'acceptació de la unitat de la llengua i, per tant, de l'extensió del domini lingüístic, és elevada als sis territoris de llengua catalana on s'ha obtingut informació sobre aquesta qüestió. El grau d'acceptació és més elevat entre els catalanòfons i els individus d'identitat lingüística dual, que, com a catalanoparlants, poden comprovar l'evidència de la unitat lingüística per pròpia experiència. D'altra banda, en general les persones amb més estudis són les que en major proporció hi estan d'acord.

Quant a l'ús social del català, hem comprovat que als territoris on el català rep reconeixement institucional (Andorra, Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana), en general hi predominen els qui en perceben una evolució positiva, tant passada com futura. A l'Alguer i a la Catalunya Nord, en canvi, hi predominen els qui tenen una percepció negativa de l'evolució de l'ús social del català, mentre que a la Franja sembla que s'hi percep una certa estabilitat de la situació respecte de l'evolució de l'ús en els anys anteriors, però la situació és percebuda com a menys estable, amb un lleuger augment dels pessimistes, respecte de l'evolució futura.

Hem constatat que, a tots els territoris, els més joves són el grup d'edat amb una proporció més elevada d'individus que perceben una evolució negativa de l'ús social de la llengua, tant passada com futura. Així mateix, mentre que a Andorra, Catalunya i la Comunitat Valenciana els joves que consideren que l'ús del català ha augmentat en els darrers anys són més que no els que pensen que ha disminuït, a la resta de territoris predominen els segons sobre els primers. Respecte de l'evolució futura, només a Andorra la proporció de joves optimistes supera clarament la de pessimistes; a la Comunitat Valenciana les proporcions són semblants, i a la resta de territoris hi predominen els joves pessimistes, amb els casos extrems de l'Alguer i la Catalunya Nord, on els joves pessimistes són entre quatre i cinc vegades més que els optimistes. A la Franja, els més joves no comparteixen amb els altres grups d'edat la percepció d'estabilitat de l'ús social de la llengua: els joves que perceben una evolució negativa igualen els que creuen que la situació no ha canviat en els darrers anys ni canviarà en el futur.

També hem constatat que, a Andorra, Catalunya, les Illes Balears i la Catalunya Nord, els joves i els grans són els dos grups d'edat que en menor proporció consideren que l'ús del català ha augmentat en els darrers anys. En el cas dels joves, ho hem relacionat amb les seves necessitats comunicatives (que en molts de casos no es poden satisfer mitjançant el català), i amb l'esborrament, en aquesta generació, de les fronteres dels grups lingüístics, que implica un major ús de l'altra llengua. Aquest darrer factor potser també influeix en la percepció dels catalanòfons més grans, que són testimoni d'aquest progressiu afebliment de les fronteres i de la penetració de l'altra llengua en les relacions interpersonals.

Pel que fa a la percepció dels diferents grups lingüístics, hem vist que a Andorra, Catalunya, les Balears i la Catalunya Nord els catalanòfons són el grup lingüístic en què trobam la major proporció de persones que pensen que l'ús del català ha decrescut en els darrers anys. Quant a l'evolució futura, tret d'Andorra (on tots els grups lingüístics preveuen majoritàriament una evolució positiva de l'ús del català) i l'Alguer, a la resta de territoris els catalanòfons pessimistes són més que els optimistes.

Hem comentat que és lògic que les persones catalanòfones siguin les més crítiques amb la situació social del català i les que pensin que en el futur en disminuirà l'ús, ja que són les que més directament experimenten els inconvenients del deficient establiment social de la llengua i les que, en definitiva, són més sensibles a aquesta qüestió.

Conclusions

Ernest Querol

En la introducció ja comentàvem la complexitat de l'anàlisi conjunta de tots els territoris on el català és la llengua tradicional atesa, d'una banda, la diversitat de contextos socials, polítics i econòmics (tan actuals com històrics) i, de l'altra, els diferents factors sociodemogràfics i sociolingüístics que hi han influït al llarg del temps.

En analitzar els resultats de les enquestes d'usos lingüístics (EUL) i de l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) hem presentat conclusions en cada capítol que en comentava el contingut. Una obra que abraça diferents territoris i diferents habilitats, usos i representacions permet ordenar i tractar els materials de diverses maneres, com s'ha pogut comprovar al llarg del llibre. En aquest capítol ordenarem les informacions segons els diferents territoris i segons cadascun dels temes que acabem d'esmentar. En primer lloc, presentarem la situació en les diferents zones.

7.1. La diversitat entre territoris

Pel que fa als territoris, ens hem adonat de bon començament —i hem anat corroborant en tots els capítols— que en podem establir tres blocs. Per ordre decreixent, tenim tres zones on el conjunt d'aspectes sociolingüístics obtenen les puntuacions més altes: Andorra, Catalunya i la Franja. En segon lloc se situen les Illes Balears i e la Comunitat Valenciana i, finalment, hi ha dos territoris on el procés de substitució per les llengües oficials de l'estat (italià i francès) està molt avançat: l'Alguer i la Catalunya Nord.

En la taula 7.1 mostrem, a grans trets, els principals aspectes que hem tractat al llarg del llibre, fet que encara eixamplarà els forats del nostre sedàs atès que la caracterització serà molt poc matisada.¹

¹ En aquest sentit hem d'avançar que en la taula 7.1 juxtaposem valors numèrics que expressen magnituds diferents atès que si bé la majoria de les columnes representen percentatges d'individus, per una banda, els «usos fora de la llar» fan referència a mitjanes de percentatges i, per altra banda, el consum dels mitjans de comunicació s'expressa com a mitjana de cada 100 hores que s'hi dediquen. Un aspecte que no recull la síntesi de la taula, perquè pretén mostrar la situació actual, són dos dels principals indicadors de la dinàmica sociolingüística: la transmissió lingüística intergeneracional i el pas de considerar com a «seva» una llengua diferent de la llengua inicial, que tractarem al final d'aquest capítol, en la taula 7.5, quan intentarem esbossar les línies d'evolució futura.

Taula 7.1.
Resum de les habilitats lingüístiques, dels usos i de les representacions del català. Percentatges

	Habilitats lingüístiques				Ús del català					Representacions del català		
	Entendre	Parlar	Llegir	Escriure	Llar ²	Fora llar ³	TV	Ràdio	Prensa	Unitat	+ Ús passat ⁴	+ Ús futur
Andorra	96	78,9	89,7	61,1	38,1	48	39	55	64	85,2	41,4	49,2
Catalunya	97,4	84,7	90,5	62,3	45,3	52	50	56	37	85,7	45,9	40,3
La Franja	98,5	88,8	72,9	30,3	70,2	64	33	32	10	84	15,8	14,6
Illes Balears	93,1	74,6	79,6	46,9	43,5	44	28	21	12	78,6	37,1	34,3
C. Valenciana	81,6	58,4	51,1	27,3	36,5	–	–	–	–	–	–	44,7
L'Alguer	90,1	61,3	46,5	13,6	7,9	15	0,2	0,1	0,2	77,7	13,5	24,1
Catalunya Nord	65,3	37,1	31,4	10,6	0,8	6	0,4	0,4	0,1	68,5	19,9	23,9

En la taula 7.2 establim la jerarquia entre territoris.

Taula 7.2.
Jerarquia entre els territoris atenent a les habilitats lingüístiques, als usos i a les representacions del català. Número en l'ordre jeràrquic

	Habilitats lingüístiques				Ús del català					Representacions del català		
	Entendre	Parlar	Llegir	Escriure	Llar	Fora llar	TV	Ràdio	Prensa	Unitat	+ Ús passat	+ Ús futur
Andorra	3	3	2	2	4	3	2	2	1	2	2	1
Catalunya	2	2	1	1	2	2	1	1	2	1	1	2
La Franja	1	1	4	4	1	1	3	3	4	3	5	7
Illes Balears	4	4	3	3	3	4	4	4	3	4	4	4
C. Valenciana	6	6	5	5	5	– ⁵	–	–	–	–	3	3
L'Alguer	5	5	6	6	6	6	7	7	6	6	7	5
Catalunya Nord	7	7	7	7	7	7	6	6	7	7	6	6

² Per a aquest àmbit de la llar prenem les dades conjuntes de quan es parla el català només o sobretot.

³ Per a l'àmbit «Fora de la llar» recollim la resposta a la pregunta «En quin tant per cent utilitza cada una de les següents llengües?» que, de fet, coincideix força amb el conjunt de les respostes donades a cadascun dels sis subàmbits que es demanaven en aquest bloc de qüestions.

⁴ El valor d'aquesta representació pot ser ambivalent en el sentit que una mateixa resposta permet tant una interpretació positiva com negativa. Així, si l'entrevistat respon que en el passat el català s'emprava més podem valorar-ho tant en un sentit com en l'altre. En aquest capítol, atès que els resultats a aquesta qüestió s'han ordenat de la mateixa manera que en la resta de preguntes, hem optat per considerar que si la representació era d'un passat amb més ús del català es podia considerar com una mena de projecció del desig que aquesta llengua s'havia d'emprar més.

⁵ Si no tenim dades de la Comunitat Valenciana, amb la finalitat que tots els nombres que fem tinguin una mateixa valor, fem la hipòtesi que ocuparia el lloc cinquè atès que és el més habitual. En el cas dels usos fora de la llar, coneixem les respostes als sis àmbits demanats i, de fet, gairebé sempre se situa en el lloc cinquè.

Observem clarament que Catalunya se situa sempre al capdavant en tots els aspectes tractats i només alterna entre el primer lloc i el segon en l'ordenació de territoris.

En segona posició se situa Andorra que ocupa majoritàriament aquesta plaça, amb dos primers llocs, tres tercers i un quart. La tercera posició és per a la Franja que pren quatre primers llocs, tres tercers, tres quarts, un cinquè i un darrer; aquest territori, com veiem, té una situació una mica diferent respecte als dos primers, però encara ho és més respecte a les zones del bloc següent.

Ocupen el quart lloc les Illes Balears i, de fet, tenen aquesta posició en les puntuacions 8 vegades, en la resta se situen en la tercera plaça, gairebé sempre intercanviant-la amb la Franja. El cinquè lloc és en tres ocasions per a la Comunitat Valenciana, encara que el fet d'haver hagut d'aprofitar els resultats d'una enquesta diferent a la de la resta de territoris fa que no haguem obtingut exactament les mateixes dades; tot i que disposem de prou informació per situar majoritàriament aquesta zona per davant de la Catalunya Nord i de l'Alguer, malgrat que, a causa de les diferències en la formulació de les preguntes, aquesta ciutat hi hagi passat al davant en dues ocasions.

El sisè lloc és molt clarament per a l'Alguer perquè en sis ocasions ocupa aquesta posició i, encara, de fet, hi hauríem d'afegir les dues en què s'ha situat per davant de la Comunitat Valenciana que acabem de comentar. Finalment, la zona on el català obté uns resultats més baixos és la Catalunya Nord atès que en vuit ocasions ocupa la posició setena i les altres quatre, la sisena.

Per cloure aquest epígraf farem unes breus pinzellades sobre el tema de les representacions. Hem observat que arreu dels territoris de parla catalana, d'una banda, s'ha registrat un grau elevat d'acceptació de la unitat de la llengua, que es pot relacionar amb la percepció de l'extensió de la comunitat lingüística. D'altra banda, també hem pogut constatar que als territoris on el català és reconegut per les institucions s'ha registrat una percepció de l'evolució de l'ús social de la llengua més positiva que als territoris on no rep cap mena de reconeixement institucional. I es dona el fet que els joves i els catalanòfons són, en general, els més pessimistes respecte de l'evolució de l'ús del català, com tindrem ocasió de comentar en l'apartat següent en el qual ens centrarem en els factors que influeixen les habilitats, els usos i les representacions.

7.2. Factors que influeixen en les habilitats, els usos i les representacions

En aquest epígraf prendrem en consideració sumàriament dos tipus de variables diferents: les sociodemogràfiques i les que tenen més relació amb la sociologia del llenguatge. Pel que fa a les primeres, a partir dels resultats obtinguts amb les anàlisis univariades i bivariades que hem realitzat, subratllarem que la que més influeix en els diferents aspectes sociolingüístics que hem tractat és el lloc de naixement. Hi ha dues variables que també hi incideixen, però de manera diferent segons el territori i segons l'àmbit, ens referim a l'edat i al nivell d'instrucció. Pel que fa a la primera, hem observat regularitats en tots els territoris: els més joves fan servir menys el català a la llar actual i a l'hora de veure la televisió i, pel que fa a les representacions, són els qui en major proporció consideren que el català s'empra menys ara que en el passat recent i que en el futur s'usarà menys que en l'actualitat.

Taula 7.3.

Influència de l'edat en les habilitats, en els usos i en les representacions del català

	Habilitats		Usos				Representacions		
	Parlar	Llar	Fora de la llar	TV	Ràdio	Prensa	Unitat	+ Ús passat	+ Ús futur
Andorra	- edat + català	- edat - català	- edat + català	- edat - català	=	- edat + català	+ edat + unitat	- edat - català	- edat - català
Catalunya	- edat + català	- edat - català	- edat + català	- edat - català	- edat + català	=	+ edat - unitat	- edat - català	- edat - català
La Franja	=	- edat - català	- edat - català	- edat - català	=	=	+ edat - unitat	- edat - català	- edat - català
Illes Balears	- edat + català	- edat - català	- edat - català	- edat - català	=	=	+ edat - unitat	- edat - català	- edat - català
C. Valenciana	- edat + català	- edat - català	- edat - català	- edat - català	=	=	—	- edat - català	- edat - català
L'Alguer	- edat - català	- edat - català	jovent: mol poc ús	- edat - català	=	=	- edat - unitat	- edat - català	- edat - català
Catalunya Nord	- edat - català	- edat - català	jovent: mol poc ús	- edat - català	=	=	- edat - unitat	- edat - català	- edat - català

A la Catalunya Nord i a l'Alguer els més joves sempre tenen els valors inferiors en tots els aspectes que hem tractat. També trobem altres regularitats en les demarcacions situades en els cinc primers llocs de l'ordenació: els joves tenen més capacitat de parlar en català, però l'empren menys a la llar i en veure la televisió. Pel que fa a les representacions, en primer lloc, els joves consideren que el català s'ha usat més en el passat; en segon lloc, que s'usarà menys en el futur. Andorra i Catalunya difereixen de la resta en el fet que els joves empren més el català fora de la llar.⁶

Taula 7.4.

Influència del nivell d'estudis en els usos i en les representacions del català

	Usos				Representació	
	Llar	Fora de la llar	TV	Ràdio	Prensa	Unitat
Andorra	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	- estudis + català	+ estudis + unitat
Catalunya	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + unitat
La Franja	+ estudis - català	+ estudis - català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + unitat
Illes Balears	+ estudis - català	+ estudis - català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + unitat
C. Valenciana	+ estudis - català	+ estudis - català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	—
L'Alguer	+ estudis - català	+ estudis - català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + unitat
Catalunya Nord	+ estudis - català	+ estudis - català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + català	+ estudis + unitat

⁶ La distància més notable és la que té lloc a les Illes Balears on l'ús disminueix 30 punts percentuals entre els més grans i els més joves.

La tercera variable sociodemogràfica que hem esmentat, i que ja hem tractat de manera general en el capítol primer i de manera específica en els diferents capítols del llibre, és el grau d'instrucció, que té una relació directament proporcional amb el consum de mitjans de comunicació en català: a més formació, més consum de mitjans en català. Només hi ha dues excepcions: la primera a Andorra respecte a la premsa, perquè són aquells que tenen un nivell d'instrucció més baix els qui llegeixen més en català; i la segona a les Illes Balears, on el consum de ràdio en català és major entre les persones sense estudis. També hi ha una altra regularitat, amb només una excepció (la Catalunya Nord), pel que fa a les representacions: a més estudis, més s'està d'acord amb la unitat del català en tot el seu àmbit. En els usos del català a la llar i a fora de la llar la norma és que decreixin amb un nivell formatiu més elevat, fan excepció a aquesta regla Andorra i Catalunya.

Les altres variables que hem avançat que també tractaríem succintament són les que centren l'estudi de la sociolingüística, que tenen una relació molt estreta amb els usos del català. Així, la llengua emprada amb els progenitors és el factor més relacionat amb els esmentats usos del català als cinc primers territoris de l'ordenació que hem establert: tots els que han parlat català de manera prioritària amb els progenitors, l'empren amb els fills. A més, els fills de parelles lingüísticament mixtes parlen majoritàriament en català als seus propis fills. Altres factors d'aquest àmbit també tenen una covariació molt gran amb els usos, perquè són variables altament associades amb la llengua parlada amb els progenitors, com ara la llengua inicial o, a més distància, la que els enquestats responen que és la seva llengua.

7.3. Les normes d'ús de les llengües

Presentarem de manera també molt resumida les conclusions a què s'arriba en el capítol sisè respecte a com s'organitzen les interaccions lingüístiques en la nostra comunitat:

1. En les comunicacions intragrups, les persones que consideren que la seva llengua és el català fan un ús gairebé exclusiu d'aquesta llengua. Això és així arreu del territori excepte a l'Alguer, on sembla que l'italià ha penetrat en les relacions entre membres del grup que respon que la seva llengua és el català.
2. Arreu del territori, les comunicacions de les persones que consideren que la seva llengua és el català amb membres de l'altre grup lingüístic continuen resolent-se majoritàriament convergint en la llengua d'aquests darrers.
3. Sembla que, almenys a Andorra i a Catalunya, entre els més joves s'està produint la permeabilització de la frontera intergrup al en tots dos sentits, en la mesura que els més joves dels dos grups lingüístics són els qui en major proporció manifesten que s'adapten a la llengua del seu interlocutor.
4. Hi ha un nombre elevat de persones que manifesten que, tot i haver encetat una interacció en l'altra llengua, s'adapten al català quan el seu interlocutor els respon en català. Fet que permet suposar que es podrien produir més converses en català si hi hagués més gent que mantingués l'ús del català davant una interpellació en l'altra llengua.

7.4. Les perspectives d'evolució

Segons els condicionants que hem analitzat en els paràgrafs anteriors podem intentar esbossar, amb un traç molt fluïx, les perspectives d'evolucions futures en els diferents territoris fent la hipòtesi que no hi haurà canvis substancials en la configuració sociodemogràfica que hem analitzat. Al llarg del llibre s'ha pogut llegir que la interposició de les llengües altres que el català dels diferents territoris ha pres valors importants a causa de les evolucions dels contextos socials, polítics i econòmics i dels factors sociodemogràfics, sociolingüístics i de les normes d'ús que hi han influït al llarg del temps. Així, en l'actualitat hi ha dos processos de substitució lingüística avançats: la Catalunya Nord i l'Alguer, on podem dir que s'ha arribat a l'estadi anomenat *intrusió*, en el qual la llengua majoritària penetra a l'interior dels usos més pròxims, com ara la transmissió entre generacions i en les comunicacions entre les persones que consideren que la seva llengua és el català, com hem pogut comprovar que s'esdevé a la ciutat de l'Alguer. A més, en els dos territoris l'edat és un factor negatiu per a l'ús del català perquè tant en les habilitats, com en els usos, com en les representacions, els nivells de català baixen correlativament amb l'edat.

En altres territoris el procés no està tan avançat perquè no s'hi dona la *intrusió*. Pel que fa a la influència de l'edat, la Comunitat Valenciana i les Illes Balears tenen les mateixes variacions i difereixen del darrer bloc, que acabem de comentar en el paràgraf anterior, perquè l'habilitat de parlar en català augmenta en els més joves.⁷ Per altra banda, la Franja, tot i compartir les mateixes tendències pel que fa a l'edat que els quatre territoris que acabem d'esmentar, no s'hi produeix aquest increment perquè cal que recordem que en tenia els valors més elevats de tot el domini lingüístic. Així, a més de la jerarquia que hem establert entre els territoris, els factors que hem analitzat (l'edat i el grau d'instrucció) també tenen una influència negativa o positiva segons si la zona ocupa un lloc capdavanter o no. Per tant, els factors que fomenten l'ús del català en les dues demarcacions que encapçalen la classificació no solen ser beneficiosos per a l'increment de l'ús de la llengua tradicional en la resta de territoris.

El factor del nivell formatiu té els mateixos efectes en el consum dels mitjans de comunicació en català en totes les demarcacions: s'incrementa amb la formació. Però només a Catalunya i a Andorra augmenten també amb el grau d'instrucció els usos del català tant dins com fora de la llar. Així, doncs, tornem a comprovar el que acabem de comentar: un mateix factor té uns efectes diferents segons les demarcacions. Es preveu que el nivell formatiu augmentarà en el futur i que el paper del jovent hi serà decisiu, per tant, la variació dels efectes en els diferents territoris és molt evident, de no ser que hi hagi canvis imprevistos o polítiques capaces de capgirar aquestes influències, especialment en els quatre territoris amb uns nivells més baixos en les habilitats, en els usos, en les representacions i amb unes normes d'ús més restrictives per al català.⁸

⁷ Òbviament, encara hi ha altres diferències que no es reflecteixen en les dades que hem manejat en aquest capítol (taula 7.3), especialment la distància, de vegades molt important, entre els valors que s'obtenen a cada territori, independentment que la tendència sigui la mateixa. D'altra banda, no hem d'oblidar els possibles efectes de la proporció de la població que té la capacitat d'entendre el català perquè el procés de substitució lingüística evolucioni de manera progressiva, de forma sobtada o es capgiri. Per aquesta raó, la Franja (amb el percentatge més alt de persones que entenen el català) té unes perspectives diferents de la Comunitat Valenciana i de les Illes Balears encara que la influència dels factors sigui semblant.

⁸ Ens referim a la Catalunya Nord, a l'Alguer, a la Comunitat Valenciana i a les Illes Balears.

Les dades més útils per poder apuntar l'evolució futura del català seran justament les que ja ens mostren quin camí han pres des d'un passat recent fins a l'actualitat. Així, en primer lloc, l'Índex de Transmissió Intergeneracional del Català (ITIC) indica les diferències d'intensitat en l'avenç o en el retrocés del pas del català de pares a fills. En segon lloc, la variació entre la llengua inicial parlada per l'enquestat i la que respon que és la seva llengua és un altre indicador de la capacitat d'atracció de les llengües.

Taula 7.5.
El poder d'atracció de les llengües: l'Índex de Transmissió Intergeneracional del Català (ITIC) i la variació a considerar el català com la "seva llengua" partint d'una llengua inicial diferent

	ITIC	LI inicial-català "seva llengua"
Andorra	0,17	10,8
Catalunya	0,11	8,2
La Franja	0,02	-4,5
Illes Balears	0,07	2,5
Comunitat Valenciana	0,02	-
L'Alguer	-0,16	-7,9
Catalunya Nord	-0,06	-4,7

L'ITIC ens mostra que, en la darrera generació, on més ha augmentat la transmissió del català ha estat, en ordre descendent, a Andorra, a Catalunya, a les Illes Balears, amb una lleu pujada a la Comunitat Valenciana, i, sense avenç significatiu, a la Franja; mentre que a l'Alguer i a la Catalunya Nord hi ha disminuït. Per la seva banda, la variació cap a considerar com la seva llengua una llengua diferent de la inicial, és favorable al català a Andorra, a Catalunya i a les Illes Balears, mentre que a la Franja, a la Catalunya Nord i a l'Alguer és desfavorable per a la llengua tradicional d'aquests territoris.⁹

Si intentem preveure com continuarà l'evolució de les habilitats, dels usos, de les representacions i de les normes d'ús del català en la propera generació, podem afirmar que un increment en els ínpus rebuts en català en les interaccions personals fomentaria ràpidament l'ús d'aquesta llengua atès que tant la permeabilització de fronteres entre els joves com l'adaptació quan es respon en català en una conversa iniciada en una altra llengua, farien augmentar fàcilment l'ús del català. En aquest sentit, hem pogut comprovar que quan l'oferta de català en un àmbit és elevada, també s'hi incrementa l'ús de la llengua, com per exemple en les caixes i en el metge de capçalera a Catalunya i a Andorra. Per tant, l'augment de l'oferta en els diferents àmbits i en les converses serà fonamental per a l'evolució de tots els aspectes sociolingüístics que hem tractat. No cal dir que les polítiques lingüístiques podrien tenir un paper decisiu en aquests canvis; com tampoc no cal insistir en el fet que, justament, els dos territoris capdavanters en la classificació són els que tenen unes quotes més altes d'autogovern¹⁰ i una política més decidida en favor del català que la resta de demarcacions. Aquests dos territoris capdavanters tenen unes perspectives de futur ben

⁹ El qüestionari de l'AVL no permet obtenir aquestes dades per a la Comunitat Valenciana.

¹⁰ La importància del nivell d'autogovern es posa fins i tot en relleu en la comparació entre Catalunya i Andorra. Així, aquest darrer territori, que tot i tenir un percentatge de llengua inicial inferior gaudeix d'un autogovern complet, mostra uns processos de canvi sociolingüístic més favorables al català (vegeu el gràfic 7.5).

distintes atès que, com hem vist, els diferents factors que hem analitzat afavoreixen l'ús del català.

Comptat i debatut, la riquesa del qüestionari EUL ens ha permès una anàlisi aprofundida de les entreteles sociolingüístiques i extreure algunes lliçons metodològiques, com ara tornar a comprovar arreu del domini lingüístic els matisos que aporten les preguntes escalars. Considerem que cal una anàlisi multifactorial per poder esbrinar en profunditat com es combinen les diferents variables que hem anat comentant en els resultats de les anàlisis bivariables, però haurà de ser en un nou projecte atesa la complexitat de tot el que ja hem mostrat, que servirà com a fonament d'aquesta segona etapa.

Situació sociolingüística als territoris de parla catalana. Taules¹

Marina Solís

Situació sociolingüística a Catalunya. Any 2003

*Taula 1
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual.
Població de 15 anys i més*

Identificació lingüística	Català	Castellà	Ambdues llengües	Altres situacions
Primera llengua	40,4	53,5	2,8	3,2
Llengua d'identificació	48,8	44,3	5,2	1,7
Llengua habitual	50,1	44,1	4,7	1,1

Font: EULC03. Elaboració pròpia.

L'any 2003, més de la meitat de la població total de Catalunya declara que té el català com a llengua habitual, mentre que un 44,1% hi té el castellà, i un 4,7% declara que utilitza indistintament el català o el castellà com a llengua habitual. Per altra banda, quant a la percepció que tenen els parlants respecte de la llengua pròpia o d'identificació, un 48,8% de la població total manifesta que té el català com a llengua d'identificació, un 44,3% hi té el castellà i un 5,2% manifesta que té indistintament el català i el castellà com a llengua d'identificació.

Tenint en compte, doncs, les dades relatives a la identificació lingüística, podem dir que hi ha un increment del català respecte de la llengua parlada a casa de petit de 8,4 punts més en relació amb la *llengua d'identificació* i de 9,7 punts més en relació amb la *llengua habitual*.

¹ Les dades que s'han utilitzat per elaborar aquest Annex estan extretes de les dades sintètiques de les Estadístiques sobre usos lingüístics de Catalunya (2003), Andorra (2004), les Illes Balears (2003), la Franja d'Aragó (2004), Catalunya Nord (2004) i l'Alguer (2004), que es poden consultar a <<http://www6.gencat.net/llengcat/socio/us.htm>>, i <<http://www6.gencat.net/llengcat/socio/us2.htm>>. Així mateix, pel que fa a la situació sociolingüística a la Comunitat Valenciana, hem consultat les dades de l'Enquesta sobre la situació social del Valencià (2004), duta a terme per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Per aquest motiu, les dades que hi apareixen tenen unes diferències molt lleus respecte a les de la resta del llibre, pel diferent tractament dels que no saben o no contesten (vegeu 1.6. Notes metodològiques, del capítol 1, i la nota 20 del mateix capítol).

Taula 2
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals.
Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Llar	37,2	7,1	9,0	9,9	34,4	2,4
Amistats	24,5	17,8	18,4	11,9	25,6	1,9
Veïns	29,5	10,6	17,2	8,4	32,7	1,5
Companys d'estudi	27,3	18,0	20,3	10,9	19,7	3,8
Companys de feina	27,5	15,9	20,6	10,6	22,3	3,0

Font: EULC03. Elaboració pròpia.

Si es comparen els resultats d'utilització exclusiva o preferent del català i del castellà, es pot observar que mentre que en l'ús a la llar estan igualades ambdues llengües —44,3 % d'ús del català de manera exclusiva (37,2 %) i preferent (7,1 %), i 44,3 % d'ús del castellà de manera exclusiva (34,4 %) i preferent (9,9 %)—, en el cas de les relacions amb les amistats, un 42,3 % de la població hi utilitza més el català que el castellà (el 24,5 % hi utilitza el català de manera exclusiva i el 17,8 % de manera preferent), enfront del 37,5 % en el cas del castellà. L'única situació de lleugera prevalença del castellà sobre el català és en la relació amb els veïns, amb un 41,1 % i un 40,1 %, respectivament.

Per contra, les diferències a favor del català s'accentuen en l'ús amb els companys de feina amb un 43,4 % d'ús exclusiu o preferent del català enfront del castellà (32,9 %), a més d'un 20,6 % d'utilització indistinta d'ambdues llengües. En el cas de la utilització amb els companys d'estudi, les diferències augmenten fins a 14,7 punts a favor de l'ús del català (45,3 %) respecte del castellà (30,6 %). Finalment, en aquesta situació també hi ha un 20,6 % d'ús indistint d'ambdues llengües.

Taula 3
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Petit comerç	35,6	15,2	15,5	8,1	25,3	0,4
Gran comerç	32,6	13,3	14,3	9,8	28,4	1,5
Entitats financeres	49,2	8,6	8,8	4,4	27,3	1,7
Personal mèdic	41,1	9,6	11,6	4,9	32,0	0,7

Font: EULC03. Elaboració pròpia.

Pel que fa a l'àmbit del petit comerç, també hi ha una clara prevalença de la utilització exclusiva o preferent del català (50,8 %), en relació amb el castellà (33,4 %), mentre que la utilització de les dues llengües de manera indistinta es dona en el 15,5 % dels casos. Quant al gran comerç tendeix a equilibrar-se la utilització de les dues llengües, ja que la utilització exclusiva o preferent del català és del 45,9 % i la del castellà és del 38,2 %, amb un 14,3 % d'utilització indistinta d'ambdues llengües.

En la relació amb les entitats financeres, un 57,8 % de la població usa de manera exclusiva o preferent el català amb un clar predomini, a més, de l'ús exclusiu del català (49,2 %), mentre que l'ús preferent o exclusiu del castellà és del 31,7 %. Per altra banda, en la relació

amb el personal mèdic predomina l'ús del català en el 50,7 % de la població (41,1 % de manera exclusiva i 9,6 % de manera preferent), i en el cas del castellà és del 36,9 % (32 % exclusivament i 4,9 % preferentment). En aquest cas la utilització de manera indistinta de català i castellà se situa en l'11,6 %.

Taula 4
Comportament de la població en el cas d'adreçar-se a algú en castellà i rebre una resposta en català. Població de 15 anys i més

Continua parlant en castellà	Continua la conversa en català	Demana si li poden parlar en castellà	Mai s'adreça a ningú en castellà	Altres situacions
7,8	78,6	0,8	12	0,8

Font: EULC03. Elaboració pròpia.

La norma d'ús lingüístic imperant entre els catalanòfons és renunciar a la llengua d'identificació davant d'un interlocutor castellanoparlant, encara que sàpiga que aquest darrer entén i, fins i tot, sap parlar el català. Ara bé, a partir de les dades de la taula 4 podem deduir que gairebé un 80 % de la població de Catalunya declara que continua una conversa en català, en cas d'adreçar-se en castellà a una persona desconeguda i que aquesta li contesti en català.

Per altra banda, aquest percentatge disminueix si la persona entrevistada s'adreça a algú en català i li responen en castellà: en aquest cas un 70,6 % de la població continua la conversa en castellà, tal com es pot veure a la taula 5.

Taula 5
Comportament de la població en el cas d'adreçar-se a algú en català i rebre una resposta en castellà. Població de 15 anys i més

Continua parlant en català	Continua la conversa en castellà	Demana si li poden parlar en català	Mai s'adreça a ningú en català	Altres situacions
18,5	70,6	3,9	5,4	1,5

Font: EULC03. Elaboració pròpia.

Situació sociolingüística a Andorra. Any 2004

Taula 1
Coneixements de català. Població de 15 anys i més

Coneixement del català	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Sí	96,0	78,9	89,7	61,1
No	4,0	21,1	10,3	38,9

Font: EULAN04. Elaboració pròpia.

Pel que fa a la comprensió oral de la llengua catalana de les persones enquestades, un 96 % de la població d'Andorra entén el català, mentre que només un 4 % no l'entén. Quant a la variable «saber llegir», un 89,7 % de les persones entrevistades declara que sap llegir en català, mentre que un 10,3 % manifesta que no el sap llegir.

Per altra banda, en relació amb les habilitats lingüístiques lligades a la producció, sia oral o escrita, podem observar que pel que fa a l'expressió oral, un 78,9 % de la població declara que sap parlar català, mentre que un 61,1 % de la població d'Andorra manifesta que sap escriure català.

Taula 2
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual.
Població de 15 anys i més

Identificació lingüística	Català	Castellà	Ambdues llengües	Portuguès	Francès	Altres situacions
Primera llengua	31,4	35,9	1,5	14,7	7,8	8,7
Llengua d'identificació	42,3	31	1	11,6	7,8	6,3
Llengua habitual	43,8	32,8	2,7	7,6	7,1	6,0

Font: EULAN04. Elaboració pròpia.

Si ens fixem en els resultats de la taula 2, ens podem adonar que el castellà és la primera llengua apresada del 35,9 % de la població d'Andorra, mentre que el català ho és del 31,4 %. A més, d'aquestes dades també podem destacar el baix percentatge de bilingüïtzació quant a la primera llengua apresada a casa, amb només un 1,5 % de la població que ha declarat que tant el català com el castellà són la primera llengua apresada. Per altra banda, a més del català i el castellà, a Andorra també hi ha una presència important d'altres llengües com ara el portuguès (14,7 %) i el francès (7,8 %) sobretot.

D'altra banda, el 43,8 % de la població andorrana té el català com a llengua d'ús habitual; és el grup més gran. El castellà és la llengua habitual del 32,8 %; el portuguès ho és per al 7,6 %, i el francès, per al 7,1 %. Hi ha encara un 6 % de la població que emprava habitualment una llengua diferent d'aquestes. Així, si tenim en compte aquestes dades juntament amb les de la primera llengua apresada, podem veure que hi ha un increment de 12,4 punts a favor de l'ús del català com a llengua habitual i respecte de la primera llengua apresada. Finalment, pel que fa a la llengua d'identificació, el català és la llengua que presenta un percentatge més elevat, un 42,3 %, mentre que el castellà com a llengua d'identificació de la població presenta un 31 %. En el cas del català i respecte de la primera llengua inicial, hi ha un increment de 10,9 punts. Per contra, en el cas del castellà, hi ha un descens de 4,9 punts.

Taula 3
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals.
Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Català només o sobretot	Ambdues llengües	Castellà només o sobretot	Portuguès només o sobretot	Francès només o sobretot	Altres llengües o combinacions	Altres situacions
Llar	36,7	6,4	32,4	8,6	6,8	8,8	0,3
Amistats	39,9	13	29,4	2,4	3,1	11,7	0,5
Veïns	39,5	15	34,3	1,0	1,4	4,7	4,1
Companys d'estudi	31,2	15,4	31,3	2,8	12,5	6,8	0,0
Companys de feina	42,9	11	30,4	3,1	3,5	6,9	2,2

Font: EULAN04. Elaboració pròpia.

En conjunt, el percentatge d'individus que empren el català és el més elevat en cada àmbit, a excepció dels companys d'estudi. Així, pel que fa als usos lingüístics a la llar, el català hi presenta els percentatges d'ús més elevats, amb un 36,7 %, el castellà un 32,4 % i els usos de català i castellà indistintament se situen en un 6,4 %. Altres llengües com el portuguès (8,6 %) i el francès (6,8 %) també tenen una presència per destacar en aquest àmbit. Per una altra banda, amb els amics, en general, l'ús del català és més elevat, amb un 39,9 %; per contra l'ús del castellà se situa en un 29,4 %. En aquest àmbit, un 13 % de la població ha declarat que utilitza indistintament tant el català com el castellà en les seves relacions amb els amics. Pel que fa a l'ús del català amb els veïns, un 39,5 % usa el català, mentre que un 34,3 % hi usa el castellà. La població que declara usar indistintament el català o el castellà és del 15 %.

L'ús del català (31,2 %) i del castellà (31,3 %) amb els companys d'estudi està força igualat, tal com ho demostren les dades. En tot cas, a partir de les dades podem veure un alt grau de bilingüïtzació o d'ús indistint d'ambdues llengües, amb un 15,4 %. També hi destaca l'ús del francès, amb un 12,5 %, segurament per raó del funcionament del Liceu francès en diferents parròquies andorranes. Finalment, el 42,9 % de les persones entrevistades declara que el català és la llengua que usa amb els companys de feina, el 30,4 % el castellà i un 11 % declara que hi utilitza indistintament ambdues llengües.

Taula 4
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Català només o sobretot	Ambdues llengües	Castellà només o sobretot	Portuguès només o sobretot	Francès només o sobretot	Altres llengües o combinacions	Altres situacions
Petit comerç	50,2	13,7	33,0	0,0	0,9	1,4	0,8
Gran comerç	44,0	12,1	40,6	0,2	1,0	1,1	1,0
Entitats financeres	66,0	3,7	24,5	0,0	1,9	1,1	2,8
Personal mèdic	56,2	5,9	31,4	0,0	4,2	1,5	0,8

Font: EULAN04. Elaboració pròpia.

En general, en aquests àmbits els usos lingüístics del català també són més elevats respecte de les altres llengües. Així, pel que fa a l'ús de la llengua catalana en el petit comerç, aquest se situa en un 50,2 %, mentre que l'ús del castellà és del 33 %. Aquest àmbit també presenta un percentatge elevat de bilingüïtzació o ús indistint d'ambdues llengües, amb un 13,7 %. Per altra banda, el català continua sent la llengua més utilitzada a les grans superfícies, amb un 44 %, tot i que l'ús hi ha disminuït respecte del petit comerç. És per això, però, que l'ús del castellà s'hi ha incrementat, respecte del petit comerç, i presenta en aquest àmbit un índex del 40,6 %, és a dir, 7,6 punts més respecte de l'ús del castellà en el petit comerç.

Les entitats financeres és l'àmbit d'ús formal on es presenten els índexs més elevats quant a l'ús del català, amb un 66 % del total. El castellà s'hi utilitza en un 24,5 % i les persones que declaren utilitzar indistintament el català o el castellà en aquest àmbit són el 3,7 %. Finalment, amb el personal mèdic, l'ús del català és el més elevat en aquest àmbit formal, també, amb un 56,2 % de les persones que han declarat que l'hi usen. Per contra, el castellà se situa en un 31,4 % i l'ús indistint d'ambdues llengües en un 5,9 %. Cal destacar, en aquest sentit, que el francès hi és present també d'una manera significativa, amb un 4,2 % de la població que hi utilitza aquesta llengua.

Taula 5
Comparació entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual.
Població de 15-29 anys

Identificació lingüística		Català	Castellà	Ambdues llengües	Portuguès	Francès	Altres situacions
Primera llengua	Població total	31,4	35,9	1,5	14,7	7,8	8,7
	Joves	22,9	42,9	1,1	22,1	6,6	4,4
Llengua d'identificació	Població total	42,3	31,0	1,0	11,6	7,8	6,3
	Joves	31,1	43,8	0,4	13,2	7,5	4,0
Llengua habitual	Població total	43,8	32,8	2,7	7,6	7,1	6,0
	Joves	30,5	47,4	1,1	10,9	7,5	2,6

Font: EULAN04. Elaboració pròpia.

Si comparem les dades d'identificació lingüística del total de la població d'Andorra (vegeu també Taula 2), amb la del grup d'edat dels joves (15-29 anys), el percentatge d'ús del castellà com a primera llengua s'incrementa en 7 punts respecte de la mitjana d'Andorra, amb un 42,9 % de població jove que té el castellà com a primera llengua apresada i només un 22,9 % que hi té el català. A més, l'ús del castellà com a llengua habitual entre els joves presenta els percentatges més elevats, amb un 47,4 %, i s'incrementa, també, respecte de la primera llengua apresada, en 4,5 punts. Ara bé, en aquest segment de població, s'hi incrementa l'ús del català com a llengua habitual respecte de la primera llengua apresada. Així, un 30,5 % dels joves d'entre 15-29 anys té el català com a llengua habitual, amb un total, doncs, de 7,6 punts de diferència respecte de la primera llengua apresada, de què recordem que en català era del 22,9 %. Aquest increment tant en l'ús del català com del castellà com a llengua habitual es podria explicar a partir del descens de l'ús del portuguès com a llengua habitual respecte del portuguès com a primera llengua apresada, que presenta 11,2 punts de diferència.

Per altra banda, en el cas del segment de població jove (15-29 anys), però, aquesta situació es capgira a favor de la identificació amb el castellà com a llengua pròpia. Així, aquest segment de població jove declara que el castellà és la seva llengua d'identificació en un 43,8 % dels casos, i amb un lleuger increment respecte de la primera llengua apresada (42,9 %), de 0,9 punts. Per altra banda, el català com a llengua d'identificació, però, també presenta una variació favorable respecte de la primera llengua apresada (22,9 %), amb un 31,1 % i, per tant, amb un increment de 8,2 punts. En el cas del portuguès, un 13,2 % dels joves declara tenir-lo com a llengua d'identificació, i aquest percentatge es redueix en 1,5 punts respecte del portuguès com a primera llengua apresada (14,7 %)

Situació sociolingüística a les Illes Balears. Any 2004

En general, s'observa que la capacitat de comprensió del català es troba per sobre del 93 %; prop de tres quartes parts de la població (74,6 %) manifesta que sap parlar català, un 79,6 % declara que el sap llegir, i gairebé el 47 % de les persones entrevistades declaren que hi saben escriure.

Tenint en compte els grups d'edat, podem destacar dos fets en relació amb el coneixement de la llengua catalana. Així, d'una banda, la proporció de persones que manifesten saber llegir i saber escriure augmenta a mesura que disminueix l'edat, tal com es pot veure en la taula 1. D'altra banda, pel que fa a saber parlar català, s'observa que els grups d'edat intermedis (de 30-44 i, sobretot, de 45-64) són els que registren els percentatges més baixos amb aquesta

habilitat, mentre que la resta de grups d'edat presenten els percentatges majors, amb un petit avantatge d'1,3 punts percentuals del grup més jove (15-29 anys) respecte del grup de més edat (65 anys i més).

Taula 1
Comparativa coneixement del català. Població total de 15 anys i més i grups d'edat

Població	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Població total	93,1	74,6	79,6	46,9
15-29 anys	93,2	80,1	89,8	77,4
30-44 anys	94,8	72,3	82,9	49,6
45-64 anys	92,0	69,1	73,7	27,3
65 anys i més	91,4	78,8	66,6	24,1

Font: EULB04. Elaboració pròpia.

Taula 2
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població de 15 anys i més

Identificació lingüística	Català	Castellà	Ambdues llengües	Altres situacions
Primera llengua	42,9	48,0	1,7	7,4
Llengua d'identificació	45,6	45,3	3,9	5,2
Llengua habitual	45,6	47,2	5,0	2,2

Font: EULB04. Elaboració pròpia.

A partir d'aquesta taula podem veure que el castellà és la primera llengua apresada del 48 % de la població i el català ho és de prop del 43 %. Per altra banda, hem de remarcar que més del 7 % de la població va aprendre en primer lloc una llengua diferent del català i el castellà. Els bilingües familiars representen un percentatge petit: només un 1,7 %. Pel que fa a la llengua d'identificació es registren lleugeres variacions respecte de la primera llengua apresada, que en general suposen l'increment de persones que consideren que el català (45,6 %), o bé el català i el castellà (3,9 %) és la seva llengua d'identificació.

Pel que fa a la llengua habitual, hi podem observar lleugeres variacions també respecte de la llengua d'identificació: mentre que la proporció de persones que tenen el català com a llengua habitual és idèntica a la dels qui el tenen com a llengua d'identificació, el percentatge dels qui tenen el castellà com a llengua habitual (47,2 %) està 1,9 punts per sobre dels qui el tenen com a llengua d'identificació (45,3 %).

Taula 3
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Llar	37,4	4,9	6,2	8,1	35,6	7,8
Amistats	18,0	21,2	12,3	10,5	31,3	6,7
Veïns	26,2	11,7	11,3	7,3	38,3	5,2
Companys d'estudi	23,1	9,8	10,6	6,7	41,8	8,0
Companys de feina	19,7	12,0	13,8	8,7	30,6	15,2

Font: EULB04. Elaboració pròpia.

L'ús exclusiu i predominant tant del català (42,3 %) com del castellà (43,7 %) estan pràcticament igualats en l'àmbit d'ús de la llar. Pel que fa a aquest àmbit, però, cal destacar que prop d'un 8 % de la població hi usa altres llengües. Ara bé, en la resta d'àmbits d'ús, hi predomina l'ús del castellà; així, un 41,8 % (ús exclusiu i majoritari) usa el castellà amb les amistats, mentre que un 39,2 % hi usa el català. Pel que fa als veïns, un 45,6 % hi usa de manera exclusiva i predominant el castellà, mentre que un 37,9 % hi usa el català, també de manera exclusiva i predominant.

Per altra banda, i seguint amb el predomini de l'ús del castellà en les relacions orals informals, un 48,5 % dels individus enquestats usa el castellà amb els companys d'estudi, mentre que un 32,9 % hi usa el català. Finalment, prop d'un 40 % de les persones entrevistades declara que usa el castellà de manera exclusiva o predominant amb els companys de feina, mentre que prop d'una tercera part (31,7 %) hi usa el castellà. Cal tenir en compte, així mateix, la proporció de persones que empren alhora el català i el castellà en aquests àmbits.

Taula 4
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Petit comerç	26,3	14,5	9,9	9,7	38,2	1,4
Gran comerç	14,6	12,1	9,2	14,4	46,7	3,0
Entitats financeres	36,4	9,6	6,8	5,1	39,0	3,1
Personal mèdic	27,6	8,9	9,0	6,8	46,6	1,1

Font: EULB04. Elaboració pròpia.

A partir de la taula 4 podem observar que en la majoria de situacions hi ha un predomini de l'ús exclusiu o majoritari del castellà. Quan es tracta de botigues o petits comerços, les persones que declaren que fan algun ús del català suposen més del 40 %; en canvi, quan es tracta de grans establiments comercials, en són una mica més d'una quarta part (26,7 %).

Per altra banda, els bancs i les caixes són els àmbits on s'empra més el català (46 %), i en aquest cas per sobre del castellà (44,1 %), de forma exclusiva o predominant, amb un 36,4 % i un 9,6 %, respectivament. Finalment, el predomini de l'ús del castellà de manera exclusiva o majoritària també s'observa en les relacions amb el personal mèdic, amb un 53,4 %.

Taula 5
Opinió sobre la necessitat de saber català a les Balears. Població de 15 anys i més

	Totalment d'acord	Més aviat d'acord	Més aviat en desacord	Totalment en desacord	Sense opinió
A les Balears tothom hauria de saber la llengua pròpia de les Illes	54,2	26,8	10,2	5,9	2,9
A les Balears tothom hauria de saber castellà	64,8	22,5	8,0	2,8	1,9
Una persona acabada d'arribar a les Balears en el futur haurà d'entendre la llengua pròpia de les Illes	57,6	28,5	7,1	4,8	2,1
Una persona acabada d'arribar a les Balears en el futur haurà de saber parlar la llengua pròpia de les Illes	38,6	34,4	14,9	8,1	4,0

Font: EULB04. Elaboració pròpia.

El 81 % de les persones entrevistades estan totalment d'acord o més aviat d'acord a considerar que a les Balears tothom hauria de saber català, la llengua pròpia de les Illes; a més, el 87,3 % considera que tothom hauria de saber castellà.

Per altra banda, el 86,1 % consideren que les persones nouvingudes, en el futur, hauran d'entendre el català, la llengua pròpia de les Balears, i el 73 %, que hauran de saber-la parlar.

Situació sociolingüística a la Franja d'Aragó. Any 2004

Taula 1
Comparativa de coneixement del català. Població total i població de 15-29 anys

Població	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Població total	98,5	88,8	72,9	30,3
15-29 anys	99,3	89,5	87,0	61,0
30-44 anys	99,7	90,7	78,9	28,7
45-64 anys	97,1	88,1	69,1	20,2
65 anys i més	98,2	87,5	62,1	19,7

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

Pràcticament la totalitat de la població de la Franja d'Aragó entén el català, amb un 98,5 % de població que ho ha declarat així. A més, entre el sector jove de la població (15-29 anys), aquest percentatge s'incrementa lleugerament, i se situa en un 99,3 %. Pel que fa a la comprensió escrita, gairebé tres quartes parts de la població (72,9 %) ha declarat que sap llegir en català; per altra banda, aquest percentatge torna a incrementar-se si observem les dades del grup dels joves (15-29 anys) i respecte de la mitjana de la població, en 14,1 punts. A més, pel que fa a la comprensió escrita, el grup dels joves és el que presenta els índexs més alts de coneixement de la llengua catalana si analitzen aquest valor per grups d'edat.

Per altra banda, l'expressió oral en llengua catalana se situa prop del 90 % (un 88,8 %), mentre que en el cas del grup dels joves també torna a incrementar-se lleugerament en 0,7 punts (89,5 %) respecte de la mitjana de la població total. Finalment, un 30,3 % de la població enquestada manifesta que sap escriure en català. Aquest percentatge s'incrementa considerablement si observem les dades de la població més jove (15-29 anys), en què podem

Taula 2
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual.
Població total i població de 15-29 anys

Identificació lingüística		Català	Castellà	Ambdues llengües	Altres situacions
Primera llengua	Població total	70,5	26,4	1,8	1,3
	Joves	63,9	30,7	2,7	2,7
Llengua d'identificació	Població total	66,6	29,8	3,3	0,3
	Joves	57,8	37,0	5,2	0,0
Llengua habitual	Població total	73,6	22,3	3,5	0,6
	Joves	62,5	27,9	7,8	1,8

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

veure que el 61 % d'aquesta població declara que sap expressar-se per escrit en català. En el següent grup d'edat (30-44 anys) aquest percentatge descendeix fins arribar a un 28,7 % de persones que declaren que saben escriure en català.

Un 70,5 % del total de les persones entrevistades de la Franja d'Aragó té el català com a primera llengua apresada a casa; només un 26,4 % hi té el castellà, un 1,8 % hi té ambdues llengües indistintament, i 1,3 % de la població ha declarat que hi té altres llengües o combinacions diferents a les anteriors com a primera llengua apresada. En el cas del segment de població jove (15-29 anys), però, aquests percentatges disminueixen, almenys pel que fa al català, en 6,6 punts. Pel que fa al castellà i en el segment de població jove, el percentatge s'incrementa respecte de la mitjana de la població total, amb 4,3 punts. L'ús d'ambdues llengües indistintament com a primera llengua apresada o altres llengües i combinacions diferents a les anteriors se situen en un 2,7 % cada una.

Pel que fa a la llengua habitual, hi ha un lleuger increment respecte de la primera llengua apresada, almenys pel que fa al total de la població i respecte del català. Així, del total de les persones entrevistades, un 73,6 % declara que té el català com a llengua habitual, mentre que un 22,3 % hi té el castellà. Per contra, en el sector jove (de 15-29 anys), la proporció dels qui declaren que el català és la seva llengua habitual queda 11,1 punts per davall del percentatge corresponent al conjunt de la població, i 1,4 punts per davall de la proporció de joves que tenen el català com a llengua inicial.

Finalment, les persones que tenen el català com a llengua d'identificació (66,6 %) són percentualment menys que les que han declarat que tenen el català com a primera llengua apresada i les que tenen el català com a llengua habitual. Entre els joves, a més, aquest percentatge encara és menor, amb un 57,8 %.

Taula 3
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys o més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Llar	62,0	6,7	7,3	4,7	19,1	0,2
Amistats	48,0	20,1	11,8	4,1	15,7	0,3
Veïns	56,3	15,0	7,6	3,0	17,4	0,7
Companys d'estudi	40,5	11,8	11,1	9,8	26,4	0,4
Companys de feina	36,9	15,8	18,2	6,2	17,6	5,3

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

El català és la llengua més utilitzada en els àmbits d'ús informals, com ara amb les amistats i els veïns; per altra banda, també continua sent la més utilitzada amb els companys d'estudi i els companys de feina, tot i que en aquests dos darrers àmbits els índexs d'ús es redueixen a una mica més de la meitat.

Així, pel que fa a les amistats, gairebé un 70 % de la població ha declarat que hi usa el català (68,1 %) de manera exclusiva o predominant. Per altra banda, més d'un 70 % de la població entrevistada ha declarat que usa el català amb els seus veïns; a més, un 52,3 % de la població que cursa estudis en l'actualitat ha declarat que usa el català amb els seus companys d'estudi, un 11,1 % hi usa el català i el castellà, indistintament, i un 36,2 % hi usa el castellà de manera exclusiva o predominant. Finalment, pel que fa a l'ús del català amb els companys de feina, un

52,7 % l'hi utilitza, mentre que creix l'índex d'ús indistint d'ambdues llengües i respecte d'altres dades, amb un 18,2 %; un 23,8 % declara utilitzar-hi el castellà.

Taula 4
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que castellà	Ambdues llengües	Més castellà que català	Només castellà	Altres situacions
Petit comerç	45,4	14,9	13,5	4,9	19,7	1,6
Gran comerç	13,6	10,1	20,0	10,3	43,1	2,9
Entitats financeres	19,4	9,7	14,0	9,1	42,6	5,2
Personal mèdic	5,6	3,3	7,1	5,3	78,4	0,3

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

Al petit comerç l'ús del català a la Franja d'Aragó és força més elevat que en les grans superfícies. Així, un 60,3 % de la població utilitza el català al petit comerç, mentre que només un 23,7 % ho fa als grans establiments: menys de la meitat, doncs, de les persones que utilitzen el català al petit comerç ho fa als grans establiments.

Per altra banda, en les entitats financeres, l'ús del castellà és elevat, amb més de la meitat de la població (51,7 %) que l'hi utilitza. Prop del 30 % de les persones entrevistades hi usa el català de manera exclusiva o predominant. Finalment, l'ús exclusiu o predominant del català amb el personal mèdic no arriba al 10 %

Taula 5
Transmissió lingüística intergeneracional. Llengua amb el pare, la mare i els fills. Població de 15 anys i més

	Català només o sobretot	Ambdues llengües	Castellà només o sobretot	Altres situacions
Pare	74,5	1,1	22,9	1,5
Mare	71,9	1,0	26,1	1,0
Fills	71,9	3,2	24,2	0,7

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

Un 71,9 % de la població entrevistada usa el català amb la seva mare, i només un 26,1 % hi usa el castellà. Amb el pare, però, l'ús del català s'incrementa lleugerament, amb 2,6 punts per sobre de la mitjana amb la mare.

Taula 5bis
Transmissió lingüística intergeneracional. Llengua amb la parella i els fills. Població total i població de 15-29 anys

		Català només o sobretot	Ambdues llengües	Castellà només o sobretot	Altres situacions
Parella	Població total	65,5	3,9	30,5	0,1
	Joves	44,9	7,7	47,4	0,0
Fills	Població total	71,9	3,2	24,2	0,7
	Joves	22,8	19,1	58,1	0,0

Font: EULF04. Elaboració pròpia.

Per altra banda, el grau d'ús indistint d'ambdues llengües és força baix, tant amb la mare com amb el pare, tot i que amb els fills aquest índex s'incrementa almenys 2 punts.

Un 65,5 % de la població que té parella hi usa el català, mentre que només un 30,5 % hi usa el castellà. En aquest àmbit, però, hi apareix un cert grau d'ús indistint d'ambdues llengües, amb un 3,9 %. Per altra banda, qui menys utilitza el català amb la parella és el grup dels joves, amb una diferència significativa de 20,6 punts menys respecte de la mitjana del total de la població. En el sector de població jove, l'ús del castellà amb la parella se situa gairebé en la meitat (47,4 %).

Finalment, el 71,9 % de la població que té fills hi usa el català, mentre que només prop d'un 25 % hi usa el castellà. En el grup dels joves (15-29 anys), però, aquestes percentatges disminueixen: només un 22,8 % d'aquests joves utilitza el català amb els seus fills de manera exclusiva o predominant, mentre que el 58,1 % hi utilitza el castellà. A més, un de cada cinc joves amb fills declara parlar-hi en català i castellà.

Situació sociolingüística a la Catalunya Nord. Any 2004

La comprensió oral de la llengua catalana a la Catalunya Nord se situa entorn del 70 % de la població, exactament en un 68,9 %. Amb tot, només la meitat de la població jove de 15-29 anys (51,2 %) declara que entén el català. Per altra banda, prop d'un terç de la població total entrevistada (31,4 %) declara que sap llegir en català; en aquesta direcció, però, només un 11,4 % dels joves declaren que saben llegir en català.

Taula 1
Comparativa de coneixement del català. Població total i població de 15-29 anys

Població	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Població total	68,9	37,1	31,4	10,6
15-29 anys	51,2	24,2	11,4	6,2

Font: EULCN04. Elaboració pròpia.

Quant a l'expressió oral, prop d'un 40 % de la població entrevistada manifesta que sap parlar en català; amb tot, el segment de població jove és qui presenta, també, els índexs més baixos, amb un 24,2 %. Finalment, l'expressió escrita és la competència lingüística que se situa en uns índexs més baixos respecte de les quatre habilitats lingüístiques i pel que fa a la llengua catalana. Així, només un 10,6 % del total de la població entrevistada manifesta que sap escriure en català. Per altra banda, el segment de població de 15-29 anys és qui presenta un índex més baix pel que fa a l'expressió escrita en català, amb un 6,2 %.

Taula 2
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població total i població de 15-29 anys

Identificació lingüística		Català	Francès	Ambdues llengües	Altres situacions
Primera llengua	Població total	6,2	78,4	3,9	11,5
	Joves	0,0	89,9	1,3	8,8
Llengua habitual	Població total	3,5	92,0	1,0	3,5
	Joves	1,4	97,4	0,0	1,2

Font: EULCN04. Elaboració pròpia.

Només un 6,2 % de la població entrevistada manifesta que té el català com a primera llengua apresada a casa. En aquest sentit, un 0 % dels joves d'entre 15-29 anys manifesta que té el català com a primera llengua, la qual cosa ratifica la situació de discontinuïtat en la transmissió lingüística intergeneracional.

Per altra banda, pel que fa a la llengua habitual, només un 3,5 % de la població entrevistada utilitza habitualment la llengua catalana, i només un 1,4 % del sector jove de la població declara que té el català com a llengua habitual.

Taula 3
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que francès	Ambdues llengües	Més francès que català	Només francès	Altres situacions
Llar	0,3	0,3	1,8	6,5	88,9	2,2
Amistats	1,8	1,2	3,0	4,1	88,1	1,8
Veïns	2,0	0,2	1,7	4,8	89,0	2,3
Companys d'estudi	0,8	0,0	0,5	2,0	91,7	5,0

Font: EULCN04. Elaboració pròpia.

En tots els casos, el francès presenta els índexs d'ús més elevats, per sobre del 90 %, tal com es pot observar en la taula 3. Així, només un 0,6 % de la població total entrevistada declara que utilitza el català a la llar. Pel que fa als usos lingüístics amb les amistats, només un 3 % de la població total de la Catalunya Nord declara que hi utilitza el català.

Per altra banda, els usos lingüístics amb els veïns també se situen en uns índexs baixos pel que fa al català, amb només un 2,2 % de la població que l'hi utilitza. En una altra direcció, pel que fa a l'ús del català amb els companys d'estudi, només un 0,8 % de la població total declara que hi usa el català.

Taula 4
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Només català	Més català que francès	Ambdues llengües	Més francès que català	Només francès	Altres situacions
Petit comerç	0,2	0,5	2,2	92,7	3,4	1,0
Gran comerç	0,0	0,0	0,5	0,0	98,5	1,0
Entitats financeres	0,0	0,0	0,2	0,0	99,0	0,8
Personal mèdic	0,0	0,0	0,3	99,0	0,2	0,5

Font: EULCN04. Elaboració pròpia.

Si els usos lingüístics del català en àmbits d'ús informals com ara la llar, les amistats, els veïns i els companys d'estudi presenten uns percentatges significativament baixos, els usos lingüístics del català en les relacions orals formals es redueixen pràcticament fins a la no-presència.

Així, només un 0,7 % de la població usa el català en les relacions amb el petit comerç. Quant a l'ús del català en les grans superfícies aquest se situa en un 0 %. Per altra banda, l'ús del català tant a les entitats financeres com amb el personal mèdic també se situa en un 0 % respecte del total de la població.

Taula 5
Actituds envers l'aprenentatge de la llengua catalana. Població total i grups d'edat

	Població total	15-29 anys	30-44 anys	45-64 anys	65 anys i més
Interès per saber parlar català	49,3	55,9	58,9	31,6	42,1
Interès per aprendre català	41,4	56	53,6	38,7	23,1
Interès perquè els fills aprenguin català	43,7	48,1	52,7	49,3	27,5

Font: EULCN04. Elaboració pròpia.

Gairebé el 50 % del total de la població de la Catalunya Nord manifesta que té interès per saber parlar en català. En aquest sentit i respecte dels grups d'edat, el grup que manifesta un interès més elevat per saber parlar català és el grup de 30-44 anys, amb un 58,9 %, seguit del grup més jove, amb un 55,9 %. Per altra banda, pel que fa a l'interès per aprendre català, un 56 % de la població de 15-29 anys manifesta que hi té interès, mentre que aquest índex es redueix al 23,1 % en el cas del segment de població de 65 anys i més.

Finalment, si ens centrem en les dades obtingudes quant a l'interès perquè els fills aprenguin català, un 43,7 % de la població total manifesta que hi té interès. Pel que fa als grups d'edat, qui declara tenir-hi més interès és el grup de 30-44 anys, amb un 52,7 %, mentre que el de 15-29 anys se situa en segon lloc, amb un 48,1 %.

Situació sociolingüística a l'Alguer. Any 2004

Taula 1
Comparativa de coneixement del català. Població total i grups d'edat

Població	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Població total	90,1	61,3	46,5	13,6
18-29 anys	86,6	47,2	25,6	5,5
30-44 anys	90,5	56,1	39,2	9,5
45-64 anys	92,9	69,7	58,7	17,6
65 anys i més	87,2	69,8	58,8	22,6

Font: EULA04. Elaboració pròpia.

La comprensió oral de la llengua catalana a l'Alguer se situa en el 90,1 % de la població. Pel que fa a la població jove de 18-29 anys, un 86,6 % declara que l'entén, tot i que el grup d'edat que presenta uns índexs més elevats de comprensió oral del català és el grup de 45-64 anys, amb un 92,9 %. Per altra banda, prop de la meitat de la població total entrevistada (46,5 %) declara que sap llegir en català; en aquesta direcció, però, només una quarta part dels joves (25,6 %) declara que sap llegir en català. A més, aquest darrer grup de població presenta també els percentatges més baixos respecte dels altres grups d'edat i pel que fa a la comprensió escrita. En aquest cas, el grup d'edat que presenta els índexs més elevats pel que fa a la comprensió escrita de la llengua catalana és el de 65 anys i més, amb gairebé un 60 %.

Quant a l'expressió oral, més d'un 60 % de la població entrevistada manifesta que sap parlar en català; amb tot, el segment de població jove és qui presenta, també, els percentatges més

baixos quant a l'expressió oral, amb un 47,2%. En aquest sentit, el grup d'edat que presenta els percentatges més elevats pel que fa a l'expressió oral en català és també el de 65 anys i més, de què prop d'un 70% (69,8%) manifesta que sap parlar en català. Finalment, l'expressió escrita és la competència lingüística que se situa en uns percentatges més baixos respecte de les quatre habilitats lingüístiques i pel que fa a la llengua catalana. Així, només un 13,6% del total de la població entrevistada manifesta que sap escriure en català. Per altra banda, el segment de població de 18-29 anys és qui presenta un percentatge més baix pel que fa a l'expressió escrita en català, amb un 5,5%, mentre que el segment de població més gran (de 65 anys i més) és qui presenta el percentatge més elevat, amb un 22,6%.

Taula 2
Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual.
Població total i grup d'edat de 18-29 anys

Identificació lingüística		Català	Italià	Sard	Altres situacions
Primera llengua	Població total	22,4	59,2	12,3	6,1
	Joves	4,7	89,8	4,4	1,1
Llengua d'identificació	Població total	14,6	80,7	11,6	6,3
	Joves	2,3	97,7	13,2	4,0
Llengua habitual	Població total	13,9	83,0	0,0	0,3
	Joves	1,1	98,9	2,8	0,0

Font: EULA04. Elaboració pròpia.

Prop d'una quarta part de la població de l'Alguer, concretament un 22,4%, manifesta que té el català com a primera llengua apresada a casa. En aquest sentit, només un 4,7% dels joves d'entre 18-29 anys manifesta que té el català com a primera llengua, la qual cosa assenyala una possible situació de discontinuïtat en la transmissió lingüística intergeneracional. Pel que fa a la llengua habitual, un 13,9% de la població entrevistada utilitza habitualment la llengua catalana, mentre que només un 1,1% del sector jove de la població declara que té el català com a llengua habitual.

Per una altra banda, només un 14,6% de la població manifesta que el català és la seva llengua pròpia o d'identificació. Aquest índex, però, disminueix fins a un 2,3% quant a la població jove de l'Alguer que declara tenir el català com a llengua d'identificació.

Taula 3
Transmissió lingüística. Llengua amb el pare, la mare i els fills.
Població total i grup d'edat de 18-29 anys

		Alguerès	Italià	Sard	Alguerès més una altra llengua	Italià i sard	Altres situacions
Pare	Població total	22,7	51,6	11,7	5,0	2,8	6,2
	Joves	2,3	84,8	1,2	8,2	3,5	0,0
Mare	Població total	22,6	50,6	13,3	5,4	2,5	5,6
	Joves	3,2	80,9	3,3	8,0	2,3	2,3
Fills	Població total	3,9	91,9	0,8	2,6	0,4	0,4
	Joves	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Font: EULA04. Elaboració pròpia.

Prop d'una quarta part de la població total entrevistada (22,6 %) utilitza el català amb la seva mare. Aquest percentatge, però, es redueix al 3,2 % en el cas dels joves de 15-29 anys. Pel que fa a l'ús del català amb el pare, aquestes dades són similars: un 22,7 % de la població total l'hi utilitza, mentre que només un 2,3 % dels joves declara que utilitza el català, en aquest cas, amb el pare.

Per altra banda, només un 3,9 % de la població total declara usar el català amb els fills. Aquesta xifra, però, es redueix al 0 % en el cas dels joves de 18-29 anys.

Taula 4
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals.
Població de 18 anys i més

Àmbits d'ús	Alguerès	Italià	Sard	Alguerès més una altra llengua	Italià i sard	Altres situacions
Llar	7,2	77,1	2,3	8,8	3,8	0,8
Amistats	11,3	71,2	1,8	12,7	2,7	0,3
Veïns	9,4	77,3	1,5	10,2	0,7	0,9
Companys d'estudi	0,0	89,6	1,1	2,4	0,0	1,0
Companys de feina	6,3	80,3	2,2	8,9	0,5	1,8

Font: EULA04. Elaboració pròpia.

Només un 7,2 % de la població total entrevistada declara que utilitza el català a la llar. Pel que fa als usos lingüístics amb els amics, només un 11,3 % de la població total de l'Alguer declara que hi utilitza el català. Per altra banda, els usos lingüístics amb els veïns també se situen en uns percentatges baixos pel que fa al català, amb només un 9,4 % de la població que l'hi utilitza.

En una altra direcció, pel que fa a l'ús del català amb els companys d'estudi, els resultats se situen en un 0 %, la qual cosa ratifica la nul·la presència de la llengua catalana en el sistema educatiu italià. Per contra, en la relació amb els companys de feina, un 6,3 % de la població de l'Alguer manifesta que hi usa el català.

Taula 5
Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals.
Població de 15 anys i més

Àmbits d'ús	Alguerès	Italià	Sard	Alguerès més una altra llengua	Italià i sard	Altres situacions
Petit comerç	4,0	84,4	0,5	10,3	0,5	0,3
Gran comerç	0,6	93,2	0,3	5,7	0,2	0,0
Entitats financeres	0,7	94,9	0,0	2,8	0,2	1,4
Personal mèdic	4,1	91,0	0,5	4,4	0,0	0,0

Font: EULA04. Elaboració pròpia.

Si els usos lingüístics en àmbits d'ús informals com ara els amics, els veïns i els companys d'estudi i de feina presenten uns índexs baixos pel que fa a l'ús del català, aquests percentatges encara es redueixen més en àmbits d'ús més formals o institucionalitzats. Així, només un 4 % de la població de l'Alguer usa el català en les relacions amb el petit comerç. Quant a l'ús del català en les grans superfícies, aquest se situa en un 0,6 % pel que fa al total de la població.

Per altra banda, només un 0,7 % de la població de l'Alguer manifesta usar el català a les entitats financeres. Amb el personal mèdic aquests percentatges són lleugerament més elevats, amb un 4,1 % de la població de l'Alguer que l'hi usa.

Situació sociolingüística a la Comunitat Valenciana. Any 2004

Taula 1
Coneixement lingüístic. Població de 15 anys i més de la Comunitat Valenciana

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Gens	6,00	26,6	25,1	52,2
Una mica	18,11	20,4	27,6	22,6
Prou bé	24,60	17,2	26,2	15,1
Perfectament	51,30	35,8	21,1	10,2
Prou bé o perfectament	75,90	53,0	47,3	25,2

Font: AVL04. Elaboració pròpia.

Més de tres quartes parts de la població de 15 anys i més de la Comunitat Valenciana manifesten entendre el valencià prou bé o perfectament. Per altra banda, un 53 % manifesta saber parlar-lo amb total o suficient correcció. A més, una proporció lleugerament inferior a la meitat (47 %) manifesta saber llegir en valencià. Finalment, prop d'una quarta part (25,2 %) declara que el sap escriure prou bé o perfectament.

Per altra banda, si observem les dades de la taula 2, aquestes dades relatives al coneixement lingüístic s'incrementen en la zona de predomini lingüístic del valencià. Així, hi ha 5,7 punts d'increment pel que fa a entendre el valencià en aquesta zona i respecte de la població total, amb un 81,6% de la població que l'entén. Pel que fa a saber parlar valencià, l'increment és de 5,4 punts, a saber-lo llegir, de 3,8 punts i, finalment, la diferència pel que fa a saber escriure en valencià entre el total de la població i la zona valencianoparlant és de 2,1 punts.

Taula 2
Coneixement lingüístic.
Població de 15 anys i més de la zona de predomini lingüístic del valencià

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Gens	3,4	21,4	21,6	49,0
Una mica	15,1	20,2	27,4	23,7
Prou bé	24,5	18,2	27,6	16,1
Perfectament	57,1	40,2	23,5	11,2
Prou bé o perfectament	81,6	58,4	51,1	27,3

Font: AVL04. Elaboració pròpia.

A partir d'aquesta taula 3 podem observar que el valencià és menys utilitzat que el castellà en tots aquests àmbits d'ús. L'àmbit de la llar és on més s'utilitza el valencià, respecte dels altres àmbits, amb un 36,5 %; per altra banda, allà on menys s'utilitza el valencià és en el gran comerç, amb un 21,4 %. En un altre sentit, l'àmbit d'ús on s'utilitza menys el castellà és amb les amistats, amb un 52,2 %.

Taula 3
Ús oral del valencià en la zona de predomini lingüístic del valencià.
Població de 15 anys i més

	Valencià només o sobretot	Ambdues llengües	Castellà només o sobretot
Llar	36,5	5,5	55,5
Amistats	32,8	15,0	52,2
Petit comerç	32,2	10,3	57,4
Banc/Caixa	30,1	9,2	60,5
Gran comerç	21,4	8,9	69,6
Companys feina	26,9	14,0	56,1

Font: AVL04. Elaboració pròpia.

Així mateix, pel que fa a l'ús indistint del valencià i del castellà, és en el gran comerç on podem trobar-hi un percentatge d'ús més elevat, respecte de la resta d'àmbits.

Taula 4
Transmissió lingüística intergeneracional en la zona de predomini lingüístic del valencià.
Població de 15 anys i més

	Pares entre ells	Amb la mare	Amb el pare	Amb la parella	Amb els fills
Sempre en valencià	38,4	38,1	38,2	33,1	35,6
Valencià només o sobretot	40,2	39,6	39,9	34,7	38,7
Castellà només o sobretot	53,7	55,6	55,0	59,0	52,4
Ambdues llengües	2,0	1,1	1,1	3,3	5,8
Altres situacions	3,6	3,4	3,6	2,2	1,8

Font: AVL04. Elaboració pròpia.

Pel que fa a l'ús del valencià en la transmissió intergeneracional, el 38% de les persones entrevistades manifesta que els seus pares parlen o parlaven sempre valencià entre ells. Per contra, el percentatge d'ús dels qui només usen el valencià amb la seva parella ha patit un descens i se situa en un 33%.

Taula 5
Dificultats en l'ús del valencià. Zona de predomini d'ús del valencià. Població de 15 anys i més

Moltes dificultats	11%
Algunes dificultats	46%
Cap dificultat	38%
NS/NC	5%

Font: AVL04. Elaboració pròpia.

Per una altra banda, també un 38% de la població entrevistada parla o parlava sempre en valencià tant amb el pare com amb la mare; quant als fills aquest percentatge és lleugerament menor, amb un 35,6% de les persones que l'hi utilitzen. La utilització d'ambdues llengües,

valencià i castellà, s'incrementa amb els fills (5,8 %) i disminueix l'ús d'altres llengües també amb aquests (1,8 %). Finalment, cal remarcar que en totes aquestes relacions en el context familiar, l'ús del castellà és superior i per sobre de la meitat de la població entrevistada.

Prop del 60 % de les persones entrevistades de la zona de predomini lingüístic del valencià ha declarat que hi ha algunes o moltes dificultats per usar normalment el valencià.

Per contra, un 38 % pensa que no hi ha cap dificultat per usar el valencià, mentre que només un 5 % no ho sap o no contesta.

Bibliografia

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2005): *Llibre blanc de l'ús del valencià-I. Enquesta sobre la situació social del valencià. 2004*, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, València, Col. Recerca, 2.

<http://www.avl.gva.es/img/EdicionsPublicacions/Publicacions/Blanc.pdf>

ARGENTE, Joan i Bibiloni, Gabriel (1998): «Una enquesta sociolingüística als Països Catalans», *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*, Barcelona, Direcció General de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana.

ARTIGUES, Antoni (1999): *Llengua als Països catalans*, Palma, Lleonard Muntaner Editor.

BASTARDAS, Albert (1985): *La bilingüització de la segona generació immigrant: realitat i factors a Vilafranca del Penedès*, Barcelona, Edicions de la Magrana.

— (1986): *Llengua i Immigració: La Segona Generació Immigrant a la Catalunya No-Metropolitana*, Barcelona, Edicions de la Magrana.

— (1996): *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*, Barcelona, Edicions Proa.

— (2004): «Diversitat biològica i diversitat lingüística: algunes pistes transdisciplinàries per a una socioecologia de les llengües», dins Albert Bastardas (ed.) *Diversitats: Llengües, espècies i ecologies*, Barcelona, Editorial Empúries, p. 13-53.

BLASCO I FERRER, Eduardo (1994): «Aspetti Sociolinguistici ed Evolutivi del Catalano di Alghero nei Secoli XIX e XX» dins Antonello Mattone; Piero Sanna (eds.) *Alghero, la Catalogna, il Mediterraneo: Storia di una città e di una minoranza catalana in Italia (XIV-XX secolo)*, Sàsser, Edizioni Gallizzi, p. 691-701.

BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998): *Sociolingüística de la Llengua Catalana*, Barcelona, Editorial Ariel.

BOSCH, Andreu (1999): «Aplicació de la perspectiva ecosociolingüística en la variació: penetració i extensió dels sardismes en l'alguerès», *Llengua i Literatura*, 10, p. 157-195.

BOURHIS, Richard Y., Howard Giles i Doreen Rosenthal (1981): «Notes on the construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups», *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 2/2, p. 145-155.

CARIA, Rafael (1982): «I catalani di Sardegna», dins Manlio Brigaglia (ed.) *La Sardegna* Vol. 2. Càller, Edizioni della Torre, p. 155-160.

— (1997): «L'alguerès al llindar del 2000: Entre substitució i anticatalanisme», *Serra d'Or*, 451-452, p. 40-44.

- CASTELLÓ COGOLLOS, Rafael (2006): *Els estudis sobre la situació sociolingüística al País Valencià*, Barcelona: Xarxa CRUSCAT-Institut d'Estudis Catalans [en premsa].
- CHESSA, Enrico (2007): *Estadística sobre els usos lingüístics a l'Alguer: llengua i societat a l'Alguer en els inicis del segle XXI*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Estudis, 10.
- CRUSCAT (2005): *Les dades lingüístiques del cens de l'any 2001: alguns dubtes i limitacions*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1997 a): *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys, Informe resum de l'Institut DYM*, Volum fotocopiats, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1997 b): *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys, Taules, Informe de l'Institut DYM*, Volum fotocopiats, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2002): *Enquesta sociolingüística a la província de Tarragona*, document inèdit R-1170, 4 volums, Centre de Documentació.
- EUROMOSAIC (1996): *Catalan in Majorca (Balearic Islands)*, <http://www.uoc.edu/euromosaic/web/homect/index1.html>
- EUROMOSAIC (1994): *Catalan in Eastern Aragon*, <http://www.uoc.edu/euromosaic/web/homect/index1.html>
- FABÀ, Albert (2005a): «Llengua inicial i llengua d'identificació», dins Torres, J. (2005), p. 55-79.
- (2005b): «Usos lingüístics i grups identitaris. Preferències i opinions lingüístiques», dins Torres, J. (2005), p. 171-212.
- FABÀ, Albert i Noemí Ubach (1997): «De més verdes en maduren. La situació de la llengua catalana a Santa Coloma de Gramenet», *Revista de Llengua i Dret* 28.
- FARRÀS, J.; Torres, J.; Vila, F.X. (2000): *El coneixement del català. 1996. Anàlisi sociolingüística de les dades de l'enquesta oficial de població de 1996*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 7.
- FERGUSON, Charles (1959): «Diglossia», *Word*, 15, p. 325-340.
- FERRANDO, Aureli et al. (1989): «L'ús del valencià i les actituds lingüístiques dels alumnes de BUP i COU de la ciutat de Castelló de la Plana», dins Conselleria de Cultura (ed.) *Miscel·lània 89*, València: Generalitat Valenciana, p. 7-45.
- GILES, Howard i Patricia Johnson (1987): «Ethnolinguistic identity theory: a social psychological approach to language maintenance», *International Journal of the Sociology of Language* 68, p. 69-99.
- MÉDIA PLURIEL MÉDITERRANÉE (1993): *Catalan pratiques et représentations dans les Pyrénées Orientales. Sondage, résultats et analyses*, étude réalisée sur la commande du Comité Régional de la Culture en Languedoc-Rousillon, Montpellier.
- MÉDIA PLURIEL MÉDITERRANÉE (1998): *Pratiques et représentations du catalan: région Languedoc-Roussillon*, étude réalisée sur la commande du Comité Régional de la Culture en Languedoc-Rousillon, Montpellier.
- MARTÍN ZORRAQUINO, M. A.; FORT, M. R.; ARNAL, M. L. i GIRALT, J. (1995): *Estudio sociolingüístico de la Franja Oriental de Aragón*, Saragossa: Seminario de Investigaciones Lin-

güísticas, Departamento de Lingüística General e Hispánica, Universidad de Zaragoza, Gramaticalia, 2 (2 vols).

MELIÀ, Joan (2002): «La situació lingüística a les Illes Balears. Comentaris al voltant d'una enquesta», *Llengua i ús*, 25 (tercer quadrimestre), p. 61-64.

NINYOLES, Rafael L. (1989): *Estructura social i política lingüística*, Alzira: Edicions Bromera.

PINEDA, L. et alii (2005): *Estructura social i desigualtats a Catalunya* (2 vol.), Barcelona, Editorial Mediterrània.

PUJOL, Montserrat i BADIA, Montserrat (2002): «Els estudis impulsats per l'Administració andorrana com a punt de referència per a la planificació lingüística», *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, 13 Hivern. <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02hivern/catalana/pujol.pdf>

PUJOLAR, Joan (1997): *De què vas, tiu? Gènere i llengua en la cultura juvenil*, Barcelona, Empúries.

QUEROL, Ernest (2000): *Els valencians i el valencià: usos i representacions socials*, Premi d'Investigació Francesc Ferrer Pastor, 1999, Paiporta, Editorial Denes.

— (2001): «Evolució dels usos i de les representacions socials de les llengües a Catalunya (1993-2000)», *Noves SL*, núm. 2, estiu. Article en línia: http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm01estiu/catalana/querolb1_10.htm

— (2002): «Usos i representacions de les llengües a les Illes Balears», *Noves SL*, núm. 6, estiu. Article en línia: http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02estiu/catalana/querol1_12.htm.

— (2003): «Evolució dels usos i de les representacions socials de les llengües a les comarques tarragonines entre el 1993 i el 2000», dins *Jornades sobre la llengua a les comarques de Tarragona*, Tarragona, p. 85-93.

— (2004): «Usos i representacions de la llengua a les dues ribes del Sénia», *beCEroLes* 1, (Lletres de llengua i literatura), p. 111-138.

— (2005): «Comparació dels usos i les representacions de les llengües a les Illes Balears, Catalunya, la Comunidad Valenciana i Andorra», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 18, p. 43-62.

— (2006): «Qui parla català a Andorra?», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 19, [en premsa].

— (2006): *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 2001 de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Secretaria de Política Lingüística, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 10.

REIXACH, Modest (1985): *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona. Anàlisi dels resultats del Padró de 1975 i de l'avanç dels de 1981*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

REIXACH, Modest (1990): *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*, Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat d Catalunya, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 2.

REIXACH, Modest (coord.) (1997): *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 6.

- SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2005): *Enquesta sociolingüística a la província de Tarragona*, Barcelona, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Documents de Treball, 19.
- SERVICI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (2005): *Coneixement i ús social del valencià (Síntesi de resultats)*, Secretaria Autonòmica de Cultura i Política Lingüística, Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Generalitat Valenciana.
http://www.cult.gva.es/sies/desplegable/desp_interactiu/l libre.html
- SIGUAN, Miquel (1994): *Conocimiento y uso de las lenguas en Espanya: investigación sobre el conocimiento y el uso de las lenguas cooficiales en la Comunidades Autónomas bilingües*, Madrid, Centro de Investigaciones sociológicas, Col. Opiniones y Actitudes.
- (1999): *Conocimiento y uso de las lenguas*, Madrid, Centro de Investigaciones sociológicas, Col. Opiniones y Actitudes 22.
- TESSAROLO, Mariselda (1990): *Minoranze linguistiche e immagine della lingua: Una ricerca sulla realtà italiana*, Milà, Franco Angeli.
- TORRES, Joaquim (1988): «Les enquestes sociolingüístiques catalanes del 1974 al 1984» *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 7, 1988, p. 69.
- (2003 a): «Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994-2002)» *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, 14 Primavera. [6-01-06]
<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm03primavera/catalana/torres.pdf>
- (2003 b): «L'ús oral familiar a Catalunya», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 17, p.47-76. Benicarló: Onda Edicions
- (coord.) (2005 a): *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Estudis, 8.
- (2005 b): «Introducció», dins Torres, J. (coord.), p. 7-16.
- (2005 c): «Ús familiar i transmissió lingüística», dins Torres, J. (coord.), p. 81-108.
- (coord.) (2007): *Estadística sobre els usos lingüístics a Andorra 2004: llengua i societat a Andorra en els inicis del segle XXI*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria de Política Lingüística, Estudis, 9.
- VILA, F. Xavier (2005): «Els usos lingüístics interpersonals fora de la llar. Els usos lingüístics en general», dins J. Torres (2005).
- VILADOT, M. Àngels (1992): «Percepció de la vitalitat etnolingüística i identitat social», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 10, p. 125-129.
- VILADOT, M. Àngels (1993): *Identitat i vitalitat lingüística dels catalans*, Barcelona, Editorial Columna.
- VILLAYERDE, Joan-Albert (2002): «Coneixements i usos lingüístics a les Illes Balears. Revisió dels estudis promoguts per institucions i altres», *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, 13 Hivern: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02hivern/catalana/villa.pdf>
- (2005): «L'enquesta sociolingüística 2003. Principals resultats» *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 18, p.63-96.
- (2006): «Coneixements de català a les Illes Balears a l'inici del tercer mil·lenni», *Lluc* 849, p. 21-31.
- (2007): *Enquesta Sociolingüística 2003*.

Índex de taules

CAPÍTOL 1

- 1.1. Relació entre el percentatge d'autòctons i les capacitats d'entendre i de saber parlar 19

CAPÍTOL 2

- 2.1. La mesura d'associació λ entre l'habilitat de parlar i l'habilitat d'entendre demanades en termes dicotòmics 29
- 2.2. La mesura d'associació λ entre l'habilitat de parlar demanada en termes dicotòmics i la mateixa habilitat de parlar demanada amb una gradació 33

CAPÍTOL 3

- 3.1. Valors *Tau de Goodman i Kruskal*. Variable dependent: llengua a la llar actual. Variables independents: lloc de naixement i llengua amb els progenitors 44
- 3.2. Ús prioritari del català amb progenitors i fills, per nivells d'estudis. En els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004 56
- 3.3. Ús prioritari del català amb els progenitors i amb els fills, per grups d'edat, en els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004 57

CAPÍTOL 5

- 5.1. Consum de televisió en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes. 114
- 5.2. Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: origen geogràfic. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. 115
- 5.3. Valors R de Pearson (només apareixen els valors significatius). Variables: edat i mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. 118
- 5.4. Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: nivell d'estudis. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. 122
- 5.5. Valors eta (només apareixen els valors significatius). Variable independent: llengua amb els pares. Variable dependent: mitjà de comunicació consumit en català. Tot l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. 125

5.6. Consum d'Internet (webs, xats i correu electrònic) en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges. (S'hi posen, de nou, les dades de consum dels mitjans tradicionals que apareixen a la Taula 5.1)	132
---	-----

CAPÍTOL 6

6.1. Proporció de persones que parlen en català amb les amistats de llengua catalana respecte de la proporció de persones que tenen el català com a llengua d'identificació i de persones que saben parlar-lo	149
6.2. Catalanòfons segons el nivell d'estudis assolit. Percentatges	158
6.3. Hispanòfons, italianòfons i francòfons segons el nivell d'estudis assolit. Percentatges	162

CAPÍTOL 7

7.1. Resum de les habilitats lingüístiques, dels usos i de les representacions del català. Percentatges	184
7.2. Jerarquia entre els territoris atenent a les habilitats lingüístiques, als usos i a les representacions del català. Número en l'ordre jeràrquic	184
7.3. Influència de l'edat en les habilitats, en els usos i en les representacions del català	186
7.4. Influència del nivell d'estudis en els usos i en les representacions del català	186
7.5. El poder d'atracció de les llengües: l'Índex de Transmissió Intergeneracional del Català (ITIC) i la variació a considerar el català com la «seva llengua» partint d'una llengua inicial diferent	189

ANNEX 1

Situació sociolingüística a Catalunya. Any 2003

1.1. Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població de 15 anys i més	191
1.2. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més	192
1.3. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	192
1.4. Comportament de la població en el cas d'adreçar-se a algú en castellà i rebre una resposta en català. Població de 15 anys i més	193
1.5. Comportament de la població en el cas d'adreçar-se a algú en català i rebre una resposta en castellà. Població de 15 anys i més	193

Situació sociolingüística a Andorra. Any 2004

1.1. Coneixements de català. Població de 15 anys i més	193
1.2. Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població de 15 anys i més	194
1.3. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més	194
1.4. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	195
1.5. Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població de 15-29 anys	196

Situació sociolingüística a les Illes Balears. Any 2004

1.1. Comparativa coneixement del català. Població total de 15 anys i més i grups d'edat	197
1.2. Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població de 15 anys i més	197
1.3. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més	197
1.4. Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	198
1.5. Opinió sobre la necessitat de saber català a les Balears. Població de 15 anys i més	198

Situació sociolingüística a la Franja d'Aragó. Any 2004

1.1.	Comparativa de coneixement del català. Població total i població de 15-29 anys	199
1.2.	Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població total i població de 15-29 anys	199
1.3.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys o més	200
1.4.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	201
1.5.	Transmissió lingüística intergeneracional. Llengua amb el pare, la mare i els fills. Població de 15 anys i més	201
1.5. ^{bis}	Transmissió lingüística intergeneracional. Llengua amb la parella i els fills. Població total i població de 15-29 anys	201

Situació sociolingüística a la Catalunya Nord. Any 2004

1.1.	Comparativa de coneixement del català. Població total i població de 15-29 anys ¹	202
1.2.	Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població total i població de 15-29 anys	202
1.3.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 15 anys i més	203
1.4.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	203
1.5.	Actituds envers l'aprenentatge de la llengua catalana. Població total i grups d'edat	204

Situació sociolingüística a l'Alguer. Any 2004

1.1.	Comparativa de coneixement del català. Població total i grups d'edat	204
1.2.	Comparativa entre primera llengua, llengua d'identificació i llengua habitual. Població total i grup d'edat de 18-29 anys	205
1.3.	Transmissió lingüística. Llengua amb el pare, la mare i els fills. Població total i grup d'edat de 18-29 anys	205
1.4.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals informals. Població de 18 anys i més	206
1.5.	Comparativa d'usos lingüístics en les relacions orals formals. Població de 15 anys i més	206

Situació sociolingüística a la Comunitat Valenciana. Any 2004

1.1.	Coneixement lingüístic. Població de 15 anys i més de la Comunitat Valenciana	207
1.2.	Coneixement lingüístic. Població de 15 anys i més de la zona de predomini lingüístic del valencià	207
1.3.	Ús oral del valencià en la zona de predomini lingüístic del valencià. Població de 15 anys i més	208
1.4.	Transmissió lingüística intergeneracional en la zona de predomini lingüístic del valencià. Població de 15 anys i més	208
1.5.	Dificultats en l'ús del valencià. Zona de predomini d'ús del valencià. Població de 15 anys i més	208

Índex de gràfics

CAPÍTOL 1

1.1. Població de cadascun dels set territoris nascuda en el domini lingüístic. Percentatges. 2003-2004	18
1.2. Nivell d'estudis de la població de cadascun dels 7 territoris. 2003-2004	20
1.3. Llengües emprades en respondre el qüestionari	22

CAPÍTOL 2

2.1. Habilitats en català basades en preguntes dicotòmiques en cadascun dels set territoris. Percentatges. 2003-2004	26
2.2. Diferència entre la capacitat d'entendre i de parlar en els set territoris	28
2.3. Les quatre habilitats lingüístiques en sis territoris segons el grau de domini. 2003-2004	30
2.4. Comparació entre els percentatges de la capacitat d'entendre dicotòmica amb els de l'escalar ..	31
2.5. Percentatges dels nivells de la capacitat d'escriure en sis territoris	32
2.6. Nivell dels que saben parlar. Percentatges. 2003-2004	33
2.7. Distribució per edats del saber parlar en català dicotòmic en els set territoris. Percentatges. 2003-2004	34
2.8. L'habilitat de parlar el català dels autòctons segons l'edat, en sis territoris. Percentatges. 2003-2004	36
2.9. L'habilitat de parlar el català dels autòctons segons el nivell d'estudis, en sis territoris. Percentatges. 2003-2004	37
2.10. Percentatge dels que declaren que saben parlar català segons la llengua amb els progenitors, en els set territoris	38

CAPÍTOL 3

3.1. Llengua a la llar actual en els 7 territoris. 2003-2004	42
3.2. Ús prioritari del català a la llar actual segons el lloc de naixement, en els 7 territoris. 2003-2004. Percentatges	43
3.3. Ús prioritari del català a la llar actual segons la llengua de l'enqu Coastat amb els seus progenitors, en els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004	45
3.4. Ús prioritari del català a la llar actual segons el nivell d'estudis, en els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004	46
3.5. Ús prioritari del català a la llar actual segons l'edat, en els 7 territoris. Percentatges. 2003-2004	47
3.6. Llengua amb els progenitors, d'una banda de la població en general i de l'altra dels que tenen algun fill. En els 7 territoris. 2003-2004	50

3.7.	Ús lingüístic amb els progenitors i amb els fills, en els 7 territoris. 2003-2004	53
3.8.	Índexs de Transmissió Lingüística Familiar del Català (ITIC) en els 7 territoris. 2003-2004	53
3.9.	Ús prioritari del català amb els progenitors i amb els fills en 6 territoris (falta el P. Valencià z.cat.), per lloc de naixement. Percentatges. 2003-2004	54
3.10.	Índexs de Transmissió Lingüística Familiar del Català (ITIC), per lloc de naixement, en 6 territoris (falta la C. Valenciana z. cat.). 2003-2004	54
3.11.	ITIC per nivells d'estudis, en els 7 territoris. 2003-2004	55
3.12.	ITIC per grups d'edat, en els 7 territoris. 2003-2004	58
3.13.	Ús prioritari del català amb els fills segons la llengua emprada amb els progenitors. Percentatges. 2003-2004	61

CAPÍTOL 4

4.1.	Gràfic comparatiu dels 6 territoris amb el percentatge mitjà d'ús de les diferents llengües en presència	70
4.2.	Gràfic comparatiu dels 7 territoris amb els percentatges d'ús exclusiu o prioritari del català en les 6 situacions comunicatives	72
4.3.	Gràfic comparatiu dels 7 territoris amb les diferències entre els percentatges d'ús del català i de l'altra llengua més important al territori, en les 6 situacions comunicatives	73
4.4.	Gràfic comparatiu dels 6 territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons els grups d'edat	76
4.5.	Ús del català amb els amics. Percentatges	77
4.6.	Ús del català a les botigues. Percentatges	78
4.7.	Ús del català als grans establiments comercials. Percentatges	79
4.8.	Ús del català en bancs i caixes. Percentatges	79
4.9.	Ús del català amb el metge. Percentatges	80
4.10.	Ús del català amb un desconegut. Percentatges	80
4.11.	Gràfic comparatiu dels 6 territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons el nivell d'estudi	82
4.12.	Ús de català amb els amics. Percentatges	84
4.13.	Ús de català a les botigues. Percentatges	84
4.14.	Ús del català en els grans establiments comercials. Percentatges	85
4.15.	Ús del català en els bancs i caixes. Percentatges	85
4.16.	Ús del català amb el metge. Percentatges	86
4.17.	Ús del català amb un desconegut. Percentatges	86
4.18.	Gràfic comparatiu dels 6 territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons la llengua inicial	88
4.19.	Ús del català amb els amics. Percentatges	89
4.20.	Ús del català a les botigues. Percentatges	91
4.21.	Ús del català als grans establiments comercials. Percentatges	92
4.22.	Ús del català als bancs. Percentatges	93
4.23.	Ús del català amb els metges. Percentatges	93
4.24.	Ús del català amb un desconegut. Percentatges	94
4.25.	Gràfic comparatiu dels 6 territoris amb les mitjanes de percentatges d'ús en general segons el lloc de naixement	96
4.26.	Ús del català amb els amics. Percentatges	97
4.27.	Ús del català a les botigues. Percentatges	98
4.28.	Ús del català als grans establiments comercials. Percentatges	99
4.29.	Ús del català en bancs i caixes. Percentatges	99
4.30.	Ús del català amb el metge. Percentatges	100
4.31.	Ús del català amb un desconegut. Percentatges	100

CAPÍTOL 5

5.1. Consum de mitjans de comunicació en l'àmbit lingüístic (excepte la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.	110
5.2. Llengua en què es consumix la televisió en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	111
5.3. Llengua en que es consumix la ràdio en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	112
5.4. Llengua en que es consumix la premsa en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	113
5.5. Consum de televisió en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	114
5.6. Consum de ràdio en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	116
5.7. Consum de premsa en català segons l'origen geogràfic de l'enquestat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	117
5.8. Consum de televisió en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	118
5.9. Consum de ràdio en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	119
5.10. Consum de premsa en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	120
5.11. Consum de televisió en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	121
5.12. Consum de ràdio en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	123
5.13. Consum de premsa en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	124
5.14. Consum de televisió en català segons la llengua parlada amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	125
5.15. Consum de ràdio en català segons la llengua parlada amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	127
5.16. Consum de premsa en català segons la llengua parlada amb els progenitors en l'actualitat, en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Mitjanes.	128
5.17. Llengua de consum del primer lloc web visitat habitualment en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.	129
5.18. Principal lloc web visitat habitualment en català segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer). 2003-2004. Percentatges.	130
5.19. Principal lloc web visitat habitualment en català segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer). 2003-2004. Percentatges.	131
5.20. Principal lloc web visitat habitualment en català segons la llengua parlada amb els progenitors en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, la Catalunya Nord i l'Alguer). 2003-2004. Percentatges.	131
5.21. Principal lloc web visitada habitualment en català, ús del català en correus electrònics i en xats en l'àmbit lingüístic (excepte les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i la Catalunya Nord). 2003-2004. Percentatges.	133
5.22. Llengua de les notes personals en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.	134
5.23. Llengua de les notes personals segons l'edat en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.	135

5.24.	Llengua de les notes personals segons el nivell d'estudis en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.	135
5.25.	Llengua de les notes personals segons la llengua que parla amb els seus progenitors en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.	136
5.26.	Llengua de les notes personals segons la competència escrita en català en l'àmbit lingüístic (excepte la Comunitat Valenciana). 2003-2004. Percentatges.	137
5.27.	Audiència de les diferents cadenes de televisió en català i amb continguts en català a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. 2004. Percentatges.	140
5.28.	Audiència de les diferents emissores de ràdio en català i amb continguts en català a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. 2004. Percentatges.	141
5.29.	Consum de premsa i consum de premsa en català segons l'edat a les comarques catalanoparlants de la Comunitat Valenciana. Premsa en paper i premsa electrònica. 2004. Percentatges.	142

CAPÍTOL 6

6.1.	Llengua inicial i llengua d'identificació. Percentatges a sis territoris. 2003-2004	145
6.2.	Ús lingüístic amb les amistats en general, amb les de llengua catalana i amb les de llengua castellana, italiana o francesa segons el territori. Percentatges a sis territoris. 2003-2004	148
6.3.a.	Ús prioritari del català amb les amistats de llengua catalana. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	151
6.3.b.	Ús prioritari de l'altra llengua principal al territori amb les amistats de llengua catalana. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	152
6.4.	Ús prioritari del català amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	154
6.5.a.	Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004	155
6.5.b.	Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per lloc de naixement, a sis territoris. 2003-2004 ..	156
6.5.c.	Ús prioritari del català per part de les persones catalanòfones amb les amistats de llengua castellana, italiana o francesa. Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004 ...	158
6.6.a.	Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004	159
6.6.b.	Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per lloc de naixement, a sis territoris. 2003-2004	161
6.6.c.	Ús prioritari del català per part de les persones de llengua castellana, italiana o francesa quan parlen amb les amistats de llengua catalana. Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004	162
6.7.a.	Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori. Percentatges a sis territoris. 2003-2004	165
6.7.b.	Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	165
6.7.c.	Mantenidors del català en cas d'adreçar-se a algú en català i que la resposta sigui en l'altra llengua principal al territori. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004	166
6.8.a.	Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges a sis territoris. 2003-2004	167
6.8.b.	Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	168

6.8.c. Persones que s'adapten al català en cas d'adreçar-se a algú en l'altra llengua principal al territori i que la resposta sigui en català. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004	169
6.9.a. Població que està d'acord amb la unitat de la llengua. Percentatges a sis territoris. 2003-2004 .	170
6.9.b. Població que està d'acord amb la unitat de la llengua. Percentatges per grups d'edat, a sis territoris. 2003-2004	171
6.9.c. Població que està d'acord amb la unitat de la llengua. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	172
6.9.d. Població que està d'acord amb la unitat de la llengua. Percentatges per nivell d'estudis, a sis territoris. 2003-2004	172
6.10.a. Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys. Percentatges als set territoris. 2003-2004	173
6.10.b. Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys. Percentatges per grups d'edat, als set territoris. 2003-2004	174
6.10.c. Percepció de l'evolució de l'ús del català en els darrers anys. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	174
6.11.a. Perspectiva de l'evolució de l'ús del català en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges als set territoris. 2003-2004	177
6.11.b. Perspectiva de l'evolució de l'ús del català en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges per grups d'edat, als set territoris. 2003-2004	178
6.11.c. Perspectiva de l'evolució de l'ús del català en els propers anys respecte de l'ús actual. Percentatges segons la llengua d'identificació, a sis territoris. 2003-2004	178

Sumari

CAPÍTOL 1. Introducció

1.1. Les dades longitudinals i de conjunt	7
1.2. Origen del projecte	9
1.3. Persones i institucions que hi han participat	10
1.4. Criteris per a l'elaboració del qüestionari	10
1.5. Fitxa tècnica	11
1.6. Notes metodològiques	14
1.7. Obra: autors i capítols	16
1.8. Característiques sociodemogràfiques de la població enquestada	17
1.9. Estatus d'oficialitat de la llengua en cada jurisdicció	21
1.10. Ús de les llengües en l'enquesta	21

CAPÍTOL 2. Les habilitats lingüístiques en català

2.1. Les habilitats lingüístiques en català en termes dicotòmics	25
2.2. Les habilitats lingüístiques en català mesurades amb una gradació	29
2.3. L'habilitat de parlar en català	32
2.4. Conclusions	39

CAPÍTOL 3. L'ús familiar i la transmissió lingüística intergeneracional

3.1. Introducció	41
3.2. Situació actual de l'ús de les llengües en l'àmbit familiar	41
3.3. La transmissió lingüística intergeneracional	49
3.4. Conclusió	62

CAPÍTOL 4. La llengua fora de la llar

4.1. Introducció	65
4.2. Les dades	69
4.3. Primeres conclusions	73
4.4. L'ús del català en funció de diferents variables	74
4.5. Conclusions	100

CAPÍTOL 5. Mitjans de comunicació i llengua

5.1. Introducció	105
5.2. El consum de mitjans de comunicació (MCM)	110
5.3. Internet	126
5.4. Les notes personals	133

5.5.	Conclusions	137
5.6.	Annex: Mitjans de comunicació i llengua a la Comunitat Valenciana	140
CAPÍTOL 6. Comportament dels grups lingüístics i representacions sobre la llengua		
6.1.	Introducció	143
6.2.	Grups lingüístics i usos lingüístics	146
6.3.	Comportament en les interaccions bilingües	162
6.4.	Representacions sobre la llengua	169
6.5.	Conclusions	179
CAPÍTOL 7. Conclusions		
7.1.	La diversitat entre territoris	183
7.2.	Factors que influeixen les habilitats, els usos i les representacions	185
7.3.	Les normes d'ús de les llengües	187
7.4.	Les perspectives d'evolució	188
ANNEX		
	Situació Sociolingüística als territoris de parla Catalana.	191
	Bibliografia	211
	Índex de taules	215
	Índex de gràfics	219